

PAMĚŤ MOJÍ BABIČCE

Petra Hůlová

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Paměť mojí babičce

Petra Hůlová

Znění tohoto textu vychází z díla [Paměť mojí babičce](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Torst v Praze v roce 2009. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Petra Hůlová: Paměť mojí babičce), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 29. 9. 2023.

OBSAH

1.....	6
2.....	113
3.....	131
4.....	157
5.....	176
6.....	195

1.

Když je u nás doma šoró, kolem dokola geru se prohánějí igelitový pytlíky. Někdy si sednu ven a koukám, jak se písek točí ve vírech, jak se obzor vybarví do zlatohněda a slunce skrz zvířený žlutý prach je matný a roztřesený. Boty šednou pod nánosem prachu, který štípe do očí a koním vrže mezi kopyty, takže celý stádo je nervózní a uštěkanej nochoj s ním má spoustu práce, když má oddělit březí klisny s mláďaty od ostatních.

Když je u nás doma šoró a nedá se nic dělat, protože není vidět na krok a já bych se venku zalkla nebo bych nenašla cestu zpátky, sedím napravo před vchodem a říkám si, jak to asi u nás vypadalo dřív, když igelitové pytle nebyly a rodiny jako my neměly ani jeden pořádněj nůž a nemohly si přilepšovat prodejem sušenek a cigaret, jak to dělal náš táta, když k nám náhodou někdo zabloudil. A stává se to poslední dobou docela často.

Prý je to tím, že v Bulganu někdo pěstuje dobrej a levnej mandžin, mrkev a cibuli, a tak tam lidi jezděj nakupovat víc než dřív a kolem našeho geru jich potom víc projíždí. Ale já si to nemyslím, protože v Davchanu taky prodávaj zeleninu, a stejně tím směrem za týden projede jen pár lidí.

Možná je davchanskej zelinář stejnej erlíc jako jeho otec, a proto od něj nikdo nic brát nechce, protože Číňani jsou lstivý a nikdo jim tady nevěří.

Davža, dcera rodiny, která bydlí od nás osm kilometrů na jih, si domů Číňana svýho času přivedla a Batu, její otec, Li Fua udal, že je tady načerno a pašuje umělohmotný boty a nepromokavý trika, který v hlavním městě prodává. Bylo to asi tak, alespoň si to všichni tehdy mysleli, protože vypadal divně a skoro nemluvil, ale brát malý Gerle tátu, jen co se narodila, není správný. Davdža od rána do

večera jen plakala a hrozila, že odejde, ale nebylo kam. Li Fu to šel vyřídit do města, ale když už se čtrnáct dnů nevracel, začalo bejt víc než jistý, že ho asi poslali zpátky domů do Číny. Anebo se ho ujali příbuzný, který každej erlíc v každý zemi někde má, a našli Li Fuovi jinou ženu, s jejíž rodinou by nebyly takový problémy. Pravdou je, že už se nevrátil. Máma tehdy říkala, že Batua chápe, že by mě taky nikdy žádnýmu Číňanovi nedala, ani za stádo vypasenejch velbloudů a nejrychlejších strakatejch koní ne.

Já sama ale vypadám díky svejm divnejm očím a nedomrlý postavičce zrovna jako nějaká od nich. Taky už to pár lidí na mě zkusilo, třeba před lety v somonní škole, když jsem se vyťahovala plstma svý rodiny, za který dávali obchodníci nejvíc v celým ajmaku. A hnusně se při tom šklebili.

Znevažovat takhle mojí chalchskou čistotu. Chtěla jsem jim něco udělat, a místo toho jsem cejtla slzy. To platilo tehdy. Ale i tak jsem věřila víc jim než svý vlastní mámě. Nara měla odjakživa vlasy zase moc plavý. Táta byl v tý době na vojně, stejně jako byl pryč, když si máma udělala mě, takže se jí v těhle věcech nedá moc věřit.

Když mi bylo asi pět, přišel k nám jeden člověk a nebyl to Mongol. Měl dlouhý hustý vlasy, zvláštní děl s úzkejma rukávcema a zůstal u nás přes noc. Když odcházel, vypadalo to, že to máma nevydrží a praští ho, vrhne se na něj, nebo s ním odejde. Takový měla divoký pohyby a rudý blejskavý oči, když ráno odcházel. Pamatuju si to, byla jsem zrovna nemocná, měla jsem horečku a v máminejch očích šlehaly plameny jako jazyky vzteklýho psa, kterej mě zabije. Ty oči se na mě bez ustání koukaly, zatímco máma seděla u mý postele a krmila mě kyselým ovčím jogurtem, abych neztratila všechnu sílu. To bylo potom, co ten člověk, co nebyl Mongol, odešel.

Už předtím jsem měla pocit, že mě nemaj tak rádi jako Magi, ale tehdy jsem cítila, že máma může být taky cizí a zlá, tak nenávistně mě

sledovala a uklízela po mně, protože já jsem kromě jogurtu všechno vždycky vyzvracela. Babička říkala, že je to konec, ale nebyl.

Toho jara, kdy se objevil ten neznámý člověk, kterej nebyl Mongol, jsme měli spoustu malejch jehňátek a pak od té doby už nikdy. Babička pozděj řekla, že to udělal on, zaklel naše jehňata, a k tomu dodala, že kdyby si místo toho vzal mě, nebyla by to zdaleka tak velká škoda, protože mi tehdy bylo jenom pět, a to ještě není žádný Mongol, takový pětiletý kůzle. Taky nás táta s mámou měli ještě další tři. Teď už jsme jen tři, Magi umřela, ale to ještě pořád stačí na to, aby náš rod kvetl dál, i když nějaký uvíznou ve sněhový vánici, chytanou nemoc nebo se ztratěj.

S Magi je to moc smutný, ta byla totiž z nás všech nejkrásnější a táta jí měl odjakživa nejradši. Protože když už mu máma nedala kluka, a já myslím, že jí to nikdy úplně neodpustil, tak mu alespoň povila největší krasavici v celým kraji. Carajtaj ochin, říkali vždycky všichni, když k nám přišli na návštěvu, a já s Narou jsme se jen tulily k sobě v levý, ženský části geru a utěšovaly se, že Magi je pěknější než my jen proto, že je o moc let starší, ačkoli byla ode mě jen o tři a od Nary o čtyři roky a byla tak krásná odmalička a my to věděly.

Malá Ojuna, když viděla, že si s Narou něco šuškáme a tisknem se k sobě, tak mi začala pěstma bušit do stehů a rvát se mezi nás, aby náhodou o něco nepřišla. Abychom si jí malý všímaly. Je o sedm let mladší než Nara a o osm než já, a tak nám lezla na nervy a vždycky si musela všechno mezi náma tvrdě vybojovat. Všechny naše hry kazila a my jí všude s sebou vláčely, protože máma měla práci, táta byl u stáda a Magi si to dovedla zařídit. Schovala se s lavorem za ger a hodiny se tam jen tak hrabala ve vnitřnostech ovcí, který táta ten den zabil, ačkoli to má každej hotový hned. Nebo se vymluvila, že musí jít na argal, aby máma mohla večer roztopit kamna na bůdzy, a Ojuna by jí zdržovala od práce. Tak jsme jí s sebou vždycky nakonec vláčely my s Narou.

Ojuna se narodila za nejstrašlivější zimy, co pamatuju. Venku skučel vítr tak mrazivej, že se s každým mrknutím musely víčka od sebe znova a znova odtrhávat, a někdy, když jsem musela za stádem a pak už jsem byla večer cestou domů unavená, každý to trhnutí víček jsem víc a víc oddalovala a chtělo se mi sednout si na sních a usnout. Taky dírky v nose se lepily a bolestivě to tahalo za chloupky. To je při každý naší zimě, jenže tehdy, když se rodila Ojuna, to bylo mnohem horší.

Zvířatům se propadly boky a lidem tváře, takže i mláďata vypadaly jako starci a malý děti dospělí vůbec nepouštěli ven. Přivazovali je k nohám postelí nebo je věšeli nad kamna do koženejch kolíbek, aby o ně nemuseli mít starost, když se vydali ovcím odhrabovat sních.

Sněhu napadlo v zimě, kdy se Ojuna narodila, tolik, že se babička rozhodla zemřít, protože nevěřila, že takovou spoušť by mohla vydržet, a tak celý ty tři nejhorší měsíce pospávala u kamen pod houněma, zatímco táta vařil kozím a ovčím mláďatům silnej horkej čaj s mlíkem, aby přežily. Velkej dobytek obvazoval starejma kůžema a křičel na koně, když viděl, že některej z nich už nechce žít. Dobrý koně, když umírali, tloukl tašúrem do zadku a do nohou, aby se postavili, a pak je střílel, a Nara a já jsme se rychle běžely podívat, jak se umírající oči potahujou slepou blánou a slabiny se chvějou, jako by odháněly mouchy. Pak jsem si sundala rukavice a sahala koni na břicho, mezi zadní nohy, kde to bylo nejteplejší, abych se ohřála.

Nara mezitím běžela domů, protože babička křičela z postele, že máma rodí.

Ojuna byla neuvěřitelný dítě a máma se s ní moc tejdnu natrápila. Nebyla už nejmladší a neměla velkou radost, když zjistila, že nás bude zas o jednoho víc. Táta se těšil, protože si byl jistej, že teď už konečně mámě udělal kluka. Když jsme chodili to léto předtím po návštěvách, všude se naparoval a Ojunbatovi, kterej bydlí nedaleko

od Batua a Davdžy, se smál, protože jemu se právě to jaro narodila šestá dcera a mámě mezitím rostlo břicho, v němž, jak si táta představoval, dřímal budoucí Čingischán našeho rodu.

Teta Chiroko, která má, Burchan ví proč, japonský jméno a některý z naší rodiny k ní chodili, protože to byla šamanka, jen přikyvovala a táta věřil, že to vyjde. Ale když se Ojuna narodila, tak prohlásil, že Chiroko to tušila od začátku, jinak by tou hlavou tak nekejvala, a on že si to taky hned myslel, když viděl, jak je mámino břicho špičatý a jak pomalu roste.

Když měla máma břicho, měly jsme s Narou radost. Máma byla čím dál pomalejší a nemotornější a čím dál míň si nás všímala, táta byl věčně v horách se stádem a ona musela všechno doma zvládnout sama, protože s babičkou od té doby, co zapomínala solit chůšúrový maso, přestala v domácnosti počítat.

Babička se někdy rozčilovala, protože máma jí bránila dělat její práce, nadávala mámě ve svém nářečí, jazykem západního národa, abychom s Narou nerozuměly, protože máma chápala i beze slov. Já jen nějak odtušila, že se to týká toho člověka, co nikdy nebyl Mongol a co ho máma milovala.

Když přišla mámina chvíle, byla tak strašlivá zima, že nás s Narou a Magi nemohli poslat ven, a tak nikdy nezapomenu na první Ojunin pláč a mámino dojatý oddechování, když bylo po tom. Koukat jsme se nemohly, a tak si ten večer a tu noc pamatuju jen ušima. Dlouhá tma a křik, a pak když svítalo, spaly už máma i s miminem sbaleným do těsnýho, tvrdýho uzle, přikrytý skoro všema ovčíma kůžema, co jsme tenkrát měli, protože táta měl starost. A přestože se rodila jen holka, celou noc a den a noc topil bez přestání, až se nám s Narou z toho horkýho, těžkýho vzduchu plnýho kouře dělalo mdlo. Ven jsme ale moc nesměly, jen na záchod, protože táta se bál průvanu, aby mimino nenastydlo, a tak jsme spolu s Narou ležely v jedné posteli a hrály naše hry.

V pytlíku jsme neustále u sebe nosily hromádku ovčích kotníkovéjch kůstek. Já červený a Nara nabarvený nažluto, abychom si je nepletly. Když jsme měly dobrou náladu, tak jsme je vytřeply na zem a hrály. Tehdy když se Ojuna narodila, se stalo, že mi třikrát za sebou padnul na všech kůstkách velbloud a Nara se rozvzteklila a jedním rozmáchlým úderem dlaně kosti rozmetla do všech koutů geru. Tou ránou se mimino, který zrovna dopilo a skoro spalo, probudilo a spustilo neutišitelněj řev. Máma jim začala klepat nahoru dolu, aby se zklidnilo, a táta s křikem, průvan neprůvan, vystrčil Naru z geru ven mezi psy na mráz.

Jak bejvala takhle studená zima jako v roce králíka, když mezi nás přišla Ojuna, tak psi strašně vyváděli. Měli věčně hlad a celou noc vydrželi škrábat na dveře geru, ačkoli dobře věděli, že to teplo je jen pro nás, pro Mongoly.

Babička celou tu tehdejší Ojuninu zimu proležela. I v zimním dvojitým délu se třásla zimou a naříkala, že Magi málo topí, my s Narou jsme nanic a táta se večer vrací moc pozdě. Tak celý dny pospávala a poplakávala a já brzo ráno, když jsem jako ještě spala, slyšela, jak máma tátovi říkala, že babička se už oslav Novýho roku nedožije a kdo jí pak pomůže s přípravou těsta na bůdzy. Těch musí každá rodina udělat aspoň pět tisíc, aby všechny návštěvy odešly s žaludkem těžkým jak břicho červencejch zvířat, který celý dny jen stojej se skloněnou hlavou a bez ustání se pasou.

Táta jen řekl, že babička vydrží, vzal si z věšáku sedlo a šel po svejch. Vůbec se na mámu nezlobil a mně se zase potvrdilo, že máma umí bejt zlá a krutá, když takhle o babičce může mluvit. Babička byla tátova máma a ne mámina, proto se možná s mámou tak často hádaly a máma většinou podle babičky máloco dělala dost dobře. Ale i jiný věci v tom byly. Babička možná viděla, co vidět neměla, věděla o tajnostech máminýho srdce.

Tátova rodina pochází ze západu, patřila vždycky k těm nejskvělejším z durvutskejšch rodů a babička těžko snášela, že si táta vzal holku z obyčejný chudý kočovnický rodiny, která měla stěží víc než dvacet koní a ovcí a koz nemohlo být dohromady víc než sto. Máma byla taky Chalchka, a ty babička nikdy neměla moc ráda.

Když jezdívala jednou za několik let do hlavního města, který je chalchský a kde měla pár vzdálenějších příbuznejch, babky prodávající na ulici z krabic cigára a limonádu se na ní ušklíbaly. Ačkoli Durvuti říkaj jen místo ch k a jejich jazyk je jen trochu víc sevřenej než mámin jazyk, tak ženský v obchodě někdy dělaly, že babičce nerozuměj, a nechtěly jí obsloužit.

Máma říká, že ta jinakost je daná tím, že na západě jsou vysoký pohoří a obzor je krátkej a zubatej těma horama, kdežto většina Chalchů žije v přátelský nekonečný stepi, a proto je jejich jazyk takovej otevřenej.

Já nevím, ale mluvím spíš jako máma, protože táta se se mnou, když jsem byla malá, moc nebavil. Ale úplně jako máma nemluvim, ve škole totiž hned poznali, že táta asi bude odjinud, protože s paní učitelkou si máma povídala a máma mluví jako všichni tady v našem ajmaku. Když jsem to vyprávěla babičce, říkala, že nezapřu své předky a to že je dobře. Táta jen poslouchal a vypadal trochu smutně, protože on měl se svým jazykem v našem ajmaku vždycky potíže a asi by nechtěl, abychom byly v tomhle po něm. Táta toho vůbec moc nenamluvil.

Dřív jsem si myslela, že pořád přemýšlí o práci, protože dobytek venku je jen na něm a nemá žádný syny, který by mu s tím pomohli. Taky když jsem byla malá a chtěla jsem s tátou hrát večer šagé nebo mu ukázat hnízdo malejšch tarbaganů, který jsem našla, tak mě máma okřikla. Ať si jdu po svejch, říkala, táta má práci, a mně dala krájet kůži nebo čistit maso, abych se taky něčemu naučila.

Když měl ale táta náladu, dobytek tloustnul a koním se leskla hnědá srst jak tůně, která se blejská na sluníčku, tak jsme si s ním užili.

Táta pro mě, pro Naru a pro Magi vybral tři obzvlášť divoký koně, na kterejch jezdit sice šlo, ale udržet se v dřevěném sedle dalo strašnou práci. Měly jsme krásný dětský barevně malovaný sedla od strýce, abychom se na hřbetě tak neklínaly, táta nám každý udělal malej tašúr, abychom vzpurnýho koně mohly taky pořádně sešvihát, a jelo se.

Když nám byly tři a ještě trochu pozdějc, táta nás na koně vyzazoval, ale pak už jsme to zvládaly samy a Magi se s tím musela přestat vytahovat.

Jezdily jsme takhle s tátou až k obzoru, hnaly jsme splavený koně k obřímú hněvivýmu rudýmu slunci, který pomalu zalízalo do země, a my ho nemohly dostihnout. V těch chvílích jsem cítila, že jsme jedna rodina, že nikdo nemůže rozetnout pouta krve, který nás svazujou, a vůbec se mi nechtělo vracet se k mámě, která se s očima rudejma od kouře motala kolem kamen, aby nám uvařila vroucí polívku s kouskama loje, a čekala, až se vrátíme.

Táta jezdil strašlivě rychle. Křičel chuš chuš chuš, ale já viděla jen pohyby jeho úst, protože křik unášel vítr a kuň pak míval pod sedlem úplně promočenej hřbet.

Většinou jsem ale jezdila několik desítek metrů za tátou a snažila se nenechat si ohon jeho koně utýct příliš daleko, protože on si bral vždycky toho nejrychlejšího ze stáda, ačkoli říkal, že to není to hlavní.

Nosil temně vínovej dél a ozdobný zapínání, který se mámě moc nelíbilo, u nás v somonu takový nikdo nenosil a máma měla už po krk toho, že se táta s babičkou lišili jazykem a pořád s tím byly nějaký potíže. Boty tátovi vyšila sojombem, státním znakem naší země. Říkala, že geometrický ornamenty a dovnitř zatočený růžice, to má každěj, ale takhle uvědomělej bude široko daleko jen táta.

Tátovi to bylo jedno, hlavně že špičky bot byly pěkně zahnutý nahoru, aby nevykoply ani malej kousíček naší posvátný půdy, a dost teplý, když táta v zimě celej den odhraboval sníž dobytku, kterej už

byl na zledovatělé šlupku moc slabej a nemohl se dostat k žlutý ostrý trávě, která byla pod ním.

Ta zima, kdy se narodila moje nejmladší sestra, byla ze všech zim ta nejhorší. Nikdo z nás sice neumřel, ale přes tátovu každodenní dřinu s čajem a dekama nepřežilo jediný kůzle, který se toho roku narodilo.

Kdyby máma nerodila, dopadlo by to všechno jinak. Pomáhala by tátovi a ten by nemusel kvůli miminu tři dny jen vězet v geru a dělat pro uřvanou sestru teplo.

Takhle si to určitě myslela babička, protože kvůli miminu na ní máma neměla čas a my malí na ní zapomínali. Jak pořád spala, tak toho moc nesnědla, a když na začátku jara konečně vylezla ze svého zablešeného ovčího pelechu, byla vyzáblá jako strašlivá babice Úregma, která prý bydlela v horách u našeho letního tábořiště a kradla nehodný děti. Máma o ní mluvila, když jsme trápily naše štěňata nebo tajně poslouchaly za gerem, co si povídaj dospělí.

Babička sice, jak táta předpovídal, zimu přežila, ale nikdy s ní už nic pořádného nebylo. S ničím mámě nepomohla a byla na všechny kromě táty čím dál protivnější. Asi se taky těšila na malýho bátara, na vnuka, a Ojuna bylo obyčejný holčičí mimino jako my všechny před ní. Máma věděla, že je z toho táta smutnej, a babička zas měla další důvod ke svému peskování. Jako by zapomněla, že byla holčičí mimino stejně jako my, a tak se máma zařekla, že žádný další dítě mít nebude, a tak se i stalo.

Babičku jsme pohřbili v létě roku opice, rok potom. Ojuna právě začínala běhat, a tak s ní byla spousta práce. Přestala tehdy s plazením a hopkáním po čtyřech kolem mámy a už se ani nepotřebovala přidržovat věcí v geru, když se chtěla postavit. Když jsme jí s Narou a Magi strašily Úregmou, tak si z toho nic nedělala, protože byla ještě hloupá, a my jí měly na krku od rána do večera. Ten týden, kdy

babička umřela, jsme byli všichni kromě táty a Ojuna na návštěvě u Munchceceg.

Munchceceg byla mámina sestřenice, která měla taky skoro jen samý dcery a bydlela s nima a se svým manželem Majdarem asi den cesty autem od našeho geru ve vedlejším ajmaku. Pozvali nás tehdy na ochutnávání jejich kumysu.

Jako my měli v našem kraji ty nejlepší hovězí kůže a taky náš kašmír patřil mezi ten nejvíc ceněnej, kvasili zas Majdar s Munchceceg to nejlepší kobydí mlíko v celým ovorchangajským ajmaku.

Táta se neměl s Munchceceg rád a musel se starat o stádo a babička byla na cestu moc slabá. Doma nakonec zůstala i Ojuna, protože co se týče dohlížení na malý dítě, máma babičce věřila. A tak měla bejt Ojuna s babičkou čtyři dny zavřená v geru, protože tátovi se hned první den, co jsme odjely, zatoulaly nějaký ovce a musel je jet hledat. Ale dopadlo to nakonec úplně jinak a skončilo to babiččinou smrtí.

Nikdo vlastně neví, co se tenkrát přesně stalo, protože táta byl pryč a nic nám říct nemohl, a Ojuna jen křičela, až mámě slzama, jak se k ní křečovitě tiskla, promočila celej límec u dělu. Auto se cestou zpátky od Munchceceg a Majdara pokazilo. Došel benzín a podle mámy, a asi to byla pravda, to bylo k nejbližší pumpě moc daleko na to, abychom tam šly pěšky.

Měly jsme alespoň radost, že s sebou nemáme Ojunu, protože tahat jí dvacet kilometrů v gobijským červencovým vedru střídavě na zádech a v náručí, to by nechtěla žádná. Taky jsme s sebou všelijak vlekly lahve od limonád plný kumysu a cestou jsme se zastavovaly a upíjely, a mlíko bylo za chvíli vroucí a nám všem se z toho točila hlava, protože za celejch dvacet kilometrů nebyl jedinej strom.

Když už náš domov nebyl černá tečka, osamocená ve stepi jak zbloudilý hříbě vraníka, ale rozpoznávaly jsme rám dveří i oranžovej pruh ornamentů kolem dokola, všimly jsme si nějaký zborcený

hromádky asi dvacet kroků na západ od geru. Čím víc jsme se blížily, tím bylo jasnější, že to je to, co nás napadlo všechny, ale žádná to ze strachu neřekla nahlas. Babička ležela na zemi divně rozhozená, jako vyvrácenej pokroucenej strom, takže bylo hned jasný, že jen tak neupadla, ale zmítala se asi v nějaký křeči, ačkoli žádný křeče nikdy předtím neměla. Taky nebylo zřejmý, kam babička šla, protože tím směrem se nechodilo ani močit, ani modlit, ani pro argal na topení, zkrátka tudy nikdo nikam nechodíval, natož aby tudy šla ona, která vždycky chodila jen někam pro něco. Potom, co jsme se všechny vzpamatovaly z toho leknutí, chvíli jsme tak nad babičkou bezradně stály. Byla už tuhá a nešla narovnat. Ani zaťatý pěsti se nám nepodařilo otevřít a zkoušely jsme to jedna po druhý všechny, jen máma ne, ale nechala nás, abychom to dělaly.

Zničehonic pak najednou zbělala, vykřikla a rozeběhla se směrem ke geru. Magi, Nara i já, my ostatní, jsme na Ojunu zapoměly.

Seděla v geru na bobku u kamen, zabraná do Maginýho pytlíku s kozíma kůstkama, který skládala do řádků a ryla jima do země.

Tak to tvrdila máma, protože když jsme přišly my, Ojuna nebyla vidět, jen z mámina náručí se ozývalo drásavý hýkání a máminy paže byly úplně bílý bez krve, jak k sobě dítě usilovně tiskla.

Táta přijel druhej den ráno, před gerem našel babičku přikrytou kůží a vevnitř pět ženskejch namačkanejch na jedný posteli.

Babičku máma s tátou vytáhli na naše místo na svahu hory kousek na východ od nás a tam ji nechali. Když jsme se tam šli po čtyřiceti pěti dnech podívat, nebylo tam nic. Tehdy zůstala Ojuna poprvý sama doma, protože když táta vyslovil cestou babiččino jméno, mlela se mu v náručí tak, že jí táta musel postavit na zem a ona rychlostí nakopnutýho štěněte utíkala zpátky domů.

Když jsem se pak Ojuny ptala pozděj, byla sice už velká a měla rozum, ale řekla mi o tom, jak to bylo, stejný nic jako tehdy. Ale jak tátu nabodnul na rohy bejk a on přišel domů a černě rudejma rukama si přidržoval natržený břicho, na to si pamatovala dobře.

A to bylo jen pár tejdnu potom. Ojuně se dá věřit skoro tak málo jako mámě. Taky věčně držely spolu. Až do máminý smrti.

O babičce se pak od tý doby u nás už moc nemluvalo. Tomu jak od nás odešla, nikdo nerozuměl. Jen Magi a Nara někdy rozvíjely strašidelný příběhy a dívaly se po očku na Ojunu, která se koukala do země a dělala, že nic neslyší, a táta se mračil a máma bledla, a pak někdy praštila Magi a Naru po zádech, aby už mlčely. Jen jednou, to bylo pár měsíců potom, co jsme babičku položili na naše místo a nechali jí dravejm zvířatům, nám táta trochu povídal.

To nás zas jeden večer vzal s sebou na koně obhlídnout Maginu oblíbenou bílou kobyly, která měla každou chvíli vrhnout hříbě.

Jeli jsme tryskem, protože Magi naříkala, že kobyly už určitě rodí, za zadkama koní se v oblacích gobijskýho prachu k zemi skláněl unavenej tyranskej kotouč, a když jsem se otočila na Naru, cválala ve slunci jak juanská princezna v rámu zlatýho obrazu a jednotlivý vlasý jí zářily jako Ruskám, který žijou v našem somonním centru.

Když jsme přijížděli ke stádu, už zdálky bylo vidět, že je po všem. Kus dál od stáda stála nehybná bílá silueta vyčerpaný kobyly s mokrým hříbětem přisátým ke struku. Vypadaly spokojeně, a tak jsme je nerušili, a táta řek, že nám něco poví.

Takhle vážně a naléhavě mluvil naposled po tý velký zimě, když nám říkal, že nám nezbylo ani jediný kůzle a že jestli z toho místa rychle neodkočujem, nezůstane ani žádný jehně, a máma začala hned balit a druhej den ráno jsme jeli. Ted' vypadal táta podobně slavnostně a skoro tak zasmušile. Prý nechtěl, aby u toho byla Ojuna, protože máma nám zakázala před ní o babičce mluvit a sama to taky neunesla dobře. Vyčítala si, že jí nechala doma samotnou, a na tátu se zlobila, že mu byly jeho ztracený ovce přednější než babička.

Ale táta přece nemohl vědět, že babička umře, to jsem chápala už tehdy, a tak jsem se táty zastávala, a že nic špatnýho neudělal, si myslim i ted'.

Řekl: Přestože o babičce nemluvíme, mezi prvníma slovy vašich dětí bude jméno Dolgorma. Díky ní a díky dalším západním durvudskejm předkům tu teď můžem sedět u našeho stáda a zadkama cejtít teplo domovskýho ajmaku. Babiččina prababička se jmenovala Čulúnceceg. To otec jí dal takový jméno, protože byla vymodlenym květem, kterej vyrazil v puklině neplodný skály, v lůně jeho ženy, spolu s prvníma šedinama. Dcera Čulúnceceg, matka Dolgorminy babičky, byla darovaná jako patnáctiletá jednomu mandžudskému princí, ale můj prapraděd jí noc před svatbou unes a celej život jí skrejval, ačkoli jinak to byl jen ubohej lovec hlavatek a jeden z mála čistejch západanů usazenejch kolem Velkejch jezer, protože ostatní padli v chamarskejch válkách a zbytek nesnes to věčný chalchský ponižování.

Tohle mě moc nebavilo. Cucala jsem stéblo a čekala jsem, až se táta dostane k něčemu zábavnýmu, k vyprávění, při kterym se tají dech. Že to uměl, jsem věděla, ale jen málokdy to předved. Tohle vyprávění bylo jako bzukot much v horkým odpolední. Uspávalo mě. Věděla jsem, že pro tátu je důležitý, aby nám to řek.

Babička byla z bohatý rodiny magnátů kašmíru, protože její matka se zalíbila otci babiččina otce Onona, kterej kašmír dodával přímo na chánskej dvůr a z Urgy si pro něj jezdili chánský výběřčí v sametovejch čapkách s rajcíma chocholama. Babiččin otec byl velkej darga celýho kraje kolem Selengy, protože co on řek, to platilo, a jestli darga nechtěl, celej kraj odmítnul platit Mandžuům odvody, protože dargovi nojoni by si to s ostatníma gerama vyřídili, což bylo jasný každýmu.

Třeba když chán najednou zničehonic snížil cenu kašmíru a nebylo ze dne na den na čínskou rejži ani na dobrý ruský nože. Onon se vyhoup do sedla, křiknul morindó a proměnil se v čtyřnohý nedostížný vlající zvíře. A jak se tak v oblaku prachu řítíl stepí, z gerů jeho mužů vybíhali bojovníci v karmínových délech, přes ruku pytle

sušeného masa a tvrdý dřevěný sedla. Jejich ženy s dětma mávaly a chrstaly na ně mlíko pro štěstí a Onon, s bojovníkama v zádech, pokaždý chánovo rozhodnutí zvrátil. A tak za jeho života cena kašmíru nikdy nespadla tak nízko, aby se babiččina rodina musela zabývat s kůžema, kšeftovat s masem a starat se zvlášt' o mlíko jako všichni ostatní, který se neustále hádali s lakotnejma Číňanama o každéj juan. Nic jinýho jim taky nezbejvalo.

Proto jima Dolgorma vždycky trochu pohrdala. Její rodina je nikdy k ničemu nepotřebovala, a tak se s Číňanama nemusela nijak zaplejtat.

Už jsem tátu nějakou dobu moc neposlouchala, jména předků se mi pletly, nikdy předtim je táta neříkal a k tomu Magi lezl po vlasech krásnej lesklej modrej brouk a mně se chtělo koukat, jak obratně se mezi vlasama proplejtá, a trochu si u toho zdřímnout, protože slunce už dávno zašlo a ze země začal pomalu stoupat chlad.

Zavrtěla jsem se ve svym délu, táta pořád mluvil o Číňanech, zas o tom, jestli je ten davchanskej zelinář, a byl to otec toho dnešního, erlíc nebo ne, protože jeho máma se pořád s někym tahala, a tak je to klidně možný, ale jeho táta, starej Dordž se k němu měl jako ke svýmu. Starej Dordž je ale na druhou stranu takovej trouba, že by přijal důvěřivě za vlastní asi jakýkoli mrně, který by mu ta jeho, na kterou nedá z nepochopitelnejch důvodů dopustit, přistrčila zabalený v povijanu. Takže vlastně davchanskej zelinář erlícem nakonec třeba fakt je.

Takhle nějak táta chvíli mluvil a já už měla zavřeny oči a tátovy slova jsem slyšela zdálky přes sladký šumění v mý hlavě a obraz velikýho neznámýho brouka, kterej měl křídla stejně mřížovaný, jako jsou stěny našeho geru, když z nich dáme s mámou před dalším kočováním dolu všechny plstěný plachty.

Už jsem si říkala, že usnu, protože když táta mluví o davchanskym Dordžovi a jeho synovi, tak už asi s babičkou skončil a nic

zajímavýho se nedozvim, protože tahle historka už se jen léta omílá pořád dokola, když najednou slyším, že táta mlčí. Možná už mlčel chvíli, a já to trochu zaspala. V ten okamžik jsem bleskurychle otevřela oči, byla by ostuda, kdyby táta viděl, jak zařezávám, když on takhle vypráví, protože to se nestává často. Tohle mi projelo hlavou, když víčka vystřelovaly nahoru, a já uviděla tátu, jak se dívá upřeným pohledem do mého obličejce a sestry se dívaly taky tak a já jsem jen zčervenala a sklopila oči a cejtla, že jsem mezi nima najednou úplně sama, jako když se mezi telatama narodí jedno s kulhavým rozštěpeným kopytem nebo když se jehně narodí černý. Ale tyhle zvířata hned umřou, protože je nikdo nechce, ani vlastní mámy je nechtěj k sobě pustit, a když se takový tele žene hladový po struku, dostane kopanec a za dva za tři dny vždycky pojde. Ale mě si nechali, a já se najednou cítila jak to nepovedený tele, protože ta příhoda s davchanským zelinářem, to mělo co dělat se mnou samou.

Pak táta řek, že už je pozdě a pojedem. Ale ještě než jsme kopli koně do žeber, naklonil se k Magi a trochu v legraci, ale spíš proto, aby z toho Magi nebyla moc nafoukaná a nám dvěma to nebylo zas tak líto, ačkoli velký vyznamenání to teda bylo, řekl, že babička by měla určitě radost, kdyby se první vnučka jejího oblíbeného syna jmenovala Dolgorma. Magi jen pohodila copem. Bejt nejstarší je dobrý. To jsme věděly všechny.

Někdy mě napadalo, že Ojuna má dost velkou smůlu, že je tak malá, a tak se s ní nikdo z nás nechce bavit. Když jsme všichni jezdili k Munchceceg na kumys, nechat si opravit rádio a zařídit drobný nákupy do somonního centra nebo k davchanskému zelináři pro cibuli, tak zůstat doma s Ojunou vždycky znamenalo nudu a potrestání tý, která z nás zlobila nejvíc. Jako by máma tohle cejtla, nedala na Ojunu dopustit, a když slyšela, že řve, přilítla a něčím nás přetáhla.

Asi to bylo správný, protože my Ojunu různě pokoušely, přivazovaly jsme jí na šňůru, aby s ní bylo míň práce, a ona si pak za

den vyběhala v trávě psovskej kruh. Vysazovaly jsme jí velbloudům mezi hrby a nutily jí, ať vyšplhá nahoru na ger zavřít dýmovou díru, a pak se bavily, když nevěděla jak dál, jen zuřivě mávala ručkama a vztekala se, než jsme jí sundaly.

Jednou jí Magi skoro zabila.

Magi byla, než se narodila Ojuna, vždycky ta nejhlavnější. Narodila se mámě a tátovi přesně devět měsíců po tom, co se nastěhovali do svýho společnýho geru, a byla z nás všech ta nejvyvedenější, jak říkala máma, když si zálibně prohlížela její koňsky tlustej, modře se lesknoucí černej cop. Vlasy, který rámovaly ušlechtlej, vpravdě mongolskej obličej. Proto Magi na Ojunu vždycky trochu žárčila a její trapitelský pokusy byly od začátku ty nejlíp vymyšlený.

Ale tenkrát, když Ojunu málem zabila, tak to bylo něco jinýho.

Šla tehdy na celej den ven se stádem, protože táta potřeboval nějaký dohlížení, ale tý práce nebylo tak moc, aby jí máma ráno nemohla šoupnout s sebou taky mimino. Čekali jsme nějaký příbuzný z Města, a tak se máma celej den jen motala kolem kamen v mastný páře a my s ní, a mimino by z toho bylo zpocený a ubrečený a nedalo by jí pokoj.

Ojuně byl tehdy skoro rok, byl konec podzimu, ale zrovna se ještě udělalo na pár dnů teplo, a tak Magi vzala dítě, kus hadru a misku s rozvařenou rejží dítěti na oběd a šla na jeden z pahorků, odkud bylo na stádo pěkně vidět. Koukala dolů, nakrmila dítě a šla se kolem podívat po divokym česneku. Magi pak říkala, že se každou chvíli otáčela, jestli Ojuna neslezla z deky, a pak se prej jednou ohlídlas a nad Ojunou se skláněl čumák divokýho psa. Možná to ale bylo jinak. Já bych taky nikdy nepřiznala, že jsem tak hloupá, že nechám dítě dlouho samotný. Jistý je, že jsme ten den na Magi strašně dlouho čekali. Když táta vylovil z lavóru poslední dvě skopový žebra, obral je a pak poslal Naru s kostma ven, Magi pořád ještě v geru nebyla.

Vrátila se, teprve když táta vyrazil v sedle směrem ke stádu a máma z plnejch plic křičela na všechny světový strany její jméno.

Magi se přiloudala bílá v obličejí jak sněžnej leopard a z podpaždí se jí ozývalo tichý, žalostný kňourání. Když Ojunu mámě po dlouhym přemlouvání dala, všichni jsme zatajili dech.

Obě batolecí tváře byly posetý otiskama psích zubů.

Nebyly to kousance, jen takový malý ranky, divný škádlení psa, kterej lidský mláďata znal. Máma se pak na Ojunu ještě víc upnula, a Ojuna, stejně jako když umřela babička, s nikym jinym dlouho nechtěla bejt. Ty otisky tam zůstaly ještě dlouho viditelný. Už nikdy nebyly Ojuniný tváře obyčejně hladký. Doted' nosej drobný fialový jizvy.

Magi pak několik dní vůbec nemluvila, a když z ní nakonec vy-padlo to o tom hledání divokýho česneku a o divokym psu, kterej se znenadání skláněl nad Ojuninym obličejem, při každý větě se zajíkala a bezradně házela rukama do stran, jako by se každym slovem měla v našich očích propadat níž a níž, a taky že jo.

I táta, kterýmu slíbila porodit malou Dolgormu a kterej se jí většinou předtim vždycky zastal, byl najednou tvrdej a podmračenj.

A to ještě nikdo z nás nevěděl, že tenhle teplej a nebyvale deštivej podzim je náš poslední společnej.

Jako by se babiččinou smrtí naše rodina začala nějak po malejch kouskách drolit jako chátrající ovó, který přestává zajímat svý uctívače a kámen po kameni se propadá do stepi.

Ovó, kam naše rodina chodila nejčastěj, bylo od našeho geru asi tři hodiny na koni směrem k západním hranicím našeho ajmaku. Hromádka drsnejch ohlazenejch kamenů na úpatí hory s ženskym profilem, který se říkalo Boróny úl. Slunečný dny se tam opravdu daly spočítat na koňskym kopytu a celá ta hora byla neustále zahalená deštivym mrakem, z kterýho se v provazech bez přestání řinula voda.

Nejvíc jsme se tam jezdívali modlit, když bylo sucho a stáda byly na kilometry poznat prašnejma oblakama. Když se řeka změnila ve

vlhký bahno s pár osamělejma tůňkama, ve kterejch dobytek sváděl každodenní bitvy o vodu. Mláďata a starý kusy tyhle boje nemohly nikdy vyhrát, a tak jen tupě koukaly, než se jim kolena podloměj a zadky je konečně stáhnou k zemi.

K tomuhle ovó se pak máma s tátou a s náma všema ostatníma vypravili. Nad hlavou nám kroužili supi, netrpěliví, až svý dlouhý holý růžový krky ponoří do vlhkejch krvavejch vnitřností zdechlin, a máma s tátou svoje koně hnali tak dlouho, dokud se na obzoru v tetelícím se vzduchu nevyloupl ženskej profil Boróny úl s třepatějícíma se modrýma chatakama na úbočí. Naše ovó bylo plný různejch přinesenejch věcí a celej ten několikahodinovej modlitební vejlet byl pro nás malý naplněnej vzrušenym čekáním na nový věci, který za tu dobu, co jsme tam nebyli, někdo naší mohyle daroval. Zdálky byly vidět modrý plápolající šátky a taky pár bílejch a žlutejch, uvázanejch na okolních stromech. Šátky byly obvyklý, ty jsme vždycky vezli a přivazovali taky, ale mezi kamenama ovó a na nich byly položený i starý pneumatiky, pivní lahve lidí z Města, červený plechovky se žlutým ornamentem, kusy starejch drátů a další dobrý věci, který se nesměly brát. Obešli jsme ovó ve správnym směru třikrát dokola, kolem vlály potrhaný barevný chataky a mezi pahýlama stromů profukovalo. Žádali jsme naučenejma formulema o dešť.

K ovó jezdila nejradši babička. Brávala si dél protkávanej jako stříbrnýma nitkama, s podobně zvláštním západním zapínáním, který máma na tátovi neměla ráda, učesala se a svůj tenkej dlouhej prošedivělej cop si uvolnila a znovu zapletla do hubenýho ohůnku. Složila si pár chataků do rukávu a každému ze svejch vnoučat vtiskla do ruky několik bonbónů, který jsme pak pod jejím dohledem museli na ovó položit.

Myslím, že jsme tam asi hodně jezdili kvůli ní. Táta s mámou se modlili taky rádi, ale tak rozhodnutě, jak se k ovó už po pár tejdnech sucha chtěla vypravit babička, to se k modlení neměli. Taky jak Dol-

gorma umřela, tak jsme tam jezdívali míň a míň, a myslim, že Ojuna o moc přišla, že si naše pravidelný výlety za modlením a novejma zajímavejma věcmá, který lidi na ovó přinášeli, moc neužila.

Jako v každý pořádný rodině, i u nás naproti vchodu do geru stál dřevěnej stolek se soškama většinou různě velkejch Burchanů, ale i s jinýma. Kolem stolku byly rozestavený fotografie nás, když jsme byly malý, a taky mámy jako sedmnáctiletý krasavice a táty jako mladýho pohraničnicka s puškou.

Babička z nás všech před soškama klekávala nejvíc. Měla skloněnou hlavu a povídala si pro sebe. Táta s mámou byli jiný. Ale když se modlila babička, tak byla nejzvláštnější z nás všech. V těch chvílích jsem cítila, že je to mocná čarodějnice. Když umřela, tak jsem přemýšlela, jestli její poslední křečovitý kroky nemířily právě k našemu ovó. Místo, kde jsme jí našli, by tomu napovídalo, ale už jsem si pak po těch letech nemohla vzpomenout, jestli ty šaty se stříbrným prošíváním na sobě tehdy měla nebo ne. To by pak bylo jasný. Babička by se v domácím zašlym starym délu na takovou pouť nikdy nevydala, za to ručim.

Mámě jsem o tom, jak se táta tenkrát po západu slunce odmlčel a díval se na mě divně, nic neřekla, ale šla jsem s tím za Narou, protože Nara byla trochu světlejší než my všichni ostatní, a tak mohla mýmu osamělýmu pocitu rozumět líp.

Nara totiž tohle moc dobře znala.

Většinu času mezi třetím a sedmým rokem jsem trávila v chúchdijn cecerleg. Nara taky. Mezi náma je jen rok a měsíc, a tak nás tam dali společně. Já bych bez ní nechtěla a máma byla ráda, že je to při jednom.

Náš chúchdijn cecerleg byl, jako většina ostatních školek, v somonním centru, v jediným trochu městě, který jsme tehdy znaly.

Několik gerů v ohradách, pár lehkejš dřevejš domků, který se v zimě nedaly vytopit a v létě v nich bylo žárem k nevydržení, a pár zdějš velkejš domů od Rusů. Kromě školky ještě škola, doktor, barák revoluční strany a somonního předsednictva a pak ještě kulturní centrum, kde se slavily výročí a taky tam rodiče chodili volit.

Do chúchdiĵ cecerleg nás rodiče poprvé přivezli jednoho slunného zářijového dne roku hada a pak už nás tam vozili každy devátej měsíc, vždycky po konci našich letních prázdnin, kdy se skoro všechny děti vracely ze svejš gerů do studenejš internát-ních budov.

Jedeme našim uazem, tehdy ho táta čerstvě koupil od svýho švagra Tsoba, šikovného obchodníka s novosibirskýmá džípama. Táta se dřív nechával najmout jako řidič, a protože Tsobó vždycky jen sliboval, ale nikdy neplatil, táta jednou místo do Města přijel s džípem před náš ger. Babička lomila rukama a táta slíbil, že auto hned druhej den vrátí. Tím to bylo vyřízený. Máma se časem naučila řídit a do školy nás pak vozila taky.

Táta zastavil přímo před čerstvě omítnutou budovou školky. U kúlů frkali unavený koně Mongolů, kteří bydleli daleko, a kolem postávaly ztichlý hloučky dospělejch, který se navzájem neznali, a skupinky příbuznejch, který se tu náhodou dali dohromady. Zatímco kolovala butylka a dospělí ve slavnostních lesklejš délech stříkali v povznesený náladě pár kapek do každy světový strany, děti poskakovaly a tahaly se za vlasy, nebo se ustrašeně krčily u rodičů se zlyma předtuchama brzkého loučení jako my dvě.

Nara musela od začátku něco cejtít. Ani na okamžik se nedala zmást rozesmátejma obličejemá okolních dětí a chlapečka, kterej jí začal ze zadu přátelsky škrtít, koplá tak, že pak celej úvodní proslov somonního předsedy profňukal.

Naši místnost, kde jsme měli bakelitovej povoz s koněm, malého vlka s pravou vlčí kůží, stavebnici od spřátelený školky z Vladivosto-

ku, věšáčky s ručníčkama a kolem dokola kruh ze židliček, jsem měla ze začátku moc ráda. Nara ne.

Nara většinu věcí prokoukne dřív.

Učitelky nás usadily kolem dokola na židličky, všichni jsme z dlaní udělali mističku a učitelka nás obešla se sáčkem šedivejch čokoládovejch bonbónů Solnce rebjat, který chutnaly dospělostí a voněly jako všechny věci z našeho somonního obchodu. Pak rodiče odjeli.

Po několika dnech bylo jasné, že Nara bude vždycky při všech hrách stranou. Tu barvu stepního písku, do kterýho zapadá slunce, ten teple hnědej odstín jejích vlasů si kromě mě nikdo neoblíbil.

Nara byla oros, tak jí říkaly učitelky, když tloukla o zem malým vlkem nebo nechtěla čaj, kterej nebyl dost slanej a mastnej. Ostatní se jí začali pošklíbat podle nich, tlustejch burjatskejch učitelek. Řekla jsem to hned tátovi. Nejdřív zfialověl a zatnul pěsti, a pak mu obličej změknuv a jakoby škodolibě se zvlnil, ale to není jistý, protože nakonec rázným hlasem řekl, že si z toho nemáme nic dělat, ať nás ani nenapadne učitelky neposlušovat a necháme si to pro sebe.

A tak jsme se tvářily, jako že si z toho nic neděláme, protože táta řekl, že špatný jsou oni a ne my. Ale úplně to nešlo. Oběma nám bylo s Narou jasné, že něco špatně je, protože normální vlasy jsou černý jako noc, černý jako cop naší Magi, kterou měli všichni odjakživa rádi.

Já jsem to zažila vlastně poprvý až ve škole.

Tenkrát, jak se v Dordžově geru ztratil pes.

Hodně se o tom ve škole mluvilo, protože Dordžův ger byl v somonním centru ten úplně první ger z východního směru od Rudejch hor a z týchle oblasti pocházelo vždycky hodně dětí a taky já a Nara s Magi.

Ten pes ustavičně štěkal a lítal sem tam s vyceněnejma tesákama a z tlamy mu tekly sliny a dělaly na zemi tmavý loužičky. Byl taky neobyčejného vzrůstu, a každej ho proto znal.

Pak nebyl. Zmizel. Zničehonic ze dne na den a už nikdy se neobjevil. To už jsme s Narou chodily do školy a přes rok bydlely v internátu.

O několik dní později, když se zpráva rozkřikla, objevilo se na našem záchodě vyrytý nožem v dřevěný boudě vedle internátu: Kdo neví, kam se poděl Dordžův pes, ať se podívá do misky... a pak moje jméno. A od té doby to vlastně začali říkat.

Možná byla chyba, že ta nožem vyrytá věta tam zůstala tolik let. Postupně sice víc a víc tmavla a začala se ztrácet a nakonec boudu zbourali. Ale to už jsem do školy nechodila a nikdo nepochyboval o tom, že s mojí mámou není všechno v pořádku.

Co se dělo v somonním centru, bylo u nás doma celkem k neužitku a naopak.

Časem se tyhle dva světy začaly sobě čím dál víc vzdalovat. S Narou a Magi jsme trávily většinu času v internátu, a rodičovskej ger se tak stával něčím zvláštním a přechodným, jako nám připadal chúchdijn cecerleg toho prvního teplýho zářijovýho dopoledne.

Já v našem bílým, provazama obmotaným plstěným stanu s kopou argalu na topení, vlčíma psama a dveřma, na jejichž svatej práh, co si pamatuju, nikdo nikdy nešlápl, byla v těch letech spíš ve snech než opravdu. A ani pak to vlastně nemělo bejt jiný.

Ty strašlivý noci, když mi bylo kolem deseti, už nikdy nemůžu zapomenout. Máma s tátou byli k nenalezení. Ty sny byly plný šelmího vytí, naše zimoviště v závětrí hor v nich bylo prázdný a já se neměla kam vrátit. Protože oni na mě nepočkali. A v dálce jsem viděla zřetelný pohupování, jak to dělali bokama naši velbloudi, když táhli všechen náš oranžovej vyřezávanéj nábytek a všechny horní opěrný tyče a prostřední dřevěnej sloup, kterej náš ger podpíral a držel nad náma i oblohu, aby nepadla, protože proti nebi nic široko daleko takhle vztyčený nebylo, jen hory, který nám kryly záda, ale tyhle lhostejný kamenný kolosy by nebe samy o sobě nikdy

udržet nemohly. Já v těch snech hodně běhala, honila se za něčím, a naše rodina mezitím mizela za rozpáleným obzorem a já tušila souvislost s tím nápisem v boudě, kam jsem chodila močit a taky si dřepnout, když jsem nechtěla nikoho vidět, ani Naru ne. Na ty vyrytá slova koukali všichni, když tam v šeru tlačili. Byly vyřežpaný velkejma čitelnějma písmenama.

Nara spala vedle mě, ale v těch nocích jsem byla sama. Jen se šelmím vytím, ve kterým jsem občas zaslechla Ojuninej naříkavej pláč, když jsem jí večer strašila v geru Úregmou a ona už rozuměla dost na to, aby věděla, že bez mámy je mezi náma ztracená, a já jsem v těch nocích trpěla prvníma výčitkama svědomí.

Možná i Nara měla takový noci, ale asi ne, protože když už to nešlo vydržet, tak já k ní několikrát v noci přišla, ale ona nikdy.

Magi spala ve spací místnosti se staršíma, a tak nevím, jak to bylo s ní. Ale nemyslím, že by Magi mohla mít takový zlé noci, že by mohla přemejšlet podobně jako já. Nikdy s náma moc nemluvila a nehrála naše hry.

Nevím o ní moc, nejvíc si pamatuju její mléčně lasturově bílej obličej a temný zasněný oči. Byla z nás nejvyšší a asi nejchytřejší, alespoň ve škole jí to šlo vždycky líp než nám. Já si ale pořád myslím, že byla moc líná na to, aby jí táta měl radši než nás ostatní. Že si to nezasloužila. Ale řekl to, když umřela, a všechny jsme to věděly už dřív.

Když jsem tátovi přinesla ukázat malou Dolgormu, jeho první vnučku a čtvrtou toho jména v našem rodě, začal hned mluvit o Magi a dojatě popotahovat, a tak jsem jí zas popadla a šla, protože já nebudu litovat tátu, pro kterýho nejsem dost dobrá.

To bylo už hodně let po tom, co se Magi zabila při Nádamu jako první a chvála Burchanovi zatím jediný z dětí Alty a Túlega, mejch rodičů.

Když jsme byly úplně malý a Ojuna ještě bloudila po sansáru nebo byla horskou kozou nebo starcem nad hrobem v nějakým

vzdáleným ajmaku, jezdila z nás na koni nejlíp Nara. Tehdy ještě máma neměla ani jedinej šedivej vlas a táta, když navlečenej ve vlčí kůži čekal u tarbaganí díry, vždycky ulovil nejmíň dva nebo tři vyplašený stepní sysly.

Když jsme se pak najedli a táta nemusel hned za stádem, vysadil nás do malejch sedel a jezdily jsme pomalu v řadě za sebou. Táta vedl a my jely a prsty jsme měly zatnutý koňům do šíje a hříva nám voněla do tváří prosluněným koňským pižmem a šimrala hrubejma žíněma.

Někdy jsme jezdily po dvou, a to bylo nejlepší jet s tátou. Mohla jsem se opřít dozadu a cejtit ve vlasech pohyby jeho rukou, jak koni naznačovaly co a jak. Máma s náma vyrážela jen někdy, jezdila, jen když bylo potřeba, vejlety, který nekončily uctěním ovó nebo návštěvou Munchceceg a Majdara, moc nechápala. V tom byla jako babička. Taky se bála, a kdyby bylo po jejím, tak bychom se začly učit mnohem pozdějc a Nara by nemohla bejt druhá v ajmačnim přeboru tříletejch dětí a Magi by se možná nezabila, protože by si nevěřila tak, aby jela největší koňskej závod naší země – Nádám.

Já jezdila vždycky obstojně, ale s Narou jsem se měřit nemohla. V době, když jsme byly doma asi na pátejch prázdninách, konečně zas na dva měsíce pryč z internátu, se Magi začala, Burchan ví proč, strašně zlepšovat. Pak asi jedny nebo dvoje další prázdniny byly vyplněný lítejma soutěžema mejch sester.

Nara nechtěla svý prvenství pustit, a tak jsem byla celý dny s Ojunou, nebo jsem kuchala a vařila sama s mámou v geru, zatímco Magi s Narou vobjížděly celej ajmak, aby si ujasnily svý pozice, ačkoli takhle tomu nikdy žádná neřekla. Prostě zajížděly nový sedla, trénovaly dvouletý divoký klisničky nebo pod záminkou nákupu uháněly do somonního centra a zas zpátky. Večer se vracely rozpalený, pletly nohama a já neměla s kým hrát ovčí kůstky, protože lehly a spaly. Nemohla jsem tehdy Magi vystát víc než obvykle, protože Nara byla moje, a ona si brala, co bylo pro jednu mý. Naře jsem

přála, aby prohrála, abych jí mohla tisknout a utěšovat, aby konečně viděla, že já jí chci opravdu, a nejenom kvůli závodění jako Magi. Pak se to ujasnilo, sestry přestaly s celodenníma vejletama a Magi se pomalu začala připravovat na Nádám.

Nádám je u nás každéj rok jedenáctýho a dvanáctýho dne sedmýho měsíce velká událost ve všech ajmačnících a somonních centrech a úplně největší pak ve Městě. Kromě koňskejch závodů se ještě zápasí a střílí z luku, ale to mi nikdy nepřišlo tak zajímavý.

To léto před Nádámem jezdila Magi zas každéj den. Bylo jí v tý době šestnáct nebo sedmnáct a rodiče začali mluvit o vdavkách, ale svět ze hřbetu koně je myslim strašlivě rychlej a rozmazanej, a tak si Magi skrz tu barevnou rozmázlou skvrnu somonního centra, kolem kterýho se dennodenně proháněla, žádnýho nápadníka nemohla dost dobře prohlídnout.

My s Narou si opálily konečky vlasů a modlily se, jak jsme nejlíp dovedly, protože Magi chtěla vyhrát, a to bylo to jediný, co jsme pro to mohly udělat.

Nádámová louka je na sever od centra našeho Města. Z jedný strany jí lemujej Tůla, řeka, ve který se nikdo nikdy nekoupe a břehy jsou neustále plný žen, který máčejj koberce a drhnou kartáčema barevný ornamenty. Z druhý strany louky je masnej trh, plátěnej stan se spoustou much a háků se skopovým lojem.

Na Nádám jsme jeli všichni.

Ojuna chtěla bejt taky důležitá, a tak si vymámila účast v závodě pětiletějch dětí, ale pak se těsně před startem schovala mezi barelami vody, který tam byly pro koně připravený, a my kvůli horečnatýmu hledání málem nestihli začátek Magina dostihu.

Magi jela dobře. Přesně tak, jak táta radil. Nehnala se a nechala nejdřív uzdu plandat, aby si kůň vybral svý vlastní tempo. Když projížděla kolem nás, máma měla v očích slzy a Ojuna výskala tak, že kdyby jí táta nedržel, vběhla by mezi ostatní koně a plašila by je tak, aby Magi nikdo nedostih. Mohla bejt druhá nebo třetí, ale

pak, mījela zrovna čacarganový křoví, se stalo něco hrozného. Kůň doběh závod sám. Magi spadla a zlomila si vaz. Ostatní koně Magi přeskakovali, táta vyběh proti nim a já si pamatuju na to úplný ticho, když od ní vstával a my očima visely na těch jeho.

Uprostřed všeho toho ryku se otevřela brána. Máma začala řvát a já viděla nicotu jak tlamu otráveného obrovitého květu, jak nekonečnej tunel chřtánu, do kterýho padaly obrazy mý sestry a nechávaly prázdněj prostor pro věčnej pláč, a já jsem věděla, že se poprvý koukám přes okraj do temnoty a nesmim zavravorat.

Magi umřela strašně rychle a my jí druhej den uložili mezi kameny na naše místo. Když jsme tam přišli po čtyřiceti pěti dnech, nebylo tam nic a my všichni i s Ojunou poklekli a pak se po západu slunce beze slova vrátili domů. Tátu jsem v těch dnech viděla poprvý opílýho tak, že nemoh mluvit, a máma ráno vstávala se sluncem, aby zvládla venku všechny tátovy práce, na který jemu stačila chvíle. Vracívala se ztahaná a šedivá po tváři a táta seděl celou tu dobu u geru nebo jezdil s lahví na naše místo v Rudejch horách. Když se vracel, už zdálky jsme poznávaly jeho zvadlou siluetu v karmínovým délu a kůň se pod nim motal, jak se táta klátil ze strany na stranu a dával zmatený povely.

Jednou, když jsem šla sama na argal, zahlídla jsem ho opřeného o skálu. Byl špinavej a ze špatně opřený lahve vytejkal bezbarvej pramínek ztrácející se v trávě. Odehnal mě máchnutím ruky a tvář si schoval do dlaní. Šla jsem pryč. Táta ten večer vůbec nepřišel domů.

Ráno mě probudilo praskání větviček, a když jsem zvedla hlavu, viděla jsem tátův ohněm ozářeněj obličej, jak se sklání a rozfoukává uhlíky na budány šol, nudlovou polívku, naše ranní jídlo.

Máma toho rána už nešla za stádem a táta popad poslední lahev a mrsknul jí za ger do stepi.

Když byl táta takhle špatnej, přijela k nám na nějakou dobu mámina mladší sestra Šarceceg. Svýmu jménu dělala čest, protože kdyby se tahle Žlutá květina v těch zlejch časech neukázala, nevím, co bychom si počali.

Šarceceg pořád zářil ve tváři prosluněnej úsměv. Byla o něco mladší než máma, ale podle výraznýho tenkýho nosu a štíhlý bokatý postavy bylo poznat, že krev maj společnou. Šarceceg náš ger spravovala po celou tu dobu, co byla máma se stádem, a když přišla, třela jí nohy mlíkem a rozčesávala mámě cop spečenej potem a prachem. Dohlížela na Ojunu a nám s Narou vyměřšlela program, abychom nechaly tátu samotnýho a netrávily čas posedáváním u geru a řečma o Magi. Den s Šarceceg byl od rána do večera vyplněnej množstvím všelijakejch drobnějch prací, který mě otravovaly. Nechápala jsem, proč máme čistit gerovou plachtu a vařit tak zbytečně složitý jídla, když nám vždycky stačil chúrag s búdzama, ale jinak jsme s Narou Šarceceg milovaly.

S mámou jsme nikdy neměly hlad a nemusely se ničeho bát, taky se starala, abychom si jednou za měsíc měnily dél. Když jsme byly nemocný, podpírala nám hlavu, abychom se mohly napít, a dávala nám svý maso, když byl táta hladovej a ovce pro všechny nestačila. Ale jinak s mámou nic moc nebylo. Šarceceg se smála a uměla mluvit tak legračně, že jsme se s Narou svíjely na zemi, až nás bolely břicha a celej ger se třásl takovym povykem, že táta odcházal hodně daleko a místo jedný flašky si brával radši dvě. Večer, když kromě ní a nás byla jurta prázdná, zas vyprávěla různý strašidelný historie.

S rozpuštěnejma vlasama připomínala v tmavym geru Úregmu, podobně jako dřív babička, a já si říkala, jak se asi Ojuna musela strašně bát, když jsme jí touhle babicí děsily. Tak dobře jako Šarceceg si nikdo vyměřšlet neuměl.

Každej její příběh byl úplně jinej a všechny stejně tajemný a divoký. Venku hučelo šoró, ger se vlnil a plachty šustily písečnejma poryvama, ve stepi vylejzali hadi a z hor k nám dolejhala vlčí vytí

a já cejtla, že všechny Šarcecežiny příběhy jsou pravdivý. Když jsem to šeptla mámě, jen řekla, že mám bujnou fantazii. I proto byla Šarceceg lepší.

Mámina sestra byl první člověk z Města, kterýho jsem poznala. A protože teď jsem byla nejstarší já, tak slíbila, že mě vezme s sebou. Potý, co táta zas začal normálně dělat svý mužský práce, a předtim, než máma poslala Šarceceg pryč, si mě jednou Žlutej květ vzala stranou. Já měla před sebou ještě tři roky školy, ale byla jsem připravená sbalit si svůj sváteční dél, popadnout sušený maso a jet ještě ten den. Jenže Šarceceg řekla surgúlijg togoch jostoj, a tak nezbejvalo než tři roky čekat.

Tři roky plný představ o skutečným životě, kterej někde nerušeně plyne a nic o mně neví. Tři roky, který jsem trávila v mátožný netečnosti, protože nic z toho, co se dělo kolem, mi nebylo dost dobrý. Já v sobě nesla slib jako poslání a chtěla tam, kde se sny všech mladejch holek ze somonních center střetávaly a kde si jako můry pálily křídla.

Šarceceg skutečně to slíbený léto přijela.

Zničehonic se objevila na závěrečným loučení s učitelem a v kulturním domě našeho somonu. Kulturní dům byl ten den úplně přeplněnej. Přijely celý rodiny těch, který spolu se mnou ten rok končili somonní školu, aby slavnostně naposled vyzvedly svý potomky a už napořád si je odvezly do svýho světa.

Do sálu jsme natahali židle, nad pódium na velkej papír napsali Tavantaj morilno a ředitel školy prones plamennou řeč o naší budoucnosti.

Naše škola měla i svý slavný absolventy. Cúleg byl národním orlem v lukostřelbě, Davá se vdala za dargu chuvsgulskýho ajmaku a dvojčata Uram a Cagánbulag si před dvěma rokama ve Městě otevřeli prodejnu s autodílama a prej si vedli moc dobře.

Mezi židlemi se proplejtali naši spolužáci a z krabic rozdávali jablka a kusy árúlu, který z obecnějšch prostředků zakoupilo pro

tuhle příležitost somonní předsednictvo. Šarceceg seděla v první řadě, musela přijít strašně brzo, aby takovýhle místo dostala. Když jsme na pódiu recitovali Javúchúlanovy básně a pak si chodili po jednom potřást rukou s předsedou, v jednom kuse na mě mrkala. Moje vysvědčení bylo jedno z těch nejlepších, máma si ho opřela v geru o našeho malého Burchana, já si trochu poplakala s Narou a táta mi dal pár rad, abych ve Městě hned někomu nenalítla, protože on tam byl a nikomu nevěřil, a to je ten nejjistější způsob jak se neztratit.

Ojuně Šarceceg přivezla obrovskou mašli do vlasů, takovou, jakou nosí malý Rusky, a když se se mnou loučila, vypadala, jako by se jí na hlavě zahnízdil chvějící se blankytnej modrej pták.

Cesta byla moc špatná. Jen co jsme vyjeli, Tengerové spustili z oblohy potoky vody a step, která není zvyklá pít, se do dvou hodin proměnila v nedozírný bahniště, ve kterým náš džíp co chvíli hrabal kolama naprázdno a Šarceceg s řidičem úplně promočený tlačili.

Já seděla na svém pytli s věcma a koukala se z okýnka, protože jsem si nechtěla sváteční dél od mámy zamazat a Žlutej květ taky říkala, ať sedim.

Z Rudejch hor do Města žádná cesta nevede, ale naši řidiči znaj svou cestu jak zvířata, a i když jezděj v noci nebo opilý, žádnéj z nich ji nikdy neztratí, a tak jsme jeli hodiny a hodiny horama, kde jen pokroucený pařáty stromů a občasná velbloudice s mládětem připomínaly život, a pak jsme se svezli k planinám, kde jsme byli mezi obzorama úplně sami, a já si říkala, že každou chvíli už musí něco přijít, ale teprve večer jsme dorazili ke třem hrdejm samotářskejm jurtám a za pár tugarů měli nocleh i s nudlovou polívkou a ráno jeli hned dál.

My s rodinou měli různý tábořiště, kromě našeho nejoblíbenějšího v Rudejch horách ještě u Baga úlu, poblíž Muromu a čtvrtý, kterému se říkalo risúnkový, protože skály nedaleko odtamtud

byly plný risункů, prastarejch kreseb a ornamentů našich předků, kterym nikdo nerozuměl. Risúnky byly i v Rudejch horách.

Rudejma horama jsme nakonec většinou nazývali všechny tyhle místa. A to byly od sebe za špatnýho počasí vzdálený i pár dnů. Ale takovou dálku jako se Žlutým květem do Města, to jsem předtím nikdy nejela. Svět byl mnohem větší, než se dalo vůbec představit, a za každým kopcem dál rostl a nemělo to konce.

Jednou jsme vzali kus cesty nějakou mámu s miminem v ranci, oba už dost vysušený, jak tam hodiny čekaly na horku, a já přemejšlela, jestli jsou tihle lidi už nějak trochu jiný než my. To nám zbýval do Města jen necelej půlden a tam mělo být jiný úplně všechno. Mongolka celou cestu mlčela a u svýho geru se nechala vysadit i s miminem bez jedinýho slova díků.

Za hodinu vykoul za kopcem první komín ulánbátarský tepelný elektrárny. Chtěla jsem vidět letiště, ale to bylo dál, aby letadla nepadaly na domy, tak z toho nic nebylo. Ale viděla jsem největší obchodní dům v naší zemi. Přísněj vysokej prosklenej barák, naproti betonovej cirkus, a po každý straně ulice plno malejch stánků s barevnejma sušenkama, hnědejma a zelenejma lahvema s limonádou, taky malý pultíky s ovocem, váhou a telefonem a babky, co prodávaj po jednom pomačkaný cigára.

Jak jsme vjížděli ulicí čím dál hloub do Města, všechno to houstlo a lidi se motali čím dál rychlejc a zmateněj, až jsme za náměstím zabočili doleva nahoru a mně se ulevilo, protože lidi se někam vsákli a bylo jich tam asi tolik, jako když se k nám do somonního centra sjedou Mongolové na Nádám, a to jsem znala.

Šarcecežin mikrorajón se jmenuje Sansár. Je to dobrá čtvrť. Bydlej v ní spořádaný rodiny, který jsou ve Městě dlouho, a mezi místníma je jen málo Číňanů a vůbec jinejch národů, což je dobře. Šarceceg zaplatila penězma, který jí máma vtiskla do ruky, když jsme se u nás chystaly. Já měla nepříjemnej pocit, že těma penězma si máma něco vykupuje. Ale to byla jen chvilka, protože pak ten Mongol, co nás

vezl, odešel, Šarceceg mi do ruky vrazila kus kozy od táty a ukázala na svý dveře.

Stály jsme před panelovým domem, kterej se měl stát mým novým skorodomovem, tak jsem si to tehdy v duchu říkala, protože představa, že se do našeho geru nevrátím dlouhý léta, by mě tehdy zabila. Bylo mi čerstvejch šestnáct, byla jsem poprvý ve Městě a měla jsem jasno jen v tom, že se mi právě splnil můj sen.

Asi jsem si myslela, že si prohlídnu všechny ty obchody, přejím se marmeládovejch koláčků, nakoupim si bublinkovejch limonád, prohlídnu si Revoluční muzeum a pojedu domů. Ani už sama nevim, co jsem si tehdy představovala, co mi bloudilo hlavou. Rozhodně to ale nemělo nic společného s prací a s penězma. To už se mi do hlavy nevešlo. Každěj den jsem viděla nový věci a bylo jich moc. Co mě ale překvapilo hned, byl Šarcecežinej mužskej. Nic mi o tom neřekla. Myslela jsem, že budem jen spolu, a Mergen se navíc přes den skoro nehnul z kuchyně. Nevěděla jsem, jestli mu o mně Šarceceg předem řekla. Měl lhostejnej obličej, prvních pár dnů jako bych pro něj ani nebyla.

Šarceceg rychle pochopila, že nemám žádný ponětí o dospělým životě, a po několika dnech, kdy jsem ve stáncích utratila za sladký trojhránky většinu toho, co jsem měla od rodičů, a kromě strašlivý chvály a díků, kterejma jsem Žlutej květ zahrnovala, se mnou nic nebylo, pochopila, že mi někdo musí ukázat, jak se to se životem má. Když jsme takhle asi po tejdnu seděly u ranního jídla a já se nimrala ve zbytcích naší kozy, protože jsem měla zkaženej žaludek všema těma městskejma lákadlama, Šarceceg promluvila. Připomínala mi tátu. Říkala, co už jsem věděla. Že Město je nebezpečný a já moc mladá a nezkušená a že nemám nalítnout všem těm kinům a párkům v konzervě a mrňavejm rádiím a hebkejm šátkům, zkrátka všemu tomu, co jsem obdivovala a chtěla mít, protože ačkoli vypadá tenhle svět veselej a nóbl, nůž se tu leskne mnohem častěj než u nás.

V Rudejch horách se kudlou podřezávají krávy, ale tady si jí lidi vrážej do zad, řekla nakonec Šarceceg a asi si myslela, že se mi rozklepou kolena nebo skočím do sedla a otočím to do svýho ajmaku. Já ale tyhle řeči znala. Vedou je mnohý a hlavně před mladejma, aby se vytáhli, protože mladý ještě nic nezažili a nemaj na vrácení žádný chytrácký ponaučení. A tak jsem jen zabručela hmmm a dál se babrala v koze. Ale Žlutej květ se do mě pustila znova a tentokrát měla pravdu.

O penězích mě přemejšlet nenapadlo, a tak jsem odkývala všechno, co se tohohle týkalo. Přiznala jsem, že jsem nezodpovědný dítě a že se co nejdřív porozhlídnu po nějaký práci. Šarceceg vyhodila zbytky kozy z okna a řekla, ať sebou hodim, že se kouknem spolu.

Žlutej květ nebyla jako ostatní dospělý ženy. Třeba s mámou se vůbec nedala srovnat. Víc mluvila, víc se smála a víc přemejšlela. Aspoň takovej jsem měla pocit, protože pořád měla plno různěch nápadů, zajímalo jí plno věcí a nikdy jsem u ní nezažila takový to tupý přitakávání, kterým na mý vyprávění odpovídala máma. Vždycky jsem měla pocit, že mě poslouchá, a to bylo nový a já si toho od první chvíle moc považovala. Možná to bylo tohle její pozorný poslouchání, který mě k ní tak táhlo, protože do Města jsem nechtěla jen kvůli velkejím ulicím a svítivejm výlohám, ale i kvůli ní. Ale předtím, když se Magi zabila a Šarceceg nás přijela zachránit, mě tohle nenapadlo. To jsem si říkala až o tři roky pozdějc, když jsem se zvedala od stolu a šla se oblíct na ven, protože ona řekla, že mi půjdem najít práci. Já nevěděla, jak se ve Městě hledání práce obstarává, a tak jsem se oblíkla a poslušně šla za ní, ona už přece věděla, co je život.

Na schodech jsme potkaly Mergena, trochu se motal a já si za těch pár dní zvykla, že do němoty zpitý nebejvaj jen Mongolové, který přijdou o svý dítě, ale pijou i obyčejný lidi, kterejm nic neschází, který maj rodiny, svoji místnost v panelovým domě a žijou ve Městě. Kolik lidí z našeho somonního centra by dalo půlku stáda

za to, aby mohli mít svoji místnost v panelovém domě Města. A já viděla každéj den lidi, který byli nešťastný. Myslela jsem, že si nevážej toho, co maj, připadali mi hloupí, a teprve o moc pozděj jsem pochopila vodku.

Mergen se přidržoval zábradlí, vodková blána mu zasklila oči a z rukou udělala toporný kusy dřev, který se, když jsme šly kolem, zničehonic ke mně zvedly.

Od týhle chvíle mi bylo jasný, že ho nevidim poprvý. Tyhle natažený ruce jsem si pamatovala.

Možná se chtěl přidržet, něčeho se chytit a odpočinout si, možná stál skutečně o objetí, ale v každým případě se spletl. Žlutej květ šla totiž za mnou. Uhnula jsem před jeho hledajícima prstama a on spadnul jako moučnej pytel hlučně na schody. Šarceceg ho zvedla, pomohla mu k bytu, znovu odemkla, strčila ho do předsíně, zabouchla s povzdechem dveře a já si stačila všimnout divnýho pohledu, který po mně vrhnul, když mu pomáhala se zvednout. Vim, mohla jsem ho chytit, ale nechtěla jsem, aby se mě dotkl. Nějak jsem vycejtila, že hledá mě a ne Žlutej květ. Že se nespletl. Že jeho vzpínající se ruce patřily mý osobě a v tý jistotě byl hnus, ten pocit páchl jeho nepříjemným dechem a těžknul váhou mužskýho těla.

Nevěděla jsem, jaký má Šarceceg úmysly, neměla jsem ponětí o tom, jaký je to pro někoho pracovat, ale bylo jistý, že ona to nějak zařídí, a tak jsme šly ulicí a já se koukala po lidech v přeplněnejch autobusech, a po Rusech, a po Mongolech, který chodili oblíkaný jako oni, protože to všechno pro mě ještě nepřestalo bejt nový. Zastavily jsme se před nějakým guanzem a Šarceceg mi řekla, abych počkala. Šla dovnitř a za chvíli se objevila s nějakým Mongolem. Čpěl vařenou skopovinou a mastný ruce si otíral do ušmudlaný zástěry. Asi hlavní kuchař, čekala jsem, že nás Šarceceg představí, ale chlap si mě jen změřil pohledem, kejvnul a zase zalez.

Šarceceg pak při večeři v mým novým doma jen utrousila, že zítra půjdu poprvý do práce. Bylo jasný kam.

Guanzy jsem znala už dřív. Není moc věcí, který máme na venkově s Městem společný, ale tohle jo.

Jíst musej lidi všude.

Ale zatímco náš guanz byl jeden ger na půli cesty mezi Rudejma horama a somonním centrem, kde jsme se cestou stavovali na levnou polívku nebo vlašnej silnej čaj, ve Městě byla taková zapařená vejvařovna alespoň jedna v každý ulici. Všude měli bůdzy, chúrag, limo a čaj a stejný to bylo i u nás.

Vepředu čtyři stolky, pak pult a vzadu Erka s Purevem vařili. Oba se s Šarceceg znali, a tak na mě byli hodný a nebyli zlí, ani když jsem něco popletla.

Prvních pár dnů jsem utírala stoly a podlahu, myla nádobí, rozlejšvala čaj a jen chvílema něco zamíchala, takže se toho moc nedalo zkazit. Ale potom jsem někdy byla v guanzu úplně sama a v těch mračnech páry jsem si pletla hrnce a motala se celá upocená, zatímco za pultem hulákali lidi a nudle kypěly z kastrolů. Ale všechno se srovnalo, já měla práci a nějaký peníze a Šarceceg svůj klid.

Co pracovala ona, to jsem nevěděla. Mergen většinou seděl doma nebo na ulici a pil. Mergen byl ten člověk, co nevypadal jako Mongol a přišel k nám do geru, když jsem byla jako dítě nemocná. Obličej si pamatuju dobře.

Tehdy poprvý jsem cejtla, že máma nemá jen mě s Magi a Narou, ale i jiný věci, který jí zajímaj a kvůli kterejm se trápí. A proto mi byla jeho nejistá třaslavá náklonnost protivnější než od jinejch. Patřil tak nějak k mámě a já jí viděla kvůli němu divokou a zmatenou. V jeho vodkovejch očích pluly odrazy těch máminejch, když spolu stáli před gerem a šermovali rukama a já potřebovala, aby máma byla u mý postele a držela mě za ruku, a bála jsem se, že zmizí s ním a už se nikdy nevrátí.

Tohle mi běhalo hlavou, když jsem cejtla jeho pohledy třeba při vaření nebo večer po jídle, když Šarceceg šla spát a já s Mergenem seděla u kuchyňskýho stolu a čekala, až mu čelo klimbne o desku,

a pak jsem ho vzala podpaží a tlačila ho vedle, kde Žlutej květ už zhluboka oddechovala.

Teprve když jsem zavřela dveře do jejich pokoje a uklidila kuchyň, byl klid.

Natáhla jsem se na gauč naproti stolu a hned bylo zase další ráno.

Z guanzu jsem se pokaždý vracela unavená, nohy jsem měla těžký a ruce horký a červený od mytí misek.

Dny protekaly jeden do druhého a z mé hlavy se všechno kromě starostí kolem jídelny vyplavovalo někam pryč. Naše rodina v Rudých horách, moje škola a mé představy o životě ve Městě, všechno odtejkalo a já to věděla, ale nic se s tím nedalo dělat.

Byla jsem tu a potřebovala jsem peníze.

Erka s Purevem byli moc hodný. Purev byl velikej a škrobenou zástěru měl věčně od nuddí a mastný špíny, jak si do ní utíral ruce. Vypadal jako obrovitej chán ze zimních vyprávění. Večer mi vždycky dával zbylý chůšúry a Mergen s Šarceceg měli večeři. Erka byla drobná a strašně rychlá. Těsto se jí v rukou jen míhalo a k tomu ještě dohlížela na mě, prohodila pár slov s lidma, který k nám chodili každéj den, a pomáhala Purevovi tahat maso, který měl na starost. Byly měsíce, kdy jsem byla radši s nima v kuchyni než doma. Purev mě někdy bral s sebou na masnej trh, abych mu pomohla vybírat, že prej jsem z venkova a těmhle věcem musím rozumět. Já ale rozuměla spíš zvířatům než masu, ale pro něj to bylo stejný.

V geru jsem vařila maso, který mi dala máma, a dobytek zabíjel táta. Ten jedinej to uměl a byl v tom zručnej. Položil ovci na záda a jemně jí přiklek kolenem, naříznul jí břicho, strčil tam ruku a tou se pomalu došátral až k srdci, kde to zmáčknuł prstama a čekal, až ovce usne. Malinko zaklepala kopejtkama, jen se tak zachvěla, a pak jí oči zesklivatěly, posmutněla a celý tělo se jí svěsilo. A to už bylo ono. Skoro pokaždý se to obešlo bez jediný kapičky krve. Na masnym trhu ale bylo krve spousta. Ženský stály u dlouhejch stolů

plnejch staženejch kusů krav, ovcí a koz, vychvalovaly svý kousky a každou chvíli maso ohmatávaly a obracely, aby bylo vidět vždycky tou pěknější stranou. Mužský v zástěrách se kolem svejch háků motali se sekáčkama a dlouhejma nožema, aby rychlejma pohybama odsekli, co kdo chtěl.

Masnej trh byl ve stanovym baráku a tlačilo se tam vždycky plno lidí. Chodila jsem tam s Purevem docela ráda, dělala jsem, že tomu rozumim, a když jsem se po pár tejdnech osmělila, vydržela jsem se s lakotnou prodavačkou hádat o dobrou cenu třeba celou hodinu. Pak jsme museli s Purevem spěchat rychle zpátky, protože k nám do guanzu chodily každěj den mraky lidí a Erka by to sama přes poledne těžko stíhala.

Některý Mongolové přišli jen jednou a některý chodili často. Vařili jsme dobře, nešidili jsme chůšúry moukou tolik jako jiný jídelny a naše bůdzy byly málo chrupavčítý a dobře kořeněný. Nemohlo mě přece napadnout, že zrovna Bjamchu k nám chodí tak často kvůli něčemu jinýmu.

Bjamchu byl o pár let starší a líbila jsem se mu.

Mně už bylo sedmnáct, ale v tomhle jsem byla jako malá. Věděla jsem, jak to chodí, občas se mi i někdo líbil, ale nic víc. Bjamchu k nám vydržel chodit tři měsíce každěj den a vyprávět na celý kolo vtipy a smát se a kupovat si dvojnásobný porce. Pokaždý se mě ptal, jak prej mám dneska navařino, a ochomejtal se kolem pultu tak dlouho, že to bylo všem jasný. Mně to došlo až poté, co se mi začala Erka posmívat, a Bjamchu mě pak ten den pozval poprvý večer ven.

Byl poctivej, myslel to se mnou vážně a ukázal mi ve Městě plno věcí. Bydlel s rodičema a dvěma bratrama nedaleko od nás a každěj den po práci mě vodil až před barák a mluvil o naší budoucnosti. Občas mě zval večer do Tornáda na jednu mrňavou sklínkou Bolor vodky a dvojku žlutý limonády. Když bylo třeba, tak jezdil s Pure-

vem pro maso nebo zařizoval nový židle, když nám je opilej Gamba ze vzteku rozmlátil o pult. Ale domů jsem Bjamcha ani po několika tejdnech nevzala, a pak už to nebylo možný.

Ta hnusná věc se stala krátce potom, co jsme spolu seděli jednou v neděli u řeky a já se mu přiznala, že jsem ještě s nikým nebyla.

Prostě jsme jednou s Mergem celej večer hráli domino, já vyhrávala, a tak mě pořád s blahopřáním přistrkoval flašku a já si smáčela rty a pak jsem postupně začla po malejch douškách pít, a nebylo to vůbec tak odporný, jak jsem si myslela. Bylo mi dobře. Ten den mi totiž Erka řekla, že jestli to vyjde, ví o jedný starý zavřený opravně bot, kterou bychom si mohli pronajmout a zařídit si tam druhej guanz, a ten by byl trochu můj, protože Erka s Purevem by zůstali tady a já bych si k sobě vzala nějakou další kuchařku a všechno maso, mouku, sůl a tak bych si sháněla sama a na všechno bych sama dohlížela. Hned jsem si vzpomněla na Naru a skrz lehký vodkový mžitky, kdy se mi Mergen zdál vlastně docela milej, jsem jí viděla v zástěře a čepečku, jak se ztrácí a znovu objevuje v páře nad našima hrcema v tom novým guanzu, kterej si spolu celej zařídneme a na stolky dáme růžový omyvatelný ubrusy s kopretinama a na malou ozdobnou dečku na pult postavíme vázu s kytkama a misky na čaj budou všechny stejný a bez škrábanců a Bjamchu nám bude nosit to nejlepší maso, jaký tu ve Městě maj, a bude tahat basy s limonádama a večer zamknem a všichni tři se půjdeme projít na hlavní náměstí a pak budem chodit ve čtyřech, protože Nara se hned někomu zalíbí.

Měla jsem hlavu opřenou v dlaních a myslela na štěstí, jaký nás čeká, a cejtla jsem se poprvý, co jsem do Města přijela, dospělá a samostatná. Ten nebeskej pocit pak přešel do teplýho objetí a vlhkejch polibků, který se daly snýst. Mergen mě převrhnul ze židle na postel, vyhrnul mi sukni, stáhnul si kalhoty a párkrát se ve mně zahejbal. Pak se svalil vedle a my spalí na tom úzkým gauči spolu až do rána.

Myslela jsem, že poprvý to strašlivě bolí. Říkala to Dulma, holka, co měla na internátu postel vedle mě a o těchto věcech dost věděla, ale nic to nebylo. Na kalhotkách jsem měla mrňavou krvavou skvrnu, jako když se tátovi úplně nepovede zaříznout ovci, a v guanzu jsem chvílema cejtila, že si musím sednout nebo se poškrábat, takový to bylo divný řezání mezi nohama. Jinak nic.

Horší to bylo se Žlutým květem.

Už dřív na mě přestala bejt tak milá jako na začátku, a když mnou ráno trásla a já si ještě se zavřenejma očima stačila uvědomit, co se stalo, věděla jsem, že mě vyhodí. Vyhodí mě a Mergena si nechá.

Do guanzu jsem ten den přišla trochu pozdějc.

Když jsem vešla, Erka rozladěně zvedla hlavu od hrnců, ale pak jí obličej zvažněl a šla mi ukázat, kam si mám dát věci.

Obejmula mě a na nic se neptala.

Když večer přišel Bjamchu, všechno jsem mu řekla, aby pak nebyl překvapenej.

Že mám ráda jen jeho, že je Mergen hnusnej a já jsem se nemohla bránit a že odted' stejně budu spát v guanzu, takže se nic takovýho už nikdy nemůže stát. Pak jsem mu hned řekla o tý opravně bot a že bude jako naše jídelna a že ho už brzo seznámim s Narou, protože tam bude pracovat s náma. A chtěla jsem toho říkat víc, jak si to všechno představuju dál, že naše první holčičí mimino se bude jmenovat Dolgorma, protože táta si to tak přál, a že mu ukážu na podzim náš ger, jestli bude mít chuť, ale k tomu jsem se už nedostala, protože Bjamchu se na mě obrátil, křiknul několik hnusnejch slov a praštil mě dlaní přes tvář.

Zatočila se mi hlava a celej obličej zahořel tisícema drobnějch jehel, který zalejvaly pálivý slzy, a Bjamchu šel rychlým, rozhodným krokem pryč. Chtěla jsem za nim běžet, ale nohy se nehnuly, celý tělo mě brnělo a cejtila jsem se v tu chvíli prázdná a špinavá, že bych se vrhla kolem krku prvnímu Mongolovi, kterej by se na mě usmál.

Bylo pozdě večer a já stála na největším ulánbátarskym náměstí úplně sama. Do všech stran pod mejma nohama ubíhal zjizvenej asphalt plnej škvír. V trhlinách rašily trsy trávy a na několika lavičkách pospávali lidi bez domova. Jednoho z nich jsem znala, chodil si k nám do jídelny občas pro pár chůšúrů, když někde něco ukrad a za pár tigrů prodal. Ostatní měli hlavy zabořeny do dělů nebo starejch svetrů jako strnulí nocující ptáci. Na pravý straně se vzpínal kůň s bronzovym jezdcem, pomník našeho hrdiny Suchbátara, oplocenej řetězama, aby na něj malí kluci nelezli a neoblepili koňskej hřbet žvejkačkama.

Za mejma zádama se tyčil za mohutným sloupořadím mongolскеj parlament a naproti Suchbátarovi vykukoval barák opery.

Pár pouličních lamp vrhalo ve tmě matný nažloutlý stíny, kterejma kymácel vítr. Šla jsem směrem k světlům trojitejm skrz slzy a únavu na druhý straně náměstí a vešla jsem do jakýhosi nočního podniku. Přilákala mě hudba, která dolíhala až ven na ulici skrz sametovej závěs, protože bylo léto a dveře byly otevřeny dokořán.

Vevnitř bylo šero a u pultu se mačkalo pár Mongolů, jako u nás v guanzu, když si někam odběhnu a přijdu pozdějc. Za pultem plným skvrn z rozmáčenějch cigaret stály v policích lahve jak vojáci. Některý židle byly převráceny, pod nohama mi chroustaly rozbitý vodkový sklínky a já přemejšlela, kam si sednout. V každým rohu jsem tušila balvany nějakejch lidí, temnejch přitisklejš dvojic. Volno bylo jen pod velkým pletenym portrétem Čingischána s dlouhejma třásněma, který mě, když jsem si sedla, lechtaly za krkem. V týhle místnosti nikdo neobsluhoval a neutíral stoly, nikdo se nikoho neptal, co by si dal, a nedopalky se v popelnících vršily jako majestátní žlutý ovó.

Ochutnala jsem něco ze sklenice na mým stole. Bylo to divný, a tak jsem toho nechala a čekala jsem, až ke mně někdo přijde a začne povídat a já nebudu sama.

Byl starej, starší než Mergen, oblečenej jako Rus, ale byl to Uzbek. Podle jména Kulan. Představil se jako Kolja. Hlučně si přised tak těs-

ně, že byl cejtit jeho dech, a já si poprvý od rána zas vzpomněla na to, jak se ve mně Mergen hejbal a na to jeho tichý zaúpění předtim, než to skončilo. Když přines vodku, dělala jsem, že piju, ale jen jsem si vždycky oblízla pusu. Protože peníze jsem neměla a limonádu mi koupit nechtěl.

Když jsme vycházeli, byla už noc trochu našedlá, na obzoru svítil světlej pruh a Kulan mi půjčil svetr. Byla strašlivá zima. Věděla jsem, co teď má bejt, ale jít pryč do stísněný kuchyně a tam mezi hrncema, v mastnym vzduchu, kterej nešel vyvětrat, roztáhnout svý skládací lehátko, to se mi nechtělo. A tak jsem nasedla do auta, který Kulan zastavil, a docela spokojeně jsem se vzadu rozvalila a sledovala blednutí noci a ubíhající mžitky domů, který byly chudší a chudší a postupně se zmenšovaly, až jsme vjeli do jurtoviště, který celý město svírá jak tlustej a pořád tloustnoucí prsten, jak se sem další a další lidi z venkova stěhujou.

Myslela jsem na tátu, jak říkal, že si mám dát pozor a že ve městě nemám nikomu věřit a jak je snadný tady skončit nějak špatně. Přemejšlela jsem, jestli tohle znamená to končení špatně, a jak se taková věc pozná, ale na nic jsem nemohla přijít. To, že Kulanovi nevěřím, ale bylo jistý. Věděla jsem jenom, že chce se mnou spát, stejně jako to chtěl Mergen, kterýho jsem prokoukla hned, a s uspokojivým pocitem, že možná teď trochu končím špatně, ale rozhodně nikomu nenalítnu, mi začala hlava padat na stranu a sladce na mě přišlo spaní.

Jedinej, kdo mě zklamal, byla Žlutej květ a Bjamchu.

Kolja mě ve svým geru posadil na postel a sám si svlíknul kalhoty. Já mu pomohla s těma mejma a nechala se zas líbat a aby se mě dotejkal na prsou a mezi nohama, což Mergen nedělal a pro mě to bylo poprvý.

Přemejšlela jsem, jaký to je, když jsou dva lidi spolu a dělaj to každej den, ale pak jako by do mě někdo vrazil nůž, bylo to mnohem horší než včera a já začala křičet. Kulan mi přikryl pusou dlaní, vlast-

ně celej obličej, a tak jsem jen škvírama mezi jeho prstama viděla ten červenej upocenej obličej, jak se dál houpal nahoru dolů, a jasně jsem věděla, že tohle je ono, tohle je to tátovo končit špatně.

Jediný štěstí bylo, že jsem ten den nemusela do guanzu. Když pro mě totiž Bjamchu přišel, Erka se ke mně přitočila a šeptla mi, že jestli nechci, zejtra nemusím přijít, že to s Purevem zvládnou, a spiklenecky mrkla na Bjamcha, asi aby na mě dal pozor a byl na mě hodnej.

Ráno v geru nikdo nebyl. Mezi stehnama se přelejvalo divný pálení a vedle postele na zemi bylo na papíru napsaný telefonní číslo, pozdrav s Koljovým jménem a konvice s vlažným mlíčným čajem, kterej musel, Burchan ví odkud, přinýst, protože kamínka byly úplně ledový. Kolja asi bydlel někde jinde, protože v týhle jurtě toho moc nebylo.

Nechtělo se mi pryč, čaj byl moc dobrej, a tak jsem si zas lehla, kolenama stiskla deku a dýmovým otvorem pozorovala nebe, který bylo tak modrý a nehybný jako kus nalepený látky. Jako kdyby na vrchol geru někdo připlácnul chatak. Bylo to poprvý od toho dne, kdy jsem opustila Rudý hory, co jsem zas mohla z postele pozorovat oblohu. Poslouchala jsem šelestění trávy a koukala se nahoru do oranžovejch opěrnejch tyčí s ornamentama, který se jako paprsčítý slunce táhly kolem dokola kousku nebe vyřízlýho do plsti.

Léto bylo u nás vždycky nejkrásnější. Jarní mláďata už měly to nejhorší za sebou a krmily se po boku svejch matek, který celej den nezvedly hlavu, až teprv na konci devátýho měsíce, když ze Sibíře přivanul první nesmělej sníh hnanej mrazivým větrem.

Ale to bylo až potom.

V létě nikdo o zimě nevěděl.

Máma chodila v lehkym délu na cibuli a česnek a my byli bosí a nikdo neměl do ruda zapálený víčka, protože bylo vedro a v kamnech se rozdělávalo jen kvůli jídlu.

V létě u nás taky přespávalo nejvíc lidí. Vždycky se jich během léta pár stavilo na noc nebo na jídlo.

Když přišli, máma se snažila mnohem víc, než když vařila pro nás. Navařila nudlí a na polívce plaval na prst tlustej nejskvělejší lůj. Pak se pil kumys a na stůl máma položila žlutomodrou misku s bonbónama, kterou měla vysoko schovanou, abychom na ní my děti nedosáhly. Do barevnejch papírků od bonbónů jsme pak s Narou balily kamínky a hrály si na somonní obchod. Táta s návštěvama probíral ceny kašmíru a poslední zimu a kdo se komu narodil a jak se komu z okolních vede.

Někdy si od nás koupili cigarety nebo limonádu, protože tátovy cigarety byly jen ruský a nikdy čínský, a za přespání jsme dostali lahev nebo máma hodila pár drobnějch tugrů do kalíšku v polici. Máma nikdy nekouřila, skoro žádná ženská u nás ne. Jenom táta, když měl občas chuť. Ve Městě je to jiný. I ženský se potácej opilý, a když si zapálej, tak se za nima nikdo neohlídne. Co by tomu asi máma řekla, napadlo mě, a taky jsem si vzpomněla na Naru. Ta mi chyběla nejvíc.

Nara po škole zas bydlela v našem geru a hodně jezdila s mámou po návštěvách, aby se seznámila. Já si myslím, že by někoho dobrýho našla i tak, a taky jí tehdy bylo teprv šestnáct, ale máma asi nechtěla nic nechat náhodě. Asi se bála, aby Nara neskončila jako Žlutej květ. Kdyby ale Šarceceg nějaký děti měla, zas by nám tehdy nemohla přijet pomoct s tátou a já bych se bejvala nikdy nedostala do Města.

Tehdy mě poprvý napadlo, ale bylo to jen takový rychlý šlehnutí, po kterým zůstalo na chvílku smutný prázdno, že Město možná není jenom dobrý. Oblíkla jsem si kalhoty, venku mě oslepilo slunce.

Bylo už asi poledne a já byla někde na úplným cípu Města. Gery tu nebyly namačkaný, ale stály v dřevěnejch ohradách daleko od sebe a mezi nima se pásli koně. Chášá ulánbátarskýho předměstí

tady už ztratilo ulice. Město tu bylo nejistý, vtejkalo do stepi, která ho pohlcovala. Ještě pár desítek metrů řídnoucích gerů a konec. I sem už večer někdy chodili vlci a za kopcem nic nevědělo o tom, že nějaký Město je.

Vyrazila jsem směrem, kde gery houstly. Obě strany ulice lemovaly ohrady, písek i přes boty pátil a já za chvíli litovala, že jsem zbytek slanýho čaje nechala v geru. Občas si mě někdo změřil pohledem, taky hned poznám, když někdo není od nás, a malý nahatý děti na mě pokřikovaly, jak běhaly z ohrady do ohrady a práskaly vrátkama. Místo obchodů tu byly jen malý stánky jako na limonády, ale tady v nich prodávali všechno možný. Bylo tu plno budek, ve kterejch opravovali boty, taky zastavárny a kadeřnictví a skrčený hrbolatý prkenný guanzy, ale ty jsou úplně všude. Ve Městě, jak jsem bydlela já, jsou lidi oblečený po mongolsku i jako Rusové, ale tady se v ruským moc nechodí. Taky obchodů s jídlem tu moc není, protože lidi tu maj zvířata, jaký Šarceceg v paneláku držet nemohla.

A pak lidí přibejvalo, jako by ukrytý hemžení odněkud prýštilo škvírama ven a zvířata to stahovalo dolů, mizely a gery se měnily v dřevěný domky, který rostly do betonu a panelů. Bylo to, jako když jsem sem před měsícema se Žlutým květem přijížděla. Všechen ten rostoucí rachot směrem dovnitř a pak auta a autobusy a lidi, který do sebe vrážej a pak si podle zvyku omluvně tisknou ruce. Ale úplně stejný to nebylo. Barvy zesinaly, vyrudly prachem a poledním žářem. Všechny ty zářivý obchody a široký ulice vnitřního Města vypadaly unaveně, jako by se odchlipovaly a pod nima mělo něco vykouknout, ale já byla líná někde prolezat a hledat to. Bolely mě nohy a mezi nima taky, neměla jsem na autobus, a tak když jsem večer konečně rozložila svý skládací lehátko, byla jsem šťastná, že jsem zpátky u svejch, a Erčino ranní popleskávání po tváři bylo tím nejslastnějším dotejkáním od dob, kdy mi babička v zimě masírovala namrzlý chodidla.

A pak bylo všechno zas jak dřív. Jen Bjamchu začal chodit na polední jídlo někam jinam a já spala v kuchyni na plátěném lehátku. U Šarceceg jsem pak byla ještě jednou. Chtěla jsem svý druhý boty a umělohmotnou sponku, kterou mi dal Bjamchu.

Nikdo nebyl doma.

Nechala jsem svý klíče u vrátnýho a na starý noviny na stole, do kterejch si Mergen večer balil tabák, jsem napsala Žlutýmu květu o tom, že teď bydlím v kuchyni, ale že to není až na ten dusnej vzduch tak špatný, a že jí děkuju za tu práci, protože já bych si žádnou najít neuměla, a pak že náš guanz je vylepšenej a ať se někdy přijde podívat, jestli bude chtít.

S tou novou jídelnou se to nepodařilo, ale nebylo mi to tak líto, protože starou opravnu bot koupily ty dvojčata z našeho somonu, který prodávaj věci k autům, jak o nich mluvil ředitel naší školy, a to je lepší, než kdyby nám to vyfouk někdo cizí.

S Erkou jsme nakonec na naše starý stoly vybraly na dzachu nový omyvatelný ubrusy a já jí nadchnula pro růžový třásně, který jsme nalepily nad pult. Vypadali jsme takhle jako lepší podnik, ačkoli jsme měli chůšúry za sto tigrů jako ty nejmenší zborcený jídelničky, kde se misky vůbec nemejou a v chůšúrovým mase jsou semletý myši a kanáloví potkani. Při práci jsem už nemusela skoro vůbec myslet, tak dobře jsem to měla nacvičený, a tak, v ruce struhadlo, hadr nebo kus těsta, jsem víc a víc přemejšlela o Naře i o druhejch, a jak se měnilo léto s podzimem a podzim se zimou, věděla jsem, že musím tam, do Rudejch hor, aspoň na jeden krátkej tejdén.

To už jsem byla ve Městě čtyři roky a nevěděla o našem geru nic. Jen Šarceceg byla jednou za mámou a po Erce mi vzkázala, že všichni žijou a Nara někoho má.

A bylo to právě v době, kdy už jsem jen čekala na to, až se trochu oteplí, abych vyrazila, když se objevil Mergen. Byl poprvý strážlivej, řekl mi, ať nejezdím, že mě máma už nikdy nechce vidět, dal mi

do ruky nějaký peníze, a než jsem něco stačila říct, přitáh si mě najednou k sobě do náruče, jako když se trhnutím loví plachej kůň. Začala jsem ječet a mlátit do něj pěstma, cejtila jsem, že mi nechce nic špatnýho, ale stejně se to nedalo vydržet.

Pustil mě, křik, že nic nechápu, a já ho zas viděla rozmazanýho horečkou u nás před gerem. Něco křičel stejně jako tehdy a já nějak začala chápat mámu. Proč mě teď nechce a proč tehdy skoro odešla.

Někdy, když jsem večer ležela, koukala zespona na hrnce a spaní nepřicházelo, hrála jsem si hru na krabici. Představovala jsem si naší plechovou pomačkanou krabici, kterou jsme měli v geru na árúl a sušenky, jenomže v týhle byly dopisy. Psaní od každýho z nás. Svý psaní já znala, ale ty ostatní byly tajemný. Napadlo mě to, když jsem se chodila první rok ve Městě pořád koukat na poštu do svý přihrádky a jediný, co mi za celou dobu přišlo, byl pohled s Čojbalsanem od mámy, že koupili pár novejch koní, pošel nejstarší velbloud a v somonu zavřeli kulturní dům, protože kus stropu spad.

Já ale věděla, že tohle není opravdový, protože dobytek takhle zajímal jen tátu, a když ten strop nezabil Ojunu, bylo to mámě taky jedno. Mámu zajímal ger a my, a o tom nepsala nic. Ale při vaření se toho přece plno napřemejšlí, na to jsem přišla po těch letech v guanzu a ona to přece musela vědět už dávno.

Burchan ví, co bylo s tátou, když věčně hledal neposlušný ovce. To se vracel i za několik dnů a ty noci, kdy černý nebe je od obzoru k obzoru plný děr ke slunci, spal sám daleko od nás.

Tátovo psaní v krabici bylo o zvířatech a Magi. Mámě věřit nemoh, a tak jí ani nemoh mít rád. Já a Nara jsme byly obě erlicové a Ojuna byla mámina. Magi umřela jako Čingischán, spadnutí z koně je hrdý, lepší než pomalý vyhasínání pod houněma, jenomže v sedumnácti je i čingischánská smrt smutná, a to bylo jasný i tátovi.

Máma by psala o Ojuně, protože dítě, který má ženská spolu s prvníma šedivejma vlasama, je vždycky hodně hejčkaný.

Na Magi uměla máma nemyslet, aspoň o ní nemluvila, a tátovi vždycky odsekla, když s tím začal, ale zas se musela každéj den koukat na nás. Možná že já jí připomínám taky něco krásnýho, ale Nara určitě ne. O tom ruským najmáčinovi se sardinkama mi říkala ještě Munchceceg, když jsem jí pomáhala s kumysem. Bylo to večer, Majdar chvíli seděl s náma a pak odešel beze slova do chladný hvězdnatý stepi a prásknul za sebou dveřma.

Máma se s tátou poznala náhodou. Babička někdy, když už byla před umřením a jenom zlostně syčela ze svýho brlohu, říkala, že to všechno mělo bejt úplně jinak.

Kdyby věděla, že ta holka, co zrovna jela kolem jejich geru a chtěla nějakou vodu a rejži, bude tátova manželka, poštvála by na ní psy a místo polívky by dostala kaši z argalu. Ale to už babička nevěděla, co mluví, a mámě to bylo jedno.

Máma se svým gerem, s Šarceceg, Gerlou a Ononem, který byli všichni až na Gerlu mladší, jela tenkrát do Bajanolgij ke Kazachům pro koberce.

Mámina rodina nikdy nebyla moc schopná, měli se dost zle a mysleli, že v Bajanolgij za pár tigrů koupěj a ve Městě pak prodaj. Nebylo z toho nakonec nic, protože tak levně, jak si to představoval Ogoj, mámin táta, nikdo svůj koberec nepustil. Ale když se stavovali cestou zpátky u Dolgorminýho geru zas, zůstali na dvě noci a táta s mámou se od sebe celou dobu nehnuli ani na krok. Jen máma chodila spát ke svejm, do geru pro hosty, ale stejně toho moc nenaspala, protože s tátou jen seděli kus dál ve stepi a vydrželi tak dlouhý hodiny.

Společnej ger měli rok potý.

Babička Dolgorma skřípěla zubama, ale Ogoj byl rád, že tak dobře udal a nic ho to nestálo, a protože máma chtěla domů, táta ze svýho kraje odešel.

Měli Magi, pak byla já, potom musel táta do pogram stráže a pak se k nám přistěhovala babička.

Díky stádu jejích nejlepších kašmírovejch koz hlídal hranice naší Mongolský lidový republiky jen jedinej rok. Nadporučík si přišel na svý. Ale stejně. Dvanáct měsíců v osamělý dřevěný boudě s rudou hvězdou, jen se samopalem a s věčně nameteným Ivanem. Kolem dokola ostnatý dráty a doma pak nový tříměsíční mimino.

Munchceceg říkala, že to byl najmáčin se sardinkama odněkud od Verchojansku. Je to divný, protože já si to hledala na mapě v čekárně Aeroflotu a u Verchojansku široko daleko žádný moře není. Možná to byl Magadan, anebo si máma zas vymejšlí.

Kojila mě před gerem, když zrovna přijížděl z úpatí Rudejch hor. Že by měl něco na prodej a že by nepohrd polívkou. Máma ho vobsloužila a pak jí asi strhnul na zem a udělal jí to. To Munchceceg přesně nevěděla. Ale Nara světlý vlasy má, to vidí všichni. Na druhou stranu žádnéj opravdickej Mongol ryby nejí. Nikdo z naší rodiny ani nikdo, koho znám. Mongol jí to, o co se sám stará, a ryby nikomu nepatřej. Tohle ale musel ten zpropadenej najmáčin vidět hned, jakmile jeho herka vpálila do naší posvátný půdy kopytem svůj první cejch.

Domů jsem nakonec jela. Zrovna Mergen aby mně říkal, co mám dělat. Pche. Nádraží bylo plný kibitek a k nám jich jelo hned několik. Jižní cestou přes Charchorin.

Purevovi zrovna přijel bratranec z Darchanu, takže byl rád, že lehátko v kuchyni bude na pár dnů volný, a na cestu mi přines pytel chůšůrů. Ještěže je s Erkou mám, tohle jsem mu řekla z okýnka na autobusovým nádraží. Žlutýmu květu nikdy nezapomenu, že nás spolu seznámila.

Řidič říkal, že nás pojede třináct. Nakonec nás jelo osmnáct a ještě jsme vlekli s sebou všelijaký dárky, plastový lavóry a misky, boty, klubka drátů a další a další Mongolové popřisedávali, a tak se mi ulevilo, když jsme byli na místě.

Nebe bylo kalný a po stepi běhaly temný stíny oblaků jako křídla velkejš ptáků.

Babička říkala, že nešťestí je cejtít. Že jeho smutnej pach větřej všechny zvířata a ty zkušenějších ze stepních lidí taky. Ona to uměla.

Několikrát se stalo, že někdo z okolí umřel a babička to věděla. Když nebe bylo plný cárů a starý bezlistý pahejly v horách skřípěly, babička poklekla a drmolila. Když se v prašný bouři točily ve vírech potřhaný listy a v dálce vyl osamělej vlk, zvedala ruce k nebi a prosila Tengery. A Tengeři přestali se svejma půtkama a poslali babičce jiskřivej paprsek na srozuměnou. Já něco cejtíla, ale měla jsem ruce plný dárků a modlitby ke mně nechtěly. Pak vykouk náš ger a já se dala do běhu.

Mámino oddělení bylo ve druhým patře. Vzala jsem si u dveří ige-litovej plášťík proti nemocem, a pak už jen najít číslo máminýho pokoje. O bajanchongorský nemocnici se říká jen to nejlepší, a tak jsem měla při tom všem nešťastnym radost, že je máma tu.

Spala.

Ostatních pět ženskejch sedělo na postelích nebo do sebe lily mlíčnej čaj z termosek a klábosily u malýho umakartovýho stolku, kterej přetejkal jídlem od příbuznejch.

Kousky masa, plechový hrnky se silnejma vozdravnejma polívkama od dcer, jiný hrnky s rozjedenou rejží, několik bórců a na všem plno much.

Byla jsem ráda, že to maj v pokoji tak pěkný. Měly i rádio a na okně záclonku. Taky věšák a kalendář ruskejch měst.

Máma spala hned u dveří.

Na podlaze vedle postele ležela překocená taška. Táta jí sbalil všechno potřebný. Oči měla zavřený a klidný, jako by víčka ani jinak nemohly bejt. Byla přikřytá až k bradě dvěma dekama a na skráních se blejskaly kapky potu. Nechtěla jsem jí probudit, jen trochu

odkrejt tu deku, bylo vedro, ale máma se hned zavrtěla a poslepu chytla mojí ruku a přitáhla si jí.

Sedni si, to je jedno, posad' se na chvíli, to je dobrý, řekla a udělala mi vedle sebe na posteli místo. Je to dobrý, řekla a hmátla rukou pod deku někam k břichu. To je dobrý. Mergena nech bejt, jo? Horlivě jsem zakejvala hlavou. Máš ve Městě dobrou práci? Zas jsem kejvla, tu nejlepší. Nara se po tobě pořád ptá, Ojuna taky.

Pozorovala jsem, jak se slunce leskne na hranách postele. Když jsem hejbala hlavou, lesk jezdil sem a tam. Táta by pro mě měl za pár dnů přijet, budeš tu ještě?

Na všechny máminy otázky jsem kejvala hlavou nahoru dolu a lesk na hraně lítal tam a zpátky. Jen když se zeptala, proč jsem přijela až teď, vzpomněla jsem si na svý nanicovatý cesty na poštu a zpátky i na hru na krabici, a mlčela jsem.

Na Šarceceg se nezeptala ani jednou, asi měla svý zprávy od ní, a tak jsem ještě říkala něco o Městě a o guanzu, ale jako by to byl život někoho jinýho. A tak jakmile se jí protáhnul dech a já tušila, že spí, šla jsem pryč.

Venku mi došlo, že mám pořád na sobě ten igelitovej nemocniční pláštík, ale vracet se bylo dlouhý, tak jsem ho zmuchlala a strčila ho pod kámen.

Když jsem hrála hru na krabici s Narou, bylo to jednoduchý. Nara si myslela to stejný co já. Tehdy se mi občas dokonce zdálo, že nikdo druhej tady není. Že její hlas vychází z mejch úst a mý kroky nesou její tělo.

Tohle by bylo něco pro babičku Dolgormu. Ale já jí zažila jako moc malá. Škoda. Taky umim cejtít smrt, ale ona jí uměla přivolat jako služebnýho psa nebo jí vypráskat kůži, když obcházela ger a pařáty strkala dýmovým otvorem k nemocnýmu.

Já už vím, co hledaly tátovy oči, když se skláněl nad Magi a rukou nahmatal konec. Hledaly babičku. Magi byla od nás v tu chvíli

jen malej kousek, ale nikdo jí neuměl přitáhnout zpátky a babička nás nechtěla slyšet. Asi si pamatovala, jak jsme se jí s Narou smály, když močila do houní, protože v noci už nestihla vyběhnout před ger, jak jsme jí schovávaly hůl, jak jsme pištěly a napodobovaly její bédování. A tak nám s Magi nepomohla.

Nara byla vždycky na mé straně a já na její. Když jsem trápila Ojuna, šla zabavit mámu, a když jí Magi naschvál ostříhlala její oblíbený jehně, dala jsem jí svý a Magi jsem do postele nasadila smradlavý brouky. Magi spala sama, a tak jí to patřilo.

Pozdějc jí máma vrazila do postele Ojuna, to když už táta odmítal spát s miminem a Ojuna nepotřebovala v noci pít.

Ale to už byly doby našeho největšího nepřátelství stejně pryč.

Magi nebyla erlíc a nemusela se naučit bejt tak chytrá jako my s Narou. Ted' na ní vzpomínám jen v dobrým, ale to je stejný jako s babičkou.

Obě jsou mrtvý.

Nara v mejch snech vlála na plavým koni. Jeho hřívá jí splývala s vlasama, zaplejtaly se ve větru do zdobnejch copů, a když spolu letěli těsně nad Rudejma horama, koňskej ohon zametal jejich vrcholy a já měla vždycky strach, že si kůň o jejich ostrý špice rozpáře břicho.

Všichni říkali, že si Nara zahrává.

Šlehala zvíře do krve, a když se kůň hnal bátarským tryskem, až mu vyškubaná drny barvily zadek, šklubla uzdou a udělala tu nejpříkřejší otočku, jakou kdy step viděla. Já jen civěla a žmoulala si dél a máma šla radši dovnitř, aby si ušetřila ty hrůzostrašný okamžiky.

Tohle byly chvíle, kdy jsem vídávala tátu nejvíc rozčilenýho. Koně, s kterýma jezdila Nara, měli vždycky úplně potrhaný pysky. Dostávala častý vejprasky.

V osmnácti se Nara stala učitelkou. Zatímco já drhla upatlaný misky a příbory, ona utírala nosíky malejm vyjukanejm prvňákům v naší somonní škole.

Když jsem se zbavila tý nemocniční pláštěnky, jela jsem za ní.

Nara učila ty úplně nejmenší a učila je úplně všechno. Jednou za měsíc přijížděli rodiče, Nara s nima mluvila o dětech a oni byli překvapení, že tohle je ta soudružka učitelka, o který jim to jejich vždycky vypráví. Nara vypadala na šestnáct, ale jinak si jí chválili. Když učila ona, po třídě nekolovaly kousky masa, nikdo nechroustal bonbóny a Nara do školy nosila na ukázkou malý zvířata a kytky a děti bez rodičů brala s sebou domů na prázdniny.

Tohle mi stačil říct v rychlosti táta, ještě než jsem odjela z geru do bajanchongorský státní nemocnice.

Naru jsem pak našla rychle. Školu znaj všichni. Říkala ale úplně jiné příběhy a mně to připomnělo můj sezení u mámy.

Nara vykládala o klapání dětskejch penálů, o papírovejch kuličkách, který na ní stříleli, o tlustejch burjatskejch učitelkách, který tam byly ještě z naší doby a který kontrolovaly její učitelský zápisky, a o mámách, který neměly nic jinýho svýho, a ona jim nemohla říct, že si to svý maj vzít domů, protože táta byl takovej nálevka, že ten jejich malej Mongol do sebe není schopnej azbuku naládovat, ani kdyby se přetrh.

Naře říkali malí Orosmongol. I jim byly její plavý vlasy nezvyklý a Nara už měla plný zuby toho věčného vysvětlování, ospravedlňovat před nima svojí mámu stejně nešlo.

Žlutej květ mi po Erce vzkazovala, že Nara někoho má. Představovala jsem si mohutnýho Mongola, kterej Naře krotí divoký vraníky a po práci na ní před školou čeká ve velkým džípu a každěj den s jiným dárkem. Přišel přihrblej Rusáček, čeljabinskej zeměměřič, Naru držel kolem pasu a mluvil o zemědělským rozvoji a mongolský kočovnický perspektivě či co.

Studoval v Petrohradě, v životě nesesed na koně a lákal Naru do Moskvy.

Pak jsme si s Narou jednou vyrazily.

Děti měly volno kvůli výročí revoluce, a když Nara po třídě sebrala malůvky rudejch hvězd, půjčila si od Anry dvě líný, tlustý kobyly a jely jsme na pomalej vejlet a vzpomínaly na starý časy.

Nara měla svý děti ráda. Učila je číst a psát a s těma nejlepšíma četli v tý době už měsíc Čuka a Geka. Sirotky, který neznali než internát, si dvakrát vzala na prázdniny do geru. Učila je lízt na dýmovou díru, dojit rozmrzelý kobyly a ty bystrý už na konci prázdnin naháněli kozí stádo a znali všechny kočovnický povely. Pak je ale musela vrátit zpátky na internát. Všechny utekli a vrátili se za Ojunou a za tátou. Tátovi to bylo jedno, Ojuna si je oblíbila, ale ředitel školy říkal něco o zákonech, a tak si Nara ve škole udělala zlou krev.

Nara jezdila do geru občas na víkendy. Přes tejden měla v baráku školy malej kamrlík a společnej vaříč a záchod s Alexejem. Tak se seznámili.

Alexej přijel do somonu vyměřovat odbočku Bajkalsko-amurský železniční magistrály. Nikdo to nebral vážně, ale ani somonní předseda ho nemoh dost dobře odmítnout. Šoupli ho do domku k Naře a čekali, až ho z Moskvy odvolaj. To povídala Anra, Nařina kamarádka, ale já to Naře neřekla. To, že je Alexej k ničemu, musela vědět sama.

U Nary jsem byla asi tejden.

Řekla burjatskej učitelkám, že je nemocná, a taky byla. Alexej nalíhal, aby odjeli do Moskvy. Pak přijeli jeho kamarádi. Bydleli v somonní ubytovně a každej den s náma chodili na koně, jinak seděli v Alexejově pokojíku. My s Narou vařily a vynášely lahve.

Jeden večer prohlásili, že chtěj ulovit medvěda. Druhej den vyrazili s puškama a přišli s krvavejma vlčíma mláďatama. Chrčely a Alexej je dodělal v chodbě.

Tu noc Alexej brzo usnul. My s Narou zas nosily lahve a dosypávaly do misek nový sušenky. Já pak odešla s někym ven pro další a Naru dva přiklekli a udělali to. Když jsem přišla, ležela Nara na zemi s vyhrnutou sukni a ostatní pěli ruský písně a podávali si po

mongolsku oběma rukama sklínky. Alexej přišel, odnes Naru do jejího pokoje, vypráskal ostatní do ubytovny a udělal jí to znova. To nevím od Nary. Stála jsem ve dveřích a koukala se. Nara ho hladila po vlasech. Bylo jí dvacet a bylo dobrý to znát. Většina mladších už měla mužský. V jejím věku to začala bejt trochu ostuda. Ráno jsme si šeptaly v posteli. Říkala, že to vůbec nebylo tak zlý, a já jí říkala o Mergenovi. Obě jsme se shodly na tom, že to pozdějc může bejt i pěkný. Pozdějc.

Babička říkala, že mladý mužský jezďej s kovanejma řetězama. Proháněj se stepí, slíděj kolem gerů a pak si vyčihnou tu svojí a chytaj jí do kovovejch očí. Ta, kterou oko smejkne k zemi, je jejich a rodí jim silný, zdravý děti. S Narou jsme se shodly, že chcem samý kluky. To jsem ještě nevěděla, že porodim Dolgormu.

Alexeje za pár dnů odvolali. Odbočka Bajkalsko-amurský magistrály se nestavěla. Alexej Naře nechal svojí moskevskou adresu a ruskou nabíranou krátkou sukni. Nara si pár tejdnu myslela, že jí od něj zůstalo i něco dalšího, ale nebyla to pravda. Odešlo to s krvavejma západama tyranskýho slunce.

Rudej pruh nad našima horama mluvil o štěstí.

Babička rudou milovala.

Máma zůstala nemocná ještě dlouho. Byl to žlučník. To má u nás hodně lidí, takže jsme si všichni oddechli. Ve Městě některý říkaj, že je to kvůli tlustejm lojovejím škraloupům, který se vždycky udělaj na studený polívce, kvůli špekatejm ovčím zadkům, který všichni tak rádi, ale to není možný. Tohle je jídlo Čingischána, Ogodeje, Kublaje, Temura, Suchbátara, Čojbalsana, Tsedenbala i Bagabandiho. Tohle je jídlo všech našich a nikdo nemůže tvrdit, že to někam s lojovou polívkou nedotáhli. Starý věci bejvaj prověřený. Ale protože nám doktorka řekla, nic takovýho jsme mámě nevozili. Táta jí sice občas něco do tašky podstrčil, ale máma to stejně nejedla, a když na to v nemocnici přišli, doktorka se rozlítla, ať si mámu vezmem,

že s takovejma zabeďněncema to stejně nemá cenu a máma že tu takhle nadarmo zabírá postel.

Na tátu nikdy nikdo takhle nekřičel a byl z toho rozpačitej, protože doktorka byla mladá ženská a on byl váženěj chlap a přes igelitovou pláštěnku proti nemocem mu prosvítal nádhernej karmínovej děl, o jakým si doktorka mohla leda tak nechat zdát.

Do nemocnice jsem pak jezdila spíš já. Za peníze od Erky a Puvěra jsem nakoupila obvazy a náplasti, taky lahev pro doktorku a vozila jsem mámě dvakrát tejdně jídlo. Mámino léčení bylo divný. Pořád ležela, málo jedla, jen dvakrát denně pila sklínečku vodky, který sestra rozvážela na hrkotavým vozejku. Tohle řinčení rozhejbanýho skla pokaždý znamenalo, že už musím jít. Velká lednice plná vodkovejch lahví byla taky jediným uzdravovadlem, který jsem u mámy na patře viděla.

Večer, když jsme seděli jen s tátou a s Ojunou, nám máma chyběla. Nevidim důvod, proč by tady neměla bejt, zahuhlal si táta někdy do límce a pak jsme sledovali, jak se nad kamínkama chvěje horkej vzduch. Léto končilo a já se do Města nevrátila ani na podzim, ani na zimu, ani celej příští rok.

Tátovi máma chyběla nejvíc. Ger jsem obstarala, ale Ojuna šla na podzim zpátky na internát, Nara do školy, a tak byl táta na zvířata sám. Nedalo se to zvládnout, a tak táta poprosil Arijunu, svojí sestru, aby mu ke stádu půjčila svý dva mladší syny, Džargalsajchana a Najmu.

Tsobó, jejich táta, pořád jezdil sem tam s džípama a živilo je hlavně tohle. Dobytky měli málo a syny ještě další dva. Na každej Šin džil se vždycky dušovali, že tenhle rok je ve stepi jejich poslední, pak že půjdou do Města, a já se odmala těšila, že v Městě budem mít takovýhle blízkej příbuzný.

Kdyby táta věděl, kam to povede, nikdy by je nezval. Aspoň Džargala ne. Ale vědět jsme to nemohli. Táta někoho potřeboval, a když

přijížděli, Burchan nám žádný varování neposkyt. Nebe bylo hladký jako sklo a kouřově šedý. Ten den poprvý sněžilo, a to jsme si naopak vykládali jako šťastný znamení.

Doted' vidim ty jemný řídký pomalý vločky a dvě pomalu se blížící siluety, který nevířily prach. Věděli jsme o nich, a tak jsme je s tátou čekali před gerem. Navařila jsem, táta naroloval z dobrého tabáku pár hostovskejch cigaret a pak jsme jen hodiny seděli před prahem, já dolejšala čaj a tím neustálým vyhlížením nás bolely oči. Džargal byl starší a bylo to zřejmý hned. Tak pěkného Mongola jsem nikdy dřív neviděla.

Od tý doby, co jsme byli u Tsoba a Arijuny naposled, pár let uplynulo, a tak jsme na sebe chvíli zírali, a pak si s tátou podali ruce a já šla pro nudle a všechno ostatní.

Měl ramena široký jako jak a paže mohutný jak stromy u kořene. Na nohou měl měkký kožešinový boty, který mu Arijuna vyšila červenějma bojovníkama. Když se postavil, jako by ze země vyrostla hora, a když si sednul, vzal si táta pro lepší pocit aspoň pro tenhle první večer pod zadek malej polštářek. Arijuna Najmu čekala, když máma nosila Magi. Najma se vedle Džargala trochu ztrácel, ale když byl sám, tak vypadal taky dobře.

Hned jsem si vzpomněla na svý pocity vedle starší sestry, a tak jsem se mu od začátku snažila dávat najevo, že nevdí, že není takovej jako jeho bratr, že mně je to jedno.

Tenhle první večer byl dlouhej. Džargal s Najmou obřadně bafali a táta s nima mluvil jako se sobě rovnejma. Hlavně Džargal každý slovo, jako to dělaj vážný mužský, strašně natahoval, a když jsme dojedli, sám vytáhnul vodku a ptal se po kalíškách. Udělal na nás dojem.

Až do dalšího jara byl táta spokojenej. Měla jsem radost a máma taky. Ještě na podzim jí pustili, a tak jsem v geru nebyla sama. Hodně zešedivěla, prsa se jí propadly a břicho vystoupilo. Ale táta byl při

síle, vypadal jako blahobytněj edzen a všechno se mu dařilo. Stádo i přes zimu tučnělo a my jsme byli šťastný, jako jsme bejvávali, ještě když s náma byla Magi a Ojuna se teprve chystala.

Táta měl Džargala s Najmou jako syny a oni si toho myslim vážili. Vlastního tátu měli pořád pryč a Arijuna je mužský věci naučit nemohla. Oba byli schopný, Najma dobře jezdil, a když vystřelil, trefil se skoro nebo úplně. Džargal byl zase silnej, a tak tátu napadlo, že by mohli zkusit příští léto náš somonní Nádam. Najma by strřílel a Džargal zápasil. Najma chtěl jet radši koňskej závod, ale to táta hned odmít.

Bylo to tak jako tak jedno. Jakmile se objevila Nara, šlo to stejně ke všem čertům.

Nara přijela dřív, než jsme mysleli. Většinou po konci školního roku ještě pár dnů ve škole zůstávala, uklízela a dělala si svý učitelský věci. Ale letos ne. Taky nepřivezla žádný dítě, protože ředitel to zakázal. Prostě se najednou s dvěma taškama objevila před gerem.

Byly to krásný dny. Slunce nás tohle léto nemučilo tak jako jindy, i přes poledne jsme s prací sedávaly před prahem a probíraly děti v Nařiný třídě a vaření. Mára nás nechala dělat věci po svým, občas vytáhla něco z mládí a večer nám natírala rozpálený záda lojem. Nic nenapovídalo tomu, že se Nara tak poblázní.

Dokonce jsme se spolu Džargalovi smály.

Šuškalý jsme si o jeho krku. Měl krk jak Bajsův bejk. Ten byl po celým somonu známej tím, že skoro nemoh otočit hlavu, jak měl krk krátkej a svalnatej, a než aby se pohnul, jen zlobně koulel do strany očima, až mu z koutků vylejzaly fialový žilky a celý oko zalajvalo bělmo. Džargalovi zas Arijuna musela všechny dély přešívat. Představovaly jsme si s Narou, jak by se Džargal hmoždil s tátovým karmínovým. Oči by mu lezly z důlků, zrudnul by jak spařenej pták, a stejně by zapínání nedop. Válely jsme se s Narou smíchy, až jsme nemohly dejchat, a máma křičela, že polívka už běží z hrnce, protože chtěla vědět, proč tak prskáme a šaháme si rukama pod bradu.

Mužský jsme viděly jen ráno a večer a jen chvíli a strašně jsme se na ně těšily. Táta ztloustnul a začal vyprávět vtipy a Džargal s Najmou byli vždycky hladoví, a tak jsme jim hned braly vyjedený misky a po okraj naplněný jim je zas přistrkovaly zpátky.

Máma říkala, že tohle je radost, takovýhle děravý žaludky dělají čest každý ženský. Táta vyprávěl, jak bylo, a máma se ptala, jestli neviděli žádný vlky, protože Ojuně se ty jizvy po tesácích nikdy úplně neztratily a máma byla od té doby opatrná. Když táta neřek nic nebo jen něco zabručel, druhej den ho ke stádu nepustila bez pušky a moh se vzpěčovat, jak chtěl.

Co tomu předcházelo, nevím, ale začla jsem si všímat, že Nara kolem poledního není k nalezení. Pak jsem jí zas po chvíli zahlídla, jak zašívá nebo vymetá kamna, ale něco bylo divnýho. Dny šly jeden za druhým a Nara vždycky ve stejnou dobu mizela a vracela se pozdějc a pozdějc. Byly jsme s mámou a Ojunou na práci tři, to je dost, a Nara měla vždycky svý místa a skrýše, do kterejch nikomu nic nebylo, ani mně, tak jsme to dlouho nechaly tak.

To nebylo dobrý.

Nic nedělal ani táta, když se Nara začala objevovat přes den u stáda.

Každej den nosila Džargalovi oběd a pak si chodili pod nějakou záminkou sednout k balvanům, a pozdějc musel táta vždycky volat, protože Džargal by sám nepřišel a Naru ani nenapadlo se od něj hnout. Tak to bylo pár dnů, táta se zasmušil a Nara s Džargalem spolu začli chodit ven i po večeri.

Jen tak večer a sami dva. Jakoby nic. Nara se se mnou skoro přestala bavit a táta večer kroužil bezustání gerem jako chycený zvíře. Máma čekala.

Večeře se staly mlčenlivý a stísňený, jako by stíny všech v šeru zhubly a zhranatěly a slova sípaly jako chraplavý starý psi.

Při jednom takovým napjatým tichu táta praštil pěstí do stolu. Jestli může ticho ještě ztichnout, tak to bylo tehdy.

Dřevo zadunělo, táta se nadech, a když domluvil, tak se všechny oči upřely na Džargala. Nařiny plály nejlačnějc. Jako by měly do Džargala vrůst, rozpustit se tam a už se nikdy nevrátit do světa. Džargal kejnul hlavou. Nara vyskočila ze svý stoličky a začla ho zasypávat vlhkejma polibkama. Líbala mu tváře, čelo, krk, kterýmu jsme se spolu předtím smály, a pak i paže až po konečky prstů pokrejvala svejma nedočkavejma rtama.

Táta se odvrátil, máma začla sklízet nádobí a já ani Ojuna jsme nevěděly co s očima.

Džargal seděl celou tu dobu nepohnutě, temně zastíněnej jako chrámovej Burchan a stejně tak majestátnej, s neznatelným úsměvem na tváři. Souhlasil, že si Naru vezme. Ještě jeden rok by chodila do somonní školy učit, byl konec léta a do začátku školního roku najít novou učitelku by nebylo lehký, a další léto by se k nám sjeli ze všech koutů příbuzný, protože Túleg a Alta provdaj svojí první dceru. Tak to tehdy mělo bejt.

Táta pak ještě vrhnul na Naru poslední pohled a odešel ven kouřit.

Jeho oči říkaly: nejseš moje, tak budiž, nebo seš kukaččí, ale stejně tě mám rád, já nevím.

Jistý je, že brát si bratrance je nebezpečný, a táta proti tomu nic neříkal. Na druhou stranu pak byl z toho konce špatnej ze všech nejvíc.

Stejně jako když nám odešla Magi.

Nejzvláštější bylo, že kromě Nary nikdo nevypadal vesele. Já si nejdřív říkala, že silnějšího mužskýho mohla stěžít najít, Tsobóva rodina je bohatá, a tak to má bejt, ale radost jsem necejtila žádnou.

Asi jsme všichni tušili, že oheň, jakým Naře hořely tváře, když rtama sála každej kousíček jeho rukou, a Džargalův jemnej probleskující úsměv při tom k sobě nepadnou.

Bylo to ale mnohem horší.

Nara za Džargalem přestala jezdit s obědem a místo toho s mužskejma vyrážela hned ráno a vracela se až večer. Brala si s sebou

nějaký spravování, šití, aby máma tak nevyváděla, ale poradit si nenechala a nikdo jí nemoh zadržet. Pak už jezdila jen tak nalahko. Vlasy měla uválený a tváře pohublý, jen oči nabejvaly na síle.

Táhla se každý ráno za mužskejma jako podivnice a večer se vracela s kytka, který rozvěšovala po geru. Svatební kytky, říkala. My to druhý den uvadlý s Ojunou a mámou zas servaly, ale ona přijela večer vždycky s novejma a nás si nevšímala.

Říká se, že divoký ženský, který opouštěj svý rodiny a choděj hodovat s vlkama do skal, svejma očima uměj zabít.

Když seknou pohledem poprvý, ženský, který zrovna ve skalách hledaj třeba zatoulaný kůzle, odcházej domů a už jim nikdy mezi nohama nevykoukne hlavička dítěte. Nic jim nepomůže. Ženský, který šlehne podivnice očima podruhý, odcházej a svý děti najdou v geru nemocný, zkroucený v křečích. Nic jim nepomůže. Ženská, která si nedá pozor a stane se jí to potřetí, umře. Z Nary se stávala podivnice.

Džargal se jí začal vyhejbat, ale to v geru dost dobře nejde, a tak alespoň ráno odjížděl ke stádu dřív, když třeba Nara něco dělala, aby si ho nevšímala. Ale bylo to čím dál těžší, protože Nara věci dělat přestávala. Přišla na to, že jí takhle utíká, a tak ho radši nespouštěla z očí.

Budil se a dívala se na něj. Usínal a věděl, že bude sledovat každíček záchvěv jeho nozder, každíček jeho noční chrápnutí, než si sama nad ránem na chvílku oblečená zdřímne.

Všem nám postupně docházelo, že Džargal radši bude chodit do konce života v hanbě, než by si tuhle ženskou vzal. Protože tohle už naše Nara nebyla a svatba bylo to jediný, k čemu se upínala.

Nezbejvalo, než aby se máma vypravila za Chiroko, svojí zapovězenou nejstarší sestrou. Třeba Šarceceg jsem nikdy neslyšela vyslovit její jméno a mámin mladší bratr Onon se prý, dřív než o ní mluvil, podíval do všech světovejch stran a dlaní vykroužil vzorovým způsobem ochrannej oblouk. Jistota je jistota, říkával.

Máma proti Chiroko nic neměla a mluvila o ní sice málokdy, ale jinak stejně jak o druhéjch. Tak jsme byly vychovaný i my. Máma naší tetu vždycky před svejma sourozencema bránila a v tomhle si rozuměly s babičkou Dolgormou. Nevim sice o tom, že by se s ní babička někdy viděla, ale jak padla řeč na Chiroko, zbystřila, a jestli se o ní kdokoli sebenepatrnějc otřel, uchechtnul se nebo udělal dlaní oblouk, začla prskat a takovýho hned vyhnala z geru ven.

Nara, nebo spíš ta, kterou byla dřív, už si ničeho kromě Džargala nevšímalá. Někdy bylo slyšet, jak si brouká nějaký táhlý nápěvy, cizí písně beze slov, ve kterejch tráva šuměla zakázanejma věcma a orli se střemhlav vrhali ze skal.

Džargal se snažil chovat jako dřív, ale nic z toho, co spolu dělali, už dělat nechtěl. Když ho Nara večer lákala pohybama rukou ven, vždycky se nějak vykroutil a zůstal v geru.

Máma se s Chiroko vrátila za dlouhejch sedm dnů. V těch dnech Nara přestala mluvit a za stádem jezdil už jen táta s Najmou, protože Nara Džargala nepustila na krok od sebe. Já se starala s Ojunou o ger a Nara trávila s Džargalem čas divnejma hrama.

Mráz mi běhal po zádech, když jsem slyšela zvenku její hlučnej, hloupej smích a představovala jsem si Džargalův lehkej úsměv, ten strnulej výraz pousmání a necitu, kterej jsem u něj vídávala, když byli spolu. Stranila jsem se jich obou.

Nara se vracela unavená a špinavá, vlasy zapletený travou a ve tváři výraz provinilýho dítěte. Džargal se večer zabějval čištěním tátovejch loveckejch nožů a Nara seděla na posteli, hrála si s prstama a něco si kňourala. Vypadala v těch chvílích úplně jako Ojunbatova šestá dcera, která se narodila to jaro před Ojunou.

Táta se Ojunbatovi smál, že nic než ženský dělat neumí, a jestli prej to zkusí posedmý. Chodili jsme k nim ten rok často. Ojunbatova žena Soldó si oblíbila mámu a dávala jí spoustu těhotnickejch rad. Rodit šestkrát je přece jen úctyhodný, a tak máma ani nepípla, ačkoli podle mýho byla polovina těch napínavejch porodovejch historek

nesmysl. Soldó ale byla těhotná skoro celej život, a tak to třeba vymyšlený nebylo.

Zatímco táta si z Ojunbata střílel a pokukoval po máminym břichu, máma poslouchala vodopády rad a možná skutečnejch příběhů a my tři s Magi a Narou jsme si chovaly mimino. Soldó si jí nemohla vynachválit, protože skoro nebrečela, moc se nehejbala a hodně spala. Jenom poslintaný jsme byly vždycky celý.

Po pár měsících pořád nic neuměla a pak jim doktor řek, že to nikdy nebude jiný. Jen polehávala a Ojunbatův ger smrděl močí tak, že jsme k nim přestali chodit.

Neříkali jí nijak, jen Malá. Jméno pro ní nemělo cenu, uměla si jen hrát s prstama a kňourat jako naše Nara.

Pamatuju se, jak byla Soldó celá šťastná, když se naučila sama jíst.

Přišlo nám to hloupý. Ojuna už tou dobou vařila, ale věděly jsme, že se smát nesmíme.

Malá umřela předloňskou zimu.

Soldó sice plakala, ale všichni ostatní si oddechli. Myslim, že to bylo tím, že Soldó už byla na dítě stará, už ho v bříše neuměla dobře udělat.

Nařino chování, předtim než konečně Chiroko přijela, bylo Malý dost podobný. Nara musela tušit, že si Chiroko pro ní přišla, protože běhala kolem geru a nedala se chytit ani Džargalem. Pak ale zakopla a rozeštkala se. Džargal přiskočil, chytnul jí a už jsme jí nepustili.

Tu noc jsme šli spát až nad ránem. Jen Nara podřimovala tátovi na rameni a táta vykřikoval, že jí nikam nepustí, to ať si někdo s jeho dcerou zkusí, a v ruce měl nůž. Chiroko mluvila rozvázně a pomalu, a jakmile táta začal s křikem, zmlkla. Máma přizvukovala sestře, souhlasně mručela a kejvala hlavou. Ojuna a já jsme žádný názory neměly. Džargal něco začal, ale stačil jedinej pohled Chiroko, aby zmlk. Najma byl zalezlej úplně v rohu a asi myslel na svůj ger, kde táta nikdy na nikoho nůž nevytáh a máma nejezdila za čarodějnicí.

Nara s Chiroko odjely druhej den hned po rozbřesku. Nebe bylo olovený a nad horama čekaly nachystaný mraky plný vloček. Loučila se jen máma. Ostatní spali, a než jsem se vyhrabala a vyběhla před ger zamávat a popřát cestu, byly pryč. Po stepi se povalovala mlha a já v dálce tušila dvě zachumlaný zmenšující se postavy.

Džargal ještě pár dnů zůstal, pomoh tátovi sehnat ovce z hor a pak zmizel. Nikdo jsme ho nezdržovali. Táta napsal Arijuně děkovný psaní, protože Džargal byl vždycky v práci svědomitej a hodně toho zastal, a myslím, že mu dal i nějaký peníze.

Najma zůstal.

Potřebovali jsme ho a on nebyl proti. A tak mu začal u nás druhej rok a pak třetí. Nara byla pořád pryč. Máma zezáčátku jezdila každých pár měsíců k Chiroko a zpátky a přinášela kusy zprávy. Myslim, že Chiroko jí toho říkala dost, ale máma si to nechávala pro sebe. Jistý bylo, že se z toho Nara dlouho nemohla dostat.

Na novej školní rok jsem do školy nastoupila já.

Sbalila jsem si do Nařinejch tašek a ubytovala se v její místnosti. Bejt s dětma je lepší než mejt misky a rozlívát mlíčnéj čaj v guanzu. Učitelka je taky mnohem váženější zaměstnání. V somonním centru mě za chvíli všichni znali a koukali se na mě s úctou.

Bylo mi dvacet dva, a tak jsem už nebyla žádná poletucha mladá, na kterou si každěj dovoluje, a kdybych měla děti, i starý ženský by mě už začly brát jako jednu ze svejch. Takhle jsem vždycky musela trpělivě poslouchat jejich dlouhý řeči a bejt zticha. Starý ženský nikdy nebyly ve Městě a jejich rady byly nanicovatý.

Nejradši jsem měla v somonním centru Anru, tu která nám s Narou půjčovala svý dva koně, když Nara ještě byla naše a já za ní přijela. S Anrou jsme taky v somonním kulturním domě, potý, co se sešlo dost peněz a mužský, zpevnili střechu novejma dřevěnejma podpěrama, udělaly zpívací kroužek pro děti. Dvakrát tejdně se sem seběhlo několik malejch a občas jsme udělaly nějaký vystoupení

pro rodiče. Anra uměla na morin chúr i na limb a já psala na tabuli slova a dohlížela, jestli všichni zpívají hlasitě a to co mají. Anra bydlela nedaleko od mého baráku, kterej škola učitelkám půjčovala, a tak jsme se večer slejzaly a všechno si říkaly. Anřina máma byla doma málo, dělala něco v somonním předsednictvu, a Anřin táta byl pryč odjakživa. Nikdo jinej doma nebyl. Jen vzadu v posteli líhával dědeček s babičkou. Říkala to Anra, já je nikdy nezahlídlá.

Vyprávěla jsem Anře o dětech. O těch, který jsem nesnášela, protože nikdy nic neuměly, o těch, kterejm bylo všechno jedno, protože dobřejma známkama se stejně neměly komu pochlubit, i o mejch oblíbenějch. Ty chodily čistý, tužky ořezaný, nemluvíly bez dovolení a jejich mámy a tátové přišli, když jsem jim vzkázala.

Anra vyprávěla o své mámě, ošklivý Mongolce s obřím hrbolatým nosem a nesmírnejma ušima. Odmala jsem se jí bála, znali jí všichni. Takhle jsem si představovala Úregmu. Jako pani Ulanceceg. Anřin otec asi pro oči neviděl. Taky rychle utek a pani Ulanceceg už druhý takový štěstí nechtělo potkat. Anra měla vždycky všechno jen pro sebe, a kdyby nebylo těch posměšků, měla dětství spokojený.

Zasníla se, jako by vzpomínala na ty dávný dětský chvíle s ošklivou mámou, a teprve pak z ní vypadlo to, co mi chtěla vlastně říct.

Už několik měsíců za ní čas od času jezdil mužskej. Nebyl odsud. Potkali se jednou v obchodě v centru. Sháněl benzín, protože Charal od pumpy zas někde vospával a nikdo jinej klíč neměl, a tak mu přinesla z baráku trochu z máminýho auta. Nic jinýho. Tejden nato pak jednou večer zaklepal. V jedný ruce kanystr a v druhý pytlík bonbónů a vodku. Že ho s tím benzínem zachránila a že si na to spolu musej trochu cucnout, a pak seděli a pili, až byla lahev prázdná, a když se blížila máma, tak utekli zadním vchodem za barák a tam jí řek, že je tou nejzářivější hvězdou tohohle nočního nebe, a povalil jí na zem.

Byla hrozná zima. Anra popisovala, jak klepala zubama a jak se styděla za ten dutej kostěnej zvuk, ale nešlo to přemoct. Naštěstí

stačil, když prchali z domu, chňapnout kus hadru, a tak to dělali na něm. Říkala, že z týhle první noci nic moc neví, jen že silnějšího Mongola od dob Zlatý hordy naše step nenosila. Pak přijížděl zas a zas, vždycky s vodkou a bonbónama, a dělali to za barákem i vevnitř.

Takhle se to táhlo pár měsíců. Nikdo je nikdy neviděl, jen jednou, když byli v nejlepším a on za ní stál jak rozvlněnej hřebec, vysypalo se znenadání s třeskotem sklo a dovnitř vlítnul kámen.

Viděli už jen ubíhající záda. Nějaká špinavá plavovlasá holka, nikdo z místních, takže to, proč pak přestal chodit, s tím nemůže mít nic společného.

Anra si povzdechla a položila mi hlavu na rameno.

Nikomu jinému to prej neřekla. Vzlykla a chytla mě kolem krku.

Když mě držel, cejtila jsem, že život je nádhernej. Barvy kvetly jak poupata ostratice a step voněla jak čerstvě nadojený mlíko. Ted' už budu muset bejt do konce života sama. Takový se podruhý neroděj. A já nemehlo si ho neuměla udržet. Zvedla hlavu, jako by se mě ptala. Tady byla každá rada drahá. Říkala mu Jantarovej bojovník. Divila se, že mě zajímá jeho pravý jméno. Nikdy se ho nezeptala.

Když už mluvím o mužskejch a jak se s nima zaplítaly ty, který jsem měla ráda, a pořád mám, protože s Narou to už jinak bejt nemůže a Anra taky ze světa nezmizla, vzpomínám si ještě na jednu věc.

Bylo to trochu pozdějc.

Uběhly další tři zimy a tři prozářené jara, kdy byla máma čím dál nemocnější, protože žlučník se jí vracel, naše stáda se zas o malej kousek rozrostly a ceny kašmíru byly mimořádně vysoký, takže táta vyměnil naše starý auto za nový. Ulanceceg v tý době kupodivu splášila druhého muže, a tak jsme s Anrou bejvaly spíš u mě. U nich byl nakvartýrovanej Lia-Po a Úregma Ulanceceg čekala erlíce.

A právě ve dnech, kdy malej Baldam poprvý spatřil světlo světa, se v našem kulturním centru děla oslava. Slavit nebylo co, ale somonní předsednictvo rozhodlo, že kulturní dům přestal bejt bezpečnej i přesto, že ho mužský opravovali, kus střechy zas vypad,

a tak jsme ho zbourali. Ale ještě předtím, aby to lidem nebylo líto, somonní předsednictvo uspořádalo v domě rozlučkovou oslavu.

S dětma jsme nacvičili Moji step do dálky se táhnoucí, Dobryho Altanova koně a další oblíbený písně našeho ajmaku. Anra hrála celej večer na morin chúr a ženský navařily búdzy a kýble mlíčného sametovýho čaje. Dvě holčičky z mé třídy dělaly odmalinka nugáralt, a protože hadí ženy maj všichni odjakživa ve velký oblibě, střídalo se naše zpívání s jejich dovednejma vystoupeníma. Byl to moc dobrej večer. Holčičky se různě zaplejtaly, dospělí i děti se zatajenym dechem sledovali a k tomu se stihla probrat ještě spousta somonních záležitostí.

Já jsem byla jedna z důležitějch celý sešlosti. Připravovala jsem skoro celej program, a tak jsem většinou stála na pódiu, dohlížela na děti a dávala tak obecně pozor.

Mně Ojuna uniknout nemohla.

Já myslela, že nikdo od nás nepřijede, na takovýhle věci moc nejsou, ale pak jsem si všimla úplně v zadní rohový lavici Ojuny. Musela mě vidět, a že za mnou nepřišla, to jsem věděla, nebylo samo sebou. Taky že ne.

Ojuna seděla úplně namáčknutá v rohu, kolem pasu jí objímal Najma a něco si spolu šuškali. Viděla jsem před sebou Naru a jak to s ní skončilo, a před očima se mi udělaly fialový kola. Už už jsem běžela vykrákat Ojunu za vlasy, ale včas jsem si to rozmyslela.

Třeba bych něco pokazila a ona by mi pak vydrápala oči. Ne. Nechala jsem to tak.

Když jsem přijela zas na dva měsíce na léto do geru, Ojuna s Najmou už to řekli všem. Táta souhlasil, máma je objala a hned začla chodit s nápadama ohledně svatby a všech těch praktickejch věcí s bydlenim a tak. Zas bylo u nás dobře.

Bylo jasný, že Nara na svatbě nesmí chybět. Nejvíc si za tím stála Ojuna. Nikdy jsem si jí moc nepovažovala, a teď jsem viděla, jak se bije za sestru jako tygr. Dohodlo se, že si postavěj prozatim ger

vedle rodičů. Najma si myslim oblíbil našeho tátu tak, že ho to ani domů netáhlo, a my měli radost, že nám Ojuna zůstane.

Zkrásněla.

Táta říkal, že takhle nějak by vypadala Magi. Ale šept to jen mně, potichu do ucha, aby máma neslyšela.

Měl pravdu.

Byla jako jediná po něm, a tak na ní byl patřičně hrdej.

Najma se moh chlubit taky. Taková krásná, mladá a majetná nevěsta byla k pohledání. Najma byl starej, jako by bejvala byla Magi. Za dvě jara čekal třicátej rok.

Naše babička vždycky říkala, že holobrádci, to není nic pro ženský, který to myslej vážně. Holobrádci jsou pro zábavu, pro začátek, ale vzít si má ženská někoho pořádnýho. A stejně tak mužskej. Ať si počká, a pak se může celej život těšit z mladý ženy. Čingischán měl všechny o moc mladší, to jen teď to lidi všechno motaj, naříkala babička nad dobrejma starejma časama. Měla by z Ojuny radost. Ale na babičku Ojuna neměla. Dědeček byl od ní o dvacet.

Já ho už nezažila. Ani máma ne. Táta ho zná z babiččinejch vyprávění a několika matnejch vzpomínek.

Bylo to veselý léto. Najma se s Ojunou pořád škádlili, závodili na koních, ale zastali i plno práce. Ojuna Najmovi vyšila starý dély, takže se rozzářily barvama, jako když se step na jaře potáhne květinama. Celý jeho oblečení si už vzala na starost místo mámy jako opravdická manželka. Ráno vždycky vstala dřív, aby mu všechno připravila, a on jí zas nenechal dělat žádnou těžkou práci. Když nesla džbery s vodou, hned na ní křik a musela je postavit.

Večer si šeptali do ucha, tak jako tenkrát v kulturním domě, a nahlas rozkládali, jak to bude vypadat v jejich novým geru. Někdy jsem zahlídla, jak se hladěj, ale před náma to nedělali. Po tom všem jsem viděla, že to může bejt i takovýhle.

Ti se budou milovat celej život, řekla jednou Arijuna, když přijela za mámou na návštěvu.

A Burchan už tehdy věděl, že to nebude jiný.

Nara nakonec na svatbu přijela. Tou dobou už nežila u Chiroko. Šarceceg jí přivedla za Purevem a Erka vzala Naru do jejich nového guanzu.

Vyhlášený bratři z našeho somonu po velkejch úspěchách zkrachovali, a tak se z bejvalý opravny bot přestavěný na prodejnu autodílů přece jen guanz nakonec stal.

Nara si prej vedla stejně dobře jako já. Šarceceg už žádnou holku ubytovávat nechtěla, a tak měla v novém guanzu za kuchyní jen pro sebe malou místnost.

Já byla na všechno to povídání strašně nedočkavá.

Nikdy předtím jsem nebyla tak zvědavá a rozčílená jako ten den, když jsme jí čekali. Nemohla jsem dospat. Oblíkla jsem si ten nejzdobnější dél a pěkně se upravila.

Táta se smál, že jestli vyhlížím ženicha, tak on že dneska už druhou holku nevdává. Ale Nara je ten nejbližší člověk, kterýho mám. Pro koho jiného bych se tehdy strojila než pro ní?

Uvítání bylo rozpačité.

Nara se koukala do země a pak šla rychle za mámou k hrncům. Celá ta slavnostní paráda pro mě splaskla jako velbloudí hrb v hladovém roce.

Tohle hejření nebylo nic ve srovnání s jediným Nařiným slovem, jediným pohledem, kterej by mi dala. Ale ona nic. Až večer.

Nejdřív se zeptala na své děti ve škole. Některý z těch, co učila, už byly pryč, ale většinu z nich jsem měla, a tak jsem se jí snažila všechno povykládat a nic při tom nevynechat. Zajímala se, jestli ředitel už dovolil brát si sirotčí děti s sebou na prázdniny, ale to já nevěděla. Vyprávěla jsem jí o Anře, že má Úregma Ulanceceg mrně s Číňanem, ale že jí to nikdo nezazlívá, protože jiného by nesplašila, a říkala jsem jí i o slavnosti, a jak jsem v rohu uviděla Najmu s Ojunou. Nara se spiklenecky pousmála a zeptala se, jestli někoho mám. Zavrtěla jsem hlavou. Nara řekla, že to je teda pěkná ostuda,

a pohodila hlavou směrem k Ojuně. Začaly jsme se třískat smíchy. Obě jsme byly o moc starší než nevěsta.

Svatba byla velkolepá. Ještě dlouho se o ní mluvilo.

Vařili jsme několik dnů a několik dnů jedli. Přijeli všechny strejcové a tety kromě Chiroko a Šarceceg, bratrance kromě Džargala, všechny sestřenice, co jich náš rod zplodil, a ještě mnoho jinejch. Přijela Anra s Ulanceceg a malým Baldamem, všichni od Ojunbata, Batu, Gerle a Davdža, Majdar s Munchceceg a další přibíjvali druhej a třetí den.

Mladej pár dostal plno darů, a tak to Ojuna neměla se zařizováním domácnosti těžký. Pak postavili ger, hosti se pomalu povytráceli a nad stepí se zas rozhostilo požehnaný ticho.

Jen co mámě skončily starosti se zařizováním svatby, začala šít malý botky a miminčí dél, až jí Ojuna hubovala, aby to nezakřikla. Ale mámu tohle drželo nad vodou.

Všichni jsme viděli, jak žloutne a ohejbá se. V nemocnici byla každou chvíli. Vlastně jí tam chtěli mít pořád, ale to by mámu zabilo. Jela, jen když už bylo nejhůř. Po svatbě si poležela několik tejdnu. Měla zakázaný skoro všechno jídlo a doslova všechno, co jsme jídávali v geru my, až na suchý nudle a rejži. Táta už to nemoh vydržet, a tak jsme jednoho dne našlápli našeho džípa, zadek vyložili dekama, aby se mámě dobře leželo, a dojeli jsme si pro ní do nemocnice.

Doktorka jen řekla, že jestli nevydrží, na ní to nebude.

Vrazila tátovi pytlík pilulí a já mámu podpírala, když musela pěšky po schodech dolů.

Ojuna měla svejch starostí dost, Nara zas odjela do Města, a tak jsem měla mámu na krku já. Najedla se sama, ne jako babička, ale jinak to bylo stejný. Stejný nehejbání se, věčný spaní a hartusivý připomínky. Táta se vracel brzo a hned se vrhal k máminý posteli, ale smrt jen šmejdila kolem a na mámu si musela počkat ještě řadu dlouhejch let.

Nakonec to bylo Ojuniný mimino, který jí z toho dostalo.

Byl to kluk, Najmovi všichni blahopřáli a Ojuně taky, že nezdědila máminu smůlu. Máma chytla s babičkovskejma povinnostma druhej dech, vyskočila jako čamrda a začla se hned starat. Omládla.

Celej ger i s miminem měla obšancovanej a já si poprvý ve svý rodině začla připadat navíc. Každěj až na mě byl nějak důležitěj. Jen já byla pro všechno a pro nic, a na krku roky, kdy se o nevdanejch ženskejch začíná klevetit.

Věděla jsem, že nezbejvá než to zkusit podruhý. Zkusit to a věřit, že to dopadne.

Když zrovna v geru nikdo nebyl, zapálila jsem dvě svíčky, do rukou vzala našeho chladivýho kamennýho Burchana a potichu si přála.

Na stůl jsem napsala krátkěj vzkaz a vzala si do pytlíku pár chůšůrů.

Jela jsem do somonního centra.

Odtud do Města dřív nebo pozdějc vždycky někdo jede. Nechtěla jsem nikomu nic vysvětlovat. Bylo mi dvacet čtyři.

Řediteli jsem nechala za dveřma dopis, že si maj najít někoho jinýho. Kvůli dětem nebudu starou bábou. V somonu jsem už všechny znala.

A tak se přede mnou podruhý v mým životě z mlhy vynořily dvě majestátní věže ulánbátarský elektrárny a já už hodinu před Městem cejtila jeho dýmovej opojnej pach, kterej se rodí v kamínkách tisícovky gerů a v kotelnách stovek hrdejch sovětskejch paneláků. V tom obřím šedivým prašným hrnci jsem vystoupila a šla tam, kde vždycky bejval trh.

To nohy mě takhle samy nesly. A hlava nemyslela. Byla plná těch zvuků kovu a kůže, trhovejch zvuků mužskejch, který zkoušej nový sedla a řemeny, zatímco kluci kusem dřeva objížděj vlnitej plech plácku se stánkama, kterej celej asfaltovej obdélník odděluje od

Města, protože kdo chce na trh, musí zaplatit, dát nabalený ženský u vstupu něco málo za růžovou vstupenku.

Musela jsem kus přes okrajový Město. Mlhu jako vlčí vyceněný zuby prořezávaly trčící traverzy a betonový trosky s rezatejma kroucenejma drátama. Přelízala jsem trubky, ve kterejch dřímali lidi. Bylo ještě ráno. Erka s Purevem touhle dobou vždycky začínali krájet mrkev a zelí na bajcány salát. Kdybych k nim tehdy šla, vrátila se do jejich teplý útulný jídelničky, dost možná bych tu teď takhle neseďla. Seděla bych asi někde jinde. S někým jiným.

Lidem, který přicházej z Ruska, se Město nelíbí. Říkaj, že Město, ve kterym se některý roky nezelená žádněj strom a ve kterým není jediná ulice bez trhlin a zrádnejch propadů, žádný Město není. Já mluvila s jedním Rusem v guanzu a ten říkal, že nic podobnýho našemu Městu nikdy neviděl, a to prej byl i v Evropě a Rusko zná jak dědové svůj ajmak. Hodil mi navrch za polívku tři sta tugrů, přitáh si mě na klín a říkal, že jestli chci, tak mě odsud dostane. Já ale musela zpátky do kuchyně, a když jsem přišla s mlíčným čajem, byl už pryč. Vyprávěla jsem to tehdy Erce. Jen se smála. Říkal, že je z Petrohradu. To jsem byla ve Městě poprvý.

Trh právě otvírali. Z narvanejch aut vynášeli krabice s trikama, s bundama, pochvy na nože, hřebeny, misky, rukavice, cigára, celý koňský postroje, televize, prostě všechno. Trhovci stavěli stánky, plnili je věcma a pak postávali vedle a mnuli si prochladlý ruce. Mezi stánkama se ploužila stařena s krabicí chůšůrů a prodavači si jí posílali od jednoho k druhýmu.

I mě si pohazovali jak horkej brambor. U žádnýho nebyla práce, ale každěj mě zdržoval a chtěl víst nějaký hovory.

Večer jsem zavolala Kulanovi. Na mužskýho, s kterým jsem seděla pod třásněma pletenýho Čingischána, jsem nezapomněla, ani na ten mlíčnej čaj tehdy ráno. Než jsem se odhodlala, byl ten papírek s jeho

číslem tak užmoulanej, že to skoro nešlo přečíst. Musel bejt překvapenej, že jeho číslo pořád mám, nejdřív bručel a nechtěl se moc bavit, ale nakonec pro mě přišel k trhovému bráně nějakéj mužskej, že je od Kolji a ať jdu s nim. Skoro celou cestu nemluvil, pak jsme zašli do starýho paneláku a on strašně dlouho šátral v kabele po klíčích. Byla tam tma a bála jsem se. Za jeho dveřma, když odemykal, zněly nějaký hlasy, pištění. Ukázalo se, že má tři malý děti.

Pozdravila jsem manželku, lehla si, kde mi ukázali, a v tu ránu jsem spala. Na trhu mě druhej den vzali.

Postávala jsem se zmrzlinama u vchodu a nosila jídlo a pití do několika stánků, kde mi za to dávali denně pár tugrů. Tak akorát na nuzný přežívání.

Ani v našem guanzu bych se za to pořádně nenajedla.

Po tejdnu jsem byla vyhublá a špinavá, protože mejt se nebylo kde, a Kulan, když mě zaslech, pokaždý prásknul sluchátkem. Nikdy bych si nemyslela, že krást je tak snadný.

Po poledni, když chodilo nejvíc lidí, se dalo motat kolem stánku s bulkama a polejvanejma sušenkama docela dlouho. Za tu dobu jsem stačila ukrást něco z tašek, dvě nebo tři bulky z pultu a mohla jsem něco dát i malý holce, která zmrzlinu mezitím držela za mě. Ale kdovíjak dobře jsem se neměla.

Když den končil, lidi s pytlema plnýma nakoupených věcí odcházeli do útulnejch paneláků a trhovci se v hloučcích vytráceli pít.

Já postávala u brány. Plachty stánků pleskaly do holejch konstrukcí, mezi kterejma poletovaly zmuchlaný papíry. Spala jsem mezi krabicema před zadní bránou. Vlezla jsem si do několika pytlů a promrzlý ruce jsem stiskla stehnama. Vždycky tam byli i nějaký další bezdomovný venkovani. Před spaním jsme si trochu povídali, z jakýho je kdo kraje a tak.

Často mi někdo nabídl, abych s nim šla. Byla jsem mladá a na první pohled z venkova. Oči měli rozteklý a chvějivýma prstama mě brali za ruku. Okoralý rty říkaly vždycky to stejný. Někdy jsem řekla

jen ne a někdy jsem se musela vysmeknout a popoběhnout kus dál. Vítr unášel jejich hanebný slova. Po čtrnácti dnech se mi roztrh po dýlce celej dělovej rukáv. Už jsem měla polejvanejch sušenek v rukávu pěknou hromádku, když tu najednou po mně někdo zezadu hrábnul prstama. Začala jsem utíkat a v tu chvíli se to stalo. Rukáv se rozchlíp, sušenky vylítly a já se dostala do prodavačovejch spárů. Přidalo se i pár jinejch lidí, a když jsem se z toho chumlu vymotala, bublala mi v nose krev a z hlavy kapaly rychlý kapky na potrhanej děl. Ten den ani druhej jsem nic neprodala. Od krvavý špindíry nikdo nic brát nechce a krást už jsem taky nemohla. Nezbejvalo než vymyslet něco jinýho.

Nara nikdy moje nejmilejší sestra bejt nepřestala a já se za ní nestavila hned jen z nějakýho ostychu či co.

Tohle jsem si opakovala cestou k Erčinýmu guanzu, kde by o Naře měli vědět. Jistý to ale úplně nebylo.

Potý, co jsme se s Narou viděly na Ojuniný svatbě, se začly šířit divný zvěsti. Máma je musela mít od Šarceceg a ta je splašila, Burchan ví kde. Nara se prej tahá s mužskýma. Doma jsme tomu jako nevěřili, ale vim, že mámě i tátovi to spalovalo srdce.

Táta si myslim vyčítal, že tehdy v noci ten nabroušenej nůž nechal spát. Brali mu dceru, a on jím jen blejskal nad kamnama. Nahlas se neříkalo nic. Já tomu taky nevěřila. Ale přijít do guanzu a Naru tam nenajít, to jsem nechtěla. I proto mě nohy nesly na trh. Ale teď jsem potřebovala pomoc. Kéž by to byly všechno jen pomluvy žárlivý Šarceceg.

Nara ale v guanzu nebyla. Erka mi na ní dala telefon a zlobila se, že jsem jim s Purevem tenkrát nedala vědět a na dlouhejch pět let jen tak zmizla, a taky že jsem teď tak uválená a smrdutá. Říkala, že Nara pracovala moc svědomitě, a jestli nechci zas její místo já. Měla by pro mě po Naře pokoj a hrnce by mi myly malý holky, já bych jen dohlížela. Potřebovala jsem práci. Potřebovala jsem peníze. Někdo cizí řek ne. Byla jsem to já a nebyla. Přišlo mi to hned líto, ale Erka

to vzala jako vyřízenou věc a já cejtla, že je čas jít. Venku už byla zima a autobusům svítily ve tmě lidský oči. Noční Město jsou útroby plný pohybů. Nahoru dolů poblikává pár lamp, ale pořádný světlo je jen na hlavním náměstí. Provozu je město plný pořád. Pěkný džípy bohatejch před sebou hrnou desítky pomačkanejch aut z druhý ruky. I v noci stojej venku stoly s kulečnickama obsypaný mužskejma, který nikdy nechoděj spát. Hrbolatej chodník je plnej hučících černejch děr, otevřenejch kanálů. Sálaj teplem a hlubokým dechem spáčů. Převisy baráků a betonový výklenky skrývaj zachumlaný skrčence.

Šla jsem po hlavní a vyhejbala se stínům se zaťatejma pěstma, šla jsem po větru, kterej mě strkal, kterej voněl benzínem a mastným prachem. Šla jsem větrem, kterej nevoněl tak jako v Rudejch horách.

Nikde nemaj takovejhle vítr. Nikde nemaj takovýhle hrozící město, který z gerů stahuje plstěnou plachtovinu a oblíká je do rozpukanýho betonu. Který se panelama dotýká oblaků a gerama vrůstá do posvátný nekonečný stepi. Město, který má úsvit krvavej kopíma nekonečnejch šiků a západ rudej cípatou hvězdou s pěti hrotama. Ta noc byla nocí hrdosti. Chánský Město dštilo prach a metalo kameny. Nařin nevěstinec ne a ne najít.

Volala jsem Naře hned, od kluka, kterej vysedával přímo před guanzem. Celý dny dřepěl na chodníku a vnucoval svůj chrastící telefon každému, kdo šel kolem. Cizí hlas ve sluchátku se odmlčel a pak asi Naru dlouho hledali, protože bylo ticho a já neklidně koukala na spokojenýho kluka, jak si počítá minuty a nemůže se dočkat mejch drobnejch.

Nara mluvila rychle a zmateně. Nevěděla jsem, jestli těch pět minut myslela pěšky, na koni, nebo autem. Zapomněla jsem se zeptat. Po hodině trmácení jsem ten podnik našla. Byla jsem zas na hlavní ulici a Erčín guanz byl na dohled.

Vykřičenej dům to byl na první pohled. Od vchodu to rudě svítilo, nad dveřma stál velkej, pečlivě vyvedenej nápis Divádžin a před

vchodem stálo několik pěkných aut. Kolem nich se motaly ženský. Dvě postávaly v přátelském hovoru, jedna se divoce měla k mužskému, kterej kolem pomalu procházel a vůbec si jí nevšímal, a další dvě se pod neonovou vývěskou držely za vlasy a cloumaly sebou v litém boji. Rtěnky měly rozmatlaný po obličejích jako válečný šrámky, oči se jim ztrácely v černých kolech, z kterých to blejskalo, a nohy měly široce zápasnický rozkročený tak, že zpod krátkých sukní se ven hrnuly bohaté krajky.

Nara stála schovaná ve stínu vedle vchodu. Objaly jsme se. Chytila mě pod paží a vešly jsme dovnitř. Pak do prudkých schodů, ženské pištivé smích mě bodal do spánků, zábradlí se vlnilo jako rozpálený had, světla se vzdalovaly někam do dálky a tam se pářily ve hvězdnou oblohu posetou svítivejma oblázkama, a pak se zas zvětšovaly a zvětšovaly a já myslela, že shořím, dél mě začal pálit a připejkat se ke kůži. Chtěla jsem ven. Ven ze své kůže, dolů po schodišti, nedalo se dechat a Nařiny prsty se mi zařezávaly do podpaždí jako řemeny, a ty mě táhly pořád veš a veš do ostrého a hlučného nebeského světla. V jednu chvíli jsem si řekla dost. Pamatuju si ty pravidelný klink klink nohama o schody. Musely mě táhnout dvě. Dřevěným schodištěm bušily údery jako odpočítávání, světla i hluk se kalily a vmejšovaly do sebe, strop byl čím dál nižší a jak buchar na mě padal. Pak se ozvalo cvaknutí. Asi vypínač Nařiných pokojů.

Když jsem se probudila, Nara tam nebyla. Za stěnou se ozývalo pravidelný skřípání postele a chropění, jako když táta špatně střelil zvíře a krev se mu řinula do poraněných plic. Jinak bylo úplný ticho. Pak se pomalu začly rodit zvuky. Jeden po druhým, jak když se večer v Městě postupně rozsvěcujou světla. Zaslechla jsem ženský brebentivý hlasy, pak auta zvenku, pak zdálky hlasitou hudbu, která brněla, pak skřípění schodů, někdo šel nahoru nebo dolů, a pak zašramotila klika. Zavřela jsem oči zas. Nara říkala, že jsem na trhu nemohla bejt jen pár dnů. Já si byla jistá, že jo, ale ona říkala, že takhle zřízená, to se nedalo stihnout. Aspoň pár měsíců.

Trvala na svém. Byla jsem slabá na to hádat se. Několik dnů jsem jen ležela a donekonečna počítala pavouky a vějířky trhlin na stropě. Vypadaly jako pavučiny a pokaždý jich bylo jinak. Mý sny byly plný sítí. Lovila jsem do nich zvířata.

Postupně jsem se naučila znát všechny Nařiný mužský.

Podle přírazů, podle dechů, podle šepotu a násilností.

Některý byli rychle vyřízený. Beze slov, bez dlouhého skřípění. Ty měla Nara ráda. Některý nejdřív mluvili, nadávali a zasypávali Naru hanebnostma a Nara se musela dlouho svlíkat a ukazovat jim svý věci, a teprve pak to šlo. Pak celá vedlejší místnost burácela a mně se do snů pletli ty dva za stěnou. Nejhorší byli mužský s přáníma. Většina mužskejch žádný přání neměla, jen přišli, aby to dělali, a pak odcházeli spokojený s tichejma úsměvama ve tvářích. Některý ale přání mívali. Ty pak chodili znova, a to už Nara věděla, jaký to bude a jak je to nejlepší a nejrychlejc, a nemusela se namáhat s přemejšlením a pokusama.

Voloda, milej Rus, jakejch se u nás v geru stavovalo za rok několik a v guanzu kolem poledne sedávali u zadního stolu, se vedle v místnosti vždycky nahlas rozezlil. Nevim proč, ale potom byl vždycky strašně hrubej a Nara z toho měla podlitý záda. Když přišel Voloda, tak to bylo asi nejhorší. Nara pak musela spát na bříše, to odmalička nesnášela a jiný mužský byli rozladěný z toho, že má záda tak zničený, a šli za jinou.

S Ravdanem to bylo naopak. Nosil si k Naře vždycky tašku s různěma potřebama a Nara mi pak vykládala, co zas měl v kabele nového, a smály jsme se. Ravdan chtěl bejt mučenej, a tak ho Nara mučila.

Naru práce v guanzu štvála. Erka jí prej pořád do všeho mluvila a nenechala jí nic dělat po svém.

Na okno jejího přízemního pokojíku v noci bušili podlouný pouliční mužský, a tak se každěj den bála další noci. Večer z toho nemohla usnout, v práci se pak motala jako opilá, a když padla tma

a Erka odešla, míhaly se v pokojíku stíny nočních aut a lidí, který klepali a smáli se. Byl slyšet i cinkot flašek a vodkový šplíchání. To když měla trošku pootevřený okno, aby se nadejchala.

Na Erce a Purevovi nenechala nitku suchou. Nesnášela, když jí Erka přes den mastnejma rukama šahala do vlasů. Já ty její mateřský dotyky měkkejch malejch dlaní milovala. Otravovalo jí chodit s Purevem vybírat na trh maso. Já si připadala důležitá a bavilo mě smlouvat, ale Naře to na trhu páchlo, a když zavadila loktem o maso, který se tam na hácích kinklalo, říkala, že se jí vždycky udělalo mdlo.

Nara seděla u mě na posteli, vyprávěla, po chvílích se odmlčovala, uhlazovala si vlasy a já na ní mohla oči nechat.

Přemejšlela jsem o Chiroko. Když k ní s mámou Nara odjížděla, byla moje sestra podivnice, o tom nemoh nikdo říct nic jinýho. Ta událost s Džargalem byla z těch nejdivnějších, jaký se kdy v naší rodině udály. Celej náš rod byl vždycky rozumnej. Lidi se rodili, vyrůstali, muži chodili se stádem a ženy měly povinnosti v geru, a zimy šly, lidi se klonili níž, pak usnuli navěky a rod kvetl dál potomkama, který se nejdřív všechny popelej kolem dospělejch, aby se pak rozdělili na ty, který jdou za stádem, a ty, které v náručí chovaj jejich děti.

O podivnicích se u nás vždycky jen vyprávělo. Babička sice byla čarodějka, alespoň od její smrti tomu všichni víc a víc věříme, nikdy ale nedělala nic, čemu by se nedalo rozumět. Byla někdy tajemná, protože toho znala víc než my a měla sílu, ale než k stáru začla zapomínat solit chůšúrový maso, plnila všechny svý domáci i jiný povinnosti, jak se má.

Nařina tajemnost byla jiná. Potý, co jí to popadlo, přestala bejt jednou z nás. Z nás žen, který znají svoje místo, věděj, kdy se sluší mluvit a kde bejvá nejsušší argal, co s dítětem, který pořád křičí, a jak udělat mlíčnej čaj jemnej jak břiško narozenejch velbloudat. Tohle Nara přestala bejt.

Já sice nevěděla, co se s Narou dělo u Chiroko, já ani nevěděla, kde Chiroko přebývá, ale jistý bylo to, že nám Chiroko Naru nevrátila. Tak mi to přišlo, když Nara seděla u mě na posteli a vyprávěla o nekonečně špatnejch letech plnejch mytí umakartovejch stolů a kydání rejže do otřískanejch misek, o tlustym Purevovi, kvůli kterému v kuchyni nebylo k hnutí, a jeho ženě s věčně rudejma tvářema a špinavejma prstama, který strkala do hrnců, aby ochutnala břečku, která je stejně vždycky cejtit tím samým žluklým lojem a levnou kořenovou zeleninou.

Já poprvý cejtla, že si s Narou nerozumim. Když jsem si vzpomněla na to, jak jsem s Erkou vybírala nový růžový ubrusy, který pak Nara drhla s proklínáním a odporem, když jsme kupovaly vázu, která pak s denně čerstvejma kytkama stála na pultu a Nara jí radši rozbila, než aby ty kytky měnila, a jak říkala, věčně mžourala přes jejich vypelichaný haluze. Když jsem si na to vzpomněla, draly se mi slzy do očí. A Erka přitom Naru tak chválila. Já už to jejich dobrodiní, který prokazovali holce z venkova, nemohla snýst, vybuchla najednou Nara. Nemohla, rozumíš? To rozumíš Nara zakřičela.

Nikdy dřív se na mě nekoukala tak zle. Ještě nikdy nebyla tak daleko.

Přitáhla jsem si deku až k očím a cejtla jsem jizvu, kterou mezi nás jak sekerou vyťaly Nařiny slova, a to, jak se každou chvilinkou tohohle ticha rozšklebuje do propasti, kterou ani jedna z nás nebude moct přeskočit. Já znala všechny ty slova a co znamenaj, ale proč Nara takhle mluví, jsem nechápala. Kdo jí udělal co zlého? Neřekla jsem nic. Já byla starší a nemohla jsem přece nerozumět svý mladší a milovaný. Teď vím, že se nic tak hroznýho nedělo.

Tehdy jsem cejtla jenom to, že začít vyprávět o tom, jak pro mě všechny ty věci byly nový a zajímavý, že já si splnila svůj sen a dělala práci a pak zažila s Bjamchem skutečný štěstí, by nebylo k ničemu.

Ani říct to, že dělat kuchařku v dobrý jídelně je lepší než líhat za peníze s mužským, by nikam nevedlo. Za pár měsíců mě tyhle

přechytrělý řeči stejně přešly. Začly jsme si zase rozumět. A nevěděly jsme, že za to můžou mužský.

Jedno jsem ale obdivovala už tenkrát. Ačkoliv Naře bylo asi stejně zatraceně zle jako mně, pořád vypadala jako ta nejchlípnější ženská, která kdy podpatkama vytukávala svý rytmy do ulánbátarskýho prachu. Tuhle nezdolnost osvědčila i pozdějc. V alabastrově bílým obličejí vystupovaly rudý smyslný rty, přes všechno to překotný rozčilený mluvení pořád jak čerstvě namalovaný, a vytrhaný obočí bylo dokreslený do ladný vyzývavý linky. Napudrovanej měla i krk, ne jako levný ženský, který mužskejm večer klepaj na okýnko auta a prsama se mačkaj na sklo. Tyhle ženský vypadaly jak masky čínský opery. Jejich bílej obličej byl naraženej na hnědej špinavej krk. Rtěnku měly přes celej obličej a přes trička páchly nemytostí. Nara to uměla. Když mrkla dlouhejma načerněnejma brvama, jako by svět umřel a znovu se narodil do jejích oříškovéjch očí. To nebyly ty temný uhlíkový jehličky, který jsme měly všechny, ale krémový jadrka cedru. Vladivostockej cesták s rybkama se činil. Vlasy měla dost dlouhý, vlnily se jako duny pouštního písku a padaly jí na záda.

Pěkný líčka ale ženskou nedělaj. Podle babičky, ale i podle mužskejch, který za Narou chodili. Říkala mi to. Prej štíhlý nohy, široký boky a prsa pevný jak pytlíky narvaný brusinkama, který jsme sbíraly na podzim na úpatí Rudejch hor, jsou tím, proč se sem za ní táhnou chlápci víc než za jinejma. Já nevím. Je to jedno.

Vzpomněla jsem si na všechny ty škodolibý kluky, který se Naře v somonní škole kvůli jejím světlejm vlasům smáli. Na zlý, tlustý burjatský učitelky ve školce, který je to naučily.

Chlápký jim podobnejch ženskejch teď měla Nara obmotaný jediným plavým vlasem svý bohatý kštice. Vraceli se a neplatili málo.

Byla jsem jen strašně unavená, vyhladovělá a bolavá, ale vlastně nic vážnýho. Nějakou dobu jsem si poležela a bylo. Nara se o mě

starala jak Soldó o Malou. Když byl čas jíst a Nara zrovna nikoho neměla, podložila mi hlavu měkkejma polštářema a vybírala z chúragu ty nejučnejší sousta, abych se rychle spravila. Takhle by tě nikdo nechtěl, říkala. Podívej se, jak máš tenký ruce, a dvěma prstama mi stiskla paži. Koukej. Nara měla zápěstí jak mý kotníky, a stejně nebyla tlustá. Postupně mi docházelo, že Nara bere za hotový, že tu zůstanu a budu celý noci ve stísněným kamrlíku hopsat s mužskejma jako ona. Hlavně jsem nechtěla, abychom se zas chytly, a tak jsem jí nechala při tom, jak dlouho to bylo možný.

Když jsem odcházela, Nara se nezlobila. Zrovna někoho měla, a tak mě nakonec ani nemohla vyprovodit. Když se mužskej svlíkal, vyklonila se rychle z okýnka a vesele mi zamávala. Měla jsem pak Nary plnou hlavu ještě dlouho. Když jsem dělala ve stánku se sladkostma, když jsem vařila ve školní jídelně, když jsem na poště razítkovala psaní, když jsem hlídala ruský ženský plavýho Nikolajku, když jsem v silonovym plášti a v ustřiženejch rukavicích trhala lístky v městským autobusu linky Bombogor – Bochijn orgó a zpět.

Spala jsem za pár tugarů, kde se dalo, a dalo se skoro všude. To všechno jsem objevovala postupně. Postupně jsem přicházela na nový a nový věci. Možná jsem trochu začala rozumět tomu, co říkala Nara, možná ne, ale v guanzu Erky mě už nikdo nikdy nezahlíd. Nemohla jsem dělat něco, o čem si Nara myslela, že je hloupý, s někým, o kom Nara mluvila jak tehdy o Purevovi. To nešlo. Ale dělat něco, co jsem měla za špínu já, toho jsem schopná byla.

Za pár měsíců jsem se loudala směrem k lákavejm neonovejm světlům. Divádzin. Bylo dopoledne, dveře zavřeny a Nařino horní okno bylo zatažený. Zaklepala jsem. Zdálky pomalu hlasitěly šmatlavý kročeje. Měla přepudřený cizí rysy. Ze škvíry otevřenejch dveří na mě kouk důvěrně známej, a přece cizí obličej mojí tety Šarceceg.

Já celou dobu tušila, že dělá něco nekalýho. Já se celou dobu divila, odkud Mergen bere na svý každodenní vodkový hody a proč mě

Žlutej květ nikdy nevzala k sobě do masokombinátu, v kterým podle Pureva dělala. Moje divení ale netrvalo dlouho. Nebyl čas. Druhej den, jen co jsem se vyspala, si mě vzala do práce.

Ukázala mi všechno. Celej dům, všechny holky, ženský dole od výčepu a pokoj, kterej mi přidělila. Tmavej, smrdutej po mužskejch. Postel s vetchým, sepraným prostěradlem, lampička se žlutým a červeným stínítkem.

Nekřičet, bejt milá a peníze vždycky předem. Tohleto byly Šarcežiny zásady.

Jiný neměla.

To jsem pochopila brzo, hned po několika prvních dnech. Byla to moje čtvrtá směna. Byla jsem už celá ztahaná a rozbolavělá. Nara říkala, že to trvá pár dnů, než si ženská zvykne. Nejdřív je to bolestivý, pak hnusný a po pár tejdnech, to záleží na každý, se ženská naučí bejt na dvou místech zároveň. Je tam a není tam. Nara říkala, že si často půjčuje Anřinýho koně a prohání se s nim po svejch oblíbenejch kopcích. Taky chodívá za Chučtejem, nemluvnym, tichym sirotkem, kterýho měla v geru to poslední léto, než to ředitel zatrh, a když je to delší, představuje si jednoho po druhym všechny z našeho geru a přemejšlí o tom, jak se jim vede.

Já myslím, že se Naře do rodinnejch obrázků připlejtá i Džargal. Já tetu Chiroko ctím, ale Naře už provždycky zůstalo něco ve vočích. Něco z těch zvadlejch svatebních kyttek, který vplejtala do gerovejch podpěr.

Jako poslední ten čtvrtěj den přišel malej vysušenej chlap. Neměl žádný zvláštní přání, a tak jsem poslouchala, jak se město za sklem probouzí, jak auta čím dál hustějč bzinkaj jedno za druhým a ulicí poletujou výkřiky rozespalejch stánkařů.

Chlápek si na mně dělal svý, a pak se hned zved a už byl ve dveřích. Počkej, počkej, povídám. To jako by do něj bodlo a vtom svíral kliku a dveře bouchly jak spadlej balvan. Vylítla jsem za ním a už běžim schodištěm dolů, když vidim, jak ho Žlutej květ drží za cíp

kabátu a on se kroutí a naříká. Nakonec se vysmeknul. Šarceceg hrábla do prázdna. Venku mu dali co proto Dordžoj s Batmunkhem, naši dva chlápci, který maj takovýhle chytráky na starosti. Ještě druhý den byly před vchodem patrný rudý kápance, jak to z něj teklo, když pelášil pryč.

Šarceceg mi pak pěkně vyčinila.

Nikdo už mě nečekal, a tak si mě vzala do svého pokojíku pod schodama a dala mi kázání. Na konci zas zopakovala své tři zásady, a už mě cpala ven před dveře, ať se jdu umejt a vyspat. Otřela mi rychlým pohybem rozmázlou rtěnku a čekala, že zmizím. Já ale nešla.

Jen jsem tam tak stála a nemohla se hnout z místa. Nohy mi přimrzly jak v mrazu kopyta slabějch koní a já na ní civěla tak, jak čučej venkovský děti, když do rodičovskýho geru přijde návštěva. Žlutej květ. Moje teta, která nám vařila bůdzy, když umřela Magi a táta z vodkový flašky ubryndával, protože se mu ruce třásly tak, že stěží odvázal klidnýho koně.

Teta, která se s náma smála a znala tisíce tajupnejch pohádek, a když Nara objevila poraněný ptáče, pomohla nám udělat ohrádku a nechala nás oždíbat pro něj kousky z večerního masa. Kdyby tohle viděla máma, vyhodila by ptáka za ger a Naru a mě za nim. Žlutej květ. Kdyby jí nebylo, nebyla bych bordelová holka, ale učitelka v somonním centru, měla bych možná v tý době už muže, ger, dítě a vlastní sadu mēlkejch misek a vyšívanejch pokrývek. Kdyby jí nebylo, vykládám každej den prvňákům počty a kroužim s nima písmena do modrejch linkovanejch devterů. Nebo bych si postavila třetí ger vedle Ojuny a Najmy a podle táhlýho mečení bych hledala po kopcích své stádo a večer se sama natáhla na svojí vlastní postel a nikdo cizí by po mně nikdy nejezdil špinavejma prackama a nerušil mý mladý snění nadávkama a falešnejma něžnostma.

Kdyby mě Šarceceg nepozvala poprvý do Města, já bych nikdy neměla odvalu, a vlastně i ten nápad byl od ní. Každá ženská má

svýho prvního chlápka milovat a v potu těch dvou polodětskejch těl se má lesknout celej hvězdnej vesmír a měsíc se má houpat jako kolíbka v těch dívčích a chlapeckejch nemotornejch pohybech. To já věděla teď. Nic nešlo vrátit.

Mergen nebyl zlej, já z toho neměla žádněj smutek, zůstala po něm jen černá bezedná díra, do který se jako první zřítíl Bjamchu a pak i ty všichni další, který mě u sebe nechávali spát celý ty dlouhý měsíce mejch pokusů o práci ve Městě, než jsem znova zaklepala na proklatý dveře tohohle podniku a ze tmy vykoukla napudřená Šarceceg. Cejtla jsem, že kdyby to neudělala ona, nikdo jinej by možná nedokázal vytrhnout mě z Rudejch hor a plesknout mnou o asfaltovej koberec hlavního náměstí s takovou noblesou, tak blahosklonně, jak to udělala moje teta.

Já už jsem nemohla zpátky. Po těch měsících, kdy jsem šla svýmu štěstí podruhá po krku, vzývala ve slabejch chvílích ohlazený sošky bůžků a ve spánku tiskla kolena k sobě, aby mě aspoň ve snu nechali dotknout se, nešlo sbalit do saku svý ruský vápenný líčidla, růžovou drolivou rtěnku a s omluvnym úsměvem znova překročit práh našeho osmibokýho geru. Já zkoušela svý štěstí, a nikdo nemoh říct, že bych na to šla špatně. Třeba tehdy, když jsem do Města přijela zas a rovnou jsem si to namířila na trh. Stačil jeden telefon, a já měla kde spát a ráno do žaludku něco teplýho, a nic za to vode mě nikdo nechtěl. Já měla známý. Hned jsem si dokázala udělat známý. Taky Erce s Purevem jsem se hned od začátku náramně líbila. Vlastně nic nestálo v cestě tomu, abych vedla svúj vlastní guanz. Jen Burchan kdyby to trošku postrčil, a mohla jsem mít taky takový rudopěkný líčka a kupu hrnců a dvě copatý holky pod sebou jako Erka. Ale já přece pak vyšla ven, volala od malýho kluka Naře a šla jsem za ní. A nikdo neřekl, že by to takhle mělo bejt. Já předtim chtěla víst svojí vlastní jídelnu s nablejskaným hnědavým linoleem a barevnejma plakátama na stěnách. Poskakovat každej den dvanáct hodin v dusný páře, která se na kachlíkách sráží do drobnejch kapek, ne-

chávajících mastný cestičky. To jsem chtěla. Nechala jsem Erku stát se založenejma rukama a už nikdy jsem se nevrátila. Nic za mnou nevolala. Bylo to vyřízený. Já se ani jednou neohlídla. Až teď.

Všechny ty práce byly moc krátký na to, abych se je stačila naučit, a moc dlouhý na to, aby mě nepřestaly bavit. Já ale odešla sama jen z pošty. Balíky se nedaly stihnout a ještě jsem musela večer drhnout celou halu a jednou tejdně mydlit přepážky. Hlavní ženská v mém oddělení mě nesnášela. Tohle se nedalo zvládnout a peníze mě tam nedržely. Na trhu jsem si vydělala dvakrát tolik, a klidně jsem mrzla od rána do noci a prodávala jen v lehký bundě a v botách bez kožešiny. Vyhodili mě, protože jsem ukradla dvoje rukavice a šálu z Naranova zboží. Když mi Naran, kterej mě zaměstnával, říkal, že už si našel na druhej den někoho jinýho, trochu si povzdech. Než mě načapal, vycházeli jsme spolu výborně. Nemohl pochopit, že mi ty peníze od něj nestačej.

Rukavice jsem mu nevrátila a nakonec jsem je prodala jedný ženský v kadeřnictví. To už jsem u něj nedělala.

V kadeřnictví jsem se líbila, a tak mě vzali a já zametala vlasy.

Někdy to byla lítost.

Hustý dlouhý vlasy mladejch holek by měly bejt chráněný. Stejně jako jsou horský kamzíci nebo klášter v Erdeni-dzú. Hloupý holky nevěděj, co je správný a co ne, hned se do něčeho poblázněj, a pak pláčou.

Každej druhej den přišla nějaká, která chtěla krátký, a pak, přes ramena ještě igelitovej plášť a v ruce teplý mince, dala se do use-davýho breku a my jí museli vyvíst. To byla taky moje práce. Říkat, že je to dobrý, a konejšit jí vymejšlením. Některý ženský mi bokem dávaly do kapsy pár drobnějch. Já sice nestříhala, ale pak jsem jim sušila vlasy a vyprávěla různý příhody od nás z ajmaku.

Tyhlety ženský nikdy svým teplem nevhřejvaly pod dělem nedonošený jehňata a tříletýho valacha by nepoznaly od osmiletý klisny, já tak mohla povídat, co mě napadlo, a je to bavilo.

Kvůli těmhle penězům navíc mě pak poslali pryč. Nechtěli, abych se měla dobře. Nepřáli holce z venkova. Já se před nima nijak nevo-stejchala. Tehdy už ne, a to jim možná taky nevonělo.

Nevyšly i jiný věci. Vždycky je nějaká potíž. Ve všem.

Třeba bordelový ženský. Maj ze svý práce víc peněz, ale zas mu-sej leccos překousnout, a jestli chtěj bejt nějak vážený, taky mlčet o tom, co vlastně dělaj.

Šarceceg to takhle flikuje už spoustu let. Těžko říct, jestli máma kdy měla nějaký tušení nebo ne. Věci se daj tajit léta, i před nej-bližšíma.

V tom kamrlíku pod schodama, kde ze škvír mezi prknama na stropě ustavičně padaj prachový obláčky, jsme na sebe se Šarceceg koukaly snad hodinu. Já přemejšlela o tom, co tu vlastně dělám, a ona musela cejtit, že dokud se sama nerozhodnu, tak mě odsud nikdo nedostane. Rty měla semknutý a její jinak jemnej nos se podobal zobanu. Pod pudrem šla číst tvář starý, protřelý ženský. Ženský, jejíž lůno bylo sežehlý, neschopný života, a v očích měla proto hořkost a žádný slitování s mladou holkou, která jí ted' zbytečně zdržovala.

To jsem si myslela já, to se zdržováním, ale Šarceceg jen nevěděla jak začít.

Byla jsem tou tváří uhranutá, protejkala v ní i moje krev a já v ní hledala sebe. Z druhýho břehu mi někdo zlomyslně mával. Jenže Šarceceg si myslela, že jsem si přišla pro příběh. Pro kus z mý mámy, kterej byl někde chňapnutej a jako dítě mě strašil.

Já zažila tu chvíli, kdy máma visela na tenký nitce, kdy mý srdce tlouklo na poplach a před gerem stál chlap, kterej nebyl náš táta, a máma ho chtěla. Jedinej Žlutej květ tohle znala. Od mámy i od něj, a myslela si, že já tam budu pod schodama stát tak dlouho, dokud to nevyklopí. Co věděla, pověděla, řekla nakonec.

Mergen byl z Vnitřního Mongolska, jižního kusu mý vlasti, zařízlý do pekelný velmoci našich odvěkejš největších nepřátel, nekonečný Říše

středu. Vnitřní Mongolsko je čínskou provincií, Číňáci nám ho sprostě ukradli a vydávají ho za svý. Jejich jsou tam jenom desetitisíce bastardů, který se tam každoročně roděj z našich znevolněnejch žen. Každá mongolská ženská si musí vzít Číňáka a jejich dítě je uznaný za Číňana.

Je nás ve Vnitřním Mongolsku čím dál míň a těžko s tím někdo něco nadělá. Čínskejch osadníků je moc a časy, kdy Mongolové ze svejch sedel vládli všem čínskejm a jinejm národům, jsou dávno zasypaný dunama gobijskýho zlatýho písku.

Lidi z Vnitřního Mongolska se u nás velký přízni netěšej. Pochopitelně. Jsou to sice jakoby jedni z našich, ale nebezpečí, že se bratříš s čínským bastardem, nečistým erlícem, je tak velký, že je lepší se těmhle lidem podle možností vyhejbat. Tak mluvěj všichni. Vzpomněla jsem si na Davdžu, Li Fuho a malou Gerle s drobnějma mandarínskejma tvářičkama. Já Číňany taky nemusim. Koho můžou, toho vezmou na hůl, mezi sebe žádnýho nepustěj a množej se jako štěnice. Li Fu ale špatnej nebyl, a stejně ho vyštvali, a Davdža je s Gerlou už léta sama. Teď už je seschlá a udřená, ale ani dřív jí nikdo nechtěl. Žádnej chlap nechce přijít do řečí. Žádnej nechtěl bejt směšnej a starat se o dítě, který zářilo svým původem jako červenej lampión před dveřma číňáckýho baráku.

Já měla docela štěstí. Ze svejch čínskejch rysů se mi nějak podařilo vyrůst, a protože jsem měla řádnýho mongolskýho tátu, kterej to spolkl a na kterýho si nikdo nedovolil, tak mně kromě mejch školních let nikdo psí maso nestrkal.

Mergen vypadal jako Číňan mnohem víc. Obličej měl jako typickej erlíc a taky začal brzo plešatět. Podle toho se to zaručeně pozná. Mámin i tátův rod byly čistý. Z obou stran zdravej, neposkvrněnej rodokmen a od Číňanů jednoznačnej pohrdlivej odstup.

Jak spolu máma s tátou začli, to jsem znala už z dřívějška. S touhleto historií se žádný tajnosti nedělaly. Jen babička brblala nad máminým chudým původem, jako by jí podezřívala, že si hlavně chtěla polepšit a k tomu mimochodem přibalila tátu. V tomhle bych

ale máminy upřímnosti věřila, a kdyby ne, pořád to stejně bylo lepší, než kdyby to bylo naopak.

Aby si mladá bohatá holka brala chudýho, je ostuda. To by měl asi táta smůlu.

Žlutej květ ale mámino seznámení s tátou vykládala jinak.

Túleg prej Altu, mojí mámu, uhnal. Moc jí chtěl a odmítnout se nehodilo. Mira, babička z máminy strany, kterou jsem neznala zdaleka tak dobře jako Dolgormu, byla neoblomná. Nějak zvlášť táta mámě protivnej nebyl, byl hodnej a uměl to dobře se stádem, a tak se vzali. Než se rok s rokem sešel, narodila se Magi a Alta se stala mámou, a teda ctihodnou ženskou se vším všudy.

Nemohla si na nic stěžovat, pokračovala Šarceceg a já cejtila, že už tehdy jí musela závidět.

Chudý nebyli rodiče nikdy.

Ať byl rok sebehorší, nikdy nemuseli prosit u jinejch. Jinejm naopak půjčovali, a měli proto v kraji vždycky docela velký slovo. Když byl Magi asi rok, dal se táta do nějakýho obchodování.

Bylo to poprvý a naposled, pak poznal, že peníze maj nohy daleko rychlejší než stádo ovcí, a vrátil se ke svejm zvířatům, ale tehdy se to zkrátka jako tolik jinejch rozhod zkusit. Vozil z Číny dráty s bužírkou a rádia, který právě v tý době začínaly bejt levnější než od Rusů. Jezdil na dlouhý cesty do Urumči a někdy i do Pekingu a máma bejvala sama.

Mergen nebyl žádněj cesták s rybkama, ušklíbla se Šarceceg a spiklenecky na mě mrkla, kterej by se jednoho slunnýho letního poledne stavil v geru na kus žvance, ale mužskej, se kterým Túleg ved svý obchody.

Ze začátku se to docela dařilo, a tak Číňan Nečíňan, Mergen měl stejně v úmyslu nějakou cestu kolem, pozval ho k sobě do geru. Alta byla nejdřív proti tomu, aby se její mužskej do nějakýho paktování s Číňanama vůbec pouštěl, ale neslo to peníze, Mergen byl spolehlivej, ve svým kraji se vyznal, a tak to nějakou dobu šlo.

Nejdivnější je, že Túleg byl celou dobu u toho, a přesto Mergen Altu dostal. Ze začátku nikdy nejezdil sám, nemoh, to nepřicházelo v úvahu, a tak se Túleg pořád motal někde kolem. Sedávali spolu v geru, probírali obchody a Alta jim dolejšala mlíčnéj čaj a večer vodku.

Žlutej květ na chvíli zavřela oči a já viděla mámu, jak spolu seděj někde v dolíku mezi vřesem a máma jí vylejvá celý svý srdce i se všema tajnostma a zakázanejma myšlenkama, jako jsme to dělaly dřív my s Narou. Ne, máma nemohla ani tušit. Se svatejma věcma lásky by se přece nesvěřovala prodejny ženštině, starý couře bez skrupulí.

Každej Šarcecežinej den, tak jak jsem je měla možnost poznat, utápěl v neřesti všechno lidský, všechno to bezbranný a křehký, co máma musela k tomu čínskýmu Mongolovi cejtít. Možná že v tý době byla Šarceceg ještě někdo jinej. Jako Nara, dřív než poznala Džargala. Kdo ví, kdy se jí s tím máma svěřila a co z toho jí napovídal Mergen.

Chtěla jsem se zeptat, ale Šarceceg se mohla zaseknout a já už bych se nic nedozvěděla. Tak jsem jí nechala chvíli s těma zavřenejma očima, třeba si přepočítávala denní tržbu nebo litovala, že se s tím přede mnou vůbec vytrasila. Za pár chvil zas spustila.

Několik měsíců takhle Mergen čas od času s tátou přijížděl. Bylo to prej vždycky stejný. Povídali dlouho do noci. Máma se do jejich řečí nepletla, stejně by jí nenechali. Radit mužskýmu, natož před dalším chlapem, je neslušný a máma na tyhle věci vždycky držela. Jako by se Šarceceg zas na chvílku odmlčela a já četla v jejich tvrdejch ústech stín pohrdání.

Jediný, na co může bejt ubohá ženská hrdá. Nikdo jí neporoučí.

Kdo by o to taky stál.

Pak prej začala bejt máma nepozorná. Timhle to začíná často. Trásly se jí ruce, takže když nesla víc misek najednou, polívka šplí-chala přes okraje a misky se klepaly jak zimomřivý zvířata.

Mužský se bavili o svém, takže vyplašená byla jen ona, ale jenom do té doby, než na Mergena zvrhla misku s vroucím čajem. To si jí podle Šarceceg poprvý všim. Že jí to Mergen sám říkal. Při tom se Žlutej květ ušklíbala.

Táta na ní křik, ať sebou pohne. Máma vzala naběračku, před gerem stál džber se studenou vodou, ale Mergen vstal a šel za ní. To spolu byli poprvý sami.

Když to máma Šarceceg vyprávěla, prej že nemohla věřit, že ženská může bejt tak naměkko z obyčejný chlapský opařený ruky. Máma říkala, že vzala jeho ruku do svý, hadr namáčela do džberu a celej hřbet ruky mu otírala. Takhle otírala, řekla tehdy Šarceceg a udělala rukou ve vzduchu pár hrubejch krouživejch pohybů. Bylo mi jasný, že to ve skutečnosti muselo bejt dost jiný. Zteplalej hadr znova a znova nechávala v džberu nasáknout a dělala to zas. Prej nikdy neviděla, aby měl mužskej tak krásnou ruku.

Šarceceg se zakřenila. Všechny ruce jsou stejný. Jenže máma vyprávěla o modravejch žilnatejch hrbolcích, o kloubech, který byly dokulata vrásčité jak lebky seschlejš starců, o zvarhanělejch tvrdejch nehtech s bílejma velkejma pŕlměsícema a já nevím o čem ještě. Vim to jen od Šarceceg. Nedalo se to všechno pamatovat. Ale bylo jasný, že od týhle chvíle už si máma nemohla nic namlouvat. Měl jí.

Pak Mergen ruku pomalu obrátil, a jako by se rozednilo, takovej jas prej šel z jeho bílý mozolnatý dlaně.

Pro mě byly tyhle ruce provždycky spojený s pachem tabáku a s jediným rozmáchlým gestem, který mě povalilo na pohovku. Bylo mi z toho úzko, někdy ještě i teď. Ty ruce byly pro někoho krásný. Tehdy ve mně hrklo. Já si jen pamatovala, jak mi třaslavě svíraly zápěstí a byly opilecky vlhký a nedočkavý. Nemohla jsem se zbavit toho, abych na to při Šarcecežiným vyprávění nemyslela.

Máma mu přejela dlaň prstama a pak na ní položila svou ruku. Ne, jen se jí vlastně tak letmě dotkla a ucukla. Hadr jí přitom vyklouz a s plesknutím spad. Když se pro něj shýbala, z geru právě vycházel

táta a Mergen zmizel vevnitř. Druhej den ráno odjeli bez rozloučení a máma jen počítala dny, který se vlekly pomalejc než jindy, a stejně bylo víc než jistý, že se táta vrátí sám. Bylo to tak a máma nemyslela na nic jinýho než na mužskýho, jehož jméno pořádně neznala, a na jeho napřáženou ruku, která se jí vplejala do všech horečnatejch snů.

Po tejdnu táta odjel a za dalších sedm dnů podle zviřenýho prachu na obzoru hádala, že se kvůli něčemu vrací dřív.

Ale bylo to jinak. Táta měl v Číně práce nad hlavu a vrátil se až za dlouhý čtyři tejdny sladkejch radovánek, který si Mergen šikovně obstaral tak, že tátu poslal vyřídit nějaký obchodní věci až k řece Tcha-li-mu-che a Dolgorma, toho času ještě mladice, byla shodou náhod na dva měsíce u bratrance v Chovdu.

Šarceceg řekla, že jsem byla počatá v těchle tejdnech, v nejšťastnějších tejdnech máminýho života, a za to že si prej máma zaslouží vděk. Něco z jejího tehdejšího štěstí je ve mně schovaný. Když Mergen odjel, protože táta se mohl každym dnem vrátit, máma z něj prej vymámila slib, že něco podobnýho si do čtvrt roka zopakujou zas. Mergen po tom asi prahnul zrovna tak, takže už za necelý dva měsíce táta vyrazil skoro tak daleko jak předtím a ty dva byli zas celý dny jen spolu. Při tý příležitosti máma babičku Dolgormu poprvý a naposled poprosila, aby svou vnučku odvezla na pár dní za kořenama, a tak babička v náručí s malou Magi odjela na západ, do svý domoviny za příbuznejma, který máma v životě neviděla a vidět nechtěla. Kdo ví, proč vlastně odjela, protože tak hloupá, aby mámě věřila, to moje babička, všema mastma mazaná, jak říkala Šarceceg, určitě nebyla. Babiččiny pohnutky zkrátka zůstanou utajeny. Však to taky mámě k stáru babička dennodenně pěkně sladila. Možná to bylo tím. O jejich tahanicích jsem věděla líp než Žlutej květ. Mý dětství jich bylo plný.

Těch pár rozkouskovanejch tejdnu hospodařil Mergen s mámou jak na společným. Mergenův původ je sice erlíckej, ale dobytku prej rozuměl jako pravej Mongol.

Bylo ale jasný, že to takhle nemůže dlouho vydržet.

At' byl totiž táta důvěřivej, jak chtěl, žádnéj mužskej nebude svoji ženskou nechávat věčně samotnou, a tak bylo pro Mergena pořád těžší ho k nějakým dalším dalekejm cestám pohnout. Tím spíš, že se z nich musel sám vykrotit. Táta po jistý době řekl svý konečný ne, a když začal Mergen nalíhat, jednou provždy se vším tím obchodováním praštil a vrátil se domů.

Přivítání prej dostal ledově chladný. Máma s nim nechtěla slova promluvit, ani semeno od něj nechtěla brát, ale břicho se jí po čase přesto začalo zakulacovat. Bral to za svý, s tím si snad hlavu nedělal, ale s mámou nebyla žádná řeč a táta pomalu, ale jistě ztrácel trpělivost. Máma zničehonic vybíhala z geru a před prahem se sesula k zemi a štkala. Táta věděl, že těhotný ženský jsou citlivý, což o to, ale jak říkala Šarceceg, co je prej moc, to je moc.

Jednou vrazil mámě políček, smýknul jí o postel a prej že dokud z ní nebude zas pořádná ženská, nepustí jí z geru ven. Máma se zařala, obrátila hlavu ke stěně, zahrabala se do houní a tak vydržela tři dny. Táta za ní pak sám přišel s prosíkem, kvůli malýmu aby aspoň něco snědla. Máma se uvolila vstát a všechno bylo zas jak dřív. Vydržela hodiny koukat do nikam, po tvářích se jí koulely slzy a táta jí střídavě konejšil a střídavě bezmocně zuřil. Jednoho dne mu máma všechno vypověděla. Všechno. I o těch zářivejch dlaních a jak poslala Magi s Dolgormou pryč.

Když skončila, bradu odbojně vytrčenou dopředu, s omluvným, a přece hrdým obličejem čekala na první ránu. Myslela, že jí zabije. Táta jí taky, podle Šarceceg, vopravdu praštil. Ani nedutala. Uhodil jí přes tvář a odešel.

Máma slyšela, jak sedlá koně, pak slábnoucí dusot kopyt a pak ticho. Táta už je prostě takovej. Místo aby jí pořádně zmastil, jako většina mužskejch, a bylo by hotovo, na pár dní zmiz. At' si vybere sama.

Bylo to na ní. Kde Mergena najde, věděla. S Magi by taky potíž nebyla, o tom už se spolu předtím dohadovali, a nějakou práci by

sehnala vždycky. Mergen byl sice najmáčin, spíš obchodník se všim možným než mužskej ke stádu, ale to byla máma, tvrdila Šarceceg, ochotná překousnout.

A tady já jí přestávám rozumět, říkala Žlutej květ. Nebo spíš pořád nemůžu uvěřit tomu, že by tím hlavním byl Mergenův, řekněme nečistej, zas se ušklíbla, původ. Ale Alta to takhle vykládala, a když už mi toho řekla tolik, tak by si snad tohle nevymyslela. Ostatně Mergen na to kejv, když jsem se ho na to pozdějc ptala. Všichni by jí zatratili, říkal.

Jenže se bála. Měla obyčejnej strach z neznámýho, už jí nebylo dvacet a vymlouvala se na to, že táta je vlastně moc hodnej a kdo ví, jak by to měla Magi s novým. A taky Mergenova číňácká krev. I když si myslím, stejně jako Šarceceg, že tohle by těžko bylo to hlavní. Mergen ale prej na tenhle důvod kejv, že je to tak. Moc mu nevěřím.

Mě byla máma vochtotná vydávat za tátovo. Na kolenou pak přísahala před babičkou Dolgormou. Ať si mě prej sami půlnoční skřeti vodnesou, ať mě zuřivej bejk potrká, ať se dítě bez rukou narodí, jestli tohle malý není mý a mýho Túlega.

Zůstala s nim. Ale Mergen za ní jezdil dál.

Občas.

Máma zuřila, že jí vystavuje takovýhlemu nebezpečí, ale stejně ho pak vždycky prosila, aby jel až druhej den. Ráno pak běhala od geru k jeho koni a zas zpátky, držela ho kolem ramen a šeptala mu sladký slova. Nějak asi uměl vycejtit, kdy tátu nezastihne doma. Zamilovaný tohle někdy větřej. S Dolgormou hrála Alta různý čím dál průhlednější hry.

Ačkoliv skutečný rozhodnutí padlo tehdy, jak táta bez řečí na pár dnů vodjel, jako by se máma pokaždý, když Mergen odcházel, musela nějak rozhodovat znovu. Vyhrál to ale jednou provždy táta a už nikdy mámu nenechával tak dlouho samotnou. Aspoň co byla mladá ne. Když se vrátil, na stole měl snesýno modrý z nebe, ger zářil čistotou a máma švitořila jak dubnový ptáčátko.

Jednou Mergen navrhl, že spolu pobudou pár dnů ve Městě, máma se tam měla stavit. Nikde jinde se člověk líp nezašije než tam. Nebyl to zlej nápad. Mně ale bylo asi už pět a máma to takhle asi nemohla víst dál. Byla holt zas tátova a srdce na tom nemohlo nic změnit.

Zabalila si pár věcí, vás hodila do školky, ale pak zas koně vodsedlala, vrátila se pro vás do somonu a převlíkla se zpátky do domácího. Do Města tehdy nedorazila. Ještě předtím ale stihla dát Mergenovi mojí adresu, a tak celý dny proležel s cigárama a flaškou v mém okně a čekal na ní, i když už bylo nad slunce jasnější, že se neobjeví.

Zvykli jsme si na sebe, řekla Šarceceg, jako by šlo o Burchan ví co dojemného. Že prej to dřív byl opravdu krásnej mužskej, obličej řezanej jak dřevěnej batar a údy podobný stromovej m kořenům, silný a tvrdý.

Proč bych ho u sebe neměla nechat bejt, taky jsem potřebovala mužskýho, a jak říkám, nevadili jsme si. Tohle řekla, slovo od slova, přesně takhle.

Překvapilo mě, že Šarceceg cejtí vůbec nutnost se nějak omlouvat. Nebyla bych to do ní řekla.

Ale když se to tak vezme, stejně je to podraz.

Určitě to mámě vylíčila jako sesterskou vejpomoc, že vzala ten balvan na sebe a jak Mergen pořád jen pije a dřepí doma a ona mu dává peníze a nemá to srdce zlomenýho chlapa vykopnout. O tom, jak jsem k nim přišla já a jak mě potom vyhodila, neřekla nic.

Mužský jsou divný.

Ted' už ale tyhle věci nevidim tak zle.

Já dřív nechápala, jak máma mohla takovýho pijatyku smradlavýho milovat. A jak on mi moh udělat takovou věc. Vždyť mu Žlutej květ říkala, kdo jsem, on věděl, s kým má tu čest, a nic mu to nevadilo. Stalo se. Byla jsem mladá holka, byl černej podzimní večer a Šarceceg mu toho kromě nějakejch peněz moc nedávala. Nakonec zas tak hrubej nebyl. Já ho mohla začít kousat a mlít nohama, a nic z toho jsem neudělala.

V kamrlíku se udělala pořádná tma. Šarceceg odněkud vytáhla tenkou dlouhou svíčku, nakapala na dno voskový kapky a bodla jí do sklenice. Pak zapadla do měkkýho odřenýho křesla a já do stejnýho naproti ní. Na stolku mezi náma ležel rozsypanej pytlík s kozíma a ovčíma kotníkovéjma kůstkama a já si vzpomněla na svý a na Nařiny, kde je jim konec, a taky na Chiroko, která ráda hádala budoucí věci právě z těhle žlutoskelnejch kostí. I o ní asi Šarceceg věděla leccos zajímavýho. Ale nevypadala na to, že bych z ní ještě cokoli z toho mohla dostat. Zpod sukně jí čouhaly tenký nohy posetý fialovejma skvrnama. Růžový pantoflíčky znechuceně odkopla do rohu, ruce si založila za hlavu, udělala pár hlubokejch nádechů a výdechů a pomalu zas nabejvala svůj sebevědomej výraz, koutky hořce stažený a v očích pobavenej odstup od všeho, pro co jiný plejtváli slzama. Byl čas jít se po únavný noci konečně vyspat.

Nara se za ty měsíce, co jsem zkoušela po Městě různý zaměstnání, docela změnila.

Dnů, kdy jsme se spolu vůbec nezasmály, přibejvalo a někdy stačilo jediný slovo, a už jsme byly v sobě. Zděsila jsem se, protože v některejch okamžicích mi začala připomínat Šarceceg. Koutky jí hořkly a na všechno měla odpověď. Jazyk měla ostrej jak břit.

Chodila oblíkaná nejlíp z nás, jak jí chytla punčocha oko, nezahazovala se s žádným štipováním a punčocháče letěly do rohu, kde rostla kupa skoro novejch odloženéjch věcí. Kouřila vybranej tamchi, tenký dlouhý cigára, který u nás vůbec nebyly k sehnání, a když pohodila těžkejma loknama, každý odpoledne si je kulmou natáčela, vzduch kolem ní ztěžk mráкотnou sladkou vůní, z který se chtělo omdlít. Když jsem jí řekla, jestli by nechtěla vyzkusit nějaký lehčí kytky a přišla se svojí lahvičkou, rozlítla se jako saň, a tak už jsem za ní s žádnějma zlepšovákama nechodila. I když si rtěnku rozmázla po zubech nebo se jí řasenka slzama roztekla, nechala jsem si to pro sebe.

Nařinej život byl na několikrát a jedna Nara byla tý druhý a třetí tak nepodobná, jak tři ženský, který do sebe náhodou vrazej v mačkanici na hlavní třídě. Nara prodejná ženská byl někdo úplně jinej než Nara podivnice a Nara můj nejmilejší člověk z dětskejch her. Jako by sama sebe někde ztratila. Ženská přece není stepní ještěrka, která zničehonic mění barvy. Nara ale takhle vypadala. Já myslim, že máma s tátou, Ojuna a Rudý hory pro ní byly ztracený mnohem dřív než pro mě. Ale stejně byla moje jediná.

A já přece taky zapomínala. Jaký barvy se leskly koním v očích, když táta přivedl novou klisnu, nebo který velbloudi si odmítali před mámou kleknout a táta je musel mlátit, to už bych taky přesně říct nedovedla. Ale že tam někde všichni jsou, to ve mně bylo pořád a nepřestalo to bejt důležitý ani po měsících, kdy mi mužský vyhrkali z hlavy skoro všechno kromě touhy odsud někdy vypadnout a chuti k jídlu, kterou jsem měla obrovskou.

Já si to myslela od tý doby, co jsem začla mít ty divný chutě, a Nara se mě zeptala rovnou, když viděla, že se pořád něčím láduju. Byla jsem ráda.

Napadlo mě hned, že já bych sama odejít nedokázala, a takhle budu aspoň na chvíli muset. Už bylo jasný, že nikdy neskončim jako Šarceceg, a to mi zvedlo náladu. Poslední měsíce byly proto celkem radostný a bylo dost těch, který to se mnou chtěli dělat právě v týhle době, a tak i peněz nebylo tak málo, jak jsem se kvůli břichu bála. Jen Nara mi dělala starosti.

Poslední, co může ženskou držet, je touha se odsud dostat. Že potká nějakýho mužskýho, kvůli kterému stojí za to nechat peníze penězma a zas mrznout na trhu, leštit cizí boty a pak, jestli štěstí dá, třeba si otevřít nějakej mrňavej krámeček.

Já si taky nejdřív představovala, že mě odsud nějakej mužskej vytáhne. Že řekne, že ví, že jsem jiná, lepší, že mě má rád a bude se o mě starat. Ale i potom, co jsem tomuhle věřit přestala, protože takovýhle mužský sem nechoděj a já jsem byla pro všechny jen

holka za peníze, i potom jsem věděla, že tady zůstat nemůžu. I když bez malý by to tak klidně mohlo dopadnout.

Dny běžely a pořád nebylo jasný, co se mnou bude, kam se s mímínem vrátím.

Nějak jsem ale přece jen sebrala kuráž a zašla do kamrlíku za Šarceceg, jestli by někde ve Městě nevěděla o nějakým laciným bydlení. Na tohle jsem se chtěla zeptat, ale ona byla rychlejší. Břicho už bylo zkušeným okem trochu viditelný, a tak když jsem k ní vešla, v očích se jí lišácky blejsklo a Žlutej květ hned spustila, že jí nemusím nic vykládat, že Chiroko už odpomohla mnohejm, a jestli chci, hned pozejtří k ní se mnou někoho pošle. Jak šlo o cizí neštěstí, byla Šarceceg pohotová a spolehlivá. Všechno zařídila. Tenkrát jak se to stalo s Magi, přijela hned druhej den. Jak jsem se ale začla ptát na bydlení a že Chiroko k ničemu nepotřebuju, najednou ochladla a odsekla, že s bydlením to ona mi pomoct nemůže, to si musím sama, a že má teď plno práce, ale kdybych si to rozmyslela, ať jí dám vědět, že o tomhle ona ví svý.

Pak pár dnů uběhlo jakoby nic, a potom jsem se skácela.

Bylo mi už od rána slabo, sotva jsem se držela na nohou. Nara vzala pár mužskejch za mě a já si šla lehnout.

Probudila jsem se výčítka, protože Nara takhle za mě nezaskakovala poprvý, a já neměla čím jí to oplatit. Vypotácela jsem se z pokoje, světlo mi před očima tančilo v oranžovejch kruzích a loktama jsem vrazila do zábradlí. Zhoupnu se hlavou dolů, oči mi sklouznou do přízemí a tam se právě otvíraj dveře, kterejma dovnitř vplouvá táta.

Pak to bouchlo, narazila jsem si hlavu a ruku a srdce se mi až do druhýho dne uvnitř třepotalo jak bělásek ve flašce. Nějaká ženská mi pomohla na nohy, ale říkala, že žádněj Túleg se tu neobjevil. Abych ho šla hledat, to bych radši potratila. Táta by to nepřežil. Nara tenkrát řekla, že je to hloupost, kde by se tu vzal.

Šarceceg ho taky nezahlídla, ale utrousila, že jestli si myslím, že je táta nějaký holobrádek, kterej se v takovýmhle podniku ještě nikdy neoct, tak to houby vim o pořádným mužským.

Když už jsem měla břicho velký a Nara za mě musela vzít nějakýho chlapa skoro každěj třetí den, rozhodla jsem se konečně odejít z Divádžinu a vrátit se do Rudejch hor. Teď s miminem se mi po Městě potloukat nechtělo. Jakou práci kdo dá těhotný ženský a bydlet tu nebylo kde.

Nara mi na rozloučenou přinesla pro mimino malý botky, který sama ve vyšetřeným čase ušila, a já musela slíbit, že jí malý přinesu ukázat.

Přemlouvala mě, že jestli se narodí holka, musí se jmenovat Naranchuja, viděla v televizi film, v kterým se hlavní ženská, krásná dělnice erdenetovejch zinkovejch dolů, takhle jmenovala. Ale mě nemoh nikdo zviklat, já už měla pro holku svý jméno vybraný. Na mužský jméno jsme si plácly. U kluka na tom tak nesejde.

Než jsem se s rancem vydala chytnout nějaký auto, ani nevím, co mě to popadlo, zamířila jsem ještě do starýho bytu na Sansár.

Otevřít mi přišel zavalitej zarostlej chlap v teplákách a umolousaným tričku. Obličej měl plochej, vodka mu smázla rysy, jen něco ještě poblikávalo v těch čínsky protaženejch očích, něco z dávnejch dob, kdy málem odloudil ženskou bohatýmu núdečtinovi a pak se usadil u její sestry a za nic v jejím bytě dlouhý léta pobejval, z okna házel vajgly a gauč proležel do houpavý kolíčky.

Nejdřív byl překvapenej, pak pomalu rozpřáh ruce, já udělala krok a Mergen mě pevně přitisk k sobě. Cejtla jsem zmatek, vyjekla jsem, ať to malý neumačká, a odstrčila ho. Usmál se a změnil si mě odshora dolů vodnatejma očkama. Pak mi nabídl cigáro, vodku jsem si nevzala, ale šla jsem dál. V kuchyni to páchlo a po stěně nahoru a dolů táhly dvě řady mravenců. Takhle špatný jsem to nepamatovala. Deska stolu byla zpuchřelá od věčně rozlitýho chlastu a lampa měla rozmlácený stínítko. Jen okno bylo dokořán, na parapetu ležely sirky a proužky novinovýho papíru. Mergen vždycky rád pozoroval

to hemžení dole a skoro všechny podle klobouků znal. Vypadal docela spokojeně, a když si dolil a zapálil, zdálo se, že mu nic neschází.

Ptal se co já, a tak jsem mu v pár větách odvyprávěla celejch těch několik let, co jsme se neviděli. To bylo hotový hned. Co jsem dělala teď, věděl od Šarceceg, na tom nic k povídání nebylo. Řek jen, že je dobrý, že budu mít mimino, že s tímhle se otálet nemá a že za chvíli už bych na první byla stará. Já se ho zeptala, jestli on má ve svým kraji taky nějaký děti, a on kejv a dodal, že je čas omrknout, jak se vlastně maj. Vylezlo z něj, že odjíždí pryč. Říkal, že neví, jestli se vrátí a kam já teď' prej půjdu. Jen jsem pokrčila ramenama. Nabíd mi, ať zůstanu tady, že on to se Žlutým květem nějak domluví, stejně sem podle něj chodila jen párkrát tejdně poklidit a navařit, jinak bydlela v Divádžinu. Když viděl, jak se mi ulevilo, řek, že za Šarceceg zajde ještě dneska večer a pak že půjde spát někam pryč. Nakonec nikam nešel, usnul na gauči a brzo ráno cejtim, jak mnou cloumá Šarceceg stejně jako před lety to ráno, než mě vyhodila. Ale rozezlená nevypadala. Řekla, že neteče voda, ať se jdu umejt k někomu do vedlejšího baráku, a že si svý věci nemám plíst s těma jejíma. K posteli mi hodila klíče a já zas usnula.

Mergen zůstal ještě několik dnů. Za tu dobu se Žlutej květ ani jednou neukázala. S Mergenem jsme celej ten čas seděli u kuchyňskýho stolu, kouřili a Mergen do sebe lámal jednu za druhou. Mimino se pak narodilo s velkým hnědým flekem na bříšku. Doktor říkal, jestli jsem se vyhejbala alkoholu a tamichu, ale já myslim, že se to miminu udělalo z toho leknutí. Tenkrát u nás v lokálu to sice táta nebyl, ale pro malý to leknutí vyšlo nastejno.

Když jsem tohle říkala Mergenovi, smál se, ve Vnitřním Mongolsku jsou prej děvky mnohem levnější. Pak vytrh z novin Damdinsurenův obličej, promnul tabák a udělal si tlustýho.

O mámě jsme mlčeli. Mergen jen řek, že všechny ženský jsou stejný, a tak mě napadlo, že se mu něco podobnýho stalo víckrát. O Šarceceg mluvil jako o svý domácí.

Tahle ženská ho nikdy nepodrazila, jakkoliv se mi její křiváckeje poštěvačnej úsměv nelíbil.

Těch pět dnů s Mergenem v rozpáleném paneláku bylo plnejch vodky a oboustrannejch posměšků, ale když odešel, bylo mi bez něj smutno.

Marný bylo čekání na věci, který mi vrtaly hlavou. Nenabíd mi je. A já tak prahla po tom, jak to opravdu bylo s mámou, jestli se cejtí bejt děda toho malýho a jaký ženský jsou ty děti, který jede do svý domoviny zkouknout. Dole ve dveřích z bundy vytáh nějaký prachy, strčil mi je do kapsy a já si vybavila chlápky v Divádzínu, který mi někdy za dobrý číslo ještě něco šoupli za vejstřih. Mávnul rukou a odjel prvním autem, který projíždělo kolem. To bylo naposled, co jsem ho viděla.

Cestou po schodech zpátky jsem vzpomínala, jak šel takhle nahoru on, stejně ožralej jako já, když ted' odjížděl, a já ho nechala spadnout na schody.

V bytě jsem několik dnů vymejvala ten smrad a vypila dvě vodky schovaný v matraci gauče, kterej ze mě udělal ženskou.

Svýmu dítěti jsem od první chvíle, co jsem vevnitř ucejtila jeho hejbání, říkala Dolgorma. Já, stejně jako všechny ženský, chtěla kluka, ale kvůli tomu požehnanýmu jménu jsem byla ráda, že to dopadlo takhle. Magi si poletovala někde v jinejch světech a Ojuna povila jako prvního mužskýho, takže tohle jméno zůstalo mně.

Nějaký peníze jsem si našetřila a Mergenovejch pár tisíc tugrů k tomu vycházelo akorát na mý skromný živobytí, než budu schopná se po něčem poohlídnout. A tak jsem sedávala na Mergenově židli u okna, balila jeho vyschlej drolivej tabák, koukala na lidi a čekala, až se Dolgorma ohlásí. Z kuchyňskýho okna byl vejhled na betonovej plácek mezi čtyřma panelákama. Džidžúrové ze všech čtyř baráků se tu v teplejch dnech scházeli a klábosili o tom, co v kterým domě je zrovna porouchaný. Kluci kolem driblovali míčema a trefovali se do kovový obruče. Malý děti se motaly pod zábradlim, drbaly štěňata a čas od času dostaly míčem do hlavy. Ženský posedávaly v rohu,

krmily mimina a domlouvaly se se ženskejma, který na balkónech vĚšely prádlo. Holky se pochichtávaly na klandru.

V rohu stávala stařena s naběračkou a vědrem řídkýho průhlednýho kumysu. Plavaly v něm kousky větviček a utopený mouchy. Lidi tu na něj někdy stáli frontu, ale s hustým sytĚ bílým kumysem od Munchceceg tahle šedá, zkalená voda nemĚla nic společnýho. NĚkdy větší kluci z našeho baráku vyhnali kamenama ty ostatní a pak obsadili celý zábradlí. Houपालi spokojenĚ nohama, křenili se proti sluníčku a řadou z ruky do ruky kolovalo cigáro.

K oknu jsem si brala nějaký šití, aby mĚla Dolgorma do začátku pár pěknĚjch věcí. Do porodnice mĚ odvezl Najramdal, souseď z prvního patra. Pak za mnou druhej den zaskočil s taškou s mejma věcma, ale to už byla Dolgorma tu.

Až na tu skvrnu úplně zdravá.

Na zádech mĚla malej modrej flíček, tak jsem mĚla radost, že otec je mongolskej, nic jinýho o něm sice říct nemůžu, ale ani mi to nikdy nijak neleželo a neleží v hlavĚ.

Bylo to hned a už třetí den jsem byla zas zpátky, zas před oknem s vejhledem na všechno důležitý, co se na Sansáru dělo, jen navíc s bílým sešněrovaným balíčkem, na kterej se přišlo podívat pár sousedek.

Když nevidĚly žádnýho mužskýho, kroutily hlavama, ale já se snažila bejt milá, a tak pomluv časem nechaly.

Žilo se nám dobře.

U nás v geru nosila nový oblečení jen Magi. Já tahala ošoupanej děl, z kterýho vyrostla, a vrklala se v jejích velkejch botách, který byly na vnitřní stranĚ vždycky úplně sešmajdaný.

Byla jsem hrdá na to, že Dolgorma to mĚla jiný, a snažila jsem se, aby to mĚla jiný co nejmĚíc. MĚla, co chtěla, ale tvrdá jsem dokázala bejt taky. Když otravovala a žadonila o něco, co nebylo možný, umĚla jsem jí taky pěknĚ srovnat. Kdyby mĚla tátu, tak ten by jí čas od času za ty rozmazlený neposlušnosti namlátil. Já jí jen pleskla a snažila jsem se jí vždycky všechno nějak vysvětlit.

Rostla jak ze smetanovýho mlíka. Všechno šlo, jak mělo. Ptačecí chmýřnatý vlásky novorozenejch rychle vyměnila za černočernou hebkou kštici, pak přišly první zoubky, a ještě jí nebyl ani rok, a přešla na tři prsty tlustou asfaltovou spáru bez jedinýho brknutí. Viděla jsem to. Sousedky z hřiště taky. Byla houževnatá jako malej semenáček a svou první větu řekla přesně v den svejch prvních narozenin. Byla o mně. Pak rozpřáhla ručky, padla mi do náručí a já jí dala za odměnu karamelovej bombón. Do očí se mi nahrnuly slzy.

Čím byla Dolgorma větší, tím uprnutnějc si dokázala trvat na svým. To mě mělo varovat. Měla jsem včas přitvrdit. Ale co se dá říct cůpkatýmu pokladu, když podupává nožkou jako kopejtkem malý jehně. A peníze bylo jedno z mála, co jsem po celou dobu měla. Někdy jsem si nakoupila oblečení a jí nechala podle toho ušít přesně stejný v mrňavým. Takhle vystrojený jsme si pak chodily na plácek sednout na lavičku a všichni lidi, co v tý chvíli mezi panelákama byli, se otáčeli a některý se chmuřili. Tahle holka měla zkrátka mojí péči. Obvyčejně má dítě něco od mámy, něco od táty, něco od tet, strejců, babiček a prarodičů z dalších kolen. Ale Dolgorma měla jen mě a trochu Naru. Musela jsem jí dát úplně všechno.

Když bylo Dolgormě sedm, po dlouhým rozvažování jsem se rozhodla, že jí ukážu další z její krve.

Nejde přece nechat příbuzenstvo úplně stranou. Nemohla jsem jí ukrátit o lidi, který byli i jejíma. Stejně by jí to Nara nebo Šarceceg nějak vyžvanily, a kdyby na to přišla sama, nikdy by mi to neodpustila. Z vyprávění znala jen babičku Dolgormu. Tu jedinou. Ani se moc neptala. Asi jí nenapadlo, že by nějaký další blízky lidi mohla vůbec mít.

Celou cestu autobusem do Rudejch hor se mi třásly kolena. Snažila jsem se Dolgormě říct trochu o tátovi a Ojuně. Ale ona stejně pořád něco rozkládala sama. Byla celá vedle ze všech těch obrovskejch stád zvířat, kterejma jsme projížděly, a já jí musela vysvětlovat, proč

velbloudi maj kopyta měkký jak jahelníčky, když kravský tak hlasitě tlučou, proč koní je moc a jaků málo a kterej kůň ze stáda je ten nejhlavnější.

Takovejmhle dětem jsme se v somonní škole smáli. A přestože já Dolgormu vychovala dobře, o mým starým světě nevěděla moc.

Všichni jí u nás vzali. I táta, kterej mě poprvý nechal odejít s brekem. Jako odpadlici, která si vzala, co jí nepatří, a dlouho Dolgormu jejím jménem vůbec nevolal.

Ted', když jsme přijely podruhé, byl už na nějaký handrkování moc starej. Jen se divil, jak je veliká, a když se ho Dolgorma zeptala, jestli jsou si podobný, zamračil se a nechal jí z kolen sklouznout na zem. Jinak na ní zlej nebyl, dokonce když si Ojuniny a Najmovy děti, Batdžar s Cecegma a Zulou, už moc vymejšlely a bavily se tím, jak Dolgorma horlivě kejve hlavou, okřik je, Dolgormu si zavolal k sobě a každému z nich dal štulec za vyučenou.

Batdžar, Zula a Cecegma byli asi nejprotivnější. Drželi spolu a narafičili svý hry vždycky tak, že pak Dolgorma za mnou přilítla, abych s tím něco udělala, že nechce bejt pořád poslední.

Já o tom mluvila s Ojunou, ale ta na svý děti nenechala dopustit, ať se prej Dolgorma učí, a tak mě už malá za pár dnů tahala za rukáv, že pojedem domů. Já se nenechala odradit.

Příbuzenský vztahy chtěj čas, zrajou jako kumys, nejde na ně spěchat a Dolgorma se musela sama naučit jak na to.

Byla jsem na Ojunu strašně zvědavá. Batdžara jsem znala jen jako mimino a holky vůbec.

Najma zestár, ramena měl svěšený a mluvil víc se zvířatama než s lidma, protože v geru se z jeho místa ozývalo jen hlasitý mlaskání nebo tichý šustění mnutýho tabáku, když si balil. Ojuna zvládala svý ženský povinnosti skvěle, a tak žádný mužský připomínky nebyly potřeba.

Ojuna byla asi nejvíc z nás třech po mámě. Aspoň co se geru týče. Já vždycky musela všechny pokličky odklopit, než jsem zjistila, v kterým hrnci je voda, v kterým mlíko, kde je zbylý maso a kterej

kastrol je umytej a prázdnej. I u sebe doma jsem to dělala, ale Ojuna by mohla celý den chodit s očima zavázanýma šátkem, a stejně by ani kapička polívky nevyšpláchla a všechny práce by jí odsejply pořád rychlejc než mně. I Zulu s Cecegmou stihla mít při tom pod dohledem. Batdžara si bral Najma ráno s sebou.

Ojuna byla zkrátka ženská k pohledání a věděla o tom.

Jen mluvit se s ní nedalo.

Já se před ní radši nesmála, protože jednou na mě spustila, že takovýhle urážení si líbit nenechá, že mě tu nikdo nedrží, a jesli si myslim, že mi závidí, že jsem městská, tak to ať se nepletu, protože ona se mnou cejtí jenom prachsprostou lítost.

Nechala jsem jí, ať si křičí, a druhej den bylo zas dobře. Jen věci, o kterejch jsme spolu mluvily, bylo od tý doby zas trochu míň. Ale s Najmou to měli dobrý. Arijuna, Najmova máma, to věděla hned. Tyhle dva nic nemohlo rozdělit. Ojuna někdy křičela a byly dny, kdy Najma nepromluvil slova, ale jindy jí zas u kamen chytl kolem pasu, Ojuna chvíli hartusila, že jí zdržuje, ale nakonec sklonila hlavu na prsa a nechala vařečku stát v nudlích jako urgu nebo se zadkem přitiskla k jeho nohám, míchala dál jakoby nic a po tváři jí hrál úsměv jako lechtanýmu dítěti.

Máma byla stejná jako dřív, jen si víc hleděla táty. V jejich geru už byli jen sami dva, a když bylo něco většího, přišla pomoct Ojuna. Ale máma přes svý chatrný zdraví nějaký velký pomáhání nesnesla, natož si od nejmladší dcery nechat mluvit do svejch věcí. To nedopustila do konce svejch dnů.

Než jsme po tom prvním létě s Dolgormou odjely, stihly jsme ještě Ariunu s Tsobem a Majdara s Munchceceg, který přijeli na návštěvu. Pilo se v rodičovským geru, protože táta neměl společnost, jak je rok dlouhej, a máma hrdě rozlejšovala do misek. Všichni se vyptávali na život ve Městě, Tsobó říkal, že příští rok už se za mnou určitě přistěhujou. Ariuna se do dlaně uchechtla, Najma mlčel a házel do sebe jednu za druhou.

Napili jsme se všichni na to jejich chystaný stěhování, a tu se ke mně přitočil můj švagr a šept mi do ucha, že za Ojunu, to by teda neměnil.

Pak se vypotácel ven a bylo slyšet psy, jak se rvou o jeho zvratky.

Dolgormu jsem další roky na venkov většinou posílala samotnou. Nebyla z toho nijak nadšená, ale za mého mládí bylo taky plno věcí danejch a nikdo se mě neptal. Tak to musí bejt. Prázdniny v rozpálených ulicích to není nic. Než chytat lelky před barákem, to radši ať je ku pomoci v Rudejch horách. Myslet si mohla svý, ale pryč jsem jí vždycky nějak dostala.

Taky jsem se jí ráda na pár tejdnu zbavila. Když byla pryč, chodila ke mně skoro každé den Nara. Byly jsme spolu zavřené v kuchyni, kde bylo k nedejchání zakouřeno, vedly jsme řeči o mužskejch a po holejch stehnech nám v jednom kuse lezly mouchy. Přesně to, čeho jsem Dolgormu chtěla ušetřit. Řeči starejch ženskejch.

Já si nemohla nijak stěžovat, byla jsem takhle spokojená, ale Naře štěstí moc nepřálo. Vypadala pořád dobře, ale jen na svejch čtyřicet. Jakmile jsme šly ulicí vedle mladejch holek, bylo hned zřejmý, že to žádná sláva není.

Já už nikoho nehledala. Najramdal, soused z prvního patra, kterýmu jsem občas strčila Dolgormu, ještě když nechodila do chůchdijn cecerleg, byl mužskej, kterej za mnou v tý době chodil už pár let. Vypili jsme spolu šálek čaje, když záchod protejkal, měla jsem se za kým stavit, a když jel za příbuznejma na venkov, dal mi svý klíče a přivezl vždycky několik lahví kumysu. To mi stačilo pro dobřej pocit a víc jsem nepotřebovala.

Ale Nara neměla ani tohle, navíc neměla žádnou Dolgormu a v Rudejch horách už se neukázala tak dlouho, že vyslovit tam její jméno znamenalo chvíli rozpačitého ticha.

Nara to s mužskejma neuměla. Hned je vlekla s sebou domů, a pak se divila, že druhej den ráno zmizli a už se neukázali. Když se náhodou nenechali odradit, uondala je tak, že do měsíce byli v prachu

jakbysmet. Nara za jakoukoli známku letmého zájmu hned nabízela všechno. Svý srdce strkala druhému jak drobný, a když neměl zájem, myslela si, že roztažený nohy pomůžou. Tím to vždycky pohřbila úplně. Byla nepoučitelná. Byla laciná ženská a neuměla na to jít jinak. Ale pořád to je moje nejmilejší sestra. Tohle nic nezmění.

Já jí věčně říkala, musíš znát svojí cenu, ale ona jí možná znala líp než já. Jedině to může vysvětlit, proč znova a znova, v ruce rozechvělý drahý cigáro, přicházela, aby se vyovídala z dalšího, na vlas stejného příběhu. Na mý vysvětlování mrkala dlouhejma řasama, zpod kterejch na svět koukaly dvě vyděšený oči tonoucí v slzách, a já věděla, že rozumět budou jedině mýmu pohlazení. Nemělo to konce.

Dolgorma se z prázdnin většinou vracela dřív. Často někoho v centru umluvila, aby jí svez, a jak jen to šlo, byla zase zpátky ve Městě. Já byla ráda, že se na venkově něčemu přiučila, a bláhově jsem si myslela, že si tam třeba někoho najde a pak se jí tyhle dovednosti můžou hodit, ale Dolgorma byla paličatá.

Táta měl pravdu, sama ženská na dítě nestačí a já už byla unavená opakovat pořád dokola to stejný. Pro ostrý slovo nechodila nikdy daleko, zvláště co se týče její babičky a Ojuny. Kdyby zažila aspoň polovic, kdyby nebyla tak hloupá. Ale ona měla ve všem jasno. Někdy bych jí nejradši jednu natáhla.

Jednou jsem to skoro udělala. Byla jsem opilá a skončilo to zle. To bylo tím jejím věkem. Taky jsem byla mladá horká krev, ale nikdy ne tak troufalá. Máma by mě sekla přes tvář. Já Dolgormu nesekla.

Byla jsem opilá a blábolila jsem hlouposti, místo abych zamkla a klíč vyhodila z okna. Dolgormě bylo čerstvejch šestnáct a bouchla za sebou dveřma.

Věřila jsem, že vysvětlit se dá všechno, aspoň mezi náma, chytrá přece byla dost. Ve škole byla nejlepší a já myslela, že už není úplný dítě. Musela přece vědět, že to všechno bylo hlavně kvůli ní, já jí nikdy nic špatného neudělala, vždycky jsem se snažila a i Najramdal říkal, jak náramně to s ní vedu, a i jiný měli za to, že vypadá jako ze

škatulky, a pak tohle. Já si přece nemůžu nic vyčítat, po těch letech nemůžu. Kdyby mi aspoň dala příležitost, ale ona si to v hlavě hned srovnala po svém, a pak jsem jí mohla slibovat hory doly, a nemělo to cenu, neslyšela mě, ta malá holka si dovolila mě soudit nebo co. Ta holka, která ještě nepřinesla do své domácnosti ani jedinej tugrik, a už se nafukovala, ta holka s fajnovejma ručičkami, který nepoznaly, co to je, když se ženská drží poslední příležitosti a prsty jí drtěj těžký vrata, když má poslední možnost a každý rozhodnutí je jen to horší z těch, který šlo udělat před lety, když tam i tam je to špatný, ale nic jinýho prostě není po ruce, tahle holka ještě nic z toho nevěděla, a přesto se opovážila říkat mi, co je dobrý a co ne. Jak by ta malá holka mohla vědět, že to, co se jí srovnalo v hlavě vmžiku, co zapadlo jako dětská skládačka, to já si musela sumírovat léta, a ještě jsem k tomu potřebovala jí, aby mi to došlo úplně. Já všechno celý noci zvažovala, já přemejšlela už tehdy, když ona ještě nevěděla, že se znova zrodí zrovna z mýho lůna, už tehdy jsem přemejšlela, a i potom, s břichem jak sud, když ležet šlo jen na zádech a ta malá holka mě zevnitř kopala, jako by chtěla říct: tak dělej a nečekej na další ráno, protože nikdy to nebude tak nesnesitelný, abys to zas nemohla odložit. A pak celý další léta. V mejch útrobach se převalovala koule těžká jak vlastní neodvratný rozhodnutí, a o to právě šlo. Já se nemohla rozhoupat, já nechtěla bejt znova v nejistotě a žádnou jinou než práci s mužskejma jsem neměla a já nebudu říkat, že to bylo tak zlý, protože lidi dělaj mnohem horší věci, a málokterej se tak natrápil jak já. A vlastně kvůli ničemu. Kvůli holce, která si myslela, že ve svejch šestnácti mi může vykládat. Já ten klíč měla spolknout.

Nejdřív jsem si říkala, že to je takový to horkokrevný, co do rána vyprchá, a druhej den jí mám zas zpátky. Ale nepřišla ani třetí den a ani čtvrtěj.

Nara říkala, že si nemám dělat starosti, ale mě její klid jen rozčiloval. Já potřebovala utěšovat jinak než ona, já chtěla slyšet, že za nic nemůžu, ale jakýpak by to bylo ujištění od bordelový holky. Co

ona k tomu mohla říct. Jí se do hlavy nevešlo nic jinýho než mužský a rozebírat navrch něco dalšího, to by jí bejvalo položilo.

Řekla jsem, že jsme se pohádaly, protože Dolgorma prohlásila, že do Rudejch hor jí už nikdo nedostane.

Naře se zkřivil obličej smíchem s kuřáckým kašlem. Tohle bylo něco pro ní. Hodinu jsem pak poslouchala vodopád Nařinejch dobře míněnejch rad, ať svý malý rozumim a ať si na místě Dolgormy představím sebe sama.

Zuřila jsem, Naře jsem takhle lhát nechtěla.

Dolgorma byla pryč skoro rok. Za tu dobu se ze mě stala stará ženská. Jestli jsem předtím měla pocit, že se za mnou už málokdo ohlídne, teď jsem si byla jistá, že dotyčnej bude radši počítat asfaltový záplaty, který mu běžej pod nohama, než by jen půlokem nakouk do mýho žlutýho prověšenýho obličej.

Ptala jsem se všech známejch a z jejich těch, který jsem znala, ale všichni jen vrtěli hlavama a začli povídat o svým.

Město zpopelavělo, můj svět byl vydrancovanej a mý srdce zdupaný jak step otiskaná tisícerejma kopytama splašenýho stáda a já ve vatáku seděla na balkóně. Dole se strkali kluci, v bloku přibýlo pár novejch mimin a nikdo nevěděl nic o tom, že každěj východ bledýho slunce může bejt ten poslední, protože já si přála, aby to tak bylo, a taky jsem se modlila.

Chodila jsem do sumu a na otáčivý válce lepila každěj tejdén novej papírek s prosbou, protože za sedm dnů písmo ošmataly ruce jinejch, který mlejnkama točili, a mojí modlitbu si odnášeli na dlaních do gerů a poschodovejch paneláků, kde se po chodbách váleli mužský s butýlkama a jiný ve svejch bytech utírali sople vnuocatům, a moje Dolgorma někde mezi nima musela bejt, ale nikdo z nich mi to neřekl, a přitom jsem se s některejma po pár měsících už znala.

Kejvali jsme na sebe u mlejnků a já byla ráda, že i jiný maj smutek a lepěj papírky tak jako já. Ženský prosily zpátky svý mužský, aby

Burchan držel ruku nad synama, taky o peníze žádaly, a mlejny se protáčely pod rukama všech těch, který do sumu přišli, aby učinili zadost svejm povinnostem, protože uctít čas od času požehnaney stánek se sluší každému. Už byla zima, doma jsem si potom v horký vodě rozhřejvala ruce a hned mi bylo trochu líp, protože modlitbám jsem nikdy nepřestala věřit, jakkoli když je mi dobře, Burchana hned pouštím z hlavy ven.

Ale ten nešťastnej rok mu mý úpěnlivý myšlenky patřily od rána do večera. Dobře mi totiž nebylo nikdy.

Chodila jsem často na kus řeči k Najramdalovi o poschodí níž, a to byly jediný chvíle, kdy to celkem šlo. O Dolgormě jsme spolu nemluvili. Já věděla, co on si o tom myslí. Že mladý holky často jančej a neuměj se chovat, ale dřív nebo pozděj se jim to rozleží, a mý malý dával nanejvejš pár tejdnu, na to se dušoval. Že je to v podstatě hodná holka, jsme věděli oba a po mámě se jí přece po čase začít stejskat musí.

Najramdal mě bral za ruku, a tak jsme u něj sedávali, drželi se, popíjeli čaj a koukali na televizi několik večerů v každým měsíci. Když měl Najramdal mojí ruku ve svý, smutek se dal snýst. Mohl ve svejch dlaních držet ruku mladší ženský, byl zachovalej a byt měl taky pěkně drženej, ale bral si tu mojí a já cejtila, že to není z lítosti.

Po několika měsících mě poprvý napadlo, že to možná už nikdy nebude jiný. Že barvy se do kyttek nikdy nevrátěj, i teplý slunečný dny budou mrazit a já budu věčně proklínat jejich paprsky, protože se dotýkaj jí, a já nemůžu. Že se s Dolgormou něco stalo, jsem si nemyslela.

Mně by se takováhle věc přece přihodit nemohla. Já už si svýho užila dost. Až se vrátí, dostane co proto. Tak se to ve mně houpalo.

Pozděj to přešlo. Hlavně už aby tu byla.

A tak jsem od pátýho měsíce, co byla pryč, začala lepít modlitby každej den.

2.

Ten příběh jsem slyšela mockrát. Mockrát mi ho matka vykládala.

Večer, když jsem nemohla usnout, sedla si k dětské posteli a hlavu si přitiskla k mý. Její ruce byly chladivé. Prstama mi jemně zakrývala pusku, abych už přestala se smlouváním, že ona jít musí, ale když nechám toho otravování, řekne mi to zas.

Takovejch večerů bylo moc. Skoro pokaždý to bylo stejné. Nikdy jsem nechtěla, aby matka šla, spát samotná je vždycky horší, a já věděla, že mámy své děti takhle nechávat nemaj, a ona to taky musela vědět. Takhle to ale u nás chodilo. A tak dřív než šla, aspoň mi musela vyprávět.

Já nevěřím spoustě věcem, který ona uznává. U nás doma sedí sice v obýváku vedle telky na zdobným stolku Burchan jak u většiny ostatních, ale vím, že tyhle věci nemaj na můj život žádný podstatnej efekt. Žádný čáry a kouzla prostě neexistujou. Šamani jsou mrtví. Jen u prababičky je to jinak. To byl právě ten večerní matčin rozlučovací příběh. Ale prababička v něm není to hlavní.

Hlavní jsem já, můj jméno. Jak jinak bych mohla usnout, kdybych si tohle pořád dokola neopakovala?

Prababička byla známá v celým kraji. Dotykem uměla uzdravovat na smrt nemocný a její jedinej pohled stačil k tomu, aby poraněný přestali krváčet. Její rady byly vyvažovaný těma nejjemnějšíma kašmírovejma látkama, a kdo si k ní poslal pro pomoc, ten jí už před prahem vítal a uctíval, jako se starý klaněj malovanejch chrámovejch postavičkám. Když se prababička blížila, nebe prej znachovělo a jejímu příjezdu předcházelo burácení hromů a blesky jako zlatý zubatý nože, jako motorový pily protínaly oblohu a vrhaly se střemhlav k zemi. Když ger blesk zasáhl, znamenalo to, že ani prababička už nemůže pomoci. Ale to se nestávalo zas tak často, a právě proto měli prababičku všichni v úctě.

Prababička rozuměla všem nemocem těla i duše. Zádům, který zkřivily po okraj plný vědra a těžký hrnce, pomohla od bolesti stejně dobře jako nešťastně zamilovanejmu. Léčila těžký nemoci dospělých i rozbitý kolena dětí, který padaly z koní.

Když prababička stála, i s těma největšíma koňma mluvila z očí do očí. Tak byla vysoká.

Jakmile máma došla k tomuhle, vždycky jsem se ptala. Nikdy jsem nedokázala pochopit, proč se od prababičky řeč zvířat nikdy nenaučila. Máma říkala, že je to moc těžký, a prababička taky umřela dřív, než na takovýhle vyučování přišla řeč.

Nebyl čas. Nemocnejch bylo a bude. Jako zrněk rejže v obědový misce, jako blech v chatrným vlčím kožichu, říkala matka o věcech, kterejch bylo moc. Jako modřin na tělech ulánbátarskejch povalečů, jako plivanců na jediným nároží tohohle zavšivenýho města, říkám já. Já vlka nikdy neviděla. Možná ani žádný blechy nemá. Ale na tom nesejde.

Prababička byla člověk, před kterým se nic neskrylo. Když si někdo vymýšlel, poznala to. Když jí někdo lhal, vyskákaly mu do druhýho dne po těle rudý skvrny a celý noci se drápal a nikdo ho toho svědění nemoh zbavit.

Když prababička žila, lháři v celým okolí se poznali krvavejma prstama, za nehtama nosili krev.

Jen prababička jim od toho mohla zas pomoci. Takový už nikdy neřekli křivýho slova, alespoň před prababičkou ne.

I matčin ger se před ní někdy třásl. Máma jí musela na slovo poslouchat, dohlížet, aby jí nikdo neotrhal byliny, který si pěstovala, a když prababička něco nakázala, všichni to pro svý vlastní dobro dělali. Prababička vždycky věděla, co říká, a když mluvila, jako když řezníci sekaj maso. Kam praštila, tam to sedlo. Co řekla, to se stalo.

To platilo i o její smrti. Když zestárla, rozhodla se odejít. Poslala všechny z rodiny pryč, a když se vrátili, ležela už připravená před gerem.

Na sobě měla stříbrnej prošívanej déln, hlavu obrácenou k východu a až do posledního dechu zpívala. Jak se jí pomalu krátil dech, slova byly tišší a tišší, až splynuly se šuměním deště, kterej milostivě crčel v hustejch provazcích, aby zahalil prababiččiny poslední chvíle důstojenstvím, jak říkala máma. Dovnitř do geru vzít nechtěla.

Ráno našli její studené tělo v deštěm promočeným délu daleko ve stepi. V obličejí měla slavnostní usměvavý výraz. Barvy, kterýma si předtím namalovala čelo i tváře, se roztekly do zvláštního rozmazanýho obrazce.

Celý okolí se pak sešlo kolem, aby luštili, co barevný skvrny znamenají, a hádali z nich štěstí a zkázu dalších let. Největší slovo měli pochopitelně dospělí z matčiny rodiny. Můj dědeček s babkou. Vedle nich se tiskly děti. Máma s tetou Narou a nebožka teta Magi v náručí s tetou Ojunou, který tehdy nebyly ještě ani dva roky. Někdo v prababiččině mrtvém obličejí viděl rozběsněný oblaka a věštil kraji zlý události. Druhým světlé skvrny připomínaly tučný stáda strakatejch krav a sázeli na mírnou zimu a dlouhý léto plný slunce. Dost bylo i těch, který ve skvrnách viděli obrovský jurtoviště, jaký je tady ve Městě, a předpovídali, že ceny za výkup masa se zvednou, z Města že přijede do matčina somonu nějakej důležitěj papaláš na návštěvu, nebo se somonní centrum znenadání rozroste a náš kraj nabyde nebejvalý důležitosti.

Mámě nepatřilo mluvit, a tak jen tiše stála babce mezi kolenama. Říkala, že prababiččin obličej každou chvílí měnil barvy, rostl a zase se zmenšoval.

Až v jedný chvílí to máma nevydržela a zničehonic vykřikla komár, podívejte se, obrovskej komár.

Ostatní zmlkli a neforemný skvrnky se najednou pro všechny spojily do křídel, mezi kterýma šel tušit tmavej klacík komářího těla. Máma viděla první to, co ostatní až potom, co jim řekla.

Příští léto přepadla mámin kraj pohroma. Lidi byli opuchlí a vycházet večer z geru bylo nemožný. Několik dětí umřelo na komáří nemoce a ty ostatní pro otekliny neviděly a dospělí jakbysmet. Nic

podobného mámin kraj nezažil. Zvířata celej den metaly oháňkama, krávy se trkaly.

Komáří roje trápily mámin ajmak celej měsíc. Hodně lidí tehdy umřelo na horečku, jinejm se v rozdrápanejch ranách usadili malí smradlaví brouci. Máma měla pravdu.

Dědeček, prababiččin syn a matčin táta, uvážil, že to není jen tak. Všem bylo jasný, že prababička o sobě dala vědět. Prostřednictvím mámy a nikoho jinýho. Máma sice žádný jiný zvláštní schopnosti neměla, ale kdyby jí tehdy někdo vzal vážně, nemuselo to tak špatně s krajem dopadnout.

Nakonec se rozhodlo. Máminý první holce se dá prababiččiný jméno. Pro jistotu. A pro velkou a věčnou slávu Dolgormy, nejskvělejší ženy baškganskýho somonního okruhu.

Tuhle větu říkala máma vždycky úplně stejně, a když někdy nějaký slovo vynechala, křičela jsem. Abych usnula, musela jsem si ten baškganskej somonní okruh poslechnout. Neměla jsem žádný ponětí o tom, co baškganskej somonní okruh je, ale znělo to velkolepě. Netušila jsem, že řeč je o kraji, kam budu každý léto jezdit na dva měsíce za dědečkem a za babkou.

Já tyhle svý prázdniny nesnášela, tenhle příběh jsem ale chtěla slyšet co nejčastěj.

Cítla jsem potom, že jsem taky nějak důležitá. Cítla jsem to. Přestože máma skoro každej večer odcházela, a já, když jsem se v noci probudila, nemohla jsem se zmrzejma nohama k ní pod deku jako jiný děti, a zatímco jsem si je třela rukama, v hlavě mi hučely divný šumy a prohlubně ve stěnách zalejval černej kal. Utišit mě mohlo jen klidný zahučení auta, který tu a tam projelo kolem našeho paneláku. Tam venku bylo mý známý Město plný kamarádskejch zvuků a přátelskejch světel a taky se tam někde potloukala máma. Byt byl plnej strašidelnejch šramotů, a tak když jsem zase ted' už bez mámy a se strachem usínala, představovala jsem si, jak Berke z naší školky dělám šílený svědění jako prababička.

Všichni jsme věděli, že si Berke pořád něco vymejší, o svý rodině a velkým bratrovi, kterýho neměla, a já snila o tom, jak si pálením po celým těle ani nemůže sednout. I v obličejí měla hnusný rudý skvrny a ruce v tom polosnu krvavý, jak vymáchaný v kečupu. To mě blažilo.

Cejtila jsem sílu, protože Dolgorma byla nejskvělejší ženou baškganskýho somonního okruhu a já měla tu čest dostat jméno podle ní.

S mámou jsme si žily dobře. Měly jsme byt ve Městě a nikdy jsme nemusely u příbuznejch na venkově prosit o maso a mlíko jako většina mejch spolužáků. V zimě mezi vyučováním jsem chodila k Inche. Bydlela hned vedle školy a mrznout cestou domů a zpátky jen proto, abych doma na mizernejch dvacet minut strčila nohy pod horkej kohoutek, to se mi nechtělo. U nich jsem viděla, jak moc dobře se s mámou máme.

Máma kupovala to nejlepší kravský maso a k tomu hráškový konzervy, zeleninu ve sklenici, taky majonézu ve velkejch žlutejch pytlíkách po třech, křehký rozsejpací oříškový sušenky a chleba v dlouhejch vzduchovejch bagetách. Žádný těžký hořký pecny, jako měli u Inche.

Ale i ty měli jen někdy.

U Inche se vždycky šlo na balkón a tam stála zmrzlá koza vzpříčená mezi bedýnkama. Z tý nám její máma každej den kus ukrojila a z velkýho režnýho pytle usypala do hrnce dvě hrsti lacinejch nudlí. To bylo celý. Pak jsme někdy u nich ještě dostaly ulepenej bonbón s kusama papíru, ale to už muselo bejt.

Inche to divný nepřišlo, ale mně jo.

Máma jim po mně občas posílala čokoládu, abych nebyla darmo jed, ale když jsem k Inche chtěla vzít i naše hruškový kompotový konzervy a nějaký koření, nedovolila mi to. Prej by si něco mysleli a že takový chudáci zas nejsou. Je pravda, že Inche nic takovýho asi nenapadalo. Já se ale vždycky měla líp.

Chodila jsem oblíbená jak z cizích, nemongolských filmů a máma taky. Máma nosila hebký punčochy a jemný blůzy, který jí všechny ženský mohly závidět. Ještě líp oblíbená ale chodila teta Nara. Myslim, že máma nikdy neměla bližšího člověka než jí.

Někdy, když jsem přišla ze školy, sedávaly s mámou u nás v kuchyni a vedly řeči. Já jsem už od vchodových dveří cejtla Nařin drahej tabák. Kouřila tenký dlouhý cigarety, jaký jsem u nás ve stáncích nikdy neviděla. Prsty z nich vůbec nebyly zažloutlé a hned z předstíne skrz kouřovou mlhu volala mé jméno a já si jí letěla sednout na klín. Měla velký prsa, větší než máma a taky mnohem bělejší. Voněla cigaretama, těžkým sladkým parfémem a někdy alkoholem. Nosila brož, dva prsteny a vysoký jehlový podpatky. Byla to dáma. Když hodila kučerama, celej pokoj zavoněl po cizokrajnejch kytkách. Jen hlas měla trochu moc drsnej. Připomínal hlas ženskejch z trhu zhrublej vykřikováním.

Na trh jsme s mámou nechodily. To jen když jsem šla po nákupu s nějakou kamarádkou. Na trhu maj jen to nejlacinější a nejhorší. V obchodech jsou prodavačky v pěkných šatech, je tam teplo a nehádá se o ceny. Máma mi vždycky koupila, co chci, a sobě taky. Proto mi bylo divný, když jsem jí občas někdy našla schoulenou na gauči nebo zavřenou v koupelně, a když vylezla, měla červený uplakaný oči. Já tehdy myslela, že máme všechno, co chceme. Ale taky to na mě někdy přišlo. Taky jsem bejvala schoulená.

V matčinejch odchodech jsem brzo začala cejtit něco nekalého. Už v chůchdijn cecerleg z ostatních vylezlo, že jejich mámy v noci nepracujou. Ani jedna. Jen ta moje.

Máma byla s mým vyptáváním rychle hotová. Na takový věci jsem ještě malá, říkala.

Když jsem byla větší, odsekávala, že mi do toho nic není, a ať se podívám na to, jak ostatní kamarádky maj věčně hladový oči a všechny své boty děděj po starších.

Matka chodila v noci pryč celý léta.

Už jsem znala to tlumený zaklapnutí dveří, kterým pro mě začínala noc.

Máma šátrala v tmavý předsíni po botách, já se pomalu propadala do spánku a to klapnutí byl poslední mámin pozdrav na rozloučenou.

Když někdy máma zůstala přes noc doma, nemohla jsem usnout. Máma se smála, že radši půjde, abych konečně zabrala, a já jí se smíchem posílala pryč.

To už jsem byla větší.

Ale stejně jsem jí to nikdy nezapomněla. Nenaučila jsem se bejt sama.

Máma mi někdy vyprávěla o svejch ségrách, když byly všechny dětma. Říkala, že nemám ponětí o tom, co to je mít na krku malýho haranta. Že nevím nic o tom, jak plíny páchnou, jak neustálý dětský žvanění buší ve spáncích tisícerejma kladivama a jak nekonečně daleko je to od dveří k oknu, když si v něm hraje hloupý batole. Bogi s sebou svýho mladšího bratra tahala pořád. Byly jsme kamarádky, a tak jsem znala, jaký to je, když dítě pořád někam strká ruce a neví, že hrnec horký vody znamená smrt. To si Bogin bratr zapamatoval až tehdy, když ho na sebe svrh a skoro umřel. Zamkly jsme ho v kuchyni, protože nedal pokoj, a Bogina máma mi pak řekla, ať už k nim nehodim, že Bogi pak na malýho Dargala nedává pozor. Byla to pravda, ale sourozence jsem chtěla stejně. Vlastního. Jen mýho a mámy. A byla to teprv mámina odpověď, že na mimino jsou potřeba dva, která mě vedla k tomu, že jsem začla pátrat po tom, jak to vlastně se mnou je.

Co dělaj ženský s mužskejma v noci, jsem poznala u Inche. Spala jsem u ní, když máma měla nějaký vyřizování nebo jela někam pryč.

Inche mě jednou v noci probudila, zpod postele vytáhla starej hrnec a poslouchaly jsme. Neviděla jsem nic, ale Inche mi k těm zvukům ukázala nějaký obrázky, který měl pod postelí její starší

bratr, a bylo to jasný. Nepředstavitelný a ostudný, ale podle obrázků jasný.

Já tohle tak nějak znala už dřív z venkova, ale takhle zřejmý mi to nebylo.

To noční hejbání dek na postelích dospělejch mi splývalo s mnoha dalšíma divnejma a odpudivejma věcma, kterejch byl venkov plnej.

Fakt je, že já vlastně dost dlouho neměla ponětí, že někdo jinej kromě mámy a Nary do naší rodiny patří.

Baškganskej somon, ta mizérie zalykající se prachem, se přede mnou rozvinula jako vajglama propálenej ubrus teprve nedlouho před mejma sedmejma narozeninama.

Babka Alta, dědeček Túleg, teta Ojuna, strejc Najma a tři jejich děti. Mrňavý a čím dál menší pableskující postavičky, kterejm jsem se jako malá smála z džípu, když jsem se od nich po prázdninách vracela do Města. Ve Městě nemůže bejt kvůli barákům nikdo takhle strašně maličkej, vzdálenej, a přesto viditelnej, jako můžou bejt lidi na venkově.

Měli se stát mejma novejma blízkejma. Nějak to ale nešlo.

Tenhle pocit jsem měla vždycky, když jsem z Ojuninýho geru odjížděla do Města a oni poctivě stáli před gerem, dokud náš džíp nezaplul za nejbližší pouštní hrb. Nikdy se mi nestali drahý.

Aspoň ne tak, jak si to představovala máma.

Dědeček říkal, že mě viděl jednou jako mimino. To bylo vůbec první, s čím hned přišel. Nevypadal moc překvapeně, když jsem vlezla do geru, protože matka mě štouchla a řekla, ať jdu první.

Ptala se pak, co všechno mi dědeček říkal, a když jsem odsekla, že jen tohle, a vztekala jsem se, proč jsme sem dřív nejezdily, když všichni věděli, že existuju, začla vybalovat naše věci a přiběhl bratranec Batdžar a sestřenice Cecegma a Zula a šli mi ukázat mrtvýho sněžnýho leoparda.

Pozdějc už jsem se ptát nepotřebovala, samotný mi to začínalo bejt jasný. Přišla jsem na to, že plno věcí v naší rodině je ošemetnejch, a mezi ně patřim i já a moje matka.

Batdžar, kterej byl o dva roky starší než já, říkal, že máma mý jméno ukradla. Doslova řekl: ukradla tvý jméno bezostyšně jako altajský zloději koní ty nejskvělejší z našich stád. Už tohle mi přišlo směšný. Matka nebyla žádněj pokoutnej mužskej s urgou a provazama a mý jméno nemělo s koňma nic společnýho.

Hned jsem se matky ptala, jak se dá ukrást jméno, a ona mi místo nějakýho vysvětlování znova řekla ten rozlučovací příběh o prababičce a o tom, jak jediná poznala v jejím obličejí komára a jak dědeček rozhodl, že budu Dolgorma. To, že dědeček mě jedinej jako mimino viděl, jako by nějak potvrzovalo máminu verzi.

Dědečka jsem si oblíbila. Tetu Ojunu moc ne, protože Batdžar řekl, že toho altajskýho zloděje koní má od ní, a ani máma se s ní moc nevybavovala. Já sice nerozuměla, proč jsem s matkou do baškganskýho somonu přijela až tak pozdě, a když vyšlo najevo, že Cecegma, Batdžar i Zula o mámě slyšeli už dřív, myslim, že jsem brečela, ale stejně se mi už po dvou dnech začalo chtít nesnesitelně zpátky.

A to jsem tam byla tehdy poprvý s mámou, potom už skoro vždycky sama.

Babička říkala, že to chce čas. Slyšela jsem jí, jak si s mámou povídaly, a od tý chvíle bylo jasný, že babka nikdy nic nepochopí.

Já už byla dost velká na to, aby mi bylo jasný, že venkov neni škola, na kterou se zvyknout musí, protože když děti nechoděj do školy, rodiče seděj ve vězení. Když bych se s mámou hned třetí den vrátila do Města, nikomu by se nic nestalo. Stejně jsem celý ty léta nikomu nescházel a mně taky nikdo nechyběl.

Vyložila jsem to celý matce, ale slyšel to děda a nasekal mi. Pak dostala kázání i máma, takhle prej se ve Městě vychovávaj děti, a já poprvý viděla mámu slabou.

Matka byla kolem geru někdo úplně jinej. Bylo mi to protivný. Když mi babička vrazila do ruky měchadlo, chutag nebo tavag se smrdutou vlažnou krví, já koukala jak to hodit na Zulu s Cecegmu. Máma poslouchala a dělala všechny ty babiččiny práce s ní.

Začli mi říkat dzalchú, ale já byla líná jen tady. Tady nic nebylo mý. Když už jsem měla svůj rozum, prostě jsem odešla. Nechala jsem maso napůl nakrájený a nevosolený a malovaný dveře se za mnou s ostrým, vyčítavým vrznutím zavřely třeba na celej den. Ten vítězoslavnej pocit, když skříply ohon nějakýho nochoje, se ani nedá popsat. Babka si na mě mohla křičet, jak chtěla. Tohle platilo na Cecegmu s mámou, ale ne na mě. Babka tam stála a divoce pohazovala pažema, obočí měla povytažený a v krabatým svrasklým kočičím obličejí běhaly poryvy hlubokejch vrásek.

Byla směšná.

Bála jsem se jí jen to první léto a nikdy jí nevěřila.

Její vysušená hlava na tenkým snědým krčku se nikdy nepřestávala rytmicky kejvat, stejně jako neposedný ruce, který v geru zvládly i bez druhejch úplně všechno. Málokdy v nich nic nedržela.

Jen když se večer čekalo na mužský, hotová polívka na kamnech spokojeně pobublávala a všechno až do zejtrejšího rána bylo udělaný, měla je složený v klíně. Drobný, nehezky uzlíkovitý pěstičky. I tehdy ale pletla prstama nebo si třela zimomřivě stehna.

Nikdy mi nedala pokoj a já toužila po našem bytě s rohama. Za gerový sloupy se skrejt nedá.

Babka mámě nic nedarovala. Ty Rusko jedna, říkala, když viděla matčino pěkný oblečení, a když si máma ráno umejvala obličej, bručela, že z týhle vody mohla bejt navečer konvice mlíčnýho čaje, a místo toho jí máma takhle nanicovatě rozcmrdá. Pro vodu jsem chodila většinou já, ale babička mámě spílala tak, jako by záda vědrama měla mozolnatý ona. Batdžar byl většinou pryč u dobytka, ale Cecegma se Zulou se babičky bály jak stepního štíra. Takhle to říkala teta Ojuna.

I v tomhle jsem si s příbuznejma od Rudejch hor nerozuměla. Aspoň jednou za prázdniny jsme totiž museli k ovó. My mladý nesli chatagy a sladký krekry a dědeček s babkou se navlíkli do lepšího. Trmáceli jsme se několik hodin doběla rozpálenou krajinou, prach štípal do očí a mísil se s potem do hnědavejch čůrků, který se otíráním rozmatlávaly po celým obličejí. Koně chrčeli žízni a pletli nohama jako koně opilejch. A to všechno jen proto, abychom obešli kamenitej pahorek, na šutry položili pár rozteklejch sladkostí a na kymácivý mrtvý pahýly navázali modrý a žlutý šátky pro radost velbloudům a zbloudilejm koním. K ovó jsem ale nakonec vždycky jela. To nebylo jako s kucháním koz a sbíráním argalu, kdy na mě jen křikli dzalchú a zkrabatili čelo. Jet jsem musela. Přese všechno mi ale přišlo dobrý mít kromě mámy a Nary ještě nějaký další blízký.

A tak jsem nakonec leccos přemohla.

Ale ne tak jako máma.

Ta to měla těžší. Každěj den. Byla jejích víc než já a dělala všechno, aby odčinila to, že její svět je jinej a oni zůstali tam, odkud ona odešla. Všechny její usměvavý pohledy plný strachu a pohyby, který neměly zdaleka tu zručnost jako ruce tety Ojuny, prosily o odpuštění.

Co jsem ale nechápala vůbec, byla prababička. Já znala její příběh líp než svůj vlastní a marně jsem hledala úctu, s kterou o nejskvělejší ženě baškganskýho somonního okruhu mluvila máma a kterou jsem si tak trochu nárokovala taky. Babka jako by jí neznala. O dědečkovi máma sice říkala, že ctí její památku, jenže kromě toho, že nám nedovolil sahat na bedýnku, kde byl prej kus prababiččinýho délu a pár jejích letních prošívanéjch bot, jako by všechno ostatní spadlo někam do vejťahový šachty.

Možná že s tím měly něco společnýho jeho dlouhý večerní tripy k obzoru, ale jakpak by to moh někdo vědět. Máma říkala, že když byla malá, bral je s Narou taky, ale vnoučatům nic takovýho nikdy

nenabíd. Ani babce s Ojunou. Z Ojuny jsem neměla dobrej pocit. Ale Najma, její mužskej, byl jedinej z jejího geru, s kym jsem byla ráda. Ten mě někdy na koně vzal.

Skoro nemluvil a z kapsy u délu tahal jedno cigáro za druhým. Do geru chodil jen spát a na děti nikdy tak jako Ojuna nekřičel. Mluvil jen, když bylo potřeba, a v okolí se nikdo nevyznal tak dobře jako on.

To on první mi ukázal risúnky, který byly za gerem v Rudejch horách na několika zasutejch místech. Některý z nich znali všichni, ale některý znal jen on a pak já, když jsem ho uprosila. Hodil si mě do sedla před sebe, nic jsme nikomu neřekli a upalovali jsme pryč od těch věčnejch babiččinejch a Ojuninejch strkanic.

Na některejch kamenech byly jen klikatý čáry a otisky rukou, ale na jinejch byli lidi v soustřednejch kruzích, paňáci, který se drželi za ruce, a ze zvířat hlavně koně a krávy.

Největší kresba, kterou mi Najma ukázal, byl velkej čtverec a v něm stovky malejch a velkejch kroužků. Najma říkal, že jsou to zvířata. Stádo.

Lidi dřív neuměli malovat, a tak jim nezbejvalo než z kozy udělat kolečko.

Zula s Cecegmou a Batdžarem nad tím ohrnovali nos. Tahat se do skal kvůli kdovíjak starejm kolečkám je nebavilo. Byli hloupí. Mě zas otravovaly jejich hry. Umazala jsem si vždycky šaty a stejně jsem nikdy nevyhrála. Tak tiše, jak se plížila trávou Zula, to já ani neuměla ležet.

Když jel jednou Najma do somonního centra pro řemeny, přivezl plechovku s bílou barvou. Mrknul na mě a to mi bylo jasný, že půjde o nějakou naši věc. Ještě ten den jsme jeli do skal.

Vytáhl štětec, nožem vypáčil plechovku a šli jsme ke kolečkům. Pak jsme postupně jeden risúnek po druhým tou bílou barvou poctivě obtahovali. Měla jsem dovolený obtahovat jen jednoduchý čáry, protože jsem hned první zvíře přetáhla a z koně se stal vinou

jedinýho neopatrnýho tahu hrbatej jak. Dělalí jsme to až do večera, a až když nám od tmy začly slzet oči, jeli jsme se najíst. Ještě pár dalších dnů, vždycky jak měl Najma čas, jsme s plechovkou jezdili do skal a vylepšovali to, co už moc nebylo vidět.

Risúnky zářily jak nový. Pak jsme to ukázali ostatním a i Batdžar, kterej se se mnou moc nebavil, uznal, že je to lepší než dřív. Tohle byly nejlepší prázdniny v baškganským kraji vůbec. Už jsem se nestyděla, naučila jsem se trochu zručnostem a byla jsem moc malá na to, abych viděla tu mizérii, v který venkovani žijou.

Babka říkala, že se venkovskejm věcem divím proto, že jsem z Města vůbec nevystrčila paty, ale já se nedivila, mně se to nelíbilo.

My ve městě třeba igelitový tašky se sprajtovejma plechovkama, vodkovejma flaškama a zbytkovým jídlem házíme z okna, ale u babky se všechno válelo kolem geru jako hradba, kterou jsem musela pokaždý překračovat s velkým sebezapřením. Mluvit o nějakým mytí, to vůbec nemá cenu, a pralo se taky málokdy. Když jsem viděla dřív ve Městě vesničany, myslela jsem si, že jsou ošlehaný větrem a snědý sluncem, jak celý dny v létě cválaj kolem stáda a sháněj kusy dohromady, ale ten jejich lesklej bronz, to je obyčejnej začouzenej, mastnej škrálop. Nic jinýho. A s tím házením kůstek je to podobnej podfuk. Když hrajou malí o to, kdo půjde na argal, tak to prosím. Taky jsem se Zulou tyhle boje sváděla. Ale když si hází babička, jestli je nebo není dobrej den k velkómu dojení anebo jestli má dědeček nový dveře koupit už letos nebo ještě počkat, tak to je nesmysl. Čím jsem byla starší, tím byl pro mě venkov víc a víc nesmyslnej. A protivnej.

Máma říkala, že ovce dědečkovýho stáda jsou ty nejchutnější v celým Mongolsku na západ od Města. Prej kvůli výjimečný bylinkový pastvě maj maso tak aromatický, že nic než sůl není potřeba. V miskách byl ale nakonec stejně samej lůj, kterej se mi, když jsem polykala, vždycky zasek někde v krku a při říhání z něj bylo smradu, jak když vydechne kozel. Párky v konzervě ze Sansáru se s tím nedaj srovnat.

Taky Cecegma se Zulou brzo přestaly bejt zábavný a už jim zůstala jen ta jejich protivnost. Já si u nich vždycky musela nějak vydobejvat respekt. Oni dvě trávily celej rok v internátní škole, a přitom nevěděly, kdy vznikla naše republika, kde leží Volha a kde Spojený státy. Ještě tak Čingisova biografie. Na to je užilo. Stejně je to všechno vymyšlený.

Když matka sedávala u nás v kuchyni, třeba s Narou nebo s jinou ženskou, to byl i přes dveře byt plnej burácivýho smíchu. K tomu vařily a poslouchaly rádio a já z vedlejšího pokoje, hlavu nad učebnicí matematiky nebo přírodopisu, měla nastražený uši jak pes Cereg ze seriálu Cagdá.

Jestliže v rádiu pouštěli něco pěknýho, bylo někdy slyšet dvojí podupávání nebo máma zničehonic vyprskla, když Nara vybalila nějakej zábavnej příběh.

V geru byla máma zasmušilá, oči sklopený dolů, a když jí babka okřikla, mámě se rozechvěla brada. Jako by byla mladší ona a ne Ojuna. Styděla jsem se za ní a babičku jsem za to nenáviděla.

Já byla u toho, jak byla babka celá bezradná, když jsme z Města s mámou přivezly novou baterku. Neuměla to zapnout a pak svítila do tmy ovcím a smála se, jak jim červeně zářej oči, a pak svítila do obličeje i Ojuně s Cecegmou a máma seděla a byla zticha.

Babička nevěděla o světě nic a matka jí stejně na všechno vždycky kejvla.

Když dala mámě babička volno a Ojuna taky nepotřebovala s ničím pomoct, sedávala na placatým kameni blízko skal s risúnkama. Kameny byly vyhrátý a máma mě vždycky napomínala, abych si dávala pozor na hady, který, říkala, pod nima hnízděj.

Někdy jsem mámu pozorovala, jak jde. Měla krok jinej než všichni v geru, lehkej a plující, jako by mohla vzlítnout a přidat se ke stěhovavejm volavkám, kdyby už mezi svejma nechtěla bejt. Když došla ke kamenům, nesedla si rovnou, ale nejdřív rozprostřela šátek, uhladila ho rukama a teprve pak se opatrně posadila, jako by

na sobě pořád měla jemný punčochy a nechtěla si zatrhnout oko. Když máma přicházela a já byla zrovna ve skalách, po špičkách jsem se připlížila zezadu a někdy se mi povedlo mámu překvapit.

Chytla jsem jí zezadu za vlasy, jako že je ulovená, a nikdy jsem si nebyla jistá, jestli je ze mě ráda, nebo mám jít za ostatníma. Občas ale sama řekla, ať se s ní dívám, a pomohla mi vyhoupnout se nahoru. Sedla jsem si sice vedle ní, ale hned jsem sebou začla vrtět, chytat brouky, který mi lezli po kolenou, a ptát se mámy na různé věci.

Tohle pro mě nikdy nebylo. Ani teď na tom nic nevidím.

Matka se v těch písčitejch šedivejch lánech zhlížela jak v zrcadle a každé pahorek v Rudejch horách něco znamenal.

Pro mě byla step jen ohromným plátem suchý, zrohovatělý mrtvý kůže.

Já neměla kde spočinout vzpomínkama, protože ty byly ve Městě, a to bylo za horama, a máma mi pak vrazila pohlavek a já fňukala, protože na tý vypálený desce s chomáčkama bledý trávy opravdu nic ke koukání nebylo.

Loudala jsem se směrem k babiččinýmu geru, ostrá tráva mě řezala do chodidel a večerní vítr zvedal tmavej prach.

Ger vypadal příkrčeně jako hrouda a já věděla, že vevnitř mě čeká porce nudlí, špinavej hrnec a posměšný posuňky obou sestřenic, protože ty dvě si vždycky nějakej důvod najdou.

Máma se na balvanu ani nepohnula.

Když mě dědeček na konci osmýho měsíce odvážel, udělala jsem z džípu na všechny ženský, sešikovaný před gerem, ten nejpohrdavější obličej, jakej jsem svedla, jen Najmovi jsem poslala zářivej úsměv a z palců a ukazováčků jsem udělala risúnkový kolečko a přimáčkla ho na okýnko. Byli jsme spiklenci.

Možná jsem to trochu přeháněla. Napadlo mě to ale až moc pozdě. Teprve když to s matkou vyšlo najevo. To mi bylo šestnáct, Batdžar byl na vojně a s oběma sestřenicema jsem se už pár let neviděla. Dědeček

už byl v tý době mrtvej. Proč ty dobrý vždycky umřou jako první? Babce to její tvrdý srdce tlouklo ještě pár let, ale přežít ostatní sourozence se jí nepovedlo. Tučný si prostě odřeknout nedovedla a Najmův džíp byl moc pomalej na to, aby s tím v centru ještě doktor něco sved.

Možná nebyli takoví. Já jsem to přece vzala mnohem hůř. Když mi došlo, čím se matka živí, nechala jsem jí. Prostě pro mě přestala bejt. Když mi došlo, z čeho je všechno to naše oblečení a pěkně zařízenej sansárskej byt, z jakejch lepkavejch, upocenejch bankovek tohle všechno máma ponakupovala, práskla jsem dveřma.

Máma seděla v kuchyni a křičela na mě, že nevím nic o životě, že ona se dřela a ponižovala jen pro mě, ale že od zejtrka to teda začne dělat jinak, protože dělat něco jinýho není žádná potíž, na to že ona mi dává svý slovo. Byla opilá, jazyk se jí plet, a když jsem už byla v chodbě, slyšela jsem, jak se štokrle zvrhlo a máma sebou musela nějak zle seknout, protože ze sebe začla chrлит jednu sprostou nadávku za druhou, ale takový, jaký neznaj ani lecjaký mužský z lacinějch putyk.

Šla jsem hned k Očirovi.

Nebejt jeho, takhle prásknout dveřma bych si dovolit nemohla.

Já neuměla nic a potloukat se po ulicích není pro mě. Bejt umatlaná a žebronit někde o kus žvance za umytou vejlohu, spát po kanálech a družít se s těma, který do Města zdrhli z venkova nebo utekli od svejch, který je mlátili, a mizérii zalejvali stakanama, to bych nemohla. Stejně jsem k Očirovi chtěla už dlouho, ale dokud to s mámou neprasklo, nebylo to jak navlíknout. Říkal, hlavně že mě máma svý řemeslo nestačila naučit, vzal mi rance a hodil je na dno svý skříně, a já měla novej domov.

Očir měl docela velkéj byt v posledním patře. Hučel tam vítr, a když bylo šoró, jako by se celej trochu kejval, houpal se a mezi nedověřejma oknama bzíkala meluzína. Ale stejně jsme měli balkón celej zadrátovanej, nějakej šikula by podle Očira mohl vylízt i takhle nahoru a cizí obličej za balkónovym oknem by mi taky nebyl milej.

Očirovi bylo víc než třicet. Byl ke mně upřímněj a všechno řekl hned ten první večer, co jsem si přinesla věci. Manželka i s dětma od něj utekly, prej kvůli penězům. Když ale vypočet, co všechno ta jeho ženská chtěla, a jen to nejlepší, tak jsem nechápala, jak s ní těch několik let mohl vůbec vydržet. A ještě jí platil alimenty.

Všechno tohle jsme si vyříkali hned první večer.

Leželi jsme spolu na manželský posteli přikrytý velkou květovanou dekou, drželi se za ruce a já cejtla, jak je mé srdce obrovský, pulzuje jako velké dýchající živočich a Očir ho celý prostupuje jako vůně látkovej pytlík s mateřídouškou. Byl jak můj táta, rukama jsem ho mohla kolem beder stěží obejmout, a zároveň byl malej, do dlaně schoulenej se mi ten večer zdál, a já cejtla tu sílu, kterou má ženská, když má prsty spletený s mužským, aby mu jen tím společným mlčením zas zhebkly všechny hrbolatý jizvy a všechny šrámy spolkla tichá noc ve svejch několika hodinách.

Očir měl svůj vlastní podnik. Zaměstnával řidiče a příležitostně někoho dalšího a ukazoval Mongolsko džúlčinům, cizincům z jinejch zemí. Prováděl je Městem a pak s nima dělal turisttúr. Objel Erdeni Dzú, Cogtajdžův hrad, pár jinejch míst a shrábl docela slušný peníze. Někdy, když džúlčinové chtěli, bral je až k Uvs nuru a Chovsgolu a oni tam chytali velký ryby, jaký u nich doma vůbec neměli, a vozili se nadšeně mezi hrbama.

Očir mě vzal samosebou k sobě, nějaký cizí slova jsem znala ze školy a učila jsem se rychle.

Vodila jsem je na Gandan, říkala jsem jim, co mi Očir řekl, a když jsem nevěděla, zkrabatila jsem čelo, že je to tajný, anebo že každěj o tom ví svý, a bylo. Očir o všem rozhodoval, zařizoval věci kolem a mně práce za ty peníze nepřišla vůbec složitá. Měla jsem taky dost svýho času, a tak jsem chodila po obchodech, uklízela a vařila Očirovi dobrý věci, jaký mě naučila vařit máma. Nebyl tu žádněj stín. Nic, o čem bych musela přemýšlet.

Dny byly plynulý jak pomalej tok ulánbátarský Túly, černá noc a bílej den skákaly jak mý oči po šachovnici, kterou jsme s Očirem někdy večer vytáhli, a mně přišlo samozřejmý, že takhle spolu budem až do konce Očirovejch dnů.

Ale konec byl stejně rychlej jako začátek. Když jsem se jednou večer vrátila, stála v kuchyni neznámá stará ženská a na taškách v předsíni seděly dvě cizí děti. Očir stál v kuchyni žádama ke mně a dělal jako že nic, ačkoli to mý klapnutí dveřma nebylo možný přeslechnout. Otočil se, až když ta ženská udělala na Očira znechucenej posunek a protáhla se kolem mě za dětma.

Každý dospělý ženský by to bylo jasný hned, ale já jsem i po půlhodině jeho přerývaný řeči koukala s otevřenou pusou, a když domluvil, teprv jsem jí zavřela a položila na zem tašku s nákupem. Očir řekl, že ten nákup si klidně můžu vzít taky, a já koutkem oka jak tlustý baňatý stvůry zahlídla v rohu pokoje svý sbalený dva rance.

Vypadla jsem během pěti minut a venku jsem sebou plácla na lavičku, a nešlo než řvát jak tur, brečet jak namlácený hloupý dítě, protože nic jinýho jsem nebyla. Jak jsem tam tak seděla, jen jsem si zula boty, natáhla se a něco si hodila přes sebe. Bylo moc pozdě na to přijít po tak dlouhý době teď za mámou a noc byla naštěstí vlahá a k tomu žádněj vítr. Nevydržela jsem to a vždycky, když jsem se probudila, zvedla jsem se a zaklonila jsem hlavu. Hvězdy už začaly blednout a v jejich okně se pořád svítilo.

3.

Kdyby se mě někdo zeptal, kdy jsem byla ve svém životě nejšťastnější, řeknu mu, že když byly děti malé a Mergen zmizel z mého života. Přesto jsem svého rozhodnutí hodněkrát litovala. Bydlet s mužem, vědět, co každé jeho sebemenší pohybu znamená, na kejvnutí nosit jídlo a na jiný zas běžet uklidnit děti, štipovat mu láptě a bdít u jeho nemocného lůžka do bledého rána, znát každičkou vrásku a sledovat, jak den po dni bohatnou do vějířků, a celou tu dobu vědět, že se mé nohy chtějí dát do zlostného běhu pryč, že mi cukají víčka zapovězeněma snama a dotyky mého muže jsou pro mě jen jako přibejvající léta, útrpný a nevyhnutelný, tak tomuhle muži rodit děti, to bylo v mém životě ze všeho nejsmutnější. A přesto byl možná můj velký štěstí.

Mergen na mě ve Městě u Šarceceg čekal celý dny a noci. Hlava se mi z toho mohla rozskočit. Osedlala jsem koně, připravila si na cestu jídlo, a pak zvíře hráblo kopytem a ruce ztratily všechnu sílu. V nohách se mi udělalo slabo a zase všechno zpátky. Sedlo na polici, chůšury ze saku ven. Takhle se to opakovalo čtyřikrát.

Když se šeřilo a kůň začal bejt z těch nekonečnejch příprav neklidnej, řekla jsem si, Alto, ráno je moudřejší večera.

Můj odhodlání bylo nezlomný.

Usínala jsem a rty jsem tiskla na malej rámovanej obrázek. Tu fotku mi dal, když jsem jednou, prsty zatnutý do těch jeho, nechtěla, aby ode mě odjížděl. Mergen tam stál s puškou, hrudník vypjatej jak chánskej vojevůdce. Říkal, že těsně předtím, než to blesklo, skolil čtyři vlky. Ty tam ale vidět nejsou. Celou noc mě dřevěnej rámeček tý fotky nenechal bejt, převalovala jsem se a on mi tlačil do zad rudý čtverce. K ránu jsem si přestala bejt jistá.

Probudila jsem se a mé tělo bylo jako dřevěný. Nešlo hejbnout rukama ani prstama na nohou. Nemohla jsem vstát, natož zas sedlat koně. Proležela jsem den v geru jak vrhlej kus beztvaryho masa a další ráno jsem se vzbudila s horečkou. Nešlo jet, ani kdybych chtěla. Ulevilo se mi.

Za několik tejdnu se Túleg vrátil. Nemusela jsem už klopit oči, byla jsem zas čistá. Cejtla jsem velký štěstí. Nikdy později jsem už nic takovýho Túlegovi neprovedla. Už nikdy mi ale jeho dlaně nepřipomněly řezaný chrámový misky a jeho polibky jsem už nemohla cejtit jinak než jako zobání ptáka, kterej si bere svý. Snažila jsem se bejt o to rádnější.

Náš ger byl úzkostlivě vedenej, nepřipadaly v úvahu ani zrníčka usejpnutý rejže, ani válející se kousky ovčích kopejtek, jak to někdy bejvá. Když se narodila Ojuna, Túleg zas pár tejdnu vyváděl jak za starejch časů.

Jen kvůli Magi se předtím tak nabláznil.

Když si posadil Ojunu na ramena a nechal se od ní tahat za vlasy a chňapal jí po prstech, aby vejskala, nedala bych za Mergena ani rozlámanou sněžnici.

Mergen z mého života odešel potichu a já z toho mám provždyc-ky vevnitř hanbu.

Čas od času uprosím Šarceceg, aby mi o něm povídala, ale ta už o sobě taky moc nedává vědět. Stejně je mi jasný, že pořád sedí v tom okně. Jen to jméno chci slyšet někoho říkat. Slyšet nahlas jméno toho, kterej mě v bezhlesejch vzpomínkách svírá v pevným náručí a sám se pomalu ztrácí jako všechno, co se stalo dávno.

Mý rodiče to už spláchlo před mnoha lety. Těžko udržet v hlavě barvu něčích očí, tvar rtů a chvění hlasu. A tak jsou pryč. Jejich obrazy jsou ztracený.

Někdy slyším mámin hlas, z táty mi nezůstalo nic. Říkali, že mám jeho kuráž, ale ti všichni jsou už taky pryč.

Kdyby mě tak proklatě nepíchalo v břicho, taky bych si na rodiče nevzpomněla.

Neměla jsem to jak Túleg s Dolgormou. Dolgorma byla někdo. Já jí sice nemusela, moc do všeho mluvila, a tak jsme třeba celý dny prostály v geru otočený k sobě zády, ale slovo měla vážený a dokázala promluvit tak, že lem délu by chtěl člověk tý moudrosti líbat. To jsem zažila párkrát. Jinak to byla babice hašteřivá a nepřející. Když jsme si každá hleděly svý práce, nějak jsme vycházely, protože celej den se nezastavit, to bylo něco pro ní, ale jak šlo o rozhodování, s křikem se sápala po mejch slovech, protože ona vždycky věděla všechno nejlíp.

Kdyby byla Dolgorma mojí mámou, hned by pár schytala. Velkoustý slova u nás nikdy nepadaly, zato když byl táta nahněvanej a k tomu si párkrát loknul z flašky, padaly rány. Flaška u nás v geru byla vždycky. Všechno ostatní často chybělo. Chodili jsme se sourozencema jako trhání. Gerla, já, Šarceceg i Onon.

Ogoj s Mirou, mí rodiče, nás neměli mít. Takovýhle lidi by měli bejt pozavíraný v gerech po jednom, aby si nemohli lízt navzájem pod deku a dělat si tam děti.

Rodiče měli pár vyhublejšch koz, koně s propadlýma bokama a velbloudy, kterejm se prázdný hrby klimbaly jak prsy starejšch žen. Pak jsme byly my děti. Další, který patřily k týhle tlupě. Večer máma počítala, jestli žádnéj nechybí, a když chyběl táta, měly jsme s Gerlou a Šarceceg radost. Táta měl i svý dobrý chvíle, ale těch bylo jak černejšch jehňat. U žádný z nich jsem nebyla.

Dobytek rostl, my rostli, máma vařila a hulákala, táta hulákal, někdy mámu ztrískal a pil.

Gerla odešla, jen co jí vyrostly prsa a mohla mít muže.

Sestra odešla s Mongolem, jehož jméno jsem zapomněla. Čekala jsem, že si pro mě přijde, ale nikdy už jsem jí nezahlídla. Udělala to nejlepšší, co mohla. Pamatuju si, jak mě houpala na kolenou a jak jednou uhodila tátu, když nebyl na mámu hodnej. My ostatní jsme si

šeptali a hráli si pod dekou. Když se máma s tátou chytli, vlezli jsme si vždycky pod houni. Byli jsme celí zpocení z toho ovčího vedra a Onon po chvíli kňoural, že chce ven. Když už nebylo nic slyšet, pustila jsem ho, jinak jsem si ho držela mezi kolenama a nepohnuly mnou žádný jeho nářky.

Dolgorma mi vyčítala, že jsem si tátu vzala jen proto, že bejt s nim bylo lepší než zůstat s našima. Jen kvůli penězům bych si Túlega nebrala. Od jeho ho sice čekalo plno dobytka, ale hlavně mi už třeštila hlava z toho věčného hluku.

Jak bychom mohli bejt někdy bohatý, když máma musela každý dva měsíce kupovat nový misky a Onon za mnou neustále chodil s ploškama plnejma střepů. Nechtěla jsem mít bratra pořád na krku, ale máma ho brala při jednom s jehňatama, jen jako další mládě, o který se musí starat, a to Ononovi nestačilo. Byl Mongol, ne velbloudě.

Bylo únavný mít ho celej den za zadkem, ale nejde trvale odhánět svého bratra.

Táta říkal, že bude dělat mámě děti do tý doby, než mu dá klučka. Naštěstí to netrvalo tak dlouho, ale krom toho, že byl táta po porodu radostnej a otevřel si místo jedný flašky tři, si Onona jinak nehleděl.

Brzo jsem s Ononem spala v posteli místo mámy já. Párkrát moc nescházelo a byl by zalehnutej. Ale když jsem ho strkala k mámě, dlaněma si přikryl oči a obejmul mě kolem krku. Ani koňskej povoz s nim nehnul.

Onon s náma bydlel i první měsíce s Túlegem. Túleg by ho snes, ale Onon nás vůbec nechtěl nechávat samotný, a tak ho Túleg vyhnal. U jedný benzínky ve vedlejším somonu potřebovali mužskýho, Túleg tam někoho znal a dohod mu to. Za tři tejdny se přišel rozloučit, že jede s ruskýma někam ke Krasnojarsku, a přivezl nám kupu plnejch kanystrů.

Šarceceg poslal do Města několik pohledů z různějch ruskejch měst a pro mě dva dopisy. V jednom stálo, že se má dobře, a v dru-

hým psal o velkém městě na pobřeží studeného moře a že do roka je zpátky i se ženskou. Někdy bych tu jeho ženskou chtěla vidět.

Rozeběhli jsme se z našeho geru jak švábi. Každý jsme si rychle našli své a jedinej, kdo mi zůstal, je Šarceceg. Z nás byla vždycky nejbystřejší. Když jsme s Gerle chytaly brouky do dlaní, a ne a ne je lapit v hrsti, přilítla Šarceceg s miskou a s buchnutím brouka přiklopila. Když se zatoulala velbloudice a my jsme prochodili celej kraj, škrtila její malý velbloudě provazem tak dlouho, dokud starou ten vrískot nezavolal zpátky.

I Mergena jsem sestře nakonec odpustila. Její ulánbátarskou adresu umím odříkat i pozpátku. Mohla bych bejt v posledním tažení, stejně jí ze sebe hned vysypu. Víím, kde Šarceceg můžu najít a s ní i Mergena zašitýho v její kuchyni. Tohle je pro mě dobrý a za to jí děkuju. Jen z jejich společnejch dětí bych byla špatná, ale to už ve svejch letech Šarceceg nezvládne.

Dzaja, to je něco mnohem horšího. Ať se step pod mejma nohama rozevře a utopí navěky můj rouhačský myšlenky ve svejch útrobách, ale je to tak. Když už někdo, tak na tom koni měla jet Dzaja, a ne Magi.

Ani slovo jsem jí neřekla, a je to už let, co se to přihodilo, ale nikdy jí nemůžu úplně odpustit. Mergena vem Úregma do svejch špinavejch drápů, ale Dzaja je soudná ženská a moje dcera k tomu. Kdybych věděla, že své těžký břicho tahám kvůli tomu, aby pak takováhle lasice lstivá podvedla s mužským vlastní mámu, kamena bych jí ze svého lůna vytloukla. Obraz mámy a táty vyblednout mohl, ale tohle bude před mejma očima věčně živý. Až se příště narodím, tyhle zlý sny se naroděj do můj hlavy se mnou, vlouděj se tam, ať budu kdokoli. Nejde zapomenout na své dítě. Na bolest z jeho zrady.

U dětí nikdy není jistý, jak se vyvedou. Když jich je víc, je to jistější. Mně zbylo dítě jediný, ale zato takový, jaký se poštěstí jen málo-

kteřejm. Jediná Ojuna mě neopustila a můžu klidně zejtra do hlíny a dobrej kus mě tady zůstane. Požehnání mýho stáří. Drazí moji. Ojuna a Túleg.

Kvůli Túlegovi bych od žádnýho mužskýho neodešla. Ale vytáh mě z geru, kde lítaly hrnce jak šutráky mezi rozjívenejma dětma, a nenechal mě bejt ani potý, co jsem skoro práskla dveřma. Ted' jsme starý a potřebujeme se. Kdo by doběhl za Ojunou pro pomoc, kdyby v geru druhej nebyl? Mluvíme o nemocech a já chodím po bylinách podle Dolgorminejch starejch receptů. Většinu našich stád jsme dali Najmovi, a tak Túleg jak nemá do čeho píchnout, dal se na starý kolena na vaření.

Jíme spolu jídlo, pak umeju misky a sedíme potichu kolem kamen. Ani jeden už nemáme moc dobrý spaní, v posteli se jen tak hřejeme bokama a koukáme do tmy. Túleg začal hrozně chrápat, a tak když usnu dřív, stejně mě jeho chraplavý dejchání probudí. Poplácám ho vždycky po tvářích, zamumlá a je klid. Taky vnoučata k nám někdy zajdou. V krabici mám pro ně připravený bonbóny a hned jim pár nasypu. Taky árúl nalámu na kousky a položim ho před ně na misku. Nejvíc mluví Cecegma. Zula přikyvuje, Batdžar ukusuje árúl a většinou nic neříká.

Starý lidi znamenají otravování. Jen se toho břemene zbavit. Na tom se shodnou všichni. Když jsem byla malá a moje babička ještě žila, museli jsme k ní chodit. Nebydlela daleko, a tak se to dělo celkem často. Před gerem jsme se vždycky s Gerle zhluboka nadechly a snažily se co nejdýl s čerstvým vzduchem vevnitř vydržet. Ke mně Batdžar, Zula ani Cecegma nemusej. Proto je skoro nevidim. Maj to kousek, a jako by to byl kraj světa. Když jsem se ptala Ojuny, jestli páchnu, ztratila řeč. Dávám jim tolik dobrejch rad. Asi je to pořád ještě málo.

Vím toho dost a nechci si nic z toho s sebou odnést. Žlučník ne a ne dát pokoj, a přitom Ojuna nemá čas. Komu mám povídat?

Se Šarceceg se dalo hovořit skoro o všem. Když jsem bejvala mladá a se všema svýma dětma ještě pospolu, jezdila nám vypomáhat.

Ted' by po tak dlouhý cestě z Města sem vypustila duši, už pár let tu nebyla a stěží jí ještě vůbec kdy uvidím, ale její slova se mi v hlavě drzej jak sníh na červnových vrcholcích Rudejch hor. Lákala mě tehdy, abych jela s ní. Tohle není život, říkala. Když jednou přijela s fotkama Města a já viděla spousty jinak oblečených lidí a pyšný betonový stěny střídány oknami, ve kterých se odráželo nebe jak modrý v řece, váhala jsem. Ale to už byla na cestě Magi a Túleg o nějakým stěhování nechtěl ani slyšet.

Šarceceg to někam dotáhla. Děkala vedoucí v masokombinátu a z jediný měsíční vejplaty si mohla koupit televizi nebo postel a rádio, kdyby chtěla. O Túlegových koních říkala, že jsou pěkně stavěný, a maso našich krav bylo podle ní nejšťavnatější, co kdy jedla. Dali jsme jí pár kusů, aby je v kombinátě ukázala, ale nějak to nevyšlo. Prý berou od svejch a další maso ve Městě nepotřebujou.

Když přišla řeč na Mergena, Šarceceg většinou vzdechla a zapíchlá oči do země. Musí mít s Mergenem těžký pořízení. Už co si já pamatuju, k butýlce nikdy neměl daleko a peněz domů prej taky nosí pomálu. Oči má Šarceceg jak jehlice. Když si takhle posteskne, zvlhnou jí a pak říká, že tohle není život. Jako tehdy, když mě přemlouvala.

Řekla jsem jí rovnou, že kvůli mně u sebe Mergena držet nemusí, ale ona si nedá říct.

Kdybych na ní netlačila, to s Dzajou a Mergenem by pro mě do teď zůstalo utajený. Nebudu ti kazit podařenej chúrag, vylezlo z ní jednou při večeři, jen co přijela. Teprve druhej den ráno jsem znala celej příběh. Než skončila, nebe stačilo zčernat a znovu vyblednout. Slova klouzaly spolu s jejíma dlaněma. Přejížděly po mejch ramesnou sem a tam, jako Chiroko, když chlácholila Naru.

Když Chiroko sklonila svojí tvář k druhýmu a rukama mu na zádech vykroužila svý léčivý obrazce, nejmíň půlka nemoci byla pryč. Vážně. Měla velký dlaně a ruce chlupatý jako muž. Vysoká byla nejmíň

o hlavu nad ostatními, a když promluvila, jako by kráva bučela přes kastrol. Prsa měla malý a hrudník mocnej jak dva. Poprvý jsem jí viděla, když mi bylo asi dvanáct. Do geru vrazila obrovitá žena a máma zbělela jak křída.

Onon do mě pod stolem kopnul a zazubil se. Kdyby se představila jako sestra mámy, uvěřili bychom, ale že je to naše sestra, to bychom od mámy nevzali. Chiroko přišla až k našemu stolu, strčila prst do polívky, olízla ho a pak se přes stůl podívala na mámu. Ta jako by měla údy na drátkách, který končily v Chiročiný pěsti, bez řeči se zvedla a šla ven za Chiroko, která z geru couvala pozpátku, obličej pořád obrácenej k nám.

Jak holka, kterou někdo nachytl, tak přišla máma v tý chvíli Šarceceg. Naklonila se ke mně přes misku a začala mi to šeptat.

Tátu máloco vyvedlo z míry, a tak ani tohle. Odstrčil prázdnou misku, chopil se flašky a mezi douškama přihazoval do kamen. Byl konec podzimu, máma byla venku jen v lehkým domácím délu a skrz plstěnou stěnu našeho geru dýchal chlad.

Když vrzly dveře a máma po špičkách zalezla do postele, už jsem skoro spala. Onon mě rýpnul do boku a zamumlal, že se bojí. Otočila jsem se na druhěj bok a hned jsem usnula.

Když k nám Chiroko přišla podruhý, loupala jsem před gerem s mámou brambory. Gerle už byla pár měsíců v prachu a Šarceceg někde běhala s Ononem. Brambory jsme měli tehdy k obědu úplně rozvařený.

Čas se smrsknul do máminejch holejch vět a já jsem byla nesvá z toho, jak rychle se cizí žena může stát mojí sestrou. Máma mě postrčila před sebe a řekla, abych se představila. Pak se s Chiroko dlouho bavily o penězích, já jsem utíkala odstavit brambory, a když jsem se vrátila, máma zas seděla na bobku a Chiroko si strkala do délu nějakej balíček. Do jejího rudýho délu bych se vešla nejmíň třikrát. Měla holou hlavu a mnišský potrhaný láptě zešedlý prachem. Když přišla Šarceceg, taky se s ní musela pozdravit. Onona

už nezastihla a máma nám řekla, že je ještě na novou sestru moc malej, a tak ať mu prozatím nic neříkáme.

Potřetí jsem viděla Chiroko v klášteře. Máma mě vzala s sebou a pak nás nechala samotný.

Počtvrtý mi Chiroko vyprávěla to, na co máma neměla odvalu. Nebo se možná tak domluvily, ale na to se svý mámy už nezeptám, a jestli mě takhle bude bolet žlučník dál, Chiroko už taky ne.

Naší mámě neřekla Chiroko jinak než Mira.

Když byla Mira hodně mladá, ještě copatá dlouhonohá holka, Chajra, její máma, si jednoho dne všimla, že Mira je tlustší než dřív. Protože jedla jako ostatní, vrtalo jí to hlavou. Mira, nejstarší dcera svehch rodičů, byla těhotná s klukem ze somonní školy a nevěděla o tom do té doby, než si o jejím břichu začal povídat celej ger a Chajra si jí vzala stranou a všechno jí vysvětlila. Už se nedalo nic dělat, a tak se jednoho rozpálenýho dopoledne osmýho měsíce narodila Chiroko. Miru poslali k příbuznejm a Chiroko vychovávala Chajra s ostatníma svýma dětma. Mira měla zakázaný za ní jezdit, a tak se s nikým ze svýho geru léta neviděla. Pak měla Mira břicho zas, ale mýho tátu příbuzný načapali, a tak se vzali a měli Gerle a pak i mě a další sourozence v geru, kterej si postavili.

Chiroko se jednoho dne dozvěděla, že ženská, která jí každé večer posílala na argal a učila jí, jak se na geru vážou uzle, není její máma. Zašla za ní, podrápala jí obličej a vydala se opravdovou mámu hledat.

Chiroko říkala, že poprvý přišla ještě dřív než tehdy, jak máma zbělela a Onon se bál. Tehdy lezl ještě Onon po čtyřech, a když se máma s Chiroko dala do řeči, křičel. Nikdo jinej v geru nebyl, a tak to byla její nejdelší návštěva. Máma jí prej řekla, ať šupe rychle pryč, než se táta vrátí od stáda, a teprv po dlouhým přesvědčování jí k sobě nakrátko přitiskla.

Další jsem znala. Příští návštěvy už se Chiroko skrejvat nechtěla, a tak jsme se seznámily. Táta si přes vodkovou mhu neviděl ani

na vlastní prsty a stejně byl většinou pryč, takže tohle bylo jedno. Nebylo mi jasný jediný. Jak mohla Chiroko mámu najít.

Když jsme se viděly počtvrtý a ona mi tenhle příběh vyprávěla, hned jsem to na ní vyhrkla. Vždyť ani nevěděla, jak máma vypadá. A nikdo z příbuznejch neměl tušení, kde máma s tátou svý dobytčata pasou.

Chiroko se na to jen usmála, povytáhla nahoru obočí a velkejma rukama mě chytila za ramena.

Cítla jsem se v jejím sevření jak zrnko rejže, který může jediným ledabylým pohybem zvednout až k mrakům, a při představě toho střemhlavého pádu se mi zamotala hlava. Neboj, řekla, a já jsem začala kroutit ramenama, aby mě pustila. Její chlupatý, silný ruce mi nebyly příjemný, ale to, co řekla, to jo. Není špatný přijít k takovýhle velký sestře.

Od tý doby jsem za ní, dokud byla v klášteře, chodila každě rok několikrát, a i potom, co se přestěhovala do Města. Než jsem potkala Túlega, neznala jsem jiný pevný, spolehlivý náručí než to její. Jak mámu našla, nechápu doteď. Když jsem se jí vykroutila a zeptala se jí znova, dala si ruce v bok jako bochčín, nádamovej zápasník, jako by chtěla říct, to bys chtěla vědět, co? V koutcích úst měla tichej úsměv, ale vevnitř, zdálo se mi, se řehtala na celý kolo. Hloupá, hloupá seš a ještě moc malá.

Chiroko nakonec chodila za mámou častěj než my ostatní. Každě z nás byl rád, že je z domova pryč. Jenom proto, že je starej, si nikdo žádnou úctu nezaslouží, to bylo Šarcecežino oblíbený. Mně se takovýhle řeči nelíbily, ale výsledek vyšel nastejno. Miru jako svojí babičku mý děti skoro nepoznaly.

Před Túlegem jsem se za ní a za tátu styděla. Mámě vypadaly brzo všechny zuby, takže jí cizí nerozuměli, a když se k ní Túleg sehnul, aby aspoň to hlavní pochytil, bála jsem se, že ho poprská a já budu mít ostudu.

Táta si spokojeně prolejal vnitřnosti mladej nebo starej, ale pak už byl čím dál tím slabší a nakonec i flašku mu musela máma přidržovat. Alespoň přestal dělat kravál. Máma začla chodit bez modřin a já jsem si s tátou v tý době mohla poprvý popovídat. Párkrát jsme se spolu bavili, jaký to bylo, když byl mladej a auta byly kovoví medvědi, kterejch se vesnický báli, a jaká byla máma krasavice, když ještě měla vlasy a zuby. Pak táta umřel a máma rychle po něm.

Když Chiroko skončila v klášteře, přestěhovala se do geru ulánbátarskýho jurtoviště, jehož bílý plstěný kupole jsou kolem městskýho středu rozstříklý do všech stran jak mlíčný kapky.

Do opravdovýho Města, tam kde domy vedle sebe stojej natěsno jak na ruce vztyčený prsty a lidí je tam v jedný ulici víc, než kdyby se vysypali najednou ze všech gerů, ve kterejch jsem kdy byla, do tohohle vnitřního Města jsem se nikdy nepodívala.

Chiroko měla útulnej ger skoro na samým kraji. V gerový ohradě chovala deset koz a žádný ovce ani krávy, jen dva hubený koně. Moje nejstarší sestra měla mezi lidma vážnost. Mnišskej děl sice, co odešla z kláštera, musela svlíknout, ale styky s mocnostma měla pořád. Nebyla ani z poloviny tak pyšná jako stará Dolgorma, a tak se jí lidi nebáli a její široký ramena sloužily k vyplakání a útěše mnohejch nešťastníků z okolí. Když některá z žen, která bydlela jen sama s dětma, chtěla pomoct s mužskou prací, přišla taky.

Bejky na plecích přenášela, ger bez druhýho uměla postavit, hojivejma rukama a léčivejma zaklínadlami vyšla vstříct každému, kdo potřeboval. Lidi za to nosili vodku, sladkosti, nejlepší kusy mladejch beranů, vlčí kožešiny, kašmír a jiný. Chiroko nemusela dělat nic jinýho a dobře si ve svým malým šestibokým geru vyžila.

Nejradši měla ale malý děti a zvířata. Když jí nějaká ženská strkala na hlídání malý, jen málokdy odmítla. Na svejch zádech vozila čtyři i pět malejch dětí najednou, hýkala jako pravá kobyla a od plotu Chiročinýho chášá se ozývalo bušení desítek dětskejch pěstí, který chtěly taky. Chiroko pro ně mívala plný kapsy bonbónů,

a když nějaký přišlo z domova s brekotem, uvařila konejšivej čaj a nechala ho u sebe přespat.

Kromě malejch byl Chiroko nejbližší Serúl, stříbřitě šedej kůň, kterýho vzala jednomu núdeľčinovi zpod nože těsně předtím, než se Serúlem stačil skoncovat. Serúl se narodil se špatnejma nohama. Měl je křivý a na hřbetě unesl leda dítě. Pod dospělým se celej zhoupnul a propadl, a kdyby to s ním jedinkrát zkusila velká Chiroko, byl by to jeho konec. Pamatuju si Serúla od tý doby, co Chiroko v Městě bydlela. Až do svejch posledních dnů vypadal jako hříbě. Malej, věčně vychrtlej bázlivej kůň. I Chiroko měla něco z věčného dítěte.

Nikdy se z ní nestala ženská. Měla velký kostnatý nohy nedospělejch holek a muži jí nikdy nezajímali. Vlasy si jako jedna z mála stříhala do střapata nakrátko, takže zezadu byla jako ženská k nepoznání.

Jejím gerem prošlo množství bezdomovnejch lidí, který se na dvě na tři noci stavovali, a zahřátý a vykrmený šli zas dál. Někteří z nich se vraceli a jiný ne a Chiročin věhlas rostl. Po celým jurtovišti byla za pár let známá svýma léčivýma schopnostma a s věhlasem přibývalo i pomluv. Nikdy jí žádněj nezahlíd s mužem, a to je na řeči víc než dost. Na některý z jejích pravidelných návštěvníků nikdy nezapomenu. Kluka s gumovýma rukama, kterej uměl jednou nohou psát a druhou se současně drbat na zádech. Prý utekl z rusáckýho cirkusu, byl to erlíc, údajně bastard nějaký baleríny. Ten se stavoval každej rok na konci zimy, aby se spravil po dlouhejch mrazivejch měsících o vodě a chrupavčitejch zbytcích, který tahal psům, nebo jinej, zelenookej dlouhán, kterej za kus žvance obcházel ger po geru celý jurtoviště a pomáhal, s čím kdo chtěl. Nikdo neměl ulánbátarský jurtoviště prochozený tak jak on. Znal každýho a Chiroko vždycky povyprávěl všechny nový klepy, který o ní za ten rok lidi navymejšleli. Zůstal na pět šest dnů a Chiroko nanosil tolik argalu, že zas měla nadlouho pokoj. Sestra ho měla ráda, protože vycejtil, kdy už je čas, a pak se potichu sbalil a nesmlouval, aby mohl zůstat.

Kvůli tomuhle se s Narou hned chytly. Když se stala ta nešťastná věc s Džargalem a nikdo nevěděl, co si s Narou počít, usoudila jsem, že pár měsíců u Chiroko je to, co by jí z toho mohlo dostat. Chiroko nebyla proti tomu, a tak přijela k nám a všechny tři jsme k ní odjely.

Cestou se Nara vzpírala, držely jsme jí mezi sebou, protože nikdo nemohl vědět, kdy svýho koně obrátí a požene si to zpátky za svým milým. Párkrát to zkusila, ale Chiroko s ní promluvila a pak už šla mlčky tak, jak jsme jí vedly. Zdálo se mi, že ty dvě by si mohly rozumět, to ale trvalo jen do té doby, než jsme dorazily do Města a Nara přišla na to, jak to u Chiroko chodí.

Pár dnů jsme jí nechaly na pokoji, jen jsme koukaly, aby nevzala nohy na ramena, a Chiroko se předháněla v úsměvech, milejch poklonách a dobrotách, který Naře snášela. Hádky ale na sebe ne nechaly dlouho čekat. Nara si brzo začala dovolovat, a cokoli řekla, bylo něco protivnýho. Pro mě byla Chiroko lidumil, kterej by se pro druhý rozdál i z posledního, pro ní to byla babice nad jiný sobecká a bezohledná. Já jsem ctíla, jak se stará o všechny ty malý, který za ní s leccím chodili spíš než za svejma v geru, Nara špatně nesla, když nějaký chudě po pár dnech odcházelo a Chiroko byla ráda, že se za ním zaklaply vrata. Nejsem žádněj útulek pro zběhlý chudáky, říkala, a Nara mohla rozčlením puknout.

Musí se nechat, že svýho Serúla držela jak v bavlnce, a se zlou by se potázal ten, kterej by mu řekl křivýho slova nebo ho plesknul po krku tak, jak se to rozjívenejm koním obyčejně dělá.

Takovejhle smolař hned upadl v nemilost a byla jsem při tom, když Chiroko jednoho takovýho hladovce hnala ven, jen co smočil lžící v horký polívce, protože Serúla kopl, když se mu hrabal v ranci. A je taky pravda, že kdo zůstal dýl, než bylo Chiroko milý, mohl si vyslechnout věci, který Serúlova koňská hlava nikdá nezaslechla. Chiroko uměla i křičet, ačkoli obvykle stačilo pár zamračenějch pohledů, a chudákovi bylo jasný, že jestli chce přijít někdy zas, musí se hodně rychle vypakovat.

Chiroko měla svý nálady, kdy bylo lepší se jí vyhnout. Celý dny dokázala obletovat druhý, ale pak jako by se v ní smráklo, nechtěla nikoho vidět, a když někdo klepal na chášá, křičela z geru, že není doma. Když to viděla Nara, šla otevřít a hned byl křik.

Nara měla bejt vděčná, že si jí Chiroko vzala jak vlastní, ale místo toho jí poučovala a nechávala v geru spát děti, který sestře už po pár dnech lezly na nervy. Takhle se tahaly až do tý doby, co jsem odjela, protože v Rudejch horách na mě čekal nejenom Túleg s Ojunou a Dzajou, ale taky zvířata a pustnoucí ger.

Jak je ženská pryč, mužskej se o sebe nestará a mně z tý spouště, která mě doma čeká, vstávaly hrůzou vlasy na hlavě.

Musela jsem Naru nechat svýmu osudu, a tak další vím jen od Chiroko. S Narou jsem od té doby nikdy pořádně nemluvila. Viděla jsem jí pak už vlastně jen jednou. Na Ojuniný svatbě. Ojuna si postavila hlavu, že jestli pro Naru nezajedu, bez sestry se vdávat nebude, a tak jsem jí k nám na pár rychlejších dnů plnejch radosti a jídla přivezla. Od té doby o ní nevím. U Chiroko už není a jedinej další, koho ve Městě znám, je Šarceceg, a ta neví taky nic. Když jsem se jí před lety na Naru náhodou ptala, smála se, že jestli mám pocit, že je Město takhle malý, tak to ať nechci slyšet, co si o mně myslí. Já vim, zabedněná venkovanka, ale od ní mi to nevadí. Taky jsem se smála. Smát se někdy sama sobě to jen tak každá nesvede.

Jen kdyby mi to břicho bolavý dalo pokoj. Chiroko se na něj taky tenkrát koukala, proklepávala mě prstama kolem pupku a po stranách, poslouchala, jak mi škrundá, a říkala, že je tvrdý a má divný zvuk. Pak mi mnula lýtka a na krku jsem musela tři dny nosit šátek máčenej v bylinný polívce.

Ale nezdá se, že by to nějak pomohlo.

Stará Dolgorma, když už to bylo zlý, tak to nemocnýmu na rovinu řekla a neotravovala sebe ani druhýho léčením, který stejně nemělo cenu. Chiroko dá ale něco každýmu. Plno z těch, který za ní přijdou, stejně umře, ale jiný se uzdravěj, a o těch pak sestra před druhejma mluví.

Chiroko mi říkala, že co jsem odjela, bylo to s Narou čím dál nesnesitelnější. Ona že si představovala, jak bude nešťastnou neteř tahat ze slzí, a na to připravila všechny byliny i sama sebe, a Nara byla přitom jako dračice. Sestra vyhnala štěkavého psa a kozám udělala ohradu, aby nemekaly všude kolem, vysmejčila ger a nakoupila pytle s moukou a bělostnou rýží, jen aby Nara neměla žádný starání a nic jí neobtěžovalo. A ona jí místo vděku začala mluvit do života a s věcmi, který nebyly její, zacházela jak s vlastníma. Pro ženskou, která od útlého mládí stála na vlastních nohách a všim prošla bez pomoci, je tohle urážlivý. Naře bylo stěží dvacet a za zádama měla vždycky mě i Túlega.

Takhle to má mít každá holka, já vim, že nemám žádný zvláštní zásluhy, a napadlo mě, že jak se to stalo s Džargalem, tak to mohla být i moje chyba, dobře vychovaná ženská by přece mužskému ruce nelíbala, ale přesto si měla bejt vědomá toho, jak to měla vedle Chiroko snadný a že takovýhle mládí rady zkušenějm nepříslušej. Kdyby to nebyla její neteř, Chiroko by takovýhle ohledy nedělala, vydržela to s ní několik měsíců, a stejně to pak byla Nara, kdo prásknul vrátkama.

Chiroko říkala, že si s náma všema Nara hrála. A taky že se jí stalo poprvý, aby takovýhle balamucení tak dlouho ani ona neprokoukla. Když v Rudejch horách Naru viděla poprvý, chytla do očí stejnej děs, v kterým jsme žili my.

Proč by to ale ta holka dělala? Proč by nás takhle tahala za nos?

Štěstí, který z ní zářilo, když Džargal kývl, že si jí vezme, bylo opravdový, já znám svojí dceru, jak vypadá, když je v sedmým nebi, a smutky taky nemá falešný.

Ale Chiroko je neoblomná. Rozčílila jsem se, když říkala, že se Nara jen chtěla dostat do Města. Nemohla přece vědět, že nakonec skončí u Chiroko. To, že to Nara měla celý promyšlený, mi řekla Chiroko potom, co se po mý dceři slehla zem. Jela jsem jí navštívit a v Chiročiným chášá byl zrovna ten kluk s gumovejma rukama

a spolu s tím, co všechny znal, se cpali velkejma kouskama vařeného masa, který jim Chiroko navařila. Ta se mezitím v rohu mazlila se Serúlem, a když mě uviděla, zamračila se.

Není tu, vypadlo z ní po chvíli a šibalsky se ušklíbla, jako by Nara byla nějaká povedená šprýmařka a celý to bylo jen směšný, a to je všechno. Já jsem přitom jela stovky kilometrů, jenom abych se podívala, jestli má dceři konečně rozkvetl obličej, a Nara nikde a Chiroko sedí vedle koně a tváří se jakoby nic.

Ten den jsme se poprvý a naposled rozešly ve zlým, nabroušený a přesvědčený o vlastní nevině. Myslela jsem, že Chiroko za Naru ručí. Ona zas prej nemohla za to, že jsem já vlastní dceru takhle špatně vychovala. Dárky jsem vysypala na stůl, nalila do sebe dva šálky studeného čaje a šla zas hledat někoho, kdo by jel směrem na náš somon.

Nikdy bych nevěřila tomu, že mi o mé dceři bude vykládat moje vnučka. Musela se narodit Dolgorma, abych se o Naře dozvěděla něco určitýho. Když u nás byla Dolgorma na prázdninách, vedla hovory, jaký jsme začali my. Na Město se jí nikdo moc nevyptával a o tom, co dělá její máma, neměla ponětí stejně jako my, to vyšlo najevo hned v prvních dnech.

Dolgorma mezi náma neměla pochopitelně žádný slovo, a tak většinou poslouchala a občas něco špitla, když jsme se třeba bavili o něčem ohledně Města a ona se chtěla před náma blejsknout.

Jednou večer, všechno už bylo probraný, jsme seděli potichu kolem kamen, obličej se blyštěly mastnotou a žářem a někdo zas s Narou začal. Myslím, že to byla Ojuna, a Dolgorma jako když do ní píchne. Bylo jí necelých deset a mluvila o hebkých vlasech barvy borovicovýho dřeva, dlouhejch řasách, který dělaj vítr, vonný mlze po cigaretách a blůze, o kterou když si třela obličej, vlasy jí pak trčely vzhůru jako podivnici.

Některý z nás zapomněli zavřít pusu a jinejm v údivu spadla čelist, jak se to děje starejm. Dlouho potom ani předtím nebyl celej ger

tak napjatej, jako šelma ke skoku, jak tarbagan k úprku. Dolgorma mluvila o Naře dlouho a s obdivným uznáním, ale já svou dceru v tý voňavý měštce nepoznávala. Čím nadšeněji Dolgorma horlila, tím víc vzduch v geru těžknul a tlačil mě ze všech stran slovama.

Tý elegantní fintilce jsme léta nestáli za jediný slovo, jediný znamení, že je naživu, a tohle dítě jí zbožňovalo. Oddechla jsem si, že se jí nevede špatně, ale jako dcera pro mě skončila.

Máma mi vykládala o svém bratrovi, kterýho její rodina vydělila. Zapřel tátu. Před vojákama. Přežil. Mý babičce tenhle muž už celej život nesměl na oči. Nara nic špatnýho neudělala, jen nás pustila z hlavy, a já jí přeju všechno dobrý, ale vidět jí už nechci.

Když potom přijela Dzaja, počkala jsem si, až ostatní budou pryč, a na tohle jsem se jí optala. Jako máma a taky máma její sestry. Děti přeháněj, vyhrkla, jen co jsem začala. Povídaly jsme si, dokud se neobjevil Najma s uzlem tarbaganů. Ojuna přiběhla, aby jim stahovala kůže, a tak jsme to musely utnout.

Jediný, co ted' o Naře vím, je, že pracuje v nějakým nóbl podniku, přijde si na slušný peníze a na mě prý často vzpomíná, ale kvůli tomu svému útěku se bojí přijet. Nemá mužskýho ani děti a s Dzajou se čas od času sejdou na kus řeči. Aspoň že se samy sobě neztratily, kam mi paměť sahá, držely vždycky při sobě.

Dzaja přijíždí z Města jednou za čas a Dolgormu tady máme na každý prázdniny. Já chápu každý léto jako možná svý poslední, a tak mám vždycky velkou radost, když přijede, protože do dalšího roku bych to nemusela vydržet. Žlučník se ozývá čím dál častěji. Túleg mi zakazuje jíst cokoli tučnýho. Ale jestli bych neměla mít ze svejch dnů potěšení, tak to bych do hlíny radši padla hned. A ráda. Týrat se takhle kvůli doktorům, to ne. Jím, na co mám sama chuť. Nikdo mi nic nakazovat nemůže.

Dolgorma bydlela tyhle prázdniny v geru s náma. Nabídla jsem jí to, aby se nemačkala u Ojuny. Cecegma ani Zula s Batdžarem se pořád nechystají postavit na vlastní, a tak u nich v geru není k hnutí.

U nás to měla dobrý. Byla jsem jen pro ní. Túleg v té době už potřeboval jen klid, dostatek mlíčnýho čaje a tabáku, a to všechno měl se mnou ve velkým. Nebyla s ním ale tehdy už řádná řeč a podle mýho je mladej lidskej hlas k nezaplacení. Taky jsem špatná na nohy. Před pár letama mně otekly chodidla. Místo plosek mám od té doby tlustý polštářky. Krok mám z toho nejistej a vrávoravej a Dolgorma mně to poslední léto, co tu byla, dost pomohla. Stačilo říkat kam a co, a nemusela jsem se hýbat. Nohy nahoru a do klína nějaký jednoduchý šití, to je moje. Poklízet a vařit ještě můžu, ale se svižnýma nohama je to za polovic času, a tak jsem se snažila nechat to pokud možno na mladý. Co jsem si zvykla na její levý městský ručičky, nespěchala na ní a ona přestala s jalovejma připomínkama, zdálo se, že by mohlo bejt dobře. I na to, že si do geru nenechám zavádět žádný novoty, mi kývla.

Dzaja tuhle z města přinesla svítidlo a to mi stačilo. Udělat z temnoty den, když se mi o půlnoci udělá slabo a já si musím venku loknout čerstvýho, to jo. Ale aby se mi někdo kvůli tomu smál, to radši ve tmě brknu o práh a plesknu sebou do trávy. Úcta musí bejt a nový virglata mi jí berou. Dolgormě jsem to řekla hned. Na postel jsem jí hodila starej dél a boty s jačícma tkanicema, ať se mi tu necajdá v městským, a její vsloup obrácený oči jsem zpražila svejma. Hlavní je, aby se holka nezastavila a neměla čas na vylomeniny. Já jí dám znevažovat šedivý stáří.

Chtěla jsem, aby nám spolu bylo dobře, a tak jsem, ještě než přijela, navařila hrnec kozí polívky a nad párou ohřála tolik bůdzů, kolik jich jen mladý tělo může potřebovat. Túlegovi jsem na sebe navlíkla něco lepšího a od Dordže jsem nakoupila pytel tabáku, aby se zabavil a netrápil Dolgormu svejma mrzutostma. A za to všechno pustej nevděk. Měla jsem opravdovej zájem, a tužení rodinnejch pout, od toho tu přece starý ženy jsou. Tolik vnoučat zase nemám. Ale ona měla celý ty dva měsíce zatátý zuby a rozhořčenej pohled zlostnýho dítěte.

Mluvila jsem o zranitelnosti hloupejch mladejch holek, mluvila jsem o Dzaje, která jí šatila jako chatanku, ale slušného muže si nedokázala lapit, mluvila jsem o krátkejch sukních, z kterejch si užene rýmu, mluvila jsem o slušným životě pořádný ženský, kterej jedinej nese plody, šťavnatý a plný peciček, dětí, který znaj svýho tátu. Mluvila jsem o modlení a sepjatejch rukách, který pomůžou, když ostatní už vypoví službu. Mluvila jsem o štěstí, a Dolgorma nic z toho nechtěla slyšet. Jako by měla v uších borový špalíky. Nepoučitelná. Holka, která nemá vychování. Ale já jsem to nevzdala. Z krabice jsem vytáhla čelenku mojí mámy a vyprávěla jsem o ženskejch, který zůstanou na stáří opuštěný, protože si to nedokážou zařídit, vyprávěla jsem o zimních večerech, který lákaj pod houni stejně jako větroplašný mladý kluci, a o tom, že se ženská vždycky musí udržet na nohách, a vyprávěla jsem i o tom, jak se musí, když má přijít dítě, přitisknout k mužskému a dotýkat se ho pod dekou mezi stehnama. I o tomhle jsem mluvila, nejsem stydlivá bába a co vim, to řeknu. Chtěla jsem bejt její dobrej dutej strom, do kterýho se může vyříkat, chtěla jsem, aby všechny dobrý rady někdo slyšel. A nic. Dolgorma lezla očima nahoru dolů po gerovejch stěnách a Túleg si balil do řádky cigára. Jedno vedle druhýho, aby měl zítra klid. Řádka světlejch trubiček jak vybělený pražce Bajkalsko-amurský magistrály rostla a s nima i moje horlivost. Moc nezbejvalo, a řekla bych jí úplně všechno. I to, že Bajkalsko-amurskou magistrálu znám jen z fotek a jsem za to ráda. Když jsem se ale po Dolgormě ohlídlá, spala.

Nenechám se odradit. Z mejch slov mluví léta mezi kozama, zimní večery bez argalu, desítky spravovanejch dělů a tisíce poctivejch lojovejch polívek. Co ona?

Příští léto jí to zopakuju zas.

S Cecegmou a Zulou to taky za moc nestojí. Batdžar může kroutit hlavou, je mužskej, ale holky by hlavinkama cukat neměly. S Ojunou

přítom nebyly žádný potíže. Dcery svezch matek holt pijou mlíko z jinačího hrnce. Když byly malý, táhly za mnou jak mravenci za cukrem. Chodily ke mně na bonbóny. Mívala jsem jich plný kapsy. Když ke mně přijdou teď, a to není často, vysypu je na misku. Zabubnujou jak kroupy o plech, ale holky je nechtějí. Nevim, na co je nalákat. Dělá mi starost, že jsou pořád tu, že si je neodvedli nějakí muži. Já v jejich letech už houpala v kolíbce Magi, a oni jsou pořád Ojuně na krku. Abychom z toho neměli hanbu.

Ojuna i Najma jsou čistokrevný. Žádný erlícové. Ariuna nikdy nebyla přebejhavá, Tsobó si jí střežil, a Ojuna je jistojistě Túlegova. Neposkvrněnej rodokmen.

Když byly Zula a Cecegma malý, byly buclatý a k zmuchlování jako všechny jiný. Ale jak rostly, šlo to od desíti k pěti. Nejsou žádný krasavice. Zula je o dva roky starší a má nos jak červeney mandžin. Búdz místo nosu, říká Túleg. Když se Zula narodila, Ojuna hned, že jí přes to bude česat vlásky, ale takhle zarolovaný ucho se ani vlasama nedá skrejt. Pleť má pórovatou jako odložený těsto a druhý ucho burchansky protáhlý. Ale boky má velký a prsa jakbysmet. Vlastně se divim, že si jí ještě žádněj nevyhlíd.

Muži jsou nároční.

Cecegma jako by svý sestře z oka vypadla. Uši má řádný, ale ruce a nohy má tenký jak jalová koza. Hlas má bečivej a srdce nepokorný. Choň, choň, volali na ní už malý v chúchdijn cecerleg, když jsem jí jezdila vyzvednout.

Musela jsem jim to říct. Kdyby nebyly tak jankovitý a stačilo jen hmátnout a vzít si svý, už by byly z domova pryč. Ty mužský nebyli špatný. Ani jeden. Čojlin byl sice trochu nemehlo, ale udělal by pro Cecegmu první poslední. Jeho rodina měla v somonním centru dům a tátu jsem znala ještě jako malýho. Holky se po něm mohly utlouct. Davánjam pracoval v kašmírovejch závodech. Kašmír bude vždycky žádanej, a tak by měla holka jistotu, že si nikdy nepožijou zle. Ale

jim nevoněli. Všichni spolu chodili do společný třídy v centru a pak Čojlin s Davánjamem jezdívali k nám. Slušný mužský. To bylo před pár lety.

Přijeli společně, vystrojený jak nojoni na kuriltaj, a holky jim ani neudělaly čaj. Utekly jako malý. Seděli jsme všichni v Ojuniným geru a čekali až do večera. Ojuna je celý odpoledne obskakovala a Batdžara poslala, aby se po Zule s Cecegrou podíval. Hostům řekla, že šly za brusinkama, a mlela pátý přes devátý. Když kotouč zalezl za hory, věděli Davánjam s Čojlinem o našem rodě až do pátého kolena.

Holky potkali na cestě domů. Mám špatný oči, ale ty čtyři mladický postavy bylo vidět i odsud. Malý jako z klacíků. Čojlin natáh k Cecegme ruce. Zadržela jsem dech. Cecegma popadla Zulu za ruku a obě se daly do běhu. Zastavily se udejchaný až před gerem a vypukly v burácivej smích. Dva vystrojený mužský popohnali svý koně a za chvíli byli pryč.

Ať vám koňský zuby narostou, řekla jsem jim potom. A taky že si vlastníma rukama kutaj jámu, z který je nikdo nebude tahat. Starý panny, křičela jsem za nima, když odcházely.

Ojuna nemá ve svým geru dostatečný slovo. A Najma to samý. Byla jsem při tom, když Batdžar nic neřekl. Najma se ho něco ptal, a on si dál zapínal děl, jako by táta byl prašivej pes. Ale Ojuna je pevná alespoň v jednom. Nepustí holky do Města. To se můžou klidně stavět na hlavu. Jak ale prej máme někoho potkat, když jediný mužský, na který je možný natrefit, jsou táta s Batdžarem, když se večer vrátěj od stáda, rozčilujou se.

Štěstí, který vám samo spadlo k nohám, jste si odehnaly, povídám. Modlete se a za děl čapněte prvního, kterej se požene kolem. Mezi muži nakonec takový rozdíl nejsou.

Před pár dny mi Ojuna říkala, že Čojlina potkala v somonním obchodě. Před ním stála ženská a v rukou držela převázanou ruli s miminem. Cecegma byla vedle ní carajtaj, krasavice s chatanskou korunou. Bude mít vlhký oči, až je spolu uvidí.

Batdžar už nějaký zkušenosti má. Ojuna mu v delu našla chomáč modročernejch vlasů převázaney stužkou. Byla z toho celá nesvá, ale ptát se ho nechtěla. Tak jsem za nim šla já. Když jsem mluvila, usmíval se a pak mě pohladil po ramenou. Že si prej z jačích chlupů udělal ochrannej talisman.

Někdy mám podobnej pocit s Dzajou. Nevim, jestli něco neskrejvá. O Městě nechce mluvit, a když přece, ty slova neladěj, chraštěj jako korále v dřevěný krabičce. Jako by chtěla mít odbytou říkačku, která je o životě někoho úplně jinýho.

Hlavně že je spokojená. Nikdy si nestěžuje a je to dospělá ženská, tak at' mlčí, když se nechce pochlubit. Nara všechno určitě ví. Já jsem taky neměla ráda máminý výslechy a říkala jsem všechno Žlutýmu květu. Tak to je.

Ještě někdy bych chtěla Žlutej květ vidět. Ona je důkazem toho, že se ve Městě nemusí každej zvrtnout do špatnýho. Šarceceg je pořád stejná. Co jí znám, a to je víc než šedesát zim. Vždycky mi pomohla. Jenom už to její pozorný naslouchání mi pokaždý moc ulevilo. Třeba tenkrát, když byly holky malý. Bylo to ještě před tím neštěstím s Magi a já jsem si všimla, že Ojuna má kolem kotníků na kůži takový promodralý řetízky. Svěřila se mi, že jí Dzaja s Narou někdy z legrace svazujou. Obě holky jsem seřezala jako koně, ale Ojuna měla modrý řetízky zas, a i s jinejma věcma se mi svěřila. Dzaja s Narou byly nápaditý.

Nemám svý děti ráda všechny stejně a cítím za to vinu. Ojuna mi byla vždycky nejdražší a malý tohle vycejtěj stejně jako zvířata lidskej strach. Vim to, ale jak mám nakázat svému srdci? Ted' už maj svý životy, ale tehdy jsem kvůli tomu nespala. Šarceceg mi řekla, že takhle to má spousta žen, jen abych si vzpomněla na naší mámu a Chiroko. Já si vybavila, jak máma stála rozkročená před dveřma a nechtěla Chiroko pustit do geru a my děti taky chtěly, aby šla. Jsem o moc lepší než ona. Všechny mý děti jsou u mě vítány a všechno bylo odjakživa rovným dílem.

Žádný nedostávalo větší porce, žádný nesmělo druhému dělat zle, žádnýmu jsem nikdy neřekla, tebe mám ráda a tebe ne.

Když Žlutej květ nabídla Dzaje, že může za ní do Města, nejdřív jsem nesouhlasila. Tohle nebyly mé představy. Já jsem nechtěla, aby se mé holky rozlítly jako já, Gerle, Šarceceg a Onon. Žlutej květ řekla, bude si myslet, že jí nepřeješ. Pouštět Dzaju bylo proti mému, ale na tohle jsem slyšela. Hlavně ať vidí, že jí chci vyhovět.

Ojuna mi to později vyčítala, ale tohle jí vysvětlovat nemůžu.

Žlutej květ mi nejvíc pomohla, když od nás odešla Magi. Túleg měl oči jen pro vodku a já jsem musela obstarat všechno ostatní. Bylo toho moc a Žlutej květ se mi sama nabídla, že mi bude k ruce. Všechny holky do ní byly zblázněny. Co řekla, bylo svatý. I můj večerní vyprávění vedle toho jejího bledlo jak vlčí kříženec vedle Banchara, jak čapka v horkém létě, a holky chtěly poslouchat jen jí. A ze všech nejvíc Dzaja.

Tehdy jsem ještě doufala, že se Šarceceg alespoň jediný dítě urodí. Nebyla už nejmladší, ale pořád to ještě mohlo jít. Když jsem viděla, jak to s malejma umí, modlila jsem se. Není pro ženskou horší pohromy. Není na světě krutějšího trestu. A Šarceceg si nic takového nezasloužila.

I Naře se tohle stalo.

Žena bez dítěte je jako strom bez plodů. Osamělej a třeba silnej, ale k ničemu. Takovejch stromů jsou ve stepi spousty. Vyrůstaj z puklin skal, kroutěj se podle větru, ale žádná včela k nim, jak je rok dlouhej, nezaletí. Děsí mě tyhle stromy, děsí mě ženy bez dětí.

Znám jich několik. Anra, Nařina kamarádka ještě když učila v centru, je jednou z nich. Ulanceceg, její máma, který zlomyslní lidé neřeknou jinak než Úregma, jen co ta se s ní naběhala po doktorech. Všechny šamany v kraji s ní obešla, a nic. Muže má Anra dobrýho, ale jestli není hloupej, dřív nebo pozděj si stejně najde jinou.

Každej chce dítě.

Anře je teď už přes čtyřicet. Jiný houpou vnoučata, a ona pořád čeká na svý dítě. Když jsem se s ní před pár lety v centru potkala, o ničem jiným nemluvila. Teď je to stejný. Ojuna za ní byla s kumysem a říkala mi to. Jak jí říct, že se načekala dost a už to nebude jiný?

Ženy z centra se jí začaly vyhýbat.

Koho by bavilo víst pořád nesmyslněj hovor o děcku, který nikdy nepřijde. Ve skříni prej má na malý celou vejnavu. A pořád šije další. Starý přešívá a na nový nakupuje látky. Tohle žádný dítě nepřivolá a nikomu tim nepomůže. Jen si o ní lidi budou myslet svý. Však už si myslej. V obchodě mi jedna říkala, že je Anra potrhlá. Za ruku vlekla dvě ukňouraný mrňata a třetí jí sedělo za krkem. Zatímco Anra šije boty a přemejšlí o nejpěknějším jméně, Ulanceceg chřadne a ani neodpoví na pozdrav. Dala život holce, který nikdo nebude žvatlat do ucha, holce, která by tu vůbec nemusela bejt.

To Bordži na to šla jinak. Když už viděla, že jí Burchan nedá, vzala si k sobě sirotka. Rodiče malej Arinchú měl, ale pro ně jako by nebyl. Z internátu nikdy nejezdil domů. Pak si Bordži vzala ještě další dva kluky. Jeden je rusovlasej, kdoví odkud sem jeho táta přitáh, a druhěj je povedenej. Chytřej a učenívej jako vlčí štěně. Bordži je dobrá máma a z kluků takhle aspoň něco vyroste.

Anra cizí nechce, tak ať si oči vypláče.

S Chiroko jsem se o dětech bavila taky. Vždycky mě ráda objímala, a když jsme spolu ležely zachumlaný pod dekou, já byla ještě skoro dítě a všechno jsem jí pokaždý vyklopila. A tak došlo i na tohle. Nebylo mi to jasný. Chiroko z toho vůbec nebyla špatná. Říkala, že si dětí užije dost a vlastní nepotřebuje. Ani nechci, šeptla mi do ucha, a já jsem cejtla, jak jí hořej tváře.

Prolítlo mi hlavou, že moje velká sestra je ta nejzvláštnější ženská, co znám. Pak mi dala pusu na čelo.

Co prej jí chybí? Je pravda, že s dětma se ženská dost naotravuje a Chiroko by neměla čas pomáhat jinejm, kdyby se musela starat

o svý. Já bych nedokázala dát přednost cizím, když mám od Burchana plodný lůno. Možná proto, a že to obyčejná žena takhle necejtí, mám Chiroko v takový vážnosti.

Kdyby nebylo Ojuny, taky na tom nejsem nejlíp. Dala jsem život čtyřem ženskejm, a mám jen jedinýho vnuka. Někdy sním o tom, že si nějakou přivede a k mýmu a Ojuninýmu geru přibude další. To už by bylo něco. S Túlegem jsme sem přišli s holejma rukama a tyhle představy jsme vždycky měli. Velká rodina je pevnější než lýko.

Když tu Túleg poprvý zapíchl urgu a já jsem čekala Magi, řekl, až k obzoru se budou táhnout jurty dětí našich dětí.

Cejtila jsem, jak nemůžu dechat tou horkou vlnou, která se mi valila z břicha až do krku. Byla to jedna z chvil, kdy jsme si slíbili, že v dobrým i zlým vždycky budem spolu.

Túleg chtěl od začátku hodně dětí, ale poté, co jsem poznala Mergena, jsem s nim líhala, jen když už nebylo vyhnutí. Věděla jsem, že bude pak milejší, a to bylo dobrý pro všechny. Děkala jsem to hlavně kvůli dětem.

S Mergenem to bylo jiný. S Mergenem jsem poznala, co to je, když je ženský tělo zmámený a polibky s každým dalším chutnaj víc. Když mužský dlaně pálej a po zádech běhá sladkobolný tetelení. Když chci od mužskýho děcko ne proto, že chci hejčkat u prsu malý, ale protože ho navěky toužim držet velkýho ve svým klíně.

Tohle jsem s Túlegem nepoznala. A proto mi Mergen udělal dítě hned první noc, a s Túlegem jsme vždycky museli čekat.

Taky bych se ráda dožila nějakých pravnoučat. Ženský z okolí starý jako já už často jedno dvě tři maj. Nechci umřít, aniž bych ještě aspoň jednou nezaslechla v mým rodě novorozenej pláč. S tím Batdžarovým jačím talismanem je to divný. Ale z toho matka jeho dětí stejně nekouká. Kdyby to myslel vážně, přivede jí ukázat, a nebude ze mě dělat hlupačku. Ať se vyřádí, pozděj už moct nebude. Jenom ať neudělá z nějaký důvěřivý holky nešťastnou.

Poslední tejdny už moc nedoufám, že bych se nějakých pravnoučat dožila. Ten zatrolenej žlučník si nedá říct. Možná by mi Chiroko poradila, ale to je hrozná dálka. Aspoň ještě Dolgormu příští rok stihnout. Holky se v tomhle věku hrozně měňej. Příští léto jí bude šestnáct nebo sedmnáct, ani nevim. Zkrátka dospělá ženská se vším všudy, a krásná k tomu.

Kdyby si jen z mejch rad vzala nějaký ponaučení. Ale já věřim, že i takhle to není úplně marný.

Ať mý zkušenosti chce slyšet nebo ne, ony se jí už do hlavy někam ulože a pozdějc jako by je našla. Ještě si na svojí babičku mockrát vzpomene. A že věci jsou tak, jak ona říkala. Protože takhle to opravdu je.

4.

Dzaja s Narou nosily nos odjakživa nahoru a podle toho to s nima taky dopadlo. Každějí ví, že nejmladší se musej mezi velkejma o všechno prát, a se mnou to halt nebylo jiný. Mně zadarmo nikdo nic nedal. Málokdo o tomhle ví. Co bych vypravovala, já si vystačím, a ještě děkuju všem horskejm tengerům, že to se mnou takhle zařídili, že mě nechali šlapat cestu mezi trnama, aby mě na konci poctili mužským a třema dětma.

Čeho jinýho se od života nadít? A za tohle ještě jako řádná ženská dlužim tisícery pokleknutí a sepjatý modlitbičky. Celej život budu chodit k ovó děkovat, a stejně si můžu kolena prošoupat a za všechny naše kozy koupit hedvábný chataky, a nebude to dost, protože za mejma zádama vždycky stálo štěstí. Já taky měla tvrdou školu a uměla jsem si ho čapnout a nenechat ho pláchnout jako Dzaja s Narou. Tohle je ono, chytout a nepustit. Já to Batdžarovi, Ceceg-mě a Zule, co to jde, dokolečka vopakuju. Mně jako mámě na nich vždycky bude záležet a nikdy, co se jich týče, nebudu držet jazyk za zuby. Ať si vyposlechnou životem vodzkoušenou ženskou.

Říkaj, že jejich svět je jinej, a do ruky mi hned vrazej hrnek. Všechny jsou slušný, ještě aby nebyly, mravům jsem je vyučila, a tak se shovívavě usmějou a myslej si, že máma sklapne a roztřese nejma rukama bude cmrndat čaj. Ale já buchnu hrnkem o desku a nenechám si vzít svý. Říkám, co si myslím. Vždycky. Je to pro jejich vlastní dobro. Pozdějc pochopěj a se svejma dětma to budou dělat zrovna tak. Starý musej radit mladejm, na to maj svý svatý právo. Co jinýho jim zbejvá?

Jsem ztahaná, ale když mě Zula chytne pod paží, dojdu, kam si zamanu, a hlas mám pořád jako zvon. Já tolikrát večer svolávala mužský a děti, že ozvěna v našich horách se naučila mý jméno.

Větve taky ševelej po mým, a když se někdo dlouho nevrací, zavolaj vždycky pro Ojunu. Můj hlas dolehne až k mrakům a vysekne díru v sešikovaným ptačím hejnu jak kámen zčeřenej kruh na vodě a zatoulanej kluk nebo holka ztracená v mlze najde cestu zpátky. Už jako malá jsem měla mocnej hlas. Máma měla plno práce, a kdybych nekřičela, Nara s Dzajou mě nechaj viset v kožený kolíbce klidně celej den. Máma mě krmila poctivě, to jo, ale nic moc dalšího se stihnout nedalo. To bylo na Dzaje s Narou, a ty se ze svejch sester-skejch povinností věčně vyvlejkaly.

Magi byla celkem svědomitá. Pamatuju se, jak mi vždycky šahala do bot, abych necapkala v mokrým, a po jídle se ptala, jestli už mám dost. To ty dvě nikdy.

Zlý skutky se ale neztrácej, neštěstí chodí za špatnejma a všechny poklesky se vrátěj. V tomhle životě nebo v jiným, ale ze světa nezmiznou. Já si na všechno ze svýho dětství pamatuju.

Dzaja asi ne. Když něco ze starejch dob vytáhnu, kroutí uraženě očima, mlčí a ukřivděně se špulí.

Kdyby viděla ty svý otrávený nafouknutý tváře, když mě jí naše máma cpala do náručí a já k ní ani nechtěla, ale někdo se o mě starat musel, neházela by teď copem tak dotčeně, jak jen to ona umí. Já už na jistotu věděla, že jakmile mě Dzaja čapne, někam mě vobratem zavře nebo posadí do vejšky a já nebudu moct slízt. Zнала jsem to. Ale Dzaja nemá paměť.

Já v týhle nehezky nachýlený ženský musim pořád vidět holku, která se smála mému breku schovaná v horách za šutrama, a já tolikrát na vejletech s Dzajou myslela na to, že mámu už možná nikdy nevidím.

Máma mě měla nejradši.

Když mý tváře zohavil divokej pes, nikdo mi už mámu nemohl vzít. Byla moje a věděl to celej ger.

Nic Dzaje nepomohlo, že byla nejlepší ve škole, v geru jsem byla, potom co Magi umřela, hlavní já, a proto odešla.

Myslela si, že nikdo neví, že je dobrá, natruc potřebovala dojít nějakýho vocenění, ale malá a slabá jsem byla já, a proto se jí máma tolik nezabejvala. Svý děti má každá ženská ráda stejně. Dzaja ale byla od jistý chvíle nejstarší a hlavně erlíc, a tak se přece nemohla divit. Mámy jsou malejch, starší se musej o svý postarat sami. Měla jsem z Dzaji strach, a tak jsem si proti ní vymejšlela. Máma mě přivinula k sobě, vzala mě do náručí a já dejchajíc mámě do vlasů, poslouchala Dzajino rozhořčený vysvětlování a oči jsem topila v máminým délu, abych se vyhla sestřinejm blejskavejm pohledům.

Druhej den mi za gerem vyhrnula dél. Nara hlídala, aby nikdo nešel, a mý vzlykání umřelo v bublajících hrncích a v neurčitém hluku máminejch gerovejch prací. Nara Dzaju vždycky ve všem poslechla. Když byla Dzaja pryč, Nara mě učila poznávat kytky a hledat jedlý kořeny, ale s ní byla jako proměněná. Já věděla, že se Dzaji taky bojí, a tím víc mě pak spolu s ní strašila a vymejšlela co nejobtížnější úkoly, aby se před ní vytáhla.

Jednou mě poslaly hledat argal divokejch horskejch koz, ale když jsem přinesla náš, od tátova dobytka, nechaly se napálit. Lhaním a vymejšlením se dá plno věcí ulehčit. Nic jinýho jsem se od sestry nenaučila.

Mý srdce ale nebylo od přirozenosti zlomyslný jako ten v úsměšku staženej pletenec plnej červích chodbiček, srdce naší Dzaji, a tak jsem z těch dětskejch potouchlostí vyrostla.

Když nás táta svolal a říkal nám o věcech, poslouchala jsem.

Když mě máma chytla ruku a učila mě dojící pohyby nebo mi do dlaně šoupla škrabku a já měla oddělovat blány, necukala jsem se.

Brzo jsem věděla, jak věci choděj, a brzo mi bylo jasný, že jinak to není možný a z jinýho že bejvá jen neštěstí. Tyhle věci já znala už ve čtrnácti. Byla jsem nejmladší a ostatní jsem poučovat nemohla. Proto musím teď, ještě teď, dokud mě v geru nemůžou okřiknout, protože když Batdžar udělá z dlaní stupátko a já se dostanu nahoru, stačím na koni i mladejm, a dokud zastanu nějakou práci, mý slovo

nikdo nemůže přerušit zakašláním ani si odříct mý rady, přestože já byla nejmladší.

Ty dvě byly totiž celej život jen nafrněnejma dětma, poplašenejma holkama, který nevěděly, že se maj držet svýho. A teď tu jedna kolem geru posedává, šedý propadlý tváře, který křičej do daleký stepi to svý i beze slov, a pořád si myslí, že tady má nějaký práva, že já žila život se zavřenejma očima a její lapálie jsou nějak výjimečný.

O mně nikdy nebyly žádný pochybnosti.

Já vypučela ze dvou čistejch, hrdejš mongolskejch rodů, hlavu jsem nemusela nikdy klonit k zemi a křivý pohledy, který se o mě párkrát otřely, to byla vždycky mejlka. Ty oči hledaly mý sestry a já je svejma zornicema vždycky odrazila jak výpad napřaženým štítem, protože kdo do mejch očí nahlíd, žádněj skrejvanej strach ani vinu v nich nenašel.

Každý dítě je měkkej uzlík. Zlejm a nečistejm se roděj stejně křehký promodralý uzlíky jako řádnejm a každěj uzlík tepe stejným ptačecím zbrklým tlukotem. Já nikdy neřekla, že Dzaja je špinavej erlíc, ačkoli si to nějaký myslej, a jsou to i lidi v centru vážený a jinak ctihodný. Já tohle nikdy neřekla. Ale Dzaja jako erlíc žila, Dzaja si nezařídila svý žití řádně a já pro ní nepřestala bejt jen malá hloupá Ojuna, i když jsem už měla svýho muže a ona jen zas a zas mizela za hory a pak se z Města s dárkama a vlhkejma očima vracela zpátky k nám.

Já neotálela, po škole jsem nechtěla zůstat ani v centru, natož abych si to namířila do Města. Máma s tátou mi za to nepřestali bejt vděčný. Já odjakživa myslela na jiný.

Nebyla jsem přece piplaná odmala mámou, abych za sebou, až se postavím na vlastní, nechala v Rudejš horách jen oblak zvířenýho prachu. Kolik šedivejš vlasů si na mně museli s tátou uhnat. Tohle se přece něčim oplácí.

Já se činila a máma mi předala všechno to, co měla od babičky Miry, a i zaklínadla, který mezi zubama ucedila babička Dolgorma. Ta si svý

věci střežila, většinu zalehla do země a odnesla si s sebou, ale co z ní máma dostala, to vím já a nikdo jinej. Dzaja svý malý Dolgormě s babičkou popletla hlavu. Babička znala pár věcí, co jiný ne, ale nebylo jich moc a byl to jen střípek toho, co jí zas učila její vlastní máma.

Všichni toho dřív věděli víc, a teď si každěj myslí, že když rozumí světu, jak se říká, může všechny znalosti svejch předků nechat dravejm zvířatům spolu s tělama svejch starejch rodičů. Nikdo už o tyhle věci nestojí. Když chci dobrý, se zlým se potážu. Vohejbat se dá jen mladý proutí.

Když Cecegmě radím, aby si vzala mužskýho, dokud je mladá, nebo bude muset za pár let rychle hrábnout do zbytkovejch, rozčiluje se.

Aby Batdžara horskej almas do pracek chytil, když se k Cecegmě přidá a zabejčej se, ovó že autem třikrát podle zvyku objíždět nebudem, protože v somonním centru je obchod jen do pěti a můžem se stavit na zpáteční cestě.

Co má zpáteční cesta společnýho s tím, že jsme našemu ovó povinovaný svatou úctou?

Zarytě mlčej a já jsem za bábu.

Pokaždý, když ze mě mý děti dělaj popletenou, zachvěju se a říkám si: Dzaja svý jediný dítě nevychovala ani k takový řádnosti jako já svý tři a Nařino lůno ani jednou jedinkrát nevykvetlo. Můžu bejt ráda.

Dzaja měla velký oči. Když jsme mívali novoroční bůdzy, nandavala si misku tak plnou, že jí kousky zpod okraje klouzaly ven jak mastný ryby. Když spadly na stůl, stačila je Dzaja většinou lapnout rukou a hodit si horkej kousek do krku, ale když se bůdz rozplácnul na zemi, plesklo to, táta zved oči a lupnul Dzaje herdu do zad. Dzaja skoro nikdy svou porci nedojedla.

Nevěděla, na co stačí.

Nemám žádný pochyby o tom, že ve Městě musela pár herd schytat jakbysmet. Ty ale rozdávaly jiný, tvrdší pěsti a Dzaja mi o nich neřekne.

Dost na tom, že má dítě bez mužského.

Ostatně kdo by taky chodil s jizvama tam, kde se nedočká žádný lítosti? Na to už se známe dost dobře. Snažím se bejt milá. Když Dzaja jen tak lelkuje kolem geru, jako by neviděla, na kolika hrncích osychaj zbytky, mlčím. Když ráno vyspává, jako kdyby slunce, který mi nožem prořezává víčka, bylo měsícem tý nejhlubší zimní noci, přitáhnu jí spadlej cíp deky ke krku a jdu po svým. Nehubuju jí a to, co si v mejch očích může někdy přečíst, má daleko k pohrdání, z kterýho mě obvinila její Dolgorma.

Posedávat celej den kolem geru, skelnej pohled upírat do hor nebo tíše mlít pusou bez jedinýho slova, to není stáří řádný ženský.

Nikdy jsem jí neřekla, že je darmojed. Nikdy jsem jí neřekla, že Dolgorma je dzalchú, bezohledná holka, kterou nikdo k ničemu neved. Nikdy jsem jí neřekla, jak moc je vidět, že jí schází takovej mužskej, jako je můj Najma. Dzaja si myslela, že holejma rukama uplácá z ulánbátarskýho bahna Burchanovu sochu. Že někdo položí svý pytle, aby rozpráh ruce a objal v nich holku, která opustila domovskej ger, aby si jí štěstí ve Městě mezi tisícema našlo asi podle jejích šikmejch číňáckejch očí nebo co.

Co kluzkejch, zablaněnejch jehňat mi za ty jara prošlo mezi prstama. Do desítek šly ty zimy a první podzimový sněhy, který v Rudejch horách mezitím prošly, než se znova zazelenaly chomáčky bledý trávy jako první nesmělý vousy mužského, a ona byla celou tu dobu pryč.

Zatímco Dzaja dělala pořád nevážný práce městskejch venkovanek, já se stala manželkou a ženskou, se kterou se počítá. Máma mě držela zkrátka a nedala mi chvilku pokoj.

Ženský prsty se musej od rána do večera míhat s miskama, dotýkat se dětskejch tváří, zadělávat těsto nebo bejt ku pomoci mzolnatejm mužskejm dlaním. To říkám svejm holkám dnes a denně. Táta říkal, že máminy ruce nikdy neotálely. A že první, čeho si všiml, byly právě tyhlety máminy nikdy nesložený těkající perutě. Tuhle

ženskou chci, řekl si prej tehdy táta, a máma chtěla, aby si to o mně dobrej mužskej řekl taky tak.

Já byla někdy večer už i v mý mladosti strašně ztahaná. Nohy jsem měla od únavy nateklý a ruce v prstech slabý tak, že jsem v nich ani za kůži štěňata nemohla unýst. Máma s tátou měli tehdy ještě tvrdý spaní, a jak lehli, tak zabrali. Nikdo jinej v geru nebyl a já byla plná zlosti. Myslela jsem na nebe, který je nad Městem prej i v noci bledý a prská městskejma barvama, hvězdy se ztrácej ve žlutavý záři, která jde z domů, a zhasínaj spolu s pouličníma lampama.

Protivil se mi ten černej jícen gerovýho otvoru, chřtán, kterej byl nepřátelskej a hvězdy v něm byly proti světílům v ulicích tak nicotný, jen takový zlatý kapičky.

K slzám mi bylo bez mejch sester, ale i jejich obličejje byly v mejch představách zalitý slzama.

Špatně skončit je ve Městě snadný. Táta si tím byl jistej. Máma tehdy říkala, že už brzo si pro mě přijde nějakej a bude mě nosit na rukách.

Věděla jsem, že on za to stojí. Za všechno to mámino napomínání a sny o blejskavým životě Dzaji a Nary, kterej byl za horama a sem k nám z něj nedolehlo ani jediný bludný světýlko. Já o Městě ani vážně nepřemejšlela. Ty sny byly Městem jen barevný. Městský domy byly po stepi poházený ve velkejch vzdálenostech stejně jako jurty a stejně tak byly malý a měkký. Přešlo to.

Přišel Najma a já se s ním stala samostatná a úplná, protože ženská bez mužskýho je jak srpkovitej měsíc, a Najma to temný rozpustil a já byla kulatá a zářivá jako úplňková luna. Batdžar se narodil tak akorát, co jsem si zvykla na svý nový manželský povinnosti, a Najma se stal mýmu tátovi synem, kterýho mu mohl leckterej závidět.

Nevěděla jsem, jak to chodí, a ani teď to vlastně nevím. Zním jen svýho Najmu. Tak to má bejt, říkala máma, řádný mužský hledaj právě takový. Ženská má čekat. Pro svý vlastní dobro. Jednou

to přijde, a taková ženská má potom vystaráno. Zkušený ženský mužskej nevěří. Tak to je.

Holka, která se nešetří pro otce svejch dětí, taková netrpělivá mladá ženská pak spláče nad vejždělkem. Tohle vím od mámy a Cecegmě se Zulou jsem to vtlokala do hlavy, ještě co chodily do chůchdijn cecerleg. Ženská to musí mít dobře spočítaný, kladla na srdce mámě babička Mira.

Já nic nepočítala. Táta když se trochu napil, říkal, že jsem se takhle řádná už narodila. To bylo na mý svatbě.

Táta pil s Najmou u jednoho stolu a pak mi rázně řek, abych Najmou ukázala svý nohy a po lokty si vyhrnula děl. Najma pokejval uznale hlavou a táta dodal, že mezi nohama to se rozumí samo sebou. Vo vopotrebovanosti není ani řeč. Najma se uchecht, byl moc spokojenej, a já zas utíkala za ženskýma pomoct roznášet misky s kumysem.

Můj muž byl na mě vždycky hodnej. Ze mě občas vyhrklo pár křivejch slov, ale když se ženská celej večer dokola ohřívá s polívkou, a mužskej se přiloudá jakoby nic, najednou se to z člověka vysype. Někdy jsem ani nechtěla, a padaly ostrý slova. Ale Najma byl velkodušnej a já se vždycky přišla omluvit. Do vlasů jsme si vjeli málokdy. Někdy kvůli dětem. Byl mírnej, a když dítě ruší řeč dospělýho, štulec do žeber je úplně na místě. Ani Dzajiný Dolgormě tohle nemělo procházet, ale tu si Najma oblíbil a já k ní taky nebyla tak přísná jak ke svejm. Když chtěla Dzaja slečínku, má jí mít, co já s tím. Ale bejt vlastní, tak jí srovnám hlavinku tak, že by se možná, nafrněnka jedna, rozvzpomněla i na vlastního tátu.

Dzaja si myslela, že proti tý její něco mám. Já ale každýho беру s otevřenym srdcem, jinak to neumim, a na to její jméno jsem si taky rychle zvykla. A jestli mi zazlívala, že jsem Batdžarovi řekla, jak se to s Dolgormou má, může se hněvat akorát tak sama na sebe. Já ctim věci, tak jak jsou, a nijak si ty historie přikrašlovat nechci a jinejm to taky dělat nebudu. Ať holka ví, že její jméno je kradený, jakýpak copak, velká byla dost. Dzaja jí až moc dlouho držela v měkkým.

Jak ta holka byla líná, ani nejde vypovědět. Cecegmě se Zulou jsem taky musela všechno říkat dvakrát, ale bejt takhle vzpurný, to ne, to by si nedovolily. Natož v cizím geru. Kde se to ta holka naučila? Mužskýho, kterej tohle dítě Dzaje udělal, bych chtěla vidět. Samotná ženská je taky na takovýhle hádě slabá, já nechápu, že si to dítě vůbec nechala. Jakýpak má mít potom vychování?

Taková hanba. Celej život se jí budou ptát na tátu a vždycky znova se podivěj. Přijít mi s něčím takovým domů Cecegma, vypráskám z ní ten krvavej chuchvalec, děj se co děj.

Já byla vůbec moc velkomyslná, že jsem jí celý ty léta o prázdninách u sebe nechala bejt.

Nad jídlem ohrnovala nos, nakonec toho snědla za tři, a práce z ní nekoukala žádná, ještě mejt misku jsem po ní leckdy musela.

A Dzaja si jí sem vždycky šoupla, jako by se nechumelilo. Sesterský vztahy nejsou samy sebou a ona pro mě nikdy nehnula ani prstem. Pak přijde po letech s dítětem a je celá pryč z toho, že se jí nikdo nevrhá kolem krku a Dolgormě se neřekne jinak než dzalchú.

Moc fajnová dáma se stala z naší Dzaji. A nešikovná byla jak rozená městská. Co ty její bílý ruce celou dobu dělaly, snad ani nechci vědět. O tomhle s ní ale mluvit nešlo. Začala se kroutit, a když už z ní něco vypadlo, nedalo se tomu podle těch jejích ruměnců věřit. Já často myslela na nejhorší, ale sestra je sestra a pěcknejma dárkama nám vždycky dokázala zavřít pusu.

Jednou jsme šly spolu okouknout nemocnou kobyly, něco špatnýho lítalo ve vzduchu, a tak kobyly ztrácely mlíko a srst jim matněla a lepila se do chuchvalců, mezi kterejma prosvítala bílá strupatá kůže. Byly nemocný a Dzaja řekla, že půjdem spolu mezi ně a pokusíme se něco vymyslet. To už byla Dolgorma větší, lítala za Najmou jak ocásek a já už se na ní nekoukala skrz prsty tak jak dřív.

Dzaja říkala, že je tomu moc ráda, že Dolgorma je hodná holka a že si jí časem zamilujem, protože jinak to s ní ani nejde, a že nám

malá splatí největší vochotou každý milý slovo, každý pochválení, a prej jeden pohled stačí, aby mi bylo jasný, co to pro ní znamená a že to není lehký. Dolgorma není venkovská, ale prej bude. Dušovala se. Bude, jen co trošičku posečkáme, jen chvilku strpení, říkala a dejchala těžce, sípala jako uhoněnej pes, protože jsme šly do kopce a ona nebyla zvyklá.

Já chtěla mluvit o nemocnejch kobylách, protože Dolgorma běhala někde za gerem a zdravá byla jak řípa, a v ruce mě pálila hůl, kterou jsem si vzala, abych mezi kamenama nebrkla, a cejtla jsem, jak brnká do každýho oblázku jako stařecká.

Z cizího rozechvění já byla vždycky nejistá, a tak jsem začla o mlíku a Dzaja kejvala hlavou, a když jsem řekla, že do dvou tejdnu bude kobylí nemoc v prachu, přitakala a řekla tak, tak, Ojuno, za dva tejdny bude po všem.

Já nechtěla vidět něčí zamžený oči, já se jich bála jak Mangas černejch havranů.

Jsem máma jen svejch dětí a nikomu jinýmu brát hlavu do dlaní neumim, a Dzaja šla vedle mě těsnějc a těsnějc a já už slyšela šustění, jak se naše dva dély o sebe otíraj, a pak jsme se zastavily, protože dech jsem začla ztrácet i já, a Dzaja svojí hlavou bimbla o mů rameno a nechala jí tak. Neucukla jsem, já tuhle tíhu vydržela. Já si řeknu a můžu se přes všechno přenýst. Jak studená skála jsem tam stála a po zádech mě pálily potoky štiplavýho potu. Když se ženská takhle tiskne k jiný, znamená to, že chybí mužskej, kterej by jí povejskal. Já se na žádnou ženskou od dob, co jsem se přestala chytat máminý sukně, nikdy nelepila, a taky mi bejvalo ouzko.

Svý vlastní štěstí si ženská musí opečovávat, hebkejma látkama ho tisknout a dechem v dlaních vohřejvat, a Dzaja ho tak dlouho švihala po chodidlech, až jí nadobro uteklo.

Já neřekla, co si myslim, já tu hlavu na rameni snesla, a pak jsme šly dál. Jak mně bejvalo někdy ouzko, a ani jediný postěžování ode mě nikdo neslyšel. Ani jediný.

Když k nám přišel Najma a my spolu začli jezdit do somonního centra na nákupy a vedli do slunce západu dlouhý hovory o kravách, léčivejch bylinách a jeho rodině, já už si představovala bohatý řasený nevěstovský šaty a vymejšlela jsem vyšívání, který by na rukávech nejlíp vyniklo. Najmovi jsem vždycky kejvla, on pokračoval a já měla zas chvíli čas na přemejšlení o botách a čepci, kterej jsem chtěla velkej, ale ne zas tak, jak to nosily dřív nevěsty za máminejch časů, protože takovej hrnec, to se ani nedá unýst. Najma mluvil o svejch bratrech a svým psovi, kterýho našel jako ukňouraný vlčí štěně. O svatbě neřekl ani slovo, ale já se nenechala zmást. Slušnej mužskej se s holkou takhle dlouho o svejch věcech nevybavuje a netahá jí s sebou na zbytečný projížďky, který může obstarat sám, a Najma slušnej byl. Udělal, co mu táta řek, a sám se vždycky přichomejt ke všem těžkejm pracem, ačkoli se ho nikdo neprosil. Nikdy pozdějc mi toho Najma už tolik nenavyprávěl jako ty měsíce před svatbou. Na takovýhle věci není po svatbě nikdo moc zvědavej a času nepřebejvá. Mužskej si taky svojí manželku už nepotřebuje namlouvát, je jeho pro všechny časy, a tak se v geru mluví o stádu a okřikujou se děti. Já si z toho jeho namlouvacího povídání nepamatuju skoro nic. Musí se mluvit, když se dva maj vzít, musej spolu posedávat po šutrech a říkat si o svejch rodinách, ale to není to. Já už rychle chtěla svůj ger a mimino, který by mělo Najmovy temný oči, kluka, abych měla vážnost. Takhle snadný to ale nebylo. Najma mi řekl, že u nich v kraji někoho má. Tsobó s Ariunou mu domluvili ženskou, která se mu vždycky líbila, a ta teď na něj čeká a on jí dal svý slovo.

Ani tehdy já na nikoho nevalila svý slzy. Řekla jsem, že je čas jet zpátky do geru. A to musím říct, ťal mě jako dobytče.

Kameny už vrhaly dlouhý stíny a máma čekala s chůšúrama.

Jen jsem se při řeči trochu zajíkla. Slovo ger ze mě jen tak vyplašeně ufňuklo a pak hned zaniklo v hrkotu, jak jsem se překotně sáपालa na svojí kobyľu, a Najma se beze slova loudal na strakáci za mnou. Jako by se nic nestalo.

Před mámou jsem mlčela a cejtila jsem v zádech její spokojenej pohled, když jsem na ní mávla a šla se s Najmou projít. Zas mluvil o bra-trech a mládětech, kterejm pomáhal na svět, a já si od něj jen trochu odsedla a hrála si s kamínkama, a když přestal, nepřišla jsem s ničím svým, a na čele se mu v těch odmlkách blejskaly rozčílený kapky.

Nepřestala jsem se usmívat, a když si zatrh děl o křovisko, zas jsem si ho vyžádala a zalátala mu díru jako dřív.

V těch dnech se mi nedíval do očí, a když jsem mu přidávala polívku a naše pohledy se náhodou střetly, rozhodil bezradně ru-kama. Ale on nebyl bezmocnej. Jakkoli vypadal ztrápeně, mně ho nebylo líto.

Tý jeho jsem přála jen to nejhorší, a jestli mě nechá, tak jemu taky. Mý slzy nevysušil vítr, žádný nebyly.

Já umim stisknout zuby.

Když to takhle nějakou dobu trvalo a my byli zas spolu sami, Najma zničehonic vyhrk, že jestli je mi protivnej, ať ho pošlu pryč, a on půjde a ani jednou se neohlídne. Vzal mě za ruku, ale já se mu vyškubla a pohnala koně. Volal za mnou mý jméno, znělo skalama. Dohnal mě, já sesedla a on mě povalil na zem. Jen jsem zavřela oči a on v dlaních svíral mý paže jak štír, a pak mě pustil a šel. Druhej den ráno zmizel.

Jen tátovi se omluvil, že má doma vyřizování, a za pět dní se vrátil a poklek před mejma rodičema.

Mezi dvěma je to jednou za čas vždycky špatný. Já si nikdy nemyslela, že trápení mám jen já.

Všichni to znaj, ale já si dokázala vybrat mužskýho, kterej mě pod svejma širokejma žádama schoval, kdykoli já s něčím přišla. Když já chtěla temnej teplej úkryt, protože máma byla zlostná a děti nedaly chvíli pokoj, dal mi ho. Nikdy neucuk. Byla jsem mladá, pozdějc jsem už za jeho dotykama chodit přestala. On se občas ke mně přitisk a já dejchala jeho vlasy, ale za ty léta čím dál míň. Byli jsme spokojený a děti rostly jak z vody.

Dzaja si myslí, že já chytla u nás v geru svý malý štěstí, a ona že chtěla víc, a dostala přes prsty.

Spoustukrát jsem jí přistihla, jak sleduje mě s Najmou a jak v geru všechno běží podle svýho. Když děti nevřískaly a my všichni svírali mezi stehnama misky s chúragem, já několikrát zahlídla ten pohled. Zula na ní něco volala, Dzaja neslyšela a z její nehybný vytrčený lžíce ukapával omastek. Jako socha, smál se můj muž. Já na ní houkla a Dzaja se oklepala jak mokrej pes.

Mohla tu zůstat, nikdo jí nevodháněl.

Já byla ještě dítě, když Rudejm horám ukázala záda, a nijak vřely to mezi náma nebylo. Lítost jsem necejtila, ale mámou to hnout muselo. V tý době už nejstarší dcera, a je v prachu, jen co shodí školní brašnu. A žádná vděčnost, žádný děkování a řeči o návratu.

Máma musela vědět, že se nejede něčemu přiučit, ale kouká, jak se utrhnout, jak vodseknout svůj vlastní ger. Mně jako by rvali vnitřnosti z živýho těla, kdybych něco takovýho musela, a pro ní to byl sen. To bylo jediný, co řekla. Sen.

A byla fuč.

Já se správný sny svejm holkám snažila vtlouct do hlavy ode dávna. Batdžarovy sny jsou jasný. Nejbohatším v kraji se ostatně za pár desítek let stát může, je na sebe tvrdej, a pěkná ženská, to už jde ruku v ruce. Ale sny mladejch holek jsou ošidný. Která je pěkná, hned má nos nahoru a myslí si kdovíco na ní nečeká, ale na tohle může utáhnout jen jedinýho dobrýho mužskýho. Když chce víc, zkaží si pověst, když chce lepšího, ostatní ženský si kluky rozeberou, mládí je pryč a pak je dobrej i chudej pijatyka.

Anebo se věčně s někým tahat.

Churda byla taková ženská pro každýho, a ted' má druhý dítě se sekretářem kombinátu a vypadaj spokojeně. Ale to se povede málokterý. Dzaja neměla nikam jezdit.

Máma to měla Šarceceg rozmluvit.

Ale když se za ní nepostavil táta a Šarceceg si jen trochu dupla, máma povolila vždycky. A jakej táta by se bil za erlíce?

A tímhle se Dzaja určitě hejčká. Kdyby nebyla bastardská, všechno by bylo jiný, myslí si. Vždycky, co si jí pamatuju, uměla se litovat. Mně nikdo psí maso nenabízal, mně nikdo s nadávkama neposílal na jih za Velkou zed', ale Dzaju zas nikdo nenechal bušit do gerovýho prahu za mrazu, kdy i dech zvonil a prsty na nohou byly do chvíle bílý i v nejteplejších botách. Kdyby se táta tehdy nevrátil od stáda z nějakých důvodů dřív, já už tu nemusela bejt. Mohla jsem mít kolem tří, tváře jsem měla skelný namrzlejma slzama a posliněnej dél byl plnej krápníčků. Kopala jsem do prahu a mlátila pěstma do dřevěnejch dveří. Malý pěsti v ovčích rukavicích zněly slabým bubnováním, jen tak do dřeva potukávaly, já byla na konci se silama a Dzaja se vevnitř chechtala.

Chtěly bejt s Narou samy, ale na mě to bylo venku moc dlouhý. Kozy zlomyslný.

Já byla celý svý dětství ze svejch sester vyděšená. Dzaja s Narou sice musely ve škole snášet celý léta úšklebky, ale těm, který si to u nich rozházeli, dokázaly dohromady taky pěkně zavařit. Proti mně byly velký a silný. Já mohla jen volat mámu a Dzaja s Narou byly dost chytrý na to, aby se křik naší velkolepou stepí nenes moc daleko.

Já u toho nebyla, ale Sandža, moje kamarádka z chůchdijn cecerleg, to měla od svý starší sestry, která to na vlastní oči viděla. Kluk, kterej psal Dzaje urážlivý dopisy a s Narou se nechtěl koukat do společný učebnice, když učitelka obě od sebe rozsadila, to schytral tak, že se ještě dlouho potom v noci budil zpocenej. Tak to říkala. Obě si na něj počkaly, a když šel ze školy, vytrhly mu tašku a všechny devtery, charandaše a surachnomy mu vysypaly do prachu. Pokaždý, když se pro něco natáh, dostal kopanec. Utek s krvavejma prstama, až když kolem šli dospělí a Dzaja s Narou musely pláchnout. Pak

co byly starší, na kluky si už troufnout nemohly, ale tak slabý jak já, která jsem jejich ústrky ani neuměla mámě pořádně vypovědět, to nebyly ani tehdy.

Byla jsem ráda, že Dzaja zmizela.

Moje rodina je to jediný, co mám. Nic jiného jsem taky nikdy nechtěla a Cecegmu se Zulou vychovávám ke stejnému.

Na mámu s tátou si vzpomenu každéj den. Ať mám třeba velký vaření nebo kolem dobytka lítání, vždycky si najdu čas. Po tátovi zbylo pár sedel, boty a věci ke koním. Máma mi dala rady, který já zas učím mladý. Oba maj na našem stolku po jedný pokroucený fotce. Když jsem dělala před lety pořádek a stolek vynesla ven, zrovna se dalo do deště.

Bylo to v létě. Tehdy přijela naposled Dolgorma. Tak tak že stihla tátu.

Vzali si jí s mámou k sobě do geru. Já s nima nemohla bejt pořád, náš ger byl plnej. Řekla jsem si: ať se holka aspoň naučí jak se starejma. Potřebovala jsem pomoct, hlavně s mámou. Já cejtila, že to tady už dlouho nevydrží, a ať se to vezme z jakýkoli strany, Dolgorma byla její vnučka, tak jakýpak okolky.

Dzaja ani Nara tu poslední máminy ani tátovy dny nebyly. Dolgorma pár tejdnu předtím odjela.

Táta se nehnul od prahu a máma z jejich geru nevycházela vůbec. Táta kolem ničeho nedělal velkej randál a tomu zůstal věrnej.

Zastala to máma.

Dlouhý hodiny se to neslo až k nám do geru. Takhle by máma vyváděla jen kvůli jedinému. Šla jsem tam. Celej ger byl rozkrmařenej, krabice se sušenkama byla rozsypaná a přes práh tam a zpátky lezli psi. Z polic jak vyplazený jazyky visely vytahaný věci a gerovej nosník byl šouplej, jak máma uvnitř běhala a narážela do věcí. Pleskla jsem jí obklad na bouli a pod zadek jsem jí strčila židli, aby přestala s povykem.

Táta ležel srovnanej a tichej jako příčinlivej spáč a já rozuměla mámě, která si ho tu takhle chtěla nechat. Ani prej nevzdech, a to když táta ze spaní jen trochu zavrňel, máma byla vždycky hned na nohách. Ve tváři měl klidnej úsměv. Když jsme ho vynášeli, namohla jsem si záda. Táta ztěžknul jak nalitej sud.

Další léta k nám Dolgorma už nepřijela. Máma uměla syčet jako had. Chtěla pro všechny jen dobrý, ale neznala míru a holku dokázala rozbřeset. Cecegmě se Zulou vyčítala, že za ní málo choděj, protože je stará, a na takovou se mladej nechce koukat.

Je pravda, že po tátově smrti máma hodně rychle scházela. Na svůj tenkej cůpek si nenechala do samýho konce sáhnout, ale to bylo jediný. Zuby měla dřavý, nohy jí neposlouchaly a zimomřivě se choulila, i když z nás ostatních lilo. Ale na něco jí síly zbyly vždycky. Uměla zatnout dráp a zle zacloumat se srdcem svejch nejbližších. Děkala to s těma nejlepšíma úmyslama, alespoň to jsem si dlouho myslela. Že jen místo káravýho plesknutí práská hovězim bičem.

I máma je jenom ženská a i zlý ženský jsou něčí mámou.

Jméno Alta, jméno naší mámy, asi vážnosti Dolgorminýho jména nedojde. I přesto, že to Dzaja s tím svým příběhem přehnala a cejch lhářky jí už nikdo neodpáře.

Když k nám Dzaja přišla před pár měsícema nastálo, Dolgormu s sebou neměla. Že je to, říkala, dospělá ženská, a žádnej ocásek. Stačil její jedinej pohled, a pusa mně v tu ránu zarostla.

Tohle vycejtím. Nestojí to za to. Na mámu jsem taky dost kuráže neměla, na nějaký její otázkování. Neptala jsem se jí. Na ošemetný věci nikdy. A přitom těžko nalízt větší drzost, který se ženská může na svým manželovi dopustit, než že nechá svýho mužskýho poletovat kolem bastardů. Máma si tohle vzala s sebou do hlíny.

Myslela jsem, že umírání není takový.

Táta bez nějakýho loučení usnul a mámě se pokazil žlučník. Umřela schoulená na zadním sedadle Najmova džípu. Já s ním jela vpředu, a ani ruku jsem jí nestačila stisknout. Život z ní vylít jak

šíp z tětivy. Rychle a potichu. Kam asi dopad? Do jakýho lůna se zavrtil? Kolem kterýho geru se motá dítě, který bejvávalo babičkou mejch dětí?

Dzaja je divná. Když přišla řeč na mámu a že už je pryč, jen odvrátila hlavu. Ale skrejvat pohled nebylo před čím. Mámu dávno roztahaly divý zvířata a po slzách nebylo v Dzajinejch očích ani památky. Nespráskla ani ruce. Erlíkové se za svý mámy styděj. Aspoň trochu musí každej. Jakýpak jiný vysvětlení?

Dzaja se hned sháněla po máminejch náušnicích a kam přišel její stříbrnej černej prsten. Já jí ten prsten z nateklýho prstu nemohla stáhnout, povídám, ale chtěla jsem místo toho říct, že ani prsty jsem jí nechytla, ani teplý klouby jsem jí políbit nestačila.

Proklatý zadní sedadlo.

Najma to bral přímo přes šutry a máma až do konce nadskakovala. I když v jejím těle už nebyl žádněj život, hopsala jako pominutá. Všechny svý nachystaný slova vzala s sebou. Ten stříbrnej prsten jsem Dzaje nedala, ani náušnice. Mám dvě holky a každý ať něco po mámě zůstane. Stejně toho Dzaja z máminejch krabic vyhrábla dost.

Ukázala jsem jí její místo. Věci si poodkládala do polic. Mrmlala. Přišla za mnou a já jí mohla vyhodit. Jsem o osm let mladší, a přesto by mi nikdo nemoh zazlívat, kdybych to udělala.

Když máma umírala, slyšet byl jen hučící motor a hrkání krabic, který Najma zapomněl vyndat z kufru. Já si umírání s rodičema představovala jinak. Tak jako s babičkou Dolgormou. Ta důstojnost, ten smutek, kterej nás jak černá voda na pár tejdnu zalil. Já byla malá, břinkala jsem pod stolem lžící do máminejch holení, ale cejtla jsem to taky. Pod stolem fučelo a jedna stolová noha poskrípávala. Máma si slzy za babičku rychle otírala do rukávu, celej ger byl prej plnej svátečního dojetí. Kolem mámy s tátou nic takovýho nebylo. Zvykli jsme si rychle.

Nezapomenu na tu první večeři, když Dzaja přitáhla. Halasně chválila připečenou chúrág a štípala Zulu s Cecegmou do paží. Koukaly se po sobě a koulely vočima.

Dzaja říkala, že Cecegma je celej Najma a jestli si já prej koupu tváře v horkým kozím mlíce, že mi tak zářej.

O Zule řekla, že se o ní mužský určitě musej přetrhnout, Najmu jedinýho nechala na pokoji.

Hleděli jsme si svejch misek a pravidelnej cinkot bylo jediný, co lámalo to nepřátelský ticho. Zula moc krásy nepobrala, ale tohle si nezaslouží. Nikdy jsme se s Dzajou neměly ve velký oblíbeně.

Když tu Dzaja bejvávala s Dolgormou, hlídkovala jak ostříž, protože Dolgorma si na holky pořád stěžovala a sestra jí všechno věřila. Jak se blížila, Dolgorma sebou praskla před ger a začala vřískat. Dělal, že si natloukla. Byla to většinou lež.

Dzaja byla celá běsná, zavolala si Zulu a nakonec jsme se spolu pohádaly, zatímco holky už se zas honily mezi argalem.

Dzaja pro Cecegmu se Zulou zůstala tetkou z města, ať chtěla nebo ne. Nosila holkám pokaždý pěkný dárky, ale na kolena si je vzala málokdy, a když za ní chodily s hrama, nehrála je, nebo je akorát pletla. Moc si s ní neužily. Ani s Dolgormou.

Mezi náma je to taky zpřetrhaný. Já ale můžu snadno splíst ze vzpomínek řemenný slova a vodříkat jí všechny ty příhody pěkně jednu po druhý. Na mý slova se dá vodkázat. Jak mě pokousal divej pes, jak jsem kvůli ní čtyřikrát omrzla, jak jsem bloudila mlhou, než jsem zaslechla máminý volání, jak bylo mý jídlo snědený a sestřin obličej se ze stínu šklebil jak skřítek. Věci, který mi sestra provedla, seděj v mý hlavě jak hustej kal. Nechávám to bejt, starý věci dělaj jen zlobu. Sestra má taky svý důvody, proč Naře celej život přála, a mně smrkala za límec.

Ale já můžu vyprávět příběhy a ona ne.

Křivdy, to jsou příběhy, ale já Dzaje nikdy nic zlého neudělala. Nic na mě nemůže nalízt. Ty náušnice s prstenem patřily mně. Já se starala o mámu, já s ní celej život žila, a tak to bylo mý. Ona si

možná myslí, že jsem lakotná, ale my ani nejsme stejny krve a léta jsme pro sebe byly mrtvé. Jen žádný milosrdný lhaní. Ona nemá nic jiného, kam by šla. A tak dřepí tu.

Je k vzteku ta její schoulená tichá postava a náš ger jí bude už navždycky plnej. Najma říkal, že Dzaja už se do Města nikdy nevrátí.

Najma se v lidech neplete.

5.

Někdy mi přijde, že kromě mě není na světě jedinýho živýho stvoření. To když jsem dlouho zavřená a dny jsou šedivý a od noci se skoro nelišej. Jen tak pableskují jako světlý šupiny na dlouhým, tmavým hadím těle. Tohle je čím dál častější. Sedím v bytě, kterej mi přenechala Dzaja, a všechno mi jí tady připomíná. Lino, který je kolem linky v kuchyni doběla prošoupaný, rozmlácená lampička, když jsme se jednou pohádaly, rádio, o kterým vždycky říkala, že ho dá spravit, a teď už chráplá k neposlouchání. Chodím z kuchyně do ložnice a zase zpátky a nemůžu si vzpomenout. Co jsem to jenom chtěla udělat?

Kuchyň je plná drobků, který vržou, a hlavou co chvíli zavádím o mucholapku plnou mrtvejch těl. Měla bych jí vyměnit. Ty mouchy vydržim pozorovat celý hodiny. Melou křídla a třou si zběsile nožky, dokud' nechcípnu. Na sporáku už dva dny suším hovězí chůrag. Koupila jsem si majonézu a jako zákusek nugátový trojhránky, ale vždycky když zvednu poklici, že si dám pár lžic na talíř, udělá se mi zle. Měla bych něco sníst, ale už tři dny nic nemůžu. Co to jenom bylo?

Tenhle byt je moc hlučnej. Říkala jsem to už Dzaje. Od tý doby, co si Baldanovi z vedlejšího bytu umanuli, že jim čtyři fakani nestačej, a pořídili si dvojčata a k tomu novýho psa, není tu k vydržení. Tyhle zdi jsou tenký jak dárkovej papír a stejně tak jsou v ložnici vzorovaný. Nesnáším ty stěny, který prokvítaj obřima oranžovejma květama. Vyplazujou svý narudlý okvětní lístky jako nestydatý děvky a lezou mi do snů. Nad postel jsem si nalepila plakát s dostihovejma koňma, abych před usnutím koukala do zelenýho. Ale stejně na mě spaní nejde.

Kolikrát ještě projdu dveřma do kuchyně, abych pak šla zase zpátky do tý květovaný mučírny? Třicetkrát?

Za chvíli už bude obzor po krajích růžovej, už teď v rohu bledne, a ulice se potom naráz rozbzučí autákama. Zas nebude klid. Jedno z Baldanovic dětí se určitě každou chvíli rozbulí, a když ne, tak začne štěkat pes.

Tenhle byt je prokletej. Tolik vzpomínek, před kterejma se nejde skrejt.

O týhle postříbřený misce mi Dzaja vyprávěla. Byla to její první práce, kterou jí Žlutej květ dala, když sem přijela z Rudejch hor. Do blejskava tenhle tavag vycídit.

Támhlety brejle si bral Mergen na čtení. Když si trhal noviny na cigára, vyhejbal se článkům, který si chtěl někdy přečíst. Ty vybraný kusy novin s třepivejma okrajema se tu pak léta vršily na polici. Jedinej potištěnej papír, kterej byl k mání, když tady bydlela Dzaja.

Balim do něj slupky a vylouhovaný čajový lístky. Zbejvá posledních pár stránek.

Když tu bydlela sestra, nakoupila v návalu nadšení plno květináčů s kytkama.

Ploskolistý, tlustokožný, s kloubovejma kmínkama i s píchavejma jehlicema. To bylo to hlavní, co mi kladla na srdce, když odcházela. Zalejvat.

Každá kytka má ale ráda něco jinýho, a tak se vždycky aspoň půlce nedaří. Když zalejvám málo, píchavý jsou spokojený, ale ploskolistý vadnou a hroutěj se jim kmínky. Když zalejvám moc, libujou si jen ploskolistý, a ostatní tmavnou a voda jim v kelímcích smrdí jako kanál.

Od posledka, co jsem je přesazovala, je parapet plnej hlíny. Smetáček si půjčila Baldanová, ten jejich pes se nikdy nenaučí chodit ven. Já říkala, že není panelákovéj, ale ona je jak malá. Venkovanka, která si nikdy nezvykne. Okna si zalepuje novinama, místo aby si koupila kus nějaký látky, a Baldanovic děti v jednom kuse šplhaj v chodbě po trubkách, ručkujou tam a zpátky a plivaj po zemi slupky z cedrovejch semen.

Můj byt taky není extra nákej. Když Žlutej květ přijela do Města, v tomhle kutálku bydlela jedna osamělá ženská. Syny už měla rozženný a dcery povyvďávaný, okna špínou tak tak že průsvitná a celej kvartýr čpěl nevětranou zatuchlinou a starym ženskym tělem. Žlutej květ se při tomhle vždycky chytla za nos a koutky jí cukaly smíchem. Přišla k tomu lacino. Ženská potřebovala jen trochu starání a byt kýble vroucí vody a mejdlo. Bylo zřejmý, že tahle starucha dlouho nevydrží, šklebila se Šarceceg. Na takovýhle věci měla čuch.

Bába byla do půl roku nohama napřed a Žlutej květ měla bydlení, na který venkovani čekaj léta, po úřadech roznášej vodky a z délovejch rukávů tahaj na všechny strany bonboniéry, a ani potom to nemaj jistý.

Když jsem přišla já, byl už tenhle byt znova zarostlej špínou, a jestli předtím čpěl starobou, tehdy v něm byl už léta naloženej Mergen. Jak okurka ve sklenici, uprostřed kyselýho pachu starýho alkoholu, kterej byl zažranej v kobercích, plyšovým přehozu gauče a ve všech těch dečkách na skříňkách a molitanovejch židlovejch sedácích, zašitejch v povlacích ze silonu, kterejma to Šarceceg zkoušela zútulnit. Mergen byl do tohohle vrostlej.

V zaprášený vitríně stálo pár zdobenejch moskevsejch stakanů. Když Mergen odešel, bylo to jako s těma skleničkama. Zbylo tu po něm prázdný místo. Sklínky jednou Dzaja střelila za vodku. Mergen jí je strčil do ruky a sestra přinesla za pár minut prvotřídního Kublaje.

Takhle toho zmizlo víc, Mergen nechodil do žádný práce. Ty stakany ale byly jeho. Zepředu měly malej oválek a v něm titěrný Rudý náměstí. Šest jich tam stálo. Zbylo šest tmavejch kruhů vykrojenejch do prachu.

Tohle mi vyprávěla Dzaja. Já poměry v tomhle kutálku za těch časů neznala.

Mergena jsem viděla jen jednou, ale spoustukrát jsem ho slyšela.

V Divádzinu měla vedle mě pokoj coura, za kterou si občas zaskočil. Byla to Číňanka a jmenovala se Liuli nebo nějak podobně, a byla

to jediná šlapka s brejlema, kterou jsem poznala. Když se jí ztratily, byla nahraná. Někdy když si brejle odložila, aby si opláchla v lavóru obličej, najednou byly pryč. Šikmý číňácký oči bez nich vypadaly propadlý, utopený v hlubokejch stínech.

Natáhla ruce před sebe a slepeckym, opatrnym krokem se šou-rala zpátky do svýho pokoje. Věděla, že jí brejle vrátíme. Nekřičela. Umíraly jsme smíchy. Vypadala takhle moc mile.

S Mergenem mluvili čínsky. Liuli říkala, že je to takovej příběh. Jedna žena. Mergen. Zlá žena. Hodnej Mergen. Pak zlej. Ženu ztrestá. Zazubila se a ukázala mi jelita. Liulina mongolština stačila tak akorát pro děvku.

Já věděla, že Šarceceg má mužskýho, já i brzo pochopila, že jde o stejnýho Mergena, kterýho dělá Liuli, ale že je do toho ještě nějak špinavě zapletená máma se sestrou, to jsem si v hlavě nemohla srovnat.

Když mi Dzaja řekla, jak to s ní a s Mergenem je, nemohla jsem najít jediný slovo, který by jí k něčemu bylo. Tyhle tři osudy jsou do sebe zakousnutý. Já jen mohla říct, že můj táta je taky přivandrovalej, a co se týká tý zrady na mámě, je to vždycky chlap, kterej těmhle věcem velí.

Ženská nerozhoduje.

Nebyl to přece její nápad, tak co. Tohle jsem mohla Dzaje říct.

Ale místo toho jsem jí řekla, že je to přece všechno jedno, že v těchle podobách žijem jen jednou, a zatáhla jsem jí do výčepu na panáka.

Proseděly jsme tam celou noc. My, který v Divádžinu pracovaly, jsme měly pití za polovic. Dlouho jsem se takhle nezlila. V jedný ruce jsem držela Dzajinu dlaň a druhou jsem střídavě zvedala stakany a drápala si stehna pokousaný blechama.

Od začátku jsem chtěla, aby byla v Divádžinu se mnou. Když přišla, myslela jsem, že sám Burchan mi jí sem přived. A když přišla podruhé, věděla jsem, že teď už neodejde. Mý srdce se rozjasnilo jak ulanský

nebe při výročním vohňostroji. Děkala jsem všechno pro to, aby zůstala. Svý stálý mužský jsem posílala za ní, že nemám čas, aby měla od začátku velký peníze, a když si chtěla odpočinout, protože nebyla zvyklá, zas jsem je brala zpátky. Časem jsme každá měly svý pravidelný chlapy, a to Dzaju živilo, i když už bydlela s Dolgormou.

Dolgormu nám byl černej Mangas dlužnej. Takový nadělení.

Hned jsem letěla za Šarceceg, aby Dzaje řekla o Chiroko. Nemohla jsem sestře radit, aby náš skromnej rod krátila o nový pokolení. Já nechtěla, aby z mejch úst padaly slova o noži, já nechtěla bejt za hrdlořeza, a tak jsem to vzala přes Žlutej květ.

Stejně to Šarceceg muselo bejt jasný i beze mě. Dzaja jedla jak zjednaná, a jaká bordelšéfka by chtěla přijít o jednu ze svejch nejlepších údernic?

Já byla u japonský čarodějnice dvakrát. Dvakrát jsem šla za Chiroko s prosbou a kapsama plnejma peněz. Poprvý to bylo krátce potom, co jsem v Diváďzinu začala dělat. Byla jsem ještě mládě a celá z toho břicha vyjukaná. Zvracela jsem. Žaludek se mi obracel, jak kdybych měla břicho plný rybích ploutví, a při představě, že mám na krku malýho bastardskýho tvora, kterýho musím mít ráda, se mi zvedal taky. Život vzniklej z toho bílýho chuchle, kterej do mě vystřelovali mužský bez obličejů, to ne. Takový dítě bych zabila. A tak to radši udělat hned. To byly mý myšlenky.

Ale hned jsem nešla, a to bylo osudný.

Když jsem konečně řekla Šarceceg, kam jdu a proč, houkla, že to bude dobrý a ať se nic nebojim. Chtěla jsem to nějak zvládnout sama, ale bála jsem se, a tak jsem nakonec skončila na známým místě, kde se jurty míchaj se stepí, prsty dlaní zaklesnutejch v sobě. Bílej, zelenej, bílej, zelenej. Chiročiný chášá.

Křičela na mě hned od vrat, jen co mě zmerčila. Její ironický blahopřání mnou nehly. Já chtěla tu věc co nejrychlejc vyřídit, a ať si čarodějka mele, co chce. Hlavně když se toho zbavim.

Byla jsem pak u Chiroko kvůli miminu ještě jednou pozdějc. To bylo hned. Ani přespát jsem u ní nemusela.

Ale tehdy poprvý jsem už měla břicho vypouklý jak nadmutý dobytče. Dítě se vevnitř drželo zuby nehty. Skákala jsem, pila lektvary, bouchala se kamenama do břicha a lžící se štárala mezi nohama. Nic. Tomuhle dítěti bylo souzený pocejtit na sobě Chiročiny velký chlupatý pracny.

Bylo mrňavý, ale přežilo. Do nemocnice jsem nechtěla.

Vohřejvaly jsme ho v krabici. Nikdo jinej u toho nebyl a mě přešla chuť mu sahat na život. Beztak visel na nitce a několikrát byl tak modrej a studenej, že jsem už nevěřila. Přála jsem si, aby to nevzdal, ale bejt jeho máma jsem se necejtila. Střídaly jsme se u něj celej den i noc, aby ani na chvíli nebyl sám. Říkaly jsme mu různě. Když na něj Chiroko mluvila nějakým jménem dýl, vymyslela jsem pro něj další. K žádnýmu nesměl přirůst. Nebyl ničí.

Tohle rusovlasý mimino nakonec v našem somonu stejně skončilo. Rudý hory si svý syny nenechaj vzít. Ale nejsem to já, který tenhle kluk říká mámo. Jmenuje se Bordži, nemohla mít vlastní a všechno to proběhlo v tichosti.

Ty tejdny s malým jsou ve mně někde schovaný. Když jsem mu dala prst, chytl ho. Když jsem mu dala prs, pil. Když plakal, dělala jsem všechno pro to, aby přestal. Pak jsem odešla, protože měla ze somonu přijet ta ženská, jeho nová máma. Večer byla krabice prázdná a druhej den jsem se vrátila zpátky do Divádžinu. Bylo to rychlý a já nemyslim, že bych teď to dítě vůbec poznala. Zůstal mi jen v uších jeho křik. Ale když jsem se vrátila od Chiroko, v noci jsem se budila, jestli někdo hlídá krabici. Byla to úleva, že tam žádná není.

Nejsem žádná zlobaba, Úregma přes nenarozený, ale dokážu se na život koukat jako aeroflotskej pilot na naše hlavní město. Máma by řekla jak orel na step, která se hemží myšma, jak holka na svoje vy-

šívány rukávce, říkaj venkovani. Jen takhle se dá poznat dobrý a zlý. Nejsem útlocitná, ale nejsem ani ženská s kamenným srdcem.

Jen vim, že věci jsou správný nebo nesprávný bez ohledu na ženský slzy.

Já vim, že Dzaja je měla, když jí rostlo břicho a nebylo kam jít. I kdyby si malý nechala ze svýho lůna vyškrábnout, taky by je měla, o tom nepochybuju. Ale bejvalo by to bylo správnější.

Třeba Ojuna by tohle nikdy nemohla pochopit. Tahle ženská si vzala prvního troubu, kterej si jí vyhlíd, a kdyby jí rodidla předčasně nezteřely a měsíční krev nevysušily léta, plodila by jedno za druhým. Nejposlušnější dcera svý matky. Spořádaná jako vysmejčenej ger, jako argal vyskládanej do sloupců. Naše malá Ojuna. Jejich Ojuna. Alty a Túlega. Chlapa, kterej zasel dvě, staral se o čtyři a sklidil jednu. Chlapa, o kterým se v okolí šuškal.

Když pro nás s Narou jezdili s mámou do školy, já viděla ty pohledy ostatních chlapů, ostatních tátů od rodin, který měli Túlega za šaška.

Jedna mandarínka a druhá Nataša, který se pokožka na slunci pálí doruda.

Máma si dokázala najít k erlícům otčíma, to se musí nechat. Tuhle kládu by s ní jen tak někdo nevek.

Táta byl tichej jak říční břeh, jak hlavní třída, než se Město ráno probudí. Ale taky tvrdej, když na to přišlo. Dolgormino jméno by žádnýmu dítěti svejch erlíckejch dcer nedal. Dzaja říkala, že táta měl podle jejího vždycky nejradši Magi s Ojunou. Magi jo, ale Ojuna? Kterej by věřil svý ženský, když už se dvakrát spustila. Až do konce svejch dnů se díval do očí svý nejmladší a nebyl si jistej. Moje. Bastardská. Moje. Bastardská.

Takhle se mu to muselo v hlavě mlít.

Dzaja se nejmíc zabejvala tím, že nemá kde bydlet. Že prej v bordelu dítě vychovávat nechce a jak prej na něj bude mít v odskocích mezi

chlapama čas. Taky aby nepochytilo nějaký pochybný manýry, jestli to bude ženská, a že v Divádžinu není jediná postel bez blech a mělo by pokousaný tváře. Timhle se sestra trápila. Tohle rozhodovalo o tom, jestli vrhne novej život, nebo ten uzlíček vypudí ven. Přitom zapomněla na to hlavní. Kdo je ona sama.

Jako by nevěděla, z jakejch poměrů jsme my dvě, jako by slovo erlíc nechala v Rudejch horách. Ale to tu bude s náma vždycky, krev otců z nás nikdy nevodteče, stejně jako z mejch dlaní nikdo nesmeje krev mýho zabitýho dítěte.

Bastardská krev. Z žil bych si jí vymačkala jak citrónovou šťávu. Je taky tak trpká.

Navěky mi bude kolotat v těle krev rusáckýho najmáčina s rybkama a můžu si mozek provrtat, vždycky o tom budu vědět. Tak jak na to ona mohla zapomenout. Jak mohla pokračovat v tomhle kolotoči. A s takovou lehkomyšlností. Jediným slovem se nezmínila. Vůbec jí to nenapadlo.

Dzaja se mi před lety svěřovala, že Dolgormu nemaj v Rudejch horách rádi.

A diví se?

Já to ale svý sestře říkat nebudu.

Já nebudu Dzaje říkat, že Dolgorma nemá tátu, nikdy ho mít nebude a celej život si povleče balvan erlice. Od toho nejsem mladší, abych jí poučovala. Ten uzlík měl skončit v hlíně. Ale ne kvůli Dzaje, ale kvůli tý, kterou sem hodila jako kus libovýho masa. A plav si, holčino.

Já tohle utla. Aby měl Ulánbátar další divádžinský dítě, to ne, to jsem si už před rokama vyjasnila. Když bylo ještě mý lůno krvavý a každý semeno v něm chtělo klíčit.

Skoro každou z nás to potkalo. Já šla k Chiroko, Liuli ke svý prateť, Inche si to nechala a odešla, Tula taky. Nikdy nezapomenu na to, když Dzaja odcházela. Měla jsem zrovna v kamrlíku mužskýho, a tak jsem se jen vyklonila z okna. Stála před Divádžinem, rozpuštěný

vlasý jí poletovaly ve větru a v obličeji měla pevný odhodlání ženský, která v sobě cejtí život a bude ho všema svejma silama bránit a ochraňovat. Možná si říkala: moje sestra, ta nešťastnice zazděná zaživa v tomhle zapoceny domku. Mávala mi a já jí taky.

Vobě jsme se smály a vobě jsme se navzájem litovaly. Takhle jsem to tehdy cejtla.

Když Mergen vypad, Dolgorma se narodila a u Dzaji zrovna nestrašil Najramdal, trávil jsem většinu svejch volnejch chvil se sestrou. Všechno jsme semlely. Probraly jsme všechny divádžinský klepy. Smály jsme se ženskejm, který byly nový a Šarceceg jim dávala kvůli všemu za uši, a mlčely jsme o těch z nás, který si sbalily kufry a vypadly. Takovejch, který odešly dobrovolně, moc nebylo, většinou se nějak znelíbily Žlutýmu květu. Ale pár se jich přece jen našlo. Nikdo o nich nemluvil, ale měly vobdiv nás všech.

Když jsme jednou zas seděly v Dzajiným bejváku, pily kafe a chroustaly slaný tyčky, prohlásila jsem, že podle mýho se s Dolgormou sekla. Dzaja ocenila, že jsem to od začátku nechala jen na ní, do ničeho jsem se jí nepletla a vylejzám s tím až teď. Já slíbila, že kdyby se Dzaje něco stalo, vezmu si holku k sobě. Myslela jsem, že Dzaju mý slova urazej, ale nevypadala tak. A na to jsme se napily.

Ženský, který z Divádžinu odešly, se často vracely. Jakmile jim dítě trochu povyroستlo nebo je mužskej vyhodil a přišly na to, že líp placená práce pro ženskou prostě neexistuje, byly tu zas. My do nich vkládaly všechny svý naděje, a oni nás takhle zrazovaly. Ženskejm, který se vrátily, se nikdo nechtěl koukat do očí. Byly plachý jak laně. Z těhle schlíplejch návratů jsme ale měly zároveň velkou radost. Byl to pro nás další důvod, proč se z Divádžinu nehejbat.

Když tehdy, a bude to víc než dvacet ulanskejch smogovejch zim, máma odešla a já zůstala s Chiroko samotná, děly se věci, který mě doted' strašej za nocí, který se blejskaj oranží mejch ložnicovejch tapet, za nocí, který bych směnila za chvíle s těma nejhoršíma z divádžinskejch chlápku. Chlápci přišli a odešli, ale Chiroko jsem

měla za zádama bez ustání pár let. Nejvostřejší vězení je vedle toho čarodějnickýho chášá, stlučenýho z třískovatejch prken, vodpočin-ková dáča.

Nikdy nikomu už nevyprávím, jak to bylo s Džargalem, nikdo by stejně nepochopil. Jednou jsem to udělala, a mám nadosmrti dost.

Celý to začalo, když máma odjela od Chiroko zpátky do Rudejch hor. Když tam byla máma s náma, byly to jen takový čáry máry, který možná platěj na máminej žlučník a bolavý zuby, s kterejma za Chiroko lidi chodili, ale na mýho Džargala rozhodně ne.

Jak byla máma pryč, vzala si mě Chiroko do práce.

Musela jsem nohama a rukama provádět složitý cviky, který mi ukázala, zatímco ona nakuřovala celej ger vonnejma směsma a blábolila óm a jiný. Dva dny jsem se dusila v tom kouři a pak jsem se měla umejt, převlíct do čistýho a celej ten příběh s Džargalem jí vyprávět den po dni, minutu po minutě, nádech po vejdechu.

Řekla jsem jí všechno.

Už nikdy to neudělám.

Pak jsem se musela slíknout. Dlaní mi vobjížděla celý tělo. Moje pravá pŕlka byla Džargal a levá pŕlka jsem byla já.

Mluvila s nima jako s lidma. Pravou sešvihala proutím a levou namazala mastma, a pak zas naopak. Hlava mi z toho šla kolem. Tohle trvalo pár tejdnu. Volala na mě, jako bych byla on, a když jsem se bouřila, o to dýl mě v geru nakuřovala. Brečela jsem. Ve vzduchu pořád lítalo Džargalovo jméno a já musela dělat, co mi řekla.

Máma mi nakázala, že musím Chiroko ve všem poslechnout. Já byla ještě tehdy hloupá venkovská buchta a starší ženský jsem neměla říct ne. Mimoto jsem dlouho věřila, že tohle všechno není jen tak pro nic za nic. Nakonec se ukázalo, že vopravdu nebylo. Ale úplně jinak, než jsme si my všichni kromě Chiroko představovali.

Od začátku, jen co jsme s mámou přijely, se mi to u mý tety nelíbilo.

Chiroko uměla bejt ohromně velkomyslná, ale stejně tak chladná a neústupná. Chudáka, kterýho nejdřív obskakovala, najednou poslala pryč, ani se nenadál. Byla bohatá, a proto za ní chodili, ale rád jí nikdo neměl. I děti k ní táhly spíš kvůli bonbónům než za jejím kozím smíchem, valícím se z netvorně velkejch úst.

Když se vo někoho starám, musím to dělat pořádně. Proto jsem si brala ze svý školy jako učitelka na prázdniny děcka, kterejm chyběl vlastní ger, proto jsem dala svý rusovlasý dítě Bordži. Starat se vo někoho napůl, mít ráda zpolovic, to radši nic.

I proto to s Džargalem tak špatně skončilo. Von to nepochopil, ale já se mu dala úplně celá.

Tohle Chiroko nikdy neuměla.

Tu nechat bludnýho otrhana přespat, tu pohlídat něčí děti, to jo. Ale hlavně ze svýho geru vykopat každýho, kdo by se tam zdržel dýl, než je milý čarodějce libý. Kvůli tomuhle jsme se hádaly. Já myslela, že jí třeba něco dojde. Tak málo chybělo, a byla by nejoblíbenější široko daleko. Ale můj rady jí jen popouzely.

Po několika měsících jejího podivnýho kurýrování mě vzpurnost přešla. Ať s chudákama klidně zametá chodník, ale mě ať nechá bejt. Já nebyla mladá pobláznice, která ztratila svýho prvního a myslí si, že se zhroutil svět. Džargal nosil nad hlavou Burchanovy dlaně, ty zlatistý prsty se mu třepotaly kolem uší. Viděla jsem to. On je jedinej. Ale dost o tom, protože já se zařekla, že o něm už ani muk.

Chiročiny léčebný procedúry mi zkrátka dělaly jenom zle. Byla jsem vyhublá ještě víc než za Džargalovejch časů a moc unavená.

Spoustu času jsem strávila zavřená s Chiroko v geru. Čím dál větší část dne zabíraly Chiročiný dotyky. Byla jsem ráda, že nemusím proplejtit nohy a ruce jako dřív, ale ani tohle nebylo příjemný.

Když si Chiroko nakonec rozhalila dél a já uviděla, jak se ke mně blíže její svěšený prsa s hnědejma rozpitejma bradavkama, řekla jsem si dost.

Dzaja říkala, že jí máma vyprávěla, jak za mnou byla a v chášá našla jen Chiroko se Serúlem a dvěma potulnejma chlápky. Prej z toho byla smutná a s čarodějnicí se kvůli tomu pohádaly. Že mě neměla spouštět z očí, a kdyby prej tohle máma tušila, tak by ger nechala gerem, zůstala by se mnou a jak darga na svýho svěřence by celý měsíce na mě dohlížela.

Taky jeden z těch lidí, který nic netušej. Já vždycky myslela, že o sobě máma s Chiroko všechno věděj. Ale tohle máma nikdy neprokoukne. To by musela mít jinak rostlý oči, aby si všimla, že nejenom mužský toužej po oblejch stehnech a kulatejch řadrech do dlaní.

Asi si myslela, že mě těma svejma kúrama nějak uondá nebo co. Že když s tím přestane, všechno ostatní vezmu. Skoro to tak bylo, ale pořád jsem měla dost síly na vlastní hrdost.

Mý lúno je každýho, kdo zaplatí, ale takovýhle dotejkání ne. Myslela, že mě tomu naučí, ale já nejsem ženská s velkejma dlaněma a pažema chlupatýma jak gaučovej přehoz. Já bych si svý jemný dlouhý vlasy nikdy neostříhala, ženskejm se po lejtkách taky nekoukám, a tak jsem jednou nad ránem popadla tašku se svejma drobnostma, z Chiročinejch pytlů si do ní usypala něco rejže, z police vzala nasušený maso a vrzla brankou Chiročiný ohrady tak potichu, jak to jen šlo.

To bylo před létama. Ted' už je Chiroko pár zim mrtvá, a tak se těžkokdy dozvim, jak to vlastně mezi ní a Šarceceg bylo.

Bylo bláhový myslet si, že utýct čarodějce je takhle snadný. Ušla jsem pár kroků, párkrát jsem si lokla svobodnýho povětrí, a už mě držela za límec. Chytla mě pod krkem jak policajt ulanskýho rozbíječe vejloh. Nemohla jsem ani pípnout. Ruce i nohy mi ochrnuly slabostí. Skoro mě nesla. Tak tohle jsou ty čarodějny triky, napadlo mě těsně předtim, než jsem v geru padla do postele a víčka mi naráz zaklaply jak stokilový.

Nevim, jak dlouho jsem spala. Hodiny, nebo tejdny.

To bylo poprvý, co jsem jí viděla od doby, kdy jsme byly malé. Vylezla jsem z geru jako slepá a v ostrém světle stála vyřízlá černá figura. Představovat mi jí Chiroko nemusela. Vrásky, který byly dřív tušený, zhrubly do rejh, pusa ztenkla a rty se zdrclly do dvou bledejch čárek, ale jinak to byla pořád ona, Žlutej květ. Voslovila mě mým jménem a pak už mluvila Chiroko.

Že mě tu nikdo nedrží, a jestli chci, můžu jít. Usmívala se a Šarceceg taky. Ale je tu prej taková nabídka, kterou by se neslušelo vodmítnout. Mrkla na Žlutej květ, a ta spustila o vejhodách práce v masokombinátě.

Plácly jsme si a Chiroko mi dala na rozloučenou pusu.

Vrátit se do Rudejch hor s nějakajma penězma bylo rozumný. Stejně se mi tam moc nechtělo.

Dzaja byla v tý době už pryč a vidět Ojunu na její svatbě, to mi zas stačilo na pár let dopředu. Máma se určitě motala celej den kolem hrnců, co taky jinýho, a měla jako vždycky všechno kolem geru v malíku. Vlastně jsem nejmíc chtěla vidět tátu. Ale jeho jsem nebyla, a tak by to těžko bylo takhle voboustranný.

Dzaja mi nevěřila, že se Chiroko s Šarceceg znaly. Nebo spíš, že byly takovýhle kumpánky. To jí nešlo do hlavy. Chiroko si možná vopravdu myslela, že mě posílá sekat beraní hlavy. Každěj, kdo měl o Šarceceg nějaký ponětí, říkal, že dělá v masnym průmyslu.

Žlutýmu květu se rozhodně nedaj vodepřít nějaký dobrý vlastnosti. Na ženskou byla dost schopná a díky její tvrdosti celej bordel šlapal jak hodinky. Ten byt taky nemusela Dzaje nechávat.

Sestře to bydlení sice odkejv Mergen, ale která ženská by poslouchala mužskýho, kterej domů celý léta nepřinese ani vindru.

Když měla nějaká děvka v Divádžinu trable, snažila se jí pomoct. A taky uměla držet jazyk za zuby. Děvky to věděly. Když Liuli čekala dítě, svěřila se jí. Já se to dozvěděla, až když se Liuli vrátila po pár dnech od svý pratety bez něj a nad flaškou mi to vyklopila. Kdyby to místo Šarceceg řekla nějaký z nás, do pár hodin by si na Liuli

všechny ukazovaly. Takhle měla pokoj a útěšný Šarcecežiný slova k tomu.

Ze všeho nejdřív jsem začla pracovat v Erčiným guanzu. Šarceceg se s ní znala a Dzaja udělala v kuchyni naší rodině dobrý jméno. Šarceceg se znala s každým. Celý Město je prorostlý jejíma pazourama. Já nevěřim v nějaký náhody.

Žlutej květ říkala, že se musim zbavit našeho somonního nářečí, a tak mě strčila do špekatyho náručí mastný Erky. Když se po pár tejdnech objevila zas, na kolenou jsem jí prosila, ať mě vezme pryč. Kamkoliv. Já si nechtěla vypořit duši nad hrcema. Žádným pořádným nářečím jsem stejně nemluvila. Můj jazyk byl a je čistej. Zas nějaký Šarcecežiný čachry.

Jestli chtěla, abych jí padla k nohám, tak se jí to povedlo. Chtěla jsem z guanzu pryč jak nikdy odnikud. V Divádzinu má ženská aspoň peníze.

Nerudná ženská mi ukázala jak utírat stoly a zametat mokry střepy tak, aby si toho nikdo nevšim. Po třech tejdnech jsem mohla roznášet pití a za další dva měsíce jsem už nahoře měla svůj kamarlík. Ani nevim, jestli to Šarceceg takhle zamejšlela. Když viděla, že mi mužský strkaj za vejstřih peníze, zeptala se, jestli taky nechci svůj pokoj jak ostatní.

Rudý hory jsem brzo pustila z hlavy. Tahle práce se vpíše do vobličej. Viděla jsem to, den po dni. Říkala jsem si, půjdu. Každěj Novej rok jsem si to s přesvědčením slibovala. Takhle se to dělá. Takhle si neschopný ženský slibujou do kapsy.

Nikdo mě tam přece nedržel. Ale já měla peníze, jaký rukama mejch kamarádek z centra neprošly za celej život. Zamilovala jsem si krátký krajkovaný sukně, německý konzervy s hebkejma párka-ma a neslíbatelný korejský rtěnky. Měla jsem jich celou krabici. Já milovala prachy. Nad ně jen jedno jediný. Celý ty léta, a bylo jich víc než dvakrát prstů na vobou rukách, mi na cestu žlutě jako maják ulánbátarský televizní antény svítil vobličej mýho drahýho. Můj nejoblíbenější sen byl a je o tom, že Džargal přijde.

Když před pár rokama Anra rozhlásila, že bude mít malý, nikdo jí nevěřil. Čekala na to víc než dvacet let. Vyprávěla mi to Dzaja. Úregma Ulanceceg pozvala všechny blízky k nim do baráku na búdzový hody. Ojuna tam byla a Anra se tam vopravdu hrdě nosila s břichem. Ted' by tomu malýmu mělo bejt aspoň pět.

Věci, v který nikdo nevěří, se dějou a já jsem trpělivá.

V tomhle Chiroko všechna čest. Když jí okradli o mámu, kterou poslali k příbuznejm, a babička Mira tak přišla o svý prvorozený, taky by nikdo nevěřil, že si Chiroko naší babičku vypátrá. Chiroko dělily od Miry stovky kilometrů písčejch dun a travnatejch plání bez jediný pěšiny. A stejně se našly. Chiroko se sebrala, po tejdnech trmácení se objevila u cizího geru a řekla, tady mě máš. K tomu, aby holka našla mámu pobíhající kolem hrnců na opačný straně Mongolska, nepotřebuje podle Chiroko ani kouzelný kukátko, ani lítacího koně. Chiroko měla v geru vždycky kupu různejch věštidel a čaromocnejch hejblat. Kostí zvířat svázaný do hranatejch snopků, barevný zuby, dřeva, který vypadaly jako pokroucený lidský paže. Ale mávala nad tím rukou.

To prej je, aby to vypadalo. Vzala dvě kravský stehenní kosti a buchla jima o sebe a pak zas. Bylo to k smíchu.

V tom to prostě není.

Když Chiroko umřela, Šarceceg to věděla. Přišla za mnou a řekla: čarodějka už to má za sebou. Dala mi papír s věcma, který mám zařídit, a na čtyři dny se po ní propadla zem.

To bylo někdy v době, kdy Dzaja odcházela kvůli břichu. Za měsíc pak přišla ukázat malou a já jí začla navštěvovat. Máchaly jsme plíny a přehazovaly si mimino, který nevydrželo ani chvíli samotný. Když bylo Dolgormě asi půl roku, padal večer a já se chystala vrátit zpátky, Dzaja řekla, že půjde taky. Ulila trochu z flašky, vymáchala v tom kus ustríženého trika a strčila to malý cucat. Chvíli fňukala, ale než jsme si oblíkly bundy, už spala.

Když vedle kříčej Baldanovic dvojčata, mám vždycky sto chutí na Baldanovou vlítnout. Lidská vohleduplnost jí nic neříká.

Ale já jsem na tohle zvyklá. Zním to nejlíp z Divádku. Když přicházely nové holky, a já byla najednou stará. Pomáhala jsem jim se začátkama, a pak koukám, jak mí známí chlapi zalezají do jiných dveří. Přetáhly mi do pár let většinu mužských, a přitom byly samá ruka, samá noha. Vyměnili mojí měkkou polštářovou zadnici za tvrdý hřibecí půlky. Mužský jsou bez vkusu.

Dzaja měla skoro až do konce svých pár stáječ, a když trochu slevila z peněz, udržela si léta několik spřízněných dlouhodobých chlapů. Úplně toho nechala vlastně až tehdy, když Dolgorma utekla.

Pak už by jí stejně nikdo nechtěl. Sešla, obličej jí propadl a tělo nabylo bachratejch, neurčitejch tvarů starý ženský. Některý dřív říkali, že je pěknější než já. Pohřbila se zaživa. Neřekla jsem jí to, ale bylo to vidět tejdenně po tejdnu. Vadla jak ploskolistá, když jí moc přeletu. Těžkla od věčného sezení a oči se jí zanítily nespavostí. Mně bylo jasné hned, že se holka vrátí a že si takovýhle trápení může ušetřit. A taky že jo. Trvalo to sice víc než rok, ale jak říkám, po mém se jednou zasteskne každý. I mně. Ale po mně v Rudejch horách nikdo ani nevzdechne. Zato Dolgorma věděla moc dobře, že Dzaja žije jenom jí a že každá její minuta je napjatá čekáním na šramot klíčů, na ten krok přes práh, kterej by jí vrátil. Ani ven se mnou nechtěla chodit a Dolgorminu postel každě den přestělovala a každě tejdenně voblíkala do čistýho, aby slečinka, až se vrátí, měla všechno nachystané.

Dzaja mi tehdy lhala. Říkala, že se s Dolgormou pohádaly. Neřekla mi, že se Dolgorma konečně po těch letech plnějch vejmyslů dozvěděla pravdu. Neřekla mi, že slovo děvka už pro malou není neznámý. Já jsem jí říkala od začátku, že to vede špatně. Jinak než takhle to přece nemohlo dopadnout. Stud a lži choděj ruku v ruce. Tak se jí to vrátilo. Dzaja si nikdy neuměla užít to dobrý a nemyslet na to nepřijemný. Všechno je takhle dvojité.

Řádná ulanská ženská je zas pořád bez peněz.

Vždyť mohla jít. Nechtěla.

Tak proč tolik breku a výčitek.

Ale ať je to, jak chce, nemám nikoho takovýho jako Dzaju. Ženskou, před kterou neexistují tajnosti.

Ted' už nějaký ten rok posluhuje v Ojuniným geru, a tak o tom, jak se jí vede, moc nevim. Co taky tam? Štítý Rudejch hor zastavují čas.

A tak se jen dotejkám věcí, který tu po Dzaje v bytě zůstaly, a myslím na její tváře, který bejvaly buclatý jako líčka kantonskejch capartů a z nichž zbylo jen něco málo volný, měkký kůže. Chodím z kuchyně do ložnice a z tý zase hned zpátky, protože na škleby oranžovejch tapetovejch kyttek právě začlo dopadat ostrý ranní světlo a celej pokoj je jich plnej. Sundala jsem mucholapku a místo ní pověsila novej pruh žlutýho lepkavýho papíru. Má barvu jako listy písanek mejch dětí ve škole. Narana, Chúra, Batamdžav, Davdan, Nogónceceg.

Tyhle jména patřej mužskejm a ženskej, který už neznám. I děti maj některý mí bejvalí žáci už větší, než byli tehdy sami. Nechtěla bych se koukat do cizích obličejů, kterejm patřej jména mejch dětí.

Nechtěla bych se vrátit. Nikdo už to nevočekává, a to je úlevný.

Chiroko to zařídila šikovně. Jako by tušila, že to, co se u ní v chášá stalo, bude bezpečný právě u Šarceceg. Ukrytý jako v truhlici. Ten klíč se houpal žlutýmu květu na krku, ale běda tomu, kterej by po něm chmát.

Na druhou stranu před zlejma věcma je dobrý svý blízky chránit.

Máma bydlela za horama, nikdy se ničeho nemohla domáknout, a tak měla svý vlastní Město. Všechny ty obří chladicí věže, paneláky, rozhrkaný trolejbusy a pouliční prodavačky v něm byly malý. Do dlaně jak pepřový kuličky. Žádná z jejích dcer se v tomhle městě neprodávala, žádná z jejích sester v tomhle městě nekula pikle. Ani

tenhle zpropadenej bejvák, ve kterým jsme se všichni vystřídali, tam neexistoval, a tak to má s rodičema bejt. Jen v dobrým.

Tolik toho vim o malejch a o starejch, a všechno je to jenom jako. Já už u toho nebyla, když máma s tátou začali stárnout, a dítě nemám. Vlastně jo a ne. Je už to sice dospělá ženská, ale slib je slib. A já ho Dzaje dala. Když se jí něco stane a Dolgorma zůstane sama, postarám se o ní. Tohle jsme si řekly, zalily to spoustou stakanů a tolikrát se pak vobejmuly, že bych si musela useknout hlavu, abych vo tom nevěděla. Ale stejně je pořád v prachu.

Já jí nikdy do vočí nelhala, a proto mě bere, a Dzaja to má spočítaný. Dělá celý dny kdovíco, ale nájem i všechno ostatní platíme napůl, takže se jenom po ulicích cajdat nemůže. Nikdy se nezbatim pocitu, že Dolgorma se neměla narodit. Dzaja prostě chtěla dítě a basta. Ted' je ta holka sama. Já jsem jen teta, navíc erlícká, a víc bejt nemůžu a nechci. A že by Dolgorma našla svýho tátu jako Chiroko Miru, to pochybuju.

Ale taky ho hledá. Každý mládě ho potřebuje. A nedá si říct. Očir je ženatej, na krku dvě děcka, a tahle za ním pořád leze. Ukázala mi fotku. Mužskej, no, řekla jsem. Zamračila se a šoupla jí zpátky do kapsy. Ani pěknej není, a k tomu zadanej a pro ní starej. Zas jí vodstrčí. Jako by nevěděla, jak se věci maj.

Anře vod Úregmy Ulanceceg se to vymodlený, voslavovaný dítě narodilo mrtvý. Byla stará. Ještě starší než Soldó, která dala krátkej život nemohoucí Malý, než si jí Burchan vzal za pár let zpátky. Zázraky nejsou zas tak častý a mezi našima si je už vybrala babička Dolgorma a japonská čarodějnice. Na mě ani na Dzaju žádný nezbyly.

Dzaja posluhuje u naší malý Ojuny a já se bojím, že se tam zahra-be. Ale vysvětlit jí, aby nevodjížděla, na to mám moc málo hbitej jazyk.

Na druhou stranu, když za mnou naposled přijela, vypadala spokojeně.

Na sobě vošoupanej dél jak venkovanka, která ze svýho ajmaku nikdy nevystrčila paty, a šedivej cůpek zapletenej do žitnýho klasu přesně tak, jak to dělala máma. V mumraji mezi autobusama na hlavnim vagzálu bych si jí vůbec nevšimla. Prej se dala na pletení a voblíkla už celej Ojuninej ger. Vzala si mojí míru a že mi příště taky nějakaj béžovej kašmírák přiveze. Určitě přivleče dva a jeden bude vnucovat Dolgormě. Že si nedá pokoj. Mezi nima dvouma je to skončený, a tak musim vždycky o Dolgormě referovat Dzaje já. Říkám jí, že si vede dobře. Nevim nic, a tak jen doufám, že uplně nelžu. My se nesvěřujem.

Dolgorma taky neví, že pořád čekám.

Chodim po bytě jak trhačka lístků z jednoho konce trolejbusu na druhej a dotejkám se věcí. Cejtim, že už je někde docela blízko. Brněj mě ruce, a to vždycky vo něčem svěčí.

Už vim. Chtěla jsem si voblíct něco lepšího. Na uvítanou.

Co já vim, kdy to bude. Já mám trpělivosti na rozdáváníí.

Občas chodim vypomáhat do magazínu naproti. Když balim maso za pultem, stoupám si pokaždý na bedýnku, abych viděla přes všechny ty hlavy nakupujících ženskejch ven.

Když jsem doma, utýct mi nemůže. Koukám pořád z okna a jeho kroky stejně zaslechnu mezi tisícerejma. Mám nastražený uši.

Džargal se dřív nebo pozděj vobjeví.

6.

Nebylo to žádný velký rozhodování. Na všechny věci mi stačila jedna velká taška. Peníze jsem si nastrkala do bot a vyplnila jima všechny vnitřní dělové kapsy. Mý úspory nebyly velké. Celej ten rok, co byla Dolgorma pryč, jsem nepracovala a vyložit si kuchyň celou kolem dokola vodkovejma flaškama, to taky něco stojí.

Postupně jsem se smířila s tím, že čekání může bejt bez konce. Měsíc za měsícem jsem chodila s modlitbama a mý dny dostaly pravidelnej řád.

Když bylo teplo, vzala jsem si z předsíně na balkón skládací sedátko a sledovala jsem, jak paprsky postupujou po žbrlení z jedny strany zábradlí na druhou. Když se ochladilo, seděla jsem v kuchyni na Mergenovým místě a z čajový konvice jsem si nalejvala hrnek za hrnkem, až byla prázdná. Za odpoledne jsem vypila i tři nebo čtyři.

Jednou za dva dny jsem chodila na nákup a každej den s modlitbama na Gandan.

Občas se stavila Nara, ale už ne tak často jako dřív. Starala se o Divádžin, protože Šarceceg zestárla, jen seděla pod schodama ve svém kumbálku a čím dál víc věcí nechávala na sestře. Nara už stejně žádný mužský neměla, a tak se oháněla, aby bylo dole ve výčepu dost pití, aby měly holky vždycky převlečený posteje a aby byla každá tam, kde má bejt. Po Šarceceg se stala hlavní bordelženskou lokálu, a tak často neměla kdy ke mně zaskočit.

Stejně se mnou nebyla žádná řeč.

Mě nezajímalo, kolik novejch holek se v Divádžinu otočilo, a probírat se mnou donekonečna Dolgormu zas lezlo na nervy jí. Najramdal to taky nevydržel. Pár měsíců jo, ale pak chodil, jen když jsem něco potřebovala. Přišel, pomoh a šel pryč.

Když se Dolgorma vrátila, zrovna jsem nebyla doma.

Otočím klíčem a vevnitř stojej její rozšmajdaný boty. Chytly mě mdloby. V celým bytě bylo ticho. Chtěla jsem už z předsíně zařvat Dolgormó, ale hlas spláchly slzy, který se mi krkem řinuly dolů. Bála jsem se pohnout, abych tu chvíli nějak nevylekala, aby Dolgorminý boty zas nezmizly, abych se neprobudila. Z kuchyně vykoukla hlava holky a zas zajela zpátky.

Dolgorma se mnou nemluvila. Ani po několika dnech.

Jak byly ve srovnání s tím šťastný celý ty dlouhý měsíce. Čekala jsem, až se mi vrátí slunce, a všechny mý myšlenky končily v jejím náručí. Až se obejmem, nic už v mém životě nemůže bolet. Byla jsem ochotná jí všechno odpustit a i sama na sebe říct pár nepěknejch věcí, ale tohle mě srazilo. Ani slovo. Vyhejbal se mejm očím. Seděla v kuchyni a poslouchala rádio, prala, česala si vlasy, odcházela ráno ven a večer se zas vracela. Svlíkla se, šaty hodila přes židli a práskla dveřma do pokoje. Ani ševelení rtama, nic. Koukala na mě jak skrz vejlohu, mohla jsem jančit nebo dělat uraženou, všechno marný.

V Rudejch horách jsem o tom nemluvila. Ať je Ojuna, jaká chce, nechyběj jí ohledy, a tak ze mě mý důvody nikdo netahal. Vzali mě zpátky jak dlouho zatoulanou ovci, kterou znovu obemkne domovský stádo. Žádný velký vyptávání.

Poslední, co jsem ještě chtěla zkusit, byla Nara. Pozvala jsem jí k nám a na celej večer jsem šla pryč. Ať to s Dolgormou nějak probere a dá mi vědět.

Když mě šla Nara vyprovodit na nádraží, koupila jsem do Rudejch hor pár dárků. Bez těch se jezdit nemá. Baterky, svíčky, nějaký mis-ky, sponky a brousek na nože. Nara řekla, od ní ať žádný pozdravení nevyřizuju a ať si dám po cestě pozor na svý věci.

Hovor těch dvou mi Dolgormu nevrátil. Když jsem přišla, ležela na koberci před televizí. I nejhlupejší pořad byl důležitější než já.

Seděla jsem v kuchyni a v ruce obracela nůž. Celý odpoledne jsem tak vydržela.

Nůž zteplal a vrtěl se v mejch dlaních jako živej. Jezdila jsem prstem po ostří a obracela jsem rukojeť na všechny strany. Dřevo měl načervenalý a do černa vyblejskaný od všech rukou, který tím nožem řezaly skopový šlachy. Tenhle nůž tu byl už za staruchy, kterou vypudila Šarceceg. Nechala si byt přepsat na sebe, pak jí vzala klíč a poslala jí za příbuznejma. Starucha cupitala jako poslušný dítě. Při tomhle se vždycky v Šarcecežinejch očích honili všichni zlí Mangasové. Prej nikomu ani muk. Byla chytrá, odjakživa chytřejší než ostatní.

Tenhle nůž držel v pěsti i Mergen. Šarceceg ho měla na skopovej chúrag a on jím ve svejch běsnejch chvílích rejpal do stolu. Jeho místo bylo zbrázděný jak vysloužilej vobličej venkovana, jak jeho tvář, když jsem jí viděla naposled. Když přišla Dolgorma, nastavila jsem nůž proti slunci. To blejsknutí musela vidět. Zapadla hned vedle, pak zavržala postel a pak zas svíravý ticho. Položila jsem nůž na stůl, ale ruce si s nim hrály dál.

Když jsem zvedla hlavu z desky, Dolgorma právě odcházela. Bylo ráno. Volala jsem na ní. Klaply dveře.

Můžu bejt klidná, nazasloužim si žádný výčitky. Kdyby měla Dolgorma jen za nehet dobrý vůle, hory bych pro ní přenesla. Masokombinátu bych okna vytřískala, trolejbusům nalakovala všechny sedačky na červenou, její nejoblíbenější, a ze špice rozhlasový věže bych jí dolů k tomu snesla rudou vlaječku. A to by byl jenom začátek.

Jenže tohle byl konec, a tak jsem jela zpátky tam, kde mě kameny a kytky už dávno zapomněly a děti komolily mé jméno. Kde obzor byl nedohlednej a skály v létě dlouho po soumraku teplý a vonný po ještěrkách.

Dolgormě jsem v předsíni na skříňce nechala zalepený psaní s penězma a pozdravem. Všechno jsem jí řekla, ale její pohled byl při tom hadsky stočenej do rohu a já si nebyla jistá, jestli uši nemá stejně tak zavřený jak svý srdce, který tepalo, jen když já nebyla poblíž.

Na nádraží šla Nara se mnou. Každá jsme držely tašku za jedno ucho. Srolovaný peníze mě tlačily v botách a v dělu mi bylo všelijak. Nara slíbila, že na Dolgormu dohlídne, a až zas přijde Najramdal, řekne mu, že jsem pryč a jestli má chuť dál spravovat záchod a kapací kohoutek, ať to odted' dělá jí, protože tenhle byt jí odted'ka patří.

Dva dny před odjezdem přišla do mé přihrádky na poštu tenká pomačkaná obálka. Mergen byl mrtvej. Krabatý písmo mluvilo o tomhle. Podpis, kterej mi nic neřek, a na vrchu velká rudá kitajská známka. Mohla bych jít na naše místo, kde se v Rudejch horách nechávají mrtví, a šeptat do kamenů ty cizí strojený slova. Ale máma už prošla všema žaludkama šelem a Ojuniný rodině do toho nic nebylo. Řekla jsem to Naře. Smála se, že o najmáčinovi s rybkama asi takovýhle oznámení nikdy nepřijde.

Nara říkala, že by se propadla hanbou, kdyby měla něco takovýho udělat.

Myslela si, že to nemíním vážně, vracet se po těch desítkách let. Bez mužskýho a bez řádnýho důvodu zalehnout postel v Ojuniným geru. Přijet nalahko s jednou taškou jako mladá holka, zatímco šedivý vlasy mluvěj o ženský, která nemá kam jít. Tohle by mě zabilo, říkala.

Kdybych měla ve Městě jinej, další byt, stejně bych tam nešla. Mně začal vadit ten hluk a rychlý auta. Vlastně jsem si to říkala ještě předtim, než se Dolgorma vrátila. Jak jelo víc velkejch aut za sebou, v kuchyni drnčely sklenice. Předtim než Dolgorma odešla, jsme si pořád povídaly. Od rána do večera. V jednom kuse, a proto jsem to neslyšela. Když je byt tichej, je najednou slyšet spoustu rámusu. Každou vteřinu tikly kuchyňský hodiny, ve sklenicích s ovesnejma vločkama šustili moučný moli a kohoutek v koupelně co chvíli kápnul. Ticho s Dolgormou bylo strašně hlučný a já vyčerpala všechny možnosti. A taky nemyslim jen na sebe.

Nara měla v Divádžinu jeden malej pokojík. Já měla byt, kterej mi byl protivnej. Nebudu se přece roztahovat v nadměrečným bejváku, když sestře se do její cimry nevejde nic jinýho než upocenej šlapkovskej divan. To bylo to hlavní. A proto jsem nevodjžděla s bolavým srdcem. Co už já.

Sestra si to zaslouží, po těch letech vlastní bejvák. To jsem si říkala. Taky že když se pěkně na chvíli uklidim, Dolgormu mezitim přejde hloupá zloba a všechno bude jako dřív.

Jednou si Dolgorma uhnala žloutenku. Vždycky jsem jí říkala, aby si v malej guanzech v panelákovéjch průchodech nechala zajít na chůšúry chuť. Říkala, že jí je vnutila Inche. Prej jestli je nesní, s takovou náfukou se nechce kamarádit. Byly malý.

Dolgorma si pak poležela pěknejch pár tejdnu v nemocnici a pak ještě doma. Co si přála, to jsem jí přinesla. Nakoupila jsem ruský obrázkový časopisy pro děti, plno zmrzliny a plyšovejch hraček. Pod polštářem měla nejmíň pět chundelatejch psů a hromadu drahejch panenek. Jedna uměla chodit i mluvit. Až si na ní Dolgorma vzpomene, určitě se zas udobříme. Nebo televize. Tak velkou a ještě z Japonska, to neměl z její třídy nikdo. To ona mě umluvila, když jsme šly do vobchodáku koupit kamaše.

Nebo Novej rok. Pokaždý jsme s Dolgormou slavily mongolskej i ruskej. Aby bylo víc zábavy a dobrýho jídla. Můžu spočítat na prstech, kolik lidí ve Městě tohle dělá. Kolik lidí ve Městě dopřeje svý malý tolik radosti. Když jsem ještě vypadala obstojně, a je to dílo týhle rozmazlený holky, že jsou ty doby dávno pryč, někdy jsem večer do Divádžinu nešla. Prostě ne. Nebylo to moc často a Šarceceg přivírala voči, ale stejně. Která ženská kvůli svému dítěti tohle udělá? Děti, který běhají po ulici, by mohly povídat.

Táta s řemenem nebo věčně skloněnej s mužskejma nad kulečníkem a máma v prachu nebo nalitá. Že zdrhnou tyhle děti, to je jasný. To bych pochopila.

Možná měla máma přece jenom pravdu, když říkala, že jí málo vedu k práci. Ta holka nikdy nic nemusela. Vařený jehňata jí skákaly rovnou do žaludku.

V somonním centru jsem náhodou potkala Najmu. Ojuna ho poslala koupit něco kolem šití, a tak mě vzal s sebou. Džíp byl zakouřenej a plnej poletujícího prachu, do kterýho se dalo na okýnku čmárat prstem. Nakreslila jsem ger a ukázala to Najmovi. Jen povytáh obočí. Bylo to hloupý. Cesta se vlekla, mlčeli jsme.

Vzpomněla jsem si, jak jsem jela autem poprvý. Nebo jsem spíš byla dost stará na to, abych si to pamatovala. Asi to bylo tím, že mě vezl Churem, táta spolužáka Churema z mé třídy, kterej se mi líbil. Malej ne, velkej byl pěkněj. Starej Churem nosil plstěnej klobouk a pod délem rozložitý břicho. Přišlo mně přátelský, a když se smál, třásl se mu, jako když se vyklepává z ubrusu smetí. Moc jsem si přála vidět to břicho nahý.

Řekla jsem to Najmovi. Zeptal se, kolik mi bylo. Mohlo mi bejt osm nebo devět.

Najma zas povytáh obočí. Všimla jsem si, že to dělá jen s jedním a má z toho na čele dvě hluboký nepravidelný rejhy. Řekla jsem si, že to povim Ojuně.

Najma mi vzal tašku a šel rychlym krokem ke geru. Nečekal a já mu nestačila. Musel si myslet, že jsem tu jen na skok. Bylo už léto.

Hned v geru jsem si všimla několika novejš věcí.

Některý z gerovejch nosníků byly čerstvě natřeny, taky sedla, který visely u vchodu, jsem neznala a fotografie rodičů, který stávaly u Burchana na stolku proti dveřím, byly krabatý jako plech ulanskejš ohrad. Ojuna říkala, že Anře při poslední návštěvě spadly do lavóru s vodou. Když mluví Anra o dětech, ruce se jí rozklepou vždycky. Ojuna to ví, tak nechápu, proč jí s těma fotkama nad lavór pustila. Táta s mámou si takovouhle neúctu nezasloužej. Jejich vobličje jsou teď sražený a vypadaj tlustý, jak nikdy nebyli. Jiný jejich

fotky nemáme. Řekla jsem jí, co si o tom myslím. Jsem přece starší. Najma zase nadzved obočí.

Napadlo mě, že jestli to takhle bude dělat často, nebude to moc lepší než hlučný ticho v sansárském bytě.

Pořád jsem nic neřekla. Celej ten den jsem jim neřekla, že je to už napořád. Mámin ger nestrhli, stojí. Posunuli ho blíž ke svému a nechali ho mně. Jako že hostovskej. Netušili, že už se odsud nehnu.

Když jsem se první ráno probudila, ze země dejchal chlad jak z kovu. Trvá to, než si zas stará ženská zvykne.

Když jsem přijela do Města, mátly mě noční světla. Když v noci projelo auto, probudila jsem se. Dolgormu odjakživa jejich vrčení uklidňovalo. Rána nejsou ve Městě nikdy tak ostře modrý jako ve stepi. Ten třpyt řeže do očí. Ve Městě je den tlumenej. Slunce je věčně za domama a zbytek paprsků se rozleývá do kouře z aut a továren do měkkýho, oblýho světla. Ve stepi slunce nic nezastaví. Hvězdnej tmavomodrej chlad taky ne. Tak to bylo i to první stepní ráno po dlouhejch letech ve Městě. To slavnostní ráno jsem si trochu poležela.

V geru ještě zbyly nějaký tátový a máminý věci. Plechová krabice na sušenky, která mi kdysi přišla tak velká, několik složenejch mastnejch dek, na polici pár modrejch misek, kterejm máma říkala sváteční, a nějaký papíry stejně zvarhanělý jako rodičovský fotky. Nebyl to nikdy moc dobrej ger. Špatně se stavěl a byl těžkej jak houně nasáklá vodou. Táta ho koupil, protože na osmibokej byl dost levnej, a pak na něj při každym stěhování láteřil. Je to temnej kruh uprostřed stepi. Zevnitř v noci tmavej jak půlka černýho balónu a přes den šerej a vonnej kůžema. Nechali v něm už jediný dvě postele. Další si vzal Batdžar a čtvrtá skončila ve vohni.

Najma říkal, že by z tohohle geru chtěl udělat guanz pro pocestný. Ale jestli si na tátovu stoličku hodí zadek nějakej cizák a bude bryndat nudle na máminej stůl, fackama ho poženu pryč. Tohle není vejvařovna.

Když táta zhasnul, zvednul se prej takovej vichr, že stěny se vlnily jako běžový nenasytný jezero. Kdyby kolem nebyly žádný znamení,

máma by takovej povyk nedělala. Taky miska spadla z police. Jedna z těch modrejch, svátečních.

To mý první ráno byl ale klid. Jenom oranžový ornamenty na dveřích měnily svý barvy a slejvaly se do tvarů. Tohle tapetový kytky v sansárským bytě nedělaly. Pokoušela jsem se v těch tvarech vobjevit komáří tělo z Dolgorminýho příběhu na usnutí, ale místo toho jsem viděla silný Mergenovy tlapy a Nařiny rudý špulící se rty.

Sahla jsem si na obličej. Byl hrbolatej.

Poklepala jsem si na břicho a nahmátla kopec měkkej jako sulc. Když jsem hrábla po mouše, cejtla jsem, jak se mi volná kůže na pažích zatřásla.

Drhla jsem si zkřehlý ruce o deku a přemejšlela jsem o vůních a barvách, který mi utkvěly v paměti. Nejdřív na pach vlasů všech mejch třech sester. I na ten Magi. Pak na pach táty, když sestra umřela a on nedělal nic, než pil, na pach mý krve, když se mi poprvý rozlila mezi stehnama, a na vůni benzínu a cedrovejch semen, která zavanula do mýho divádžinskýho kamrlíku, vždycky když mužskej skončil a já oknem dovnitř pustila čerstvej vzduch.

Barvy jsem nechala na pak, protože Ojuna venku hlaholila a mně bylo jasný, že bude buráčet hlasitějš a hlasitějš, dokud mě nevyžene z postele.

Hned jsem jí řekla o těch dvou Najmovejch rejhách nad pravým obočím. Vypadala, že jí to překvapilo. Do misky jsem si nandala raní polívku a všechny žlutavý kousky loje, který byly v ní, jsem pečlivě rozložila na stůl. Co kdyby někoho dopoledne chytnul hlad.

Ojuna pak říkala, ať už nic nedělám, a zas byl večer.

Než jsem šla spát, ještě jsem si s Najmou promluvila o tom guan-zu. Jak to jako myslí. Řekl, ať si nedělám starosti. Vim, že s Dolgormou chodil do skal na risúnky. Možná si myslel, že jsem to už zapomněla, ale když si Ojunu bral, bral si s tím i celou naši rodinu. Vždycky je to tak. Jako by byl včerejší.

Ráno pánilo slunce od samýho rozbřesku. Ani zvednout oči k obloze se nedalo. Vzala jsem si něco s sebou a šla jsem okolo obhlídnout pár míst. Co jestli se zas rojej hadi? Cecegma vždycky všude pobíhá bosá jak bez rozumu. Je dospělá, a ještě se nenaučila šetřit starý. Proletí kolem, div mi nepodtrhne stoličku.

A zas byl večer.

Ráno jsem si vzpomněla na ty barvy. Celou dobu jsem cejtila, že něco zůstalo nedomyšlený, ale teprv třetí den na to došlo. Chatak, Kulanovy oči, Mergenův gauč v kuchyni, moje postel v internátu, Erčin děl. Tohle všechno bylo modrý. Jako nebe, který popadalo dolů. Červená byla barva Šarcecežinejch rozhněvanejch dnů a Dolgorminejch tváří, když chytla horečku. Čelo měla rozhicovaný jak kamna na Novej rok, a doktor nás přesto poslal domů. A to jsem mu strkala do kapsy peníze i flašku. Nechal to spadnout do svýho bílýho pláště, a pak stejně řekl, že má plno. Dolgorma mi visela v náručí jako střelenej kamzík. Zvadlá a bezvládná jako asi máma tehdy na zadnim sedadle.

Ojuna si nikdy nechtěla přiznat chybu. Kdyby mámu nevozili do nemocnice, mohla tu pobejt o dost zim dýl.

Vyklepali z ní duši.

Kdo má na kahánku, nepotřebuje žádný hrkocání autem. Když poslední slova umřou v burácení motoru, co si budou vopakovat další pokolení? Kdo zas bude vymejšlet Cecegminejm a Zulinejm dětem příběh o komárovi? A bez hrdosti na svý předky to nikam nedotáhnou. Slepý jako mléčný sklo. Takový jsou oči mrtvejch. Jsou šedý jako panely domů na Sansáru, jako mý vlasy, jako byl oblíbenej Chiročinej kůň, o kterým mně vyprávěla Nara. Šedý byly ve Městě taky stánky s novinama Unen.

Ten třetí den jsem si pořezala ruku. Hlava přemejšlela o jiným a ruce dělaly svojí práci moc horlivě. Kdyby tak Ojuna neostřila nože každej tejden. Kdo to kdy viděl. Cejtila jsem teplej čůrek a koukla jsem se po něm. Ta ruka vypadala, jako by se dopustila něčeho zlýho a já jí

při tom přistihla. Nebolela. Jako by nebyla moje. Jednou jsem si pořezala ruku v zimě. Krev tekla jako potok a tuhla do růžovýho krápníku. Vypadalo to jako drahej šperk nebo dlouhej pařát čarodějky.

Ojuna hned přiskočila. Byla polekaná. Když se krev poleje vodkou, smrdí to po opileckejch pěstech. V Divádžinu takhle končili ty, který neplatili. Taky šedivý. Bez obličejů a plný semene.

Ten třetí den večer se mě zeptali, jak dlouho tady budu. Řekla jsem, že nevim, zula jsem si boty a podala Ojuně všechny ruličky s penězma. Pozdějc večer jsem v levý botě objevila ještě dalších deset tisíc tugrů. Vkradla jsem se do Ojuninýho geru, kde už všichni spali, a pod každou misku na čaj jsem dala jednu bankovku jako malý barevný prostírání.

Ráno mě zas probudil Ojuninej křik.

Psi se pustili do pytle s vnitřnostma, kterej Najma na noc zapomněl strčit dovnitř. V trávě ležely roztahaný střeva a kus dál skučeli zbitý psi. Za takovýhle probuzení bych Ojunu vysadila na velbloudí hrb a na zvíře křikla, ať běží a už nikdy se nevrací. Blahý časy, kdy jsem Ojuně mohla dlaněma zacpat pusu.

Posadila jsem se na posteli a vlasy jsem si zapletla do dvou ozdobnejch mladickéjch copů, který jsem si svázala modrejma stuhama. Ani bába přece nemusí bejt vždycky odporná. Zhltla jsem polívku a šla jsem si sednout na kámen.

Tenhle kámen byl v celým kraji pověstnej. Byl široko daleko největší a od všech ochmatanej. Od prstíků malejch dole, který se sápali nahoru, ale bez postrčení to nemohli zvládnout, od mužskejch, který se o kámen opírali, když si našli chvíli na odpolední cigáro, od ženskejch, který spolu na hrubým teplým kamenu probíraly svý děti a manžely. Vypadal jako miska. Špatně se do něj lezlo, ale vevnitř byla ženská dobře chráněná před větrem a zalezavym pískem. A když se sešli dva a na kámen hodili něco měkkýho, dalo se tu spolu spát, a mohl bejt někdo třeba jen pět kravskejch ohonů dál, když byli potichu, nevěděl o nich.

Obemkla jsem si kolena pažema a cejtila se jako v máselný díži, jako v nedobytným geru s vejhledem. Já už na sobě mužskýho neucejtím.

Jeho sílu mezi mejma nohama ani jeho lačný rty po tvářích. Kdybych mohla říct, ještě bych to aspoň jednou chtěla mít. Jen tak pro připomenutí. Třeba s Bjamchem. Musí ted' bejt ještě starší než já, a tak by mu moje popraskaná kůže a laločnatý boky nemusely bejt tak protivný jak mladejm. Když jsem se minulej večer převlejkala, vrazil do mýho geru zničehonic Batdžar. Já měla prsa, klín, všechno vidět. Byl to jen takovej mžik, ale když jsme seděli u večere, já viděla ten pohled, kterým na mě kouknul. Měl ohrnutý pysky jako pes nad zkaženým masem. Ani se mi nevomluvil.

Ojuna mě pořád cpe do nějakejch prací. Vždycky na to stačila sama, takže vim, že pomoct nepotřebuje. Taky jsem jí to řekla. Mý peníze ležej na stole. Dokulata stočený bankovky, který mi dovoloujou bejt hrdá i tady. Rozbila jsem čtyři misky. Tři omylem a jednu schválně. Ojuna vydrží celý odpoledne sedět a počítat, kde maj nejlevnější. Počítá do toho i peníze za benzín a to, že laciný misky nevydržej dlouho.

Já potřebuju jen sedět a vyhřejuvat se, dokud je léto. Jsem jako led. Chtěla bych si někdy promluvit s Najmou. Ale vyhejbá se mi. Třikrát jsem na něj kejvla, aby šel se mnou stranou, a třikrát mi kejv nazpátek, že ne. Když něco dělám nebo říkám, často si mě měří s tím svým povytaženým obočím. Třeba když jsem dala rodičovskou fotku mezi dva vyhřátý kameny, aby se narovnala, a celej den jsem strážila okolo, aby kameny někdo nerozkop. Taky se mračil, když jsem dojedla celej zbytek árúlu, kterej stál v polici. Musel bejt nejmíň stoletej. Neměl už vůbec žádnou chuť, a tak jsem se musela přemáhat. Byla to voběť.

Ted' už jsem to s Najmou vopravdu s konečnou platností vzdala. Pokazila jsem to. Nechtěla jsem. Dala jsem se na pletení a upletla jsem přehoz přes jejich Burchana. Takovej svetr jakoby. Když přišel

Najma do geru, zrudnul jako soumrak. Hodil mi to na hlavu, a já slyšela, jak to venku říká Ojuně. Zrádce.

Když na mě přijde vztek, říkám si erlíc, erlíc, erlíc. Všechno bylo vždycky tímhle zkalený. Jdu k Rudejm horám a vrátím se s náručí bylin. Hodim je Ojuně před ger a doufám, že to tím bude lepší.

Rudý hory jsou strašlivě starý. Nejstarší v celým západním Mongolsku. Svět byl dřív tak vysokej, jak jsou jejich vrcholky. Svět dřív žádný hory neznal. Pak přišla pohroma a zemi zaplavili obrové. Přivalily se jich celý stáda. Všechno zdupali. Lidi jim lupali pod nohama jak vši a gery i stáda zmizely navždy pod jejich ploskama. Obloha na pár tisíc let zmizela a celej obzor se zatáhl obrovitou vlčí kožešinou. Obři si říkali vlčíma jménama, a když táhli světem, všude se rozlejhala ozvěna jejich burácivýho vytí. Jejich hlas trhal lidem uši. Kterej je zaslech z moc velký blízkosti, pak z uší vykrvácel. Když obři chtěli děti, vytrhli si svůj vlas tlustej jako strom a zapíchli ho do země. Do druhýho dne bylo zas o obra víc. Rudý hory jsou jediný místo, kam obří nohy nikdy nevstoupily. Všechno ostatní je zdupaný dolů. Tam kde jsou teď vrcholky Rudejch hor, prej dřív rostly žahavý kytky zabíječů. Ani obr jejich popálení nemoh přežít. A proto hory zůstaly. Jako jediný ze starýho světa.

To je nejlepší z tátovjch příběhů o našem ajmaku. Uměl jich pět. Před návštěvama vždycky o našem kraji mluvil jako o pozoruhodným místě. To měl od babičky Dolgormy. Já věděla, že Rudý hory nejsou jedinejma horama, a tak mi to vrtalo hlavou. Táta jednou zaslech, jak se o tom dohadujem s Narou, a řek, holky, tyhle ostatní hory vyrostly až pak. Jak stepní tulipány po prvním dešti, kterej se na zem snes potý, co všechny obry zadával ohnivej pes.

Myslím, že Najma tenhle příběh nezná. Mohl by ho zajímat, ví se přece, že chodí do Rudejch hor za risúnkama, a kasá se tím, že v nich zná každej kámen. Ojuna ho někdy volá marně.

Když Najma ví, že není potřebnej k žádný práci, tak prostě nepřijde. Ojuna mu pak spílá, ale na to je on zvyklej. Zrovna včera

takhle přišel. Chtěla jsem mu ohřát jídlo. Jen máchnul rukou do vzduchu.

Pořád se nemůžu odhodlat říct to. To, že neodejdu. Čekám na okamžik, kterej nepřijde. Oni mi to nenabídnou.

Včera jsem Cecegmě vyšila dél. Nechci si jí uplácet, ale je to lepší než drbat z misek zaschlej omastek. Navrhla jsem Ojuně, že s tím skončíme. Stejně jíme pořád to samý. A když se jí třikrát denně, zbytky nestačej moc zasmrádnout. Dzalchú, řekla. Taky kůže líná, přidala s uplivnutím. Ať se s tím teda meje sama. Zabedněná pro všechny časy.

Cecegmě to vyšívání přišlo moc divoký, dětsky barevný. Já jí ten dél vzala, když se nekoukala, udělala to a pak jí to přinesla hotový jako překvapení. Mamíí, to bylo první, co začla křičet. Myslela jsem, že dospělý ženský už ke svejm věcem mámu nevolaj. Ojuna okamžitě přilítla a obě se do mě pustily. Mluvily o naschválech. Ale schválně to bylo jen jednou s tou miskou, jak jsem jí roztřískla. Tohle bylo úplně vážný. Když mi máma kdysi dávno ukazovala svý vyšívání na rukávu, říkala pyšně, že to je od její tety, dávno mrtvý ženský se skleněným okem. Chtěla jsem to taky tak. Udělat pro někoho něco k ukazování.

Včera se ale ukázalo něco, co jsem si už dlouho myslela. Šla jsem k miskovému kameni sednout si a koukat do slunce, ale nedošla jsem. Batdžar říkal, že jel do centra, ale to lhal. Hejbal se v kamenný misce se ženskou. Poznám jeho dech. Nad okraj občas vykoukla ruka nebo kulatej val skloněnejch zad a vítr nes ženský vzdychání. Pryč byla celej den taky Zula.

Večer se oba vrátili spolu. Zula měla červenej naběhlej obličej.

Když ženská někoho má, nemusí to bejt k poznání. Dělá si svý a ve svým srdci nosí štěstí. Když má někoho mužskej, halasí na všechny strany, tahá vodku na přípitky a je nadmutej jako hřebec, kterej se stal prvním ve stádě. Batdžar byl celou dobu přesně takovej.

Najma je zas pořád nerudnej. Aspoň ke mně. Už to s nim nebudu zkoušet. Tohohle mužskýho jsem nikdy neprokoukla.

Když je mužskej malý dítě, učí se ve svém geru všem potřebnejm dovednostem.

Vychodí školu v centru, má ženu, pak děti, a jestli se poštěstí syn, předá mu všechno, co zná. Pak umře a zvířata ho snědí. Takovej je Najma. Všichni ale takoví nejsou. Táta třeba věděl, co je to starat se o bastardy. Odpovídat na všechny jejich hloupý dětský otázky, hlídat, aby se nemotali kolem kamen, a držet jim koně, aby se ne-splašil, když mu neovratně lezou na hřbet. Táta věděl, co je to praštit ženskou ze smutku. Párkrát jsem jeho pěst v máminý tváři viděla.

Mergen zas věděl, co je to nedělat vůbec nic. Co je to mít zadek ztuhlej létama čekání. Co je to vyhloubit sezenim do židle důlek. I Najmův vlastní syn věděl něco z toho, co Najma nikdy ne. Co je to mlčet a lhát, a hejčkat potají ženskej klín.

Už jsem tu dost dlouho k tomu, aby z toho Ojuna měla svrbění. Ptala se mě na mý plány a co ve Městě. Že prej zná mužskýho, kterej jede příští tejden z centra do Města za příbuznejma. Mohla by mi to dohodnout. Řekla jsem jí, že se mi tu líbí. Město je splašený a mý nejbližší lidi jsou přece tu. Poprvý se trochu usmála.

Myslím, že ví, že jsem chytrá. Myslím, že má pocit, že proto to taky se mnou moc nedopadlo.

Tím, že byl můj život nevyvedenej, tím si je moje sestra nepochybně jistá. Možná mi to ani nemá za zlý. Ona je se vším hned hotová. Má vždycky něco po ruce. Na zvířata i na lidi. Jen Zulu s Cegmou ne a ne dostat z domu. Pořád je peskuje. Nevidí, že jsou uřknutý Úregmou. Pracovitý, ale strašně nehezký.

V centru mi jedna ženská říkala, že s Ojunou moc cejtí, a ať jí to vyřídím. Tohle se ale mámě od dětí neříká. Na to nikdo nemá právo. A nejmíň její erlícká sestra z Města.

Dny jsou si podobný. Jen tráva zežloutla a zvířata pomalu měněj letní srst. Světla je čím dál míň a miskovej kámen se už ani přes

poledne nestačí ohřát. Rudý hory červeně zářej zapadajícím sluncem už před večerí a Najma se vrací až za tmy. Je čas vyměnit letní dél za ovčí kůži. Nohy mě zebou jak nahý, a tak jsem ve svém geru včera poprvý celej den držela oheň.

Když sedím před svým gerem, cejtim se jako chánská princezna. Dél je plnej vonného větru a nadouvá se jako bublina. Tady to znám. Velebná step s hrbolkama táhnoucí se do všech stran. Za zádama jediný hory starýho světa a za nima a za desítkama jim podobnejch naše hrdý Město.

Co na tom, že mám vlasy šedý a volámaný.

Co na tom, že mě předběhne každý malý dítě.

Protože tohle všechno je mý.

Dzaji z baškganskýho somonu.

Petra Hůlová
Paměť mojí babičce

Ilustrace na obálce sachch/Shutterstock.com
Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 29. 9. 2023

ISBN 978-80-274-3578-4 (epub)
ISBN 978-80-274-3579-1 (pdf)
ISBN 978-80-274-3580-7 (prc)